

NÉMET GRAMMATIKA,

ahoz tartozó.

Grammatikai Gyakorlásokkal

és

Német Olvasókönyvekkel

W. I. együtt

by

Redmine

Készítette

MÁRTON JÓZSEF,

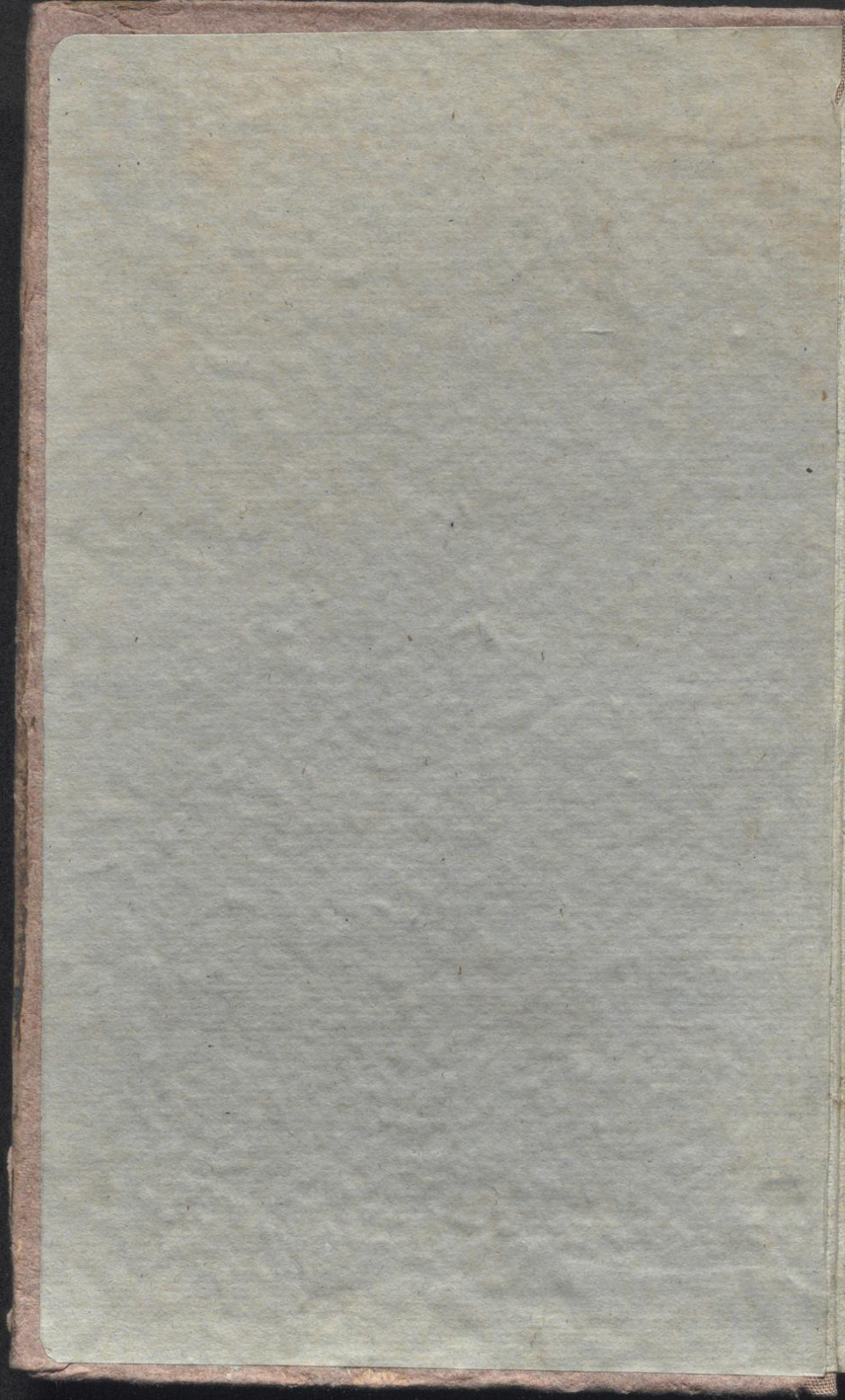
a' Bécsi Univerzitásban a' Magyar Nyelv- és

és Literatúrának Professzora.

Az úrúri országot pénzen bekötve 1814.

*Találék Bécsben a' Péterhofon No 692 d'k
emeltben.*

Springer

Springer

Springer

Samstag

König

auf meine

Besten

auf meinem Knie

auf meine

König
auf

Handwritten mark or stamp, possibly a date or signature.

NÉMET GRAMMATIKA,

AHOZ TARTOZÓ

GRAMMATIKAI GYAKORLÁSOKKAL,

EGY ÚJ

NÉMET OLVASÓKÖNYVEL

ÉS

SZÓKÖNYVEL

EGYÜTT.

A' NÉMETÜL TANULÓ

MAGYAR IFJÚSÁG SZÁMÁRA

KÉSZÍTETTE

M Á R T O N J Ó Z S E F,

A' Bétsi Univerzításban a' Magyar Nyelvnek és Literatúrának Profefszora.

Harmadik, újra megjobbított és bővített Kiadás.

B É T S B E N,

P I C H L E R A N T A L B E T Ő I V E L,

1 8 1 0.

T A-353653

EMMET GRAMMATAKA

EMMET OLVASGONYVEL

OLVASGONYVEL

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMMET OLVASGONYVEL

EMMET OLVASGONYVEL

EMMET OLVASGONYVEL

EMMET OLVASGONYVEL

10. DG+2018-6505

ELŐJÁRÓ BESZÉD.

A' Német Nyelv mind inkább közönségessé kezd lenni a' Hazában, 's úgy látszik, hogy miólta a' Hazai Nyelv ügyét a' Nemzet felfogta; a' deák nyelv helyébe ez akarja magát befészkelni. Mit reménylhetünk: azt tsak a' jövőendő idő mutatja meg. Annyi bizonyos, hogy a' Német Nyelv közönségessé létele igen hafznos történet vala még eddig Hazai Nyelvünk Literaturájának előmenetelére; valamint ellenben a' Deák Nyelv uralkodása annak virágozhatását eleitől fogva hátráltatta. — Ehezképest, minthogy a' Német Nyelv tudása nélkül még azok sem akarnak már ma ellenni, a' kik kézi mesterségekre adják magokat, 's ez okon, azt még a' közép-szerű Oskolákban is kezdik tanítani: a' Német Grammatikának ezen harmadik kiadásában e' kettőre leginkább figyelmeztetem; 1. hogy ebből a' Tanuló, a' könyvbéli nyelven kívül, az élő vagy társaságbéli beszédet is megtanulhassa, melly végre ezen kiadást különösen száz Grammatikai Gyakorlásokkal, és az Olvasókönyvet beszéllgetésekben előadott Mese-kkel neveltem: 2. hogy az Olvasókönyvben olyan tárgyak és Tudományok adassanak elő, mellyek az Oskolákban taníttatván, azokból a' Tanuló nem tsak nyelvet tanuljon, hanem hafznos esméreket is szerezhessen.

Elég legyen ez, a' könyvről általjában. Most még némelly Jegyzéseket ennek részeiről külön külön.

A' Grammatika most sokkal bővebb, 's e' mellett a' Regulák is tudományos meghatározással lévén előadva, reménylem, hogy a' Tanulót tzeljára híven elvezetik. A' Mesterszók Magyar Nevezetei mellett a' Deák nevezeteket is megtartottam, a' mellyek pedig Nyelvünkön forgásban nintsenek, azokat magyar köntösbe öltöztetve vettem fel, minéműek:

Szubjektum, Predikátum; míg valaki ezek helyébe alkalmas magyar kifejezéseket találánd.

A' Gyakorlások fordításához tsak azután kezdjen a' Tanuló; ha a' Grammatikának nagyobb részét megtanulta, mint ezt a' Gyakorlások előtt találtató Bévezetésben világosan megmondottam, a' melly Bévezetést figyelmetesen meg kell olvasgatni. — Gyakorló Példáknak matériául önként olyan dolgokat válogattam, mellyekből egyfzersmind a' közönséges életben is hasznavehető esméreteket 's mondásokat tanulhassanak Isjaink. Könnyű lett volna, mind azokat tudós dolgokkal is megtölteni; de a' mi tellyességgel a' jó tzel ellen lett volna.

A' Német Olvasókönyvet a' Gyakorlások elvégezése után kell elővenni, mivel ott már a' szók nintsenek a' tekfztus alá kirakva. A' ki itt a' szókat, könyv nélkül mindenkor megtanulta; az az Olvasókönyvel könnyen boldogúl; annyival inkább, hogy a' könyv végén találtató Szókönyvben a' nevezetesebb egyes szókat feltalálja, és azoknál fogva akár melly öizvetett szó értelmét könnyű munkával kitsinálhatja.

A' Szókönyv a' melly ennek a' végén találtatik, nem egyenesen az Olvasókönyvhöz készült; hanem magában foglalja mind azokat a' nevezetes szókat, mellyeknek eleve való tudása a' Nyelvtanulót a' nagyobb Lexiconnak számtalan forgatásától megmentheti, ha az, a' Grammatikában világosan előadott Szószármaztatásnak és a' Szók öizvetételeinek Reguláit megtanulta. Én azt tartom, hogy a' kinek valóságos tzelja Németül megtanulni, az egy Német Magyar Lexicon nélkül el nem lehet, és azt, az ára illendősége mellett, az Oskolai Tanulók is könnyen megszerezhetik magoknak. Ahozképest, a' ritkább szókat, az állatok, plánták, ásványok neveit 's a' Német Idiotismusokat abban kell keresni, mért mind ezeknek belé rakása által ezen könyvnek nagyságát 's azzal együtt az árát is sokkal kénytelenítettem volna nevelni. — A' Német Lexiconnak új kiadása, a' papiros szük volta miatt, tsak a' télfelé készülhet el, Irtam Bétsben Május 22-dikén 1810-ben.

A' Szerző.

MUTATÓ TÁBLA

I. A' Grammatika Foglalatja.

	<i>lev.</i>
I. Rész. A' Betűkről és azoknak kimondásáról	1
II. Rész. A' Helyesírásról	3
III. Rész. A' Befzéd Réfzeiről és a' Szóknak felosztásáról	9
IV. Rész. A' Nemzótškákról és a' Substantivumokról	14
1. A' Magokbanérthetők Nemeiről	15
2. — — — Változásairól	15
3. — — — Származásáról	16
4. — — — Öfzvetételéről	16
5. — — — Ejtegetéséről	17
V. Rész. A' Névmássairól v. Pronomenekről	22
1. A' Személyes Névmássairól	23
2. A' Bírást jelentő Névmássairól	25
3. A' Mutató és Meghatározó Névmássairól	28
4. A' Kérdő Névmássairól	29
5. A' Vifzfzahozó Névmássairól	30
VI. Rész. Az Elölutoljárókról v. Praepositiokról	30
VII. Rész. A' Számokról	34
VIII. Rész. A' Mássalérthetőkéről v. Adjectivumokról	38
1. Az Adjectivumok Származásáról	38
2. — — — Ejtegetéséről	41
3. — — — Egybehasonlításáról	45
IX. Rész. A' Határozókról v. Adverbiumokról	46
X. Rész. Az Ígékről v. Verbumokról	49
1. A' Segítő Ígékről	49
* A' Pótló Ígékről	56
2. A' Tselekvő Ígékről	62

		<i>lev.</i>
	3. A' Szenvedő Ígékről	65
	4. A' Vízszáló Ígékről	66
	5. A' Közép Ígékről	66
	* A' Rendetlen Ígékről	67
XI. Rész.	Az Ígészótskákkal ölfvetett Ígékről	68
XII. Rész.	Az Egybefoglalókról	71
XIII. Rész.	Az ölfvetett Szókról	76
XIV. Rész.	A' Beszédalkatásról v. Syntaxisről	79
	1. Az Ölfveilletésről	79
	2. Az Elrendelésről	82
	* A' Szók Elrendelésének Táblája	85
	* A' Rendetlen Ígék Laistroma	86

II. A' Grammatikai Gyakorlások foglalatja.

Fordíttnivaló Példák Németből Magyarra és Magyarból Németre.

Bévezetés.	Előrevaló Regulák	91
I. Rész.	Példák a' Szók Ejtegetéseiben való Gyakorlásra	
	I. Gyakorlás — LXXXV. Gyakorlás	135
II. Rész.	Példák az Ígék Hajtogatásában való Gyakorlásra	
	LXXXI. Gyakorlás — XC. Gyakorlás	140
III. Rész.	Gyakorlások mindenféle Szók és Ígék ne- meire	
	XCI. Gyakorlás — C. Gyakorlás	146
IV. Rész.	Fordítások Németből Magyarra	
	1. Mesék	147
	2. Az Éjtzaka	150
	3. Az Embernek Teremtetése	154
	4. Versek	160
V. Rész.	Szóllások Formái	163

III. Deutsches Lesebuch. Német Olvasókönyv.

I. Abschnitt.	Kurze Beschreibung der im gemeinen Leben vor- kommenden Dinge	I
---------------	--	---

	<i>lev.</i>
1. Von den Theilen des menschlichen Körpers	5
2. Von dem menschlichen Leben	6
3. Von der Körpern überhaupt	8
4. Von der Welt	10
5. Von der Erde	11
6. Von den Bedürfnissen des menschlichen Lebens	13
7. Von der Gesellschaft und Lebensart der Menschen	15
8. Vom Nutzen und Schaden der Dinge	18
9. Von der Zeit	19
10. Von Gott	21
II. Abschn. Witzige Einfälle und Anekdoten	22
III. Abschn. Moral in Beyspielen und Erzählungen	32
1. Vom Schlaf, 32. 2. Von der Schädlichkeit des Hochmuths, 33. 3. Der Ehrgeizige Pyrrhus, 35. 4. Wie wohl man sich bey der Ehrlichkeit befinde, 35. 5. Wohlthätigkeit belohnt sich selbst, 36. 6. Von der Vortrefflichkeit der Mäßigkeit, 39. 7. Von Gottes Allwissenheit und Allgegenwart, 40. 8. Die Rache des Redlichen, 42. 9. 10. Beyspiele wahrer Entschlossenheit, 53. — 11. Die Versuchung, 47. 12. Wohlthätigkeit und Dankbarkeit. 48.	
IV. Abschn. Fabeln	54
1. Äsop u. der Esel. — 2. Der Hirsch u. der Fuchs. — 3. Die Weide u. der Dornstrauch. — 4. Jupiter u. das Schaf. 6. Der Schasgräber. 7. Jupiter und das Pferd. 8. Der Wolf und der Schäfer. 9. 10. Die Wasser Schlange. 11. Der Geizhals. 12. Der Mesner und die Bauern. 13. Das Eichhorn und der Löwe. 14. Der Hamster. 15. Der Affe. 16. Die Grille. 17. Der Igel und der Maulwurf. 18. Der Hund und der Esel. 19. Der urtheilende Löwe. 20. Der Fuchs und Storch. 21. Die Sau. 22. Der Löwe und der Hase. 23. Der Stier und Hirsch. 24. Johann, Franz und ihr Vater. 25. Der Vater und sein Sohn Emerich. 26. Der ehrliche Zimmermann. 27. Der listige Zimmermann. 28. Der Wolf im Schaffell. 29. Der heldenmüthige Wolf. 30. Das Kalb. 31. Der Habicht. 32. Der Fuchs und der Adler.	
V. Abschn. Etwas aus der physischen Geographie	73

	<i>lev.</i>
VI. Abschn. Kurzgefaßte Naturgeschichte	79
1tes Naturreich: Das Thierreich	81
I. Klasse: Säugethiere	84
II. Klasse: Vögel	102
III. Klasse: Amphibien	106
IV. Klasse: Fische	109
V. Klasse: Insekten	113
VI. Klasse: Würmer	122
2tes Naturreich: Das Pflanzenreich	125
3tes Naturreich: Das Mineralreich	131
VII. Abschn. Geschichte	144
VIII. Abschn. Folge der Regenten in Ungarn	148
IX. Abschn. Von den Landesstellen und Reichsständen in Ungarn	163
X. Abschn. Briefe und Schuldscheine	167
XI. Abschn. Gedichte	170
XII. Abschn. Wörterbuch: Szókönyv	177

J E G Y Z É S E K.

---

1. Az ára ezen könyvnek békötve, a' könyvesboltokban papiros pénzben 4 for. 15 kr. magamnál pedig azoknak, kik az Oskolák számára 25 's több nyomtatványokat vitetnek, kész pénzért 3 for. 15 kr. vagyis ezüst pénzben 1 for. 20 kr. A' ki ezt a' kiadást az ez előtt 8 elzenden-dövel kijött 2-dik kiadással öszve hasonlítja: ezt most sokkal oltsóbbnak találja, mint az akkor volt 1 for. 30 krajtzáron. Ha talám, a' papiros pénz betse ezután még lejjebb szállítatnék: akkor ennek az ára is szükségesképpen nevededik: de a' jó pénzbeli ára megmarad. — A' tömött és sűrű nyomtatás, — melly az Oskolai könyvekben, különösen pedig a' Grammatikákban felette szükséges, 's a' melly által itt 26 árkuson van az, a' mit egyébaránt 50 árkusra nyomtatnának, — a' könyv oltsóságát eléggé bizonyítja.

2. Némelly megmaradott tsekély Nyomtatásbeli hibákat a' Tanuló maga is könnyen megjobbíthat; kivévén a' 19 levelen ezt: der Herz sziv, e' helyett: das Herz.

3. A' Szók után ezen rövidítések fordulnak elő, *adj.* Adjectivum: *adv.* Adverbium: *pr.* v. *praep.* Praepositio: mit *Gen.* mit *Dat.* mit *Acc.* az az: Genitivust, Dativust v. Accusativust kíván maga mellé.

NÉMET GRAMMATIKA.

ELSŐ RÉSZ.

A' Betűkről és azoknak kimondásáról.

§. 1. **A'** nagy és apró német betűk ezek:

A, a,	B, b,	C, c,	D, d,	E, e,	F, f,	G, g,	H, h,	I, i,
a,	b,	cz, k,	d,	e,	f,	g,	h.	i, j,
K, k,	L, l,	M, m,	N, n,	O, o,	P, p,	Q, q,	R, r,	S, s, š,
k,	l,	m.	n,	o,	p,	q,	r,	š, sz, z,
T, t,	U, u,	V, v,	W, w,	X, x,	Y, y,	Z, z,		
t,	u,	f,	v,	x,	y,	tz.		

Kettősök: ch, ck, sch, ff, fh, sp, st, sz, ts, nsch, tsch.
kh, kk, l, szlz, sz, sp, st, szt, tz, nts, ts.

Kéthangúak: á, é, vagy e; ö, é, e, vagy ö; ü, í, vagy ü.

§. 2. Regulák a' Magábanhangzók kimondásáról.

1) Rövidek a' két Mássalhangzó előtt a' Magábanhangzók; p. o. bitter, keserű; die Stadt, a' város; wetten, fogadni.

2) A' kéthangúak, (á, ö ü) ha csak egy mássalhangzó van utánnok, többnyire mindenkor hoszszak, p. o. schön, (olv. sön, v. sén) szép; übel, (olv. übel, íbel) rozsz; Bär, (olv. bér) medve.

3) Ha ezen á, ö betűket két mássalhangzó követi, akkor többnyire röviden mondatnak ki; p. o. die Bänke, a' padok; die Körbe, (olv. körbe v. kerbe) a' kosarak; die Gänse, a' lúdak. Némelyek mégis megnyújtatnak, p. o. die Städte, (stéde) a' városok, 's a' t.

4) Minden Magábanhangzó hoszszú a' h, előtt p. o. sehr, (zér) nagyon; die Gefahr, (gefähr) a' veszedelem; úgy szinte az i betű is az e előtt, p. o. hier, (hír) itt; viel, (fil) sok; Wien, Béts.

5) *hoiz*zak, az *ai*, *au*, *ay*, *ei*, *eu*, *ey*: ezeket mind ilyen formán kell olvasni, *áj*: p. o. *Mäuse*, egerek; *sein*, az övé; *das Heu*, a' széna. Meg kell azonban jegyezni, hogy a' Németek ezen kettős magábanhangzókat nem nyújtják meg annyira, mint mi az *áj*-ban az *á* betűt: valamint a' mi hűzások é betűnk is élesebb a' kimondásban, mint a' német *eh*, és az *á*. Ezeknek, és az *á*, *ó*, *ü*-nak 's a' *ö*-nak is a' kimondását legjobb élő szóból, vagy pedig Tanító szájából megtanulni.

6) *Hofsz*zak a' megkettőzött Magábanhangzók: p. o. *das Meer*, a' tenger; *der Saal*, az ebédlőház; *das Haar*, a' haj.

7) Többnyire az egytagú szók mind *hofsz*zak: p. o. *der Tag*, a' nap (dies), *das Glas*, az üveg, a' pohár; *gut*, jó; *fiets*, (stétl)z) mindég.

§. 3. Regulák a' Mássalhangzók kimondásáról.

1) A' *Œ*, *c*, úgy olvastatik mint a' Deákban, az *az*; *az*, *a*, *o*, *u*, előtt *k*-nak; *az*, *e*, *i*, előtt *cz*-nek: mert tsak a' Deák és a' Frantzia eredetű szókban van helye. Már ma többnyire *f* és *j* betűket írnak helyette.

2) A' *Œ*, *h*-nak a' Mássalhangzó után a' kimondásban semmi ereje sints: p. o. *thun*, *olvad*: tün; *die That*, *olv.* tát.

3) A' *ö*-át úgy kell olvasni, mint a' Magyar *kh*-át; de hogy mind a' kettő egyformán hallják, p. o. *doch*, mégis; *gleich*, mindjárt; *hoch*, magas; *das Buch*, a' könyv: *ich habe dich noch nicht gesucht*, én tégedet még nem kerestelek. Ebben igen szükséges az eleintevaló gyakorlás, hogy *ik*-et *dok*-ot ne mondjunk; mert ez igen hibás kimondás volna, a' magyar száj pedig az efféle erős kimondásra igen hajlandó.

4) A' *ch*-szet úgy kell olvasni, mint a' *kfz*-szet: p. o. *das Wachs*, a' viasz; *der Dachs*, az ökör; *der Fuchs*, a' róka; *sechs*, hat; *wachsen*, nőni.

5) Az *sch*-át, mint a' vastag *s*-set: p. o. *schon*, már; *der Schaden*, a' kár; *der Schatten*, az árnyék.

6) Az *sp* és *st* kimondásáról ezeket kell megjegyezni:
a. Ezeket a' szók elején vastag *sp*, és *st*-nek kell olvasni, p. o. *der Speck*, (spekk) szalonna; *der Sporn*, (sporn) sarkantyú; *der Stein*, (stájn) kö; *Stephan*, István.

b. De még a' szók közepén és végén is vastag *sp* és *st*-nek kell olvasni akkor, ha *r* betű áll előttök; p. o. *Dursten*, (dursten) szomjúhozni; *auebürsten*, (auebürsten) kikefélni, *die Wurst*, a' hurka; *zuerst*, legelőször: úgy szinte akkor is, ha az *sp* és az *st* az ölzvetétel vagy pedig a' szózármaztatás által esik a' szó közepére, p. o. *austehen*, (olv. auzstehen) kiállani; mert ebből van ölzvetéve *aus* és *stehen*; úgy ebből *stehen*, állani, *lezt*: *gestanden*, (olv. gestanden) állott; ebből *sprechen*, betzélieni, *lezt*: *Gespräch*, (gespräch) betzélietés.

c. Egyébaránt mind a' ízó közepén mind a' végén *tzp* és *sz*-nek kell olvasni az *sp* és *st* betűket: p. o. *gestern*, (ge-
lztern) tegnap; die *Knospe*, (knofzpe) bimbó; du *bist*, (bilzt)
te vagy; wo *ist*? (iszt) hol van?

7) Az *z*-et, a' Magábanhangzók előtt, itt nálunk, *z*-nek
olvassák; p. o. der *Sack*, a' zseb, zsák; *sehen*, látni; *so*, úgy.

8) Az *sc*, *sf*, -át, mint a' magyar *sk*-át, jobb azonban a'
Németben *st*-át írni, p. o. *Skelet*, *Skeleton*.

9) A' *v*-ut úgy olvasd, mint az *f*-fet, p. o. *voll*, tele; der
Vater, az atya.

10) A' *z*-tet, mint a' *tz*-ét. Erről azt kell megjegyezni,
hogy a' Mássalhangzó után magában áll; p. o. die *Münze*,
vert pénz; *tanzen*, tántzolni; úgy szinte ezen kettősök után
is *du*, *ai*, *ei*, *ey*, *eu*, p. o. *heizen*, fűteni; *reizen*, ingerleni,
Kreuz, kereftz, *Kreuzer*, krajtzár; a' rövid Magábanhangzó
után pedig így *z*: p. o. *pußen*, tisztítani, *schwißen*, izzadni.

I. *Jegyzés*. Vigyázzon a' Tanuló, hogy eleinte az *N* betűt *N*-
nek, és az *st*-t *st*-nek ne olvassa, vagy megfordítva.

II. *Jegyzés*. A' szók *en*, *et*, *est*, végtagjait, az ígékben igen rö-
viden kell kimondani, mintha *e* se volna az *n*, *t*, és *st* előtt: p. o. *ge-*
ben, (olv. *geb*n) adni; du *sagest*, (sagst), te mondd; du *gehst*, (gehst)
te mégy.

MASODIK RÉSZ.

A' Helyesírásról

a. A' Helyesírásnak közönséges törvényjei.

§. 4. Mennél pallérozottabb valamely nyelv, annál szo-
rosabb és meghatározottabb reguláival bír a' helyesírásnak.
Hogy a' Német Nyelv egy a' legpallérozottabbak közül Eu-
rópában, abban senki sem kételkedhetik: de azt, hogy an-
nak írásában a' Német Tudósok mindnyájan valamely bi-
zonyos és meghatározott helyesírás módját követnének, ép-
pen nem állíthatjuk. Sőt inkább tudjuk, hogy még a' neve-
zetesebb Grammatikusok sem egyezhetnek meg sokakban
egymással. Mindazáltal a' Tudósok többnyire *Adelung*-ot kö-
vetik. Ezen nevezetes Német Nyelvizsgálónak tudományja
szerént, a' következő közönséges Regulákra kell minde-
nek felett figyelmeznünk.

1. Kövessük az írásban a' jól és tisztán beszéllő Néme-
tek kimondását: p. o. ezeket *Pulver*, *Szerpor*; *tausend*, ezer;
schlafen, aludni; *Vater*, atya, ne írjuk így, a' mint néhol a'
köznép mondja; *Pulser*, *taussend*, *schlaffen*, *Vatter*.

2. Vigyázzunk az írásban a' szónak származására: írjuk
tehát: *Ärmel* (ettől: *Ärm*, kar) ruha ujjja; *rauchern*, (ettől: *Rauch*

füst) füstölni; bereichern, (*attól*: reich, gazdag) meggazdagítani; Bäcker, (*ettől*: backen, sütni) kenyérsütő, v. pék.

3. Kövessük az írásban a' közönséges és a' legjobb Német Íróktól felvett írás módját

b. A' Helyesírásnak különös Regulái.

§. 5. A' tizenhatodik Század közepe tájján lett közönségesse a' Német Nyelvben, hogy nagy betűvel írják:

1. A' befézetet és periodust kezdő szókat; továbbá minden szót a' pont után, a' kérdőjel és felkiáltójel után: de a' két utolsó után csak akkor, ha ezek a' mondást beékesztik, 's következésképpen pont helyett is állanak. Továbbá nagy betűvel írnak:

2. Minden *Magábanérthetőt*, és más nemű szót is, valamikor az *Magábanérthető* helyett áll, p. o. Mann, férjfiú; das Haus, a' ház; das Thier, az állat; das Mein und Dein, az enyim és a' tiéd; das Edle, Große, Schöne einer Handlung, valamelly tselekedetnek nemes, nagy 's szép volta.

3. A' *Tulajdon Neveket* és az azoktól származó *Mássalérthetőket*, p. o. Johann, János; Stephan, István; Ludwig, Lajos; Wien, Béts; Ungarn, Magyarország; Wiener, Bétsi; Ungriſch od. Ungariſch, Magyarországi; die Deutsche Sprachlehre, a' Német Grammatika. Azonban sok írók nem írják az efféle *Mássalérthetőket* nagy betűvel.

4. A' versek sorait is közönségesen nagy betűvel kezdik, ha szinte az elébbeni sornak a' végén nintsen is még értelme a' mondásnak.

5. Azokat a' Név mássait rendszerént mindenek nagy betűvel írják; mellyek a' megszólításban betsületadó szó helyett vagy titulus gyanánt szolgálnak; ilyenek ezek: Sie, az Úr, az Aszszony, Ihnen, az Úrnak, az Aszszonynak, Kigyelmednek 's a' t. Deru, Ihre, az Uré, a' Kigyelmedé 's a' t.

§. 6. A' h, és az i után álló e, úgy szinte a' Magában hangzó megkettőztetése is a' szótagok megnyújtására szolgálnak: de azért ezen jelek, koránt sem minden hasznú szótagnál fordulnak elő. Erre nézve ezeket szükséges megjegyeznünk.

1. A' Németek a' b, d, f, g, h, s, t. előtt rendszerént megnyújtják a' Magábanhangzót a' kimondásban. Ezek eleibe tehát h betűt tenni szükségestelen. P. o. haben, (hábn), leben, (lébn), élni; loben, (lóbn) dítserni; reden, (rédn) szóllani; der Hasen, (háfen) kikötőhely; die Jugend, (túgend) virtus; der Hasen, (háken) horog; lesen, (lézn) olvasni; gut, (gút) jó, 's a' többi.

2. Az l, m, n, r, előtt a' Magábanhangzókat röviden mondják ki; a' honnan a' megnyújtó jelek, többnyire csak

ezek előtt és néha az s, és t előtt fordulnak elő. P. o. Aal, (ál) ángolna; das Haar, (hár) haj; die Saat, (zát) a' vetés; die Beere, (bére) bogyó; die Seele, (zéle) lélek; Moos, (móz) moh. Továbbá: der Stahl, (stál) atzél; die Zahl, (tzál) lszám; der Zahn, fog; hohl, (hól) belől üres; der Ruhm, (rúm) hír név; zahm, (tzám) szelíd; die Gefahr, (gefár) veszedelem; fahren, (fáren) kocsin menni. Ismét: das Glied, (glíd) tag; der Krieg, (kríg) háború; das Fieber, hideglelés; hier, itt; das Spiel, játék; dieser, diese, dieses, ez, emez, verbiten, megtiltani, 's a' t.

§. 7. Nem kell mindazáltal azt gondolni, hogy ezek tökéletes és kifogás nélkülvaló regulák volnának. Ezek ugyan sokat könnyítnek a' Tanúlón; de e' mellett a' helyes írás és a' szók helyes kimondása megtanulására megkivánatlik az, hogy az olvasásban szinte úgy figyelmezzon a' Tanuló arra, *miképpen vannak a' szók leírva*, mint az élőbeszédben arra, *hogy miképpen mondják ki magok a' Németek a' szókat*. Például lehetnek a' következő szók, mellyekben az l, m, n, r előtt a' Vocalisok hoszszak, és még sem jeleltetnek meg a' hoszszú szótagok a' fellyebb előadott megnyújtó betűkkel:

a) Hoszszú á van a' következő szókban:

der Altar, (altár) oltár; der Fasán, (fazán) fátzán; Epital, ispotály; bar, kész pénzel; zwar, ugyan; das Schicksal, sors; dankbar, háládatos; der Schwan, hattyú; die Scham, szemérem; war, volt.

b) Hoszszú e van a' következőkben:

selig, (zélíg) boldog, megboldogult; bequem, (bekvém) alkalmas; wer, kitsoda; die Schere, olló; schwer, nehéz; in deren, (déren) a' kiknek — ben.

c) Hoszszú i van a' következő szókban;

mir, (mír) nekem; dir, neked; wir, mi; wider, ellen; die Bibel, Biblia; der Biber, káosztör; Kamin, kandalló; der Rubin, rubint; der Tiger, tigris, der Schmid, kovács, de ennek a' többesét így írják: die Schmiede, minthogy itt még jobban megnyújtják az i betűt benne.

d) Hoszszú o van a' következőkben:

das Brod, (bród) kenyér; geboren, született; verloren, elveszett; geschworen, megesküdt; groß, nagy; der Honig, méz; erkoren, kiválasztani; die Krone, korona; die Person, személy; der Ton, hang.

e) Hoszszú u van ezekben:

die Blume, (blúme) virág; das Blut, vér; der Hut, kalap; die Schule, iskola; die Schnur, sinór; der Schuster, varga, német tsizmadia.

§. 8. Az y betűvel az újabb Írók már ma nem igen él.

nek, sőt némelyek egészen elhagyták, és helyette mindenütt i betűt írnak. A' nevezetesebb Német Írók általjában véve abban láttatnak egyet érteni, hogy az y-t a' görög eredetű szókban minémű: der Styl, Solbe, megtartsák, úgy szinte az olyan szókban is, a' mellyekben ez a' betű megkülönböztetésül szolgál, p. o. ebben seyn, lenni; hogy különbözzön ettől sein, az övé; végtére pedig az ey végezetű szókban, minéműek: das Ey, a' tojás; frey, szabad, szabados; zwey kettő, bey-nál, -nél.

§. 9. A' C v. c betű, német eredetű szókban soha se fordul elő. A' helyett f és j betűt írnak már ma többnyire minden nevezetes Német Írók, főképpen az olyan szókban, mellyek elveitvén eredeti deák végezeteket a' Német szók között polgárságot nyertek: P. o. e' helyett Calender, így: Kalender; Clavir, így: Klavir; Centner, így: Sentner, mázsa; Proceß, így: Prozeß, ügy. Illyenek ezek is: abstract, (abstractus), elvont; Objekt, (Obiectum), tárgy; Subjekt, (Subjeetum); Adjektív, mássalérthető. A' melly szók pedig eredeti formájokat megtartották, azokban a' betűk sem tseréltetnek fel; p. o. Participium, nem így Partizipium.

§. 10. A' chs, gs, r, és chs annyira hasonlók egymáshoz a' kimondásban, hogy a' szerént nem lehetne ezeket megkülönböztetni; de azért az írásban eltserélni nagy hiba volna. Mellyik forduljon elő ez vagy amaz szóban; azt tsak az olvasás és gyakorlás által lehet megtanúlni. Az erre adott példák tsupán tsak a' Tanuló figyelmetessége felébredésére 's élesítésére szolgálhatnak. Példák az ilyen szókra:

die Büchse, puska; der Dachs, borz; die Deichsel, szekérrúd; der Flachß, len; der Fuchs, róka; der Luchs, hiúz; die Aze, tengely; die Art, fejsze; die Eidee, gyík; der Burbaum, pulz-pángfa; die Laxe, taksa, hér; der Häcksel, szetska; strackß, tüstént; flugß, egyben, egyszeriben.

§. 11. Minthogy a' g és ch a' szók végén tsaknem egyenlő módon hangzanak; nem tsuda ha a' Tanuló ezeket eleinte az írásban eltseréli. Hogy ezt eltávoztathassa jegyezze meg

1) Hogy a' g a' következő esetekben járúl a' szókhoz mint származtató végszótag:

a. Mikor az ig, l betűn végződő gyökér Substantívumból, Adjectívumokat formál, p. o. ezekből:

der Schwefel, büdöskö,	lez:	schwefelig,	büdösköves.
der Schimmel, penész,	—	schimmelig,	penészes.
der Stachel, tövis,	—	stachelig,	tövises.
der Adel, (nem) nemesség,	—	adelig,	nemes.

b) Mikor az ig végszótag, j, ß, és t betűn végződő szók-ból formál Adjectívumokat, p. o. ezekből:

der Geiz,	fősvénység,	leſz: geizig,	fősvény.
der Schmuß,	szenny, motsok,	—	ſchmußig, motskos, szennyes.
jezt,	most,	—	jezig, (ſt. jeztig), mostani.
die Art,	mód,	—	artig, módos, jeles.
dort,	ott,	—	dortig, ottlévő, odavaló.
der Muth,	bátorság,	—	muthig, bator.
gut,	jó,	—	gütig, jó, jó indulatú.
die Macht,	hatalom,	—	mächtig, hatalmas.
die Pracht,	pompa,	—	prächtig, pompás, jeles.

2) A' *ch* ezen végszótagban járul a' *l*zókhoz *lich*, melly végezet Adjectivumot formál, p. o. Gott, Isten, göttlich, isteni; Mensch, ember, menschlich, emberi; der Schade, kár, schädlich, káros; das Jahr, esztendő, jährlich, esztendőnkéntvaló; das Kind, gyermek, kindlich, gyermeki; die Kunst, mesterség, künstlich, mesterséges.

§. 12. Az *f* és *v* között nem lehet a' külömbiséget a' kimondásban észre venni. A' *v* soha se fordul elő mássalérthető előtt és *u*, *ü* előtt. Az is megjegyzést érdemel, hogy az idegen eredetű szókban a' *v* helyett nem *w* betűt, hanem *v*-t szoktak írni, így: Vers, vers; die Visite, látogatás; aktiv, passiv, Pulver, 's a' t.

§. 13. Az *s*, *f*, *ß*, és *ff* között való külömbiséget tudni felelte szükséges.

a) Rövid *s*-szet írnak a' gyökér szók végén, és más szók végezetén is, a' millyen a' *s*-be kimenő második Ejtés, p. o. das, es, was, seines, Goldes, Leibes, 's a' t. Továbbá:

b) Rövid *s*-szet írnak a' szó közepén is, akkor, mikor ez az *s* a' származtatásban ezen végizótagból lett *st*, p. o. ebből weise, bölts, leſz: Weisheit, (nem Weisheit) böltsesség; böse, gonofz; Bosheit, gonofzság; Rose, rózsa, das Roschen, rózsátska.

c) Hofzszú *f*-szé változik a' végső rövid *s* az ejtegetésben, p. o. das Haus, a' ház, des Hauses, a' háznak; der Weis, a' megmutatás, des Beweises, a' megmutatásnak, 's a' t.

d) Magános hofzszú *f*-szet írnak a' szótagnak az elején, p. o. Seele, lélek, sehen, látni; Person, személy; sprechen, beszélni, 's a' t. Megmarad ez az *f* akkor is, mikor az utánna lévő *e* kihagyódik, a' melly helyett *apostrophust* tesznek mellette, így: weis' und gütig, (weise und gütig) bölts és jó; ein aufgeblass'ner Mensch, felfúvalkodott ember.

e) Másfél *ß*-szet vagy *st*-tet írnak: 1. A' hofzszú magábanhangzó után, p. o. groß, (grósz) nagy; bloß, tsupán tsak; süß, édes; Gruß, köszöntés; grüßen, köszönteni, köszönni valakinek; stießen, folyni, stoßen, taszítani; Spaß, tréfa. 2. A' rövid magábanhangzó után is a' szóttagok végén, p. o. der Haß, gyűlölség; häßlich, rút; er isst, eszik; naß, nedves, 's a' t.

f) Két hofzszű ff-szet írnak, két vocalis között, p. o. essen, enni; beissen, harapni; wissen, tudni; Wasser, víz. De az ff sokszor megmarad két vocalis között is, így: größer, nagyobb, vergrößern, nagyítani, vergrößern.

§. 14. Hol kell th, hol pedig csak magános t betűt írni, azt csak a' gyakorlásból 's a' figyelmetes olvasás által lehet megtanulni p. o. így das Thal, völgy, nem pedig Taf. Némely szókban megkülömböztetésre is szolgál, mint ezekben: der Thon, agyag; *ettől* der Ton, hang; der Thau, harmat; der Tau, hajóhúzó kötél.

§. 15. A' ß és ž betüről már felyebb (a' 3. §-ben 10) szóltottunk.

c) A' szóknak tagokra osztásáról, és az öszvetett szókról.

§. 16. Ugy látszik, hogy midőn a' szókat szótagokra osztjuk, legtermézetesebb regula volna, a' megosztásban a' szók származtatására vigyáznunk. Mindazáltal ezt sem a' Magyar sem a' Német nyelvben nem tselekezzük. Mert nem így osztjuk meg ezeket: hall-a-ni, kér-és, Pest-i; ezeket sem így: hör-en, hallani; Bitt-e, kérés; Pest-er, Pesti; Raab-er, Györi; hanem így: hal-la-ni, hör-en; ké-rés, Bit-te; Pes-ti, Pest-er; Gyö-ri, Raab-er.

§. 17. A' közönséges regula a' szóknak tagokra való felosztásában, valamint a' Magyar nyelvben, itt is ez: hogy a' magános mássalhangzót az utánna következő magábanhangzóhoz foglaljuk, így: ge-hen, menni; Thie-re, állatok; lie-ben, szeretni; mikor pedig két mássalhangzó áll a' szó közepén, akkor azokat választjuk el, így: wol-len, akarni; essen, enni; sin-gen, énekelni.

§. 18. Azonban, az öszvetett szókra az itt előadott regula nem terjed ki; mert azokat ott kell megfzakasztani, a' hol azt az eredetek kívánja, így: beob-achten, v. be-ob-ach-ten, vizsgálni, nem pedig így: be-v-ach-ten; ab-än-deru, megváltoztatni, nem így: a-bän-deru; voll-en-den, elvégezni; nem így vol-len-den, 's a' t.

§. 19. Az öszvetett kettős és hármas de egy hangú mássalhangzókra nézve ezeket jegyezzük meg:

a) A' tsh megosztatik, így: Deut-scher, Német.

b) A' t, st, és ß is megosztatnak, így: baß-ten, sütni; streß-ten, nyújtani; kost-ten, kóstolni; blit-zen, villámlani; schät-zen, betsülni.

c) Mikor a' th, ph, sch, ß, és th valamely szónak a' közepén két magábanhangzó között állanak, soha se választatnak el; hanem mindenkor az utánok következő magá-

banhangzóhoz kaptasoltatnak, így: Spra-che, nyelv; Pro-phet, próféta; wa-schen, mosni; sto-schen, talzítani; be-schen, imádkozni.

§. 20. A' pf is megosztatik a' szó közepén, így: tap-fer, vitéz; Trop-sen, tsepp; de mikor előttök még egy mássalhangzó áll, akkor ezek együtt maradnak 's a' következő szótaghoz foglaltatnak, így: em-pfinden, érezni; em-pfehlen, ajánlani; em-pfangen, elfogadni.

§. 21. Közönséges regula ugyan a' Németben, hogy a' két 's három szóból öszvetett szókat egy szónak kell írni, így: die Großmuth, nagylelkűség; das Rathhaus, tanáts ház, Fohlschwarz, fekete mint a' szén, v. szénfeketeségű; de mégis vannak némely esetek, a' melyekben világosságnak okáért az öszvetett szók nem íratnak egybe, hanem ilyen = öszveköti jelt vetnek közéjük. Ez akkor esik meg:

a) Midőn a' Tulajdonnevek köznevekkel köttetnek öszve, mint ezekben: Ober-Italien, Felső-Olaszország; Alt-Brandenburg, Ó-Brandenburga; Neu-York, Új-York; Nieder-Sachsen, Alsó Szakszónia, 's a' t.

c) Mikor két idegen szó köttetik öszve, így: Intelligenz-Comtoir, (olv. komtoár), útasító tiztség, útasítást adó tiztség. Proviant-Kommissár, eleségre ügyelő komiszárius.

d) Mikor két Tulajdonnév köttetik egybe így: Fürst-Bischof, a' Hertzeg-Püspök; kaiserlich-königlich, Császári Királyi.

e) Mikor több szó kaptasoltatik öszve, egy dolognak v. megfogásnak elnevezésére: p. o. General-Feld-Beugmeister, Vezér-Hadi-Tárokimester; Oberste Hof-Postamt-Zeitungs-Expedition, Fő-Udvari-Postahivatal-Ujságok-Elküldözö-Tiztsége.

f) Mikor két, három 's több olyan öszvetett szók következnek egymásután, melyeknek hátulsó része ugyan azon szóból áll; akkor tsak az utolsónál szokták azt meghagyni, az elébbeniéknél pedig elhagyván, az öszveköti vonást teszik helyettek, p. o. ezek helyett: dreyfach, vierfach und mehrfach, így írjuk: drey-vier- und mehrfach, két-három- és több-szörös; e' helyett Ost-Gallizien und West-Gallizien, így: Ost- und West-Gallizien, Napkeleti és Napnyugoti Gallíczia; auf- und in der Erde, e' helyett: auf der Erde und in der Erde, a' földön és a' földben.

HARMADIK RÉSZ.

A' Beszédnek Részeiről vagy a' Szóknak Felosztásáról.

§. 22. A' Beszédrészeinek mind számát, mind egymásután való elrendelését, a' gondolkozás törvényei határozzák meg. Minden gondolkozás onnan vézli eredetét, hogy az egyes megfogásokat (conceptus; Begriffe) öszvekötiük, az az: *üelünk*.

§. 23. Az *ítélés* fundálódik valamely felvett szónak v. *Szobjektumnak*, az erről való állítással v. *Predikátummal* való *öszvekötésén*; a' honnan ez három különböző megfogásokat foglal magában, úgymint: 1. a' *Szobjektum*. 2. a' *Predikátum*. és 3. az *Öszveköttetés megfogását* v. a' *Kopulát*. Ezen három részből származik a' *Mondás*.

1. *Szobjektumnak* nevezzük azt a' szót a' *Mondásban*, a' melly a' főtárgyat jelenti, mellyről valamit mondunk. Ebben p. o. a' *leves hideg volt*, *Szobjektum* ez: a' *leves*.

2. A' *Predikátum* azt a' tulajdonságot vagy változást adja elő, mellyet a' *Szobjektumról* mondunk; minémü az előbbeni *mondásban* ez: *hideg*.

3. *Öszveköttetés* vagy *Kopula* ez az *ige*, *lenni*, t. i. *vagyok*, *vagy*, *van*; *voltam*, *volt*, 's a' t.

§. 24. Minthogy pedig a' *Mondásokat*, mellyekből minden *Nyelv* áll, ismét öszve szoktuk kötni egybefoglalók által, hogy ez által azokból egész gondolatokat, 's ezekből viszont nagyobb *Periodusokat* formáljunk: innen van, hogy általában véve négy *Szóformára* találunk a' *Nyelvekben*. Ezeket így nevezzük:

1. A' *Szobjektum* formája az, a' melly minden *beszédnek* fundamentomúl szolgál, és a' hova minden valóságot jelentő szók tartoznak.
2. *Predikátum* formája az, a' mellybe a' *Szobjektum* tulajdonságát jelenthető szók tartoznak.
3. A' *Kopula* formája, mellybe a' *Szobjektumot* és a' *Predikátumot* öszveköthető szó, a' *lenni* *ige* tartozik.
4. Az *Egybefoglalók* formája, mellybe az egyes *mondásokat* öszvefoglaló szótskák tartoznak.

§. 25. I. A' *Szobjektumhoz* és annak kifejezéséhez tartoznak tehát nevezet szerént ezek:

1. A' *Magábanérthető* vagy *Substantivum*, mivel az valóságot vagy dolgot jelent, minémüek: *ember*, *asztal*, *lélek*, *igazság*.

2. A' *Nemszótska* vagy *Articulus*, mivel ez a' *Substantivumtól* el nem válhat: a' v. *az*, *der*, *die*, *das*, *egy*, *ein*, *ei*, *ne*, *ein*.

3. A' *Névmássa* vagy *Pronomen*, mivel ez a' *Substantivumnak* helytartója: *én*, *ich*, *te*, *du*, *ő*, *er*, *ſie*, —

4. Az *Elölutoljáró*, v. *Prae- et Postpositio*, a' melly azt az erányosságot fejezi ki, a' mellyben valamely *Substantivum* v. *Tárgy* más *Tárgyakkal* van, v. *lenni* gondoltatik: *-ban*, *-ben*, *in*; *-hoz*, *-hez*, *zu*; *alatt*, *unter*.

5. A' *Számzó* (*Numeralia*), melly a' *Szobjektumnak* mennyiségét adja elő; *egy*, *eines*, *kettő*, *zwey*, *tíz*, *zehn*.

§. 26. II. A' Predikátumhoz és ennek kifejezéséhez tartoznak

1. A' *Mássalérhető* v. *Adjectivum*, a' melly a' Szubjektumban feltaláltató esmértető jelnek v. tulajdonságnak kifejezésére szolgál: veres, roth; kerek, rund; magas, hoch; kistsiny; flein.

2. A' *Határozó* v. *Adverbium*, melly a' Predikátum megfogását 's minémüvöltát közelebből meghatározva fejezi ki: igen, sehr; itt, hier; alig, kaum; nem, nicht; jól, gut.

§. 27. III. Az Öfveköttöfzó v. Kopula ezen ígéből áll *lenni*; a' mellyet minden ígében feltalálhatni; p. o. Ezt: a' madár énekelt, eredete szerént így öfzlatom fel; a' madár éneklő volt. — E' szerént az *Ígék* a' Predikátum és Kopula alá egyformán tartoznak.

§. 28. IV. Az *Egybefoglaló*, mint negyedik szóforma, hasonlóképpen tsak egy beszédrészt v. szónemet formál; a' mellynek származása, tsak azután eshetett meg, mikor már egyes mondások voltak, és azokat öfzve kellett kötni: ilyen Egybefoglaló szótskák ezek: *és*, und; *ha*, wenn; mint, als; de, aber.

§. 29. Ezek szerént a' szóformák szerént tehát, mellyeket itt az emberi gondolkozás természetéből származtattunk és elrendeltünk, *kilentz beszédrészek* volnának, mint meg annyi klaszissai a' különböző nemű szóknak. Ezen kilentz klaszissokra öfzött szók természetének és tulajdonságainak megvizsgálása egyik fő tzielja ezen Grammatikának. A' kilentz beszédrészek ezek.

1. A' Magábanérhető.	2. A' Nemszótska.	3. A' Névmássa.
4. Az Elölutoljáró.	5. A' Számszó.	6. A' Mássalérhető.
7. A' Határozó.	8. Az Íge.	9. Az Egybefoglaló.

§. 30. A' Felkiáltó szótskák v. *Interjectiók* nem tartozhatnak a' beszéd részei közé; mert ezek egyenesen 's tsupán tsak érzést jelentő hangok: a' mellyek a' gondolt mondásokkal különbféle öfveköttetésben soha sem állhatnak, ésigy a' szóformák közül is kimaradnak. Ezeket minden nyelvben úgy nézhetjük, mint eredeti hangokat a' nyelvek kezdetében, mellyek által lassan azután szók formálódtak.

§. 31. A' most előszámlált beszédrészek között, az azokkal való élésre nézve egy nevezetes különbséget találunk. Mert némelleyek változhatatlanok, mint p. o. az Elölutoljárók, a' Határozók, és az Egybefoglalók: a' többek változhatnak. A' Nemszótskákat, Magokbanérhetőket, a' Névmássait, Számszókat és a' Mássalérhetőket lehet *ajtegetni*;

az Ígéket pedig lehet *hajtogatni*, a' mint ezeket minden nemű szóról rendre megláthajuk.

§. 32. Az Ejtegetés azokat a' változásokat határozza meg, a' mellyek az elébbeni tikkelyben kinevezett szókban akkor esnek, mikor azokkal mondások öfzvekötésében élünk. Minden ejtegethető szón négy változás esik. Ezen változásokat *Ejtéseknek* deákúl: *Casusoknak* nevezik. Minthogy pedig azt is, a' mint valamelly dolgot neveznek, Ejtésnek vagy Casusnak hívjuk, ámbár az nem változás: e' szerént öt Ejtés van a' Német Nyelvben, úgymint:

1ső Ejtés, v. Nominativus.	P. o. der Tisch,	az asztal.
2-dik Ejtés, — Genitivus.	— des Tischeß,	az asztalnak *)
3-dik Ejtés, — Dativus.	— dem Tische,	az asztalnak.
4-dik Ejtés, — Accusativus.	— den Tisch,	az asztalt,
5-dik Ejtés, — Vocativus.	— o Tisch!	óh asztal!

Mivel azonban ez az ötödik Ejtés nem egyéb, hanem Nominativus, a' melly mellől az Articulust elhagyjuk, azért, hogy azt vagy szóllítólag, vagy tsak felkiáltólag mondjuk: ehez képest szükségtelen azt mindenütt felrakni, mert az soha

*) Kétség kívül sokan megütköznek itt abban, hogy a' II-dik Ejtés a' Magyarban nem *é* hanem *nak* végezettel adatik elő. Én pedig elhízem, hogy idővel azon fognak a' Magyar Grammatikusok tsudálkozni, mi módon maradhatott meg az *é* annyi ideig a' Genitivus helyén: valamint mi most azon tsudálkozunk, hogy az Ablativust a' Német nyelv Grammatikáiból tsak mintegy 20 éfztendő óta hagyhatták ki. — Ez a' hiba a' deák nyelv áltszótt bé a' mi nyelvünk Grammatikáiba, midőn még Literátoraink, főképpen pedig az idegen Tudósok, kik a' Magyarokat deák nyelvre tanították, Nyelvünk természetét igen kevésé esmerték. Könnyen is eltévedhettek ebben az idegenek, mivel az ilyen mondásokat: *Cujus est hic liber? Patris mei*; így mondják magyarul: *Kié ez a' könyv? Az Atyámé*; annyival inkább, hogy az akkori tudósoknak tséllők sem volt, a' magyar nyelv természetét vizsgálgatni vagy azt kitanálni. Mivel pedig ez a' nyelv azolta szünet nélkül a' deák nyelv járma alatt nyögött, sőt a' mennyiben pallérozódtól is, mindég tsak a' deák kaptára üttetett 's a' szerént fefzegettetett: nem tsuda, hogy Grammatikáinkban mind e' mái napig is megmaradtak az efféle hibák. Most azonban, minekutánna a' magyar nyelv már valahára hazai nyelv lett és szabadlzárnýára kelt; szükséges azt az erőszakkal reáadott idegen köntösből kivetkeztetni, és eredeti tisztaságába vissza állítván, nemzeti köntösbe öltöztetni. Én részemről, a' mit e' végre tehetek, véghezvinni kötelességnek tartom. — A' ki a' hasznos jobbítások előmozdítására akarattal és értelemmel bír; az egyedül arról kíván meggyőződni, hogy jobbit az újítás, és azonnal kélz azt elfogadni: a' ki pedig minden újítástól már előre irtózik; az szánakozásra méltó.

Ha az *é* végezetet a' maga helyére vissza állítjuk, 's természet megmagyarázván úgy bánunk azzal mint Nominativussal, sokat

sem változik, sem a' német sem a' magyar nyelvben. A' deak nyelvben azért kell kitenni, mert ott a' 2-dik Ejtetésben változik. — Ezen Grammatikában tehát csak négy Ejtést tesszünk ki, elégnek tartván itt megjegyezni, hogy az ötödik az elsőhöz mindenkor hasonló. — A' hatodik Ejtésnek vagy Ablativusnak a' Németben semmi nyoma nints.

§. 33. Az Ejtetés továbbá még a' tárgyak számát is közelebb meghatározza, annyiban t. i. hogy megmondja, ha *csak egy*, vagy pedig *több* dologról van e' a' szó. Ehez képest az Ejtetésnek két száma van, ú. m. *Egyes* deákul: *Singularis* németül; *Einzahl*; és *Többes*; *Pluralis*; *Mehrzahl*. A' Többesben éppen annyi az Ejtés, mint az Egyesben, p. o:

Többes.

1. Ejtés, N. die Tische, az asztalok.
2. Ejtés, G. der Tische, az asztaloknak.
3. Ejtés, D. den Tischen, az asztaloknak.
4. Ejtés, D. die Tische, az asztalokat.

§. 34. Az itt előadott példájából ezen ejtetett szónak *Tisch* megtetfzik, hogy a' Németben nints minden Ejtésnek tulajdon végezte, hanem vannak egymáshoz hasonló Ejtések, a' mint ezt a' maga helyén bővebben meglátjuk.

könnyítünk a' Tanulókon, a' kik idegen nyelveket tanulnak. Így p. o. minthogy a' Német Genitivus helyett mindenkor *nak*, *nek*, végezettel élünk: miért tanúlatnánk a' Tanulóval így: N. der Tisch, az asztal. G. des Tisches, az asztalé. Holott a' magyarban, az asztalé, a' széké; a' kézé; a' pennáé, 's a' t. elő sem fordul; és kén-telenek vagyunk új regulák által megtanítani a' Tanulót arra, hogy a' Német Genitivus helyett *nak*, *nek* végezettel éljen.

A' magyar *é* végezet nem Genitivus, hanem Nominativus, a' melly a' szó végén az elmaradott Substantivumot vagy birtokot jelent, p. o. e' helyett: a' János könyve, azt mondhatom a' Jánosé, ha t. i. ez a' Szubjektum *könyv* már előfordult, és nem akarom újra mondani. P. o. Ki könyve ez? A' Jánosé v. a' János könyve. Sőt így is kérdezhetem: Kicé ez a' könyv? e' helyett: Ki tulajdona v. birtoka ez a' könyv? vagyis e' helyett: Ki könyve ez a' könyv? Világosan kitetfzik ezen állításnak igaz volta abból:

1. Hogy az *é* végezet mindenkor egy elmaradott birtokot jelentő szó helyét pótolja ki, a' mellyet más nyelvekben nem Genitivussal tetznek ki.

2. Hogy az *é* végezet, valamint minden más Nominativus, mind a' *nak*, *nek* és *t* végezetet, mind az Elölutoljárókat felveheti. Így p. o. ezekből:

Az Úr kaputjának a' színe zöld, lefz: Az Úrénak a' színe zöld.

Hát az Úr kaputját ki varrta? — Hát az Úrét ki varrta?

Én az Úr kaputjában elmehetnék, — Én az Úréban elmehetnék. 's a' t.

Ha pedig az *é* Genitivus jele volna, úgy semmiféle végezet nem járulhatna többé utánna, valamint a' több Casusokhoz nem járulhat. — Többet erről a' maga helyén,

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Nemfőtskákáról és a' Magokbanérthetőkéről.

§. 35. A' Nemfőtskákat és a' Substantivumokat egy Részbe foglaljuk, mivel amazoknak a' nélkül is tsak az Ejtegetéseket szükség itt előadni. A' velekvaló élésnek Reguláit a' Grammatikának Gyakorló Részéből kell megtanúlni.

I. A' Nemfőtskákáról v. Artikulusokról.

§. 36. A' Német Nyelvben két Nemfőtska van. Az egyik *Meghatározó*, ez: *der, die, das, az, a'*. A' másik *Határozatlan*, ez: *ein, eine, ein, egy, valami, valamelly*. A' *der* és *ein* hímnemű, a' *die* és *eine* az anyanemű, a' *das* és *ein*, a' köznemű szók eleibe tétetik. Az Ejtegetések itt következnek. — A' Magyarban mind a' kétféle Artikulus változhatatlan.

A' Meghatározó Nemfőtska Ejtegetése.

Egyes.			Többes.
<i>Hímnem.</i>	<i>Anyanem.</i>	<i>Köznem.</i>	<i>Mind a' három Nemben.</i>
1. N. <i>der,</i>	<i>die,</i>	<i>das</i>	1. N. <i>die</i>
2. G. <i>des,</i>	<i>der,</i>	<i>des</i>	2. G. <i>der</i>
3. D. <i>dem,</i>	<i>der,</i>	<i>dem</i>	3. D. <i>den</i>
4. A. <i>den,</i>	<i>die,</i>	<i>das</i>	4. A. <i>die</i>

a', az,

A' Határozatlan Nemfőtska Ejtegetése.

Egyes.			Többsé nints.
<i>Hímnem.</i>	<i>Anyanem.</i>	<i>Köznem.</i>	
1. N. <i>ein,</i>	<i>eine,</i>	<i>ein.</i>	} egy. } valami. } valamelly.
2. G. <i>eines,</i>	<i>einer,</i>	<i>eines.</i>	
3. D. <i>einem,</i>	<i>einer,</i>	<i>einem.</i>	
4. A. <i>einen,</i>	<i>eine,</i>	<i>ein.</i>	

II. A' Magokbanérthetőkéről v. Substantivumokról.

1. A' Substantivumok Nemeiről. 2. Azoknak Változásairól. 3. Származásairól. 4. Öszvetételéről. 5. Ejtegetéséről.

1. A' Magábanérthetők Nemeiről.

§. 37. Vannak egynehány közönséges Regulák, melyekből némelly szóknek neveit megtudhatjuk: de minthogy ezek kevesek legjobb a' szóval együtt annak Artikulusát is mindenkor hozzá tanulni, így: *der Mantel, köpönyeg*. Ilyen Regulák a' következők:

A. Hínneműek, v. Masculinumok.

1. A' Férjfiú Nevek, tisztségek és mesterségek; p. o. der Stephan, István; der Graf, Gróf; der Baron, Báró; der General, Generális; der Oberster, Obester; der Soldat, katona; der Schneider, szabó; der Schmid, kovács; der Schlosser, lakatos.

2. A' Pénzek Nevei: der Dukaten, arany, vert arany pénz; der Thaler, tallér; der Gulden, forint; der Zwanziger, húszas; der Siebner, peták, v. hetes; der Groschen, garas.

3. Minden ling-be végződő szók: der Jungling, ifjú; der Frühling, tavasz; der Schmetterling, pillangó.

B. Anyaneműk, v. Foemininumok.

1. Az Adjectivumokból lett e végezetű Substantivumok: die Güte, jóság; die Größe, nagyság; die Tiefe, mélység; melyek ezekből lettek, gut, jó; groß, nagy; tief, mély.

2. A' mellyek heit, feit, en, schaft, ucht, ung, uhr, ur, inn-be végződnek: die Freyheit, szabadság, die Ewigkeit, örökkévalóság, die Schmeicheley, hízelkedés, die Freundschaft, barátság, die Frucht, gyümölcs, die Übung, gyakorlás, die Sackuhr, zsebbelióra, die Flur, mező, die Wirthinn, a' gazdasszony.

C. Közneműk, v. Neutrumok.

1. A' Határozatlan Módból lett Magábanérthetők: melyekről oda alább lézzen emlékezet; p. o. das Gehen, a' menés; das Essen, az evés; das Trinken, az ivás.

2. Minden Kitsinyítő szók: p. o. das Tischchen, az asztalka; das Büchlein, a' könyvetske, das Blümchen, virágotska, 'sa't.

2. A' Magokbanérthetők Változásairól.

§. 38. A' Hínneműkből úgy lesznek Anyaneműek, ha inn-tagot vetek utánnok, és ha az a, o, u, elváltoztatnak á, ó, ü-vé; p. o. ebből der Graf, lesz: die Gräfinn, a' Grófné; der Koch, a' szakács, die Köchin, a' szakácsné. A' Tulajdon Nevektől származottak a' Magábanhangzót nem változtatják el; p. o. Roth, Rothinn, Rótné.

§. 39. Kitsinyítő Nevek (Diminutivumok) lesznek a' Magokbanérthetőkben úgy, ha chen, vagy lein szótagot vetek utánnok, és az a, o, u-t itt is elváltoztatom; p. o. der Mann, férjfiú, ember, das Mädchen, vagy Mädchenlein, emberke; die Blume, a' virág, das Blümchen, vagy Blümlein, a' virágotska. Némelylek a' lein helyett el-let tesznek; p. o. das Blümel, das Gröschel, félpóltra, v. gresli; Ausztriában pedig, nevezetesen Bétsben a' köznép ert végezettel mondja a' Diminutivumokat, így: Blümerl, virágotska; Semmerl, kitsiny zsemlye, de így írni hiba volna.

3. A' Magokbanérthetők Származásáról.

§. 40. Sok Magábanérthető lesz a' Mássalérthetőktől, és az Igék Határozatlan Módjától; amazok Magyarúl *ság, ség-* be, ezek pedig *ds, és-* be vagy *ó, ö-* be végződnek. Ezeket a' Származásnak módjait igen hafznos tudni.

A' Származtatások így esnek meg:

1. A' Mássalérthető után e-t teszek, és az a, o, u-t elváltoztatom á, ö, ü-vé; p. o.

warm,	groß,	gut,	breit,	dicke.
die Wärme,	die Größe,	die Güte,	die Breite,	die Dicke.
melegség,	nagyság,	jóság,	szélesség,	vastagság.

2. A' Mássalérthető után heit, néha feit, járúl; p. o.

krank,	schön,	grob,	selig.
die Krankheit,	die Schönheit,	die Grobheit,	die Seligkeit.
betegség,	szépség,	gorombaság,	bóldogság.

3. Az Ige Határozatlan Módja eleibe das tételik; p. o.

laufen,	kaufen,	essen,	schreiben.
das Laufen,	das Kaufen,	das Essen,	das Schreiben.
a' futás,	a' vevés,	az evés,	az írás.

4. A' Határozatlan Mód eleibe der tételik, a' végső n betű r-ré lesz, és többnyire az a, o, u is elváltoztatik; p. o.

laufen,	kaufen,	essen,	schreiben.
der Läufer,	der Käufer,	der Esser,	der Schreiber.
a' futó,	a' vevő,	az evő,	az írődeák.

4. A' Magokbanérthetők Öszvetételéről.

§. 41. Egy része a' Német Nyelvnek öszvetett szókból áll; p. o. der Kopfweh, der Birnbaum, das Halsstuch.
a' főfájás, a' körtvélyfa, a' nyakravaló.

Az ilyen Magokbanérthetőkről meg kell jegyezni, hogy mindenkor az utolsó szónak Nemfzótskáját, és Ejtetését tartják meg, az első szó nem változik; p. o. der Hals, nyak, das Tuch, keszkenő, lesz belőlök; das Halsstuch, (nem pedig der Halsstuch), Gen. des Halsstuches, Dat. dem Halsstuche, 's a' t.

5. A' Magokbanérthetők Ejtetéseiről.

§. 42. Az Ejtetés Négy. Ezekről a' közönséges Regulák, mellyeknek tudása nagy könnyebbségre szolgál, ezek:

1. Minden Anyanemű és Köznemű szónak úgy van a' 4-dik Ejtése, mint az 1-ső.

2. A' 3-dik Ejtés a' Többsben mindenütt n-ben megy ki. Ez a' két Regula igaz a' Mássalérthetők Ejtetéséről is.

3. A. I-ső és II-dik Ejtetésben az a, o, u többnyire mindenkor elválnak a' Többsben á, ö, ü-vé.

Az ötödik Ejtés mindenkor úgy van, mint az első, azért ez ki sints téve.

Hatodik Ejtés a' Németben nints.

A' Substantivumok négy Ejtetésének Tablája ez:

Az Egyesben.

	<i>ide tartoznak Hímn. Közn. el, en, er. végezettel</i>	<i>ide tartoznak a' Hímn. Közn. egytágúak.</i>	<i>ide tartozn. a' Hímn Közn. több tagúak.</i>	<i>ide tartoznak az Anyanemük.</i>
1. N.	el, en, er,			nem változnak.
2. G.	el ^s , en ^s , er ^s ,	e ^s	en en ^s	
3. D.		e	en en	
4. A.			en en	

A' Többsben.

	<i>a' Hímn. Közn. igy:</i>	<i>a' Közn. igy:</i>		<i>melyek e, el, er, végződ.</i>	<i>a' töb biek igy:</i>
1. N.	e	er	en	n	en
2. G.	e	er	en	n	en
3. D.	n	en	ern	n	en
4. A.		e	er	n	en

I. Az első Ejtetésről.

§. 43. Az első Ejtetésre tartoznak azok a' Hínnemű és Köznemű szók, mellyek el, en, er-be végződnek. Az Ejtetések ebből áll: a' 2-dik Ejtésben egy s-fzet vesznek fel, a' több Ejtések éppen úgy maradnak mint az első Ejtés, kivévén a' Többsben a' Dativust, a' melly a' közönséges Regula szerént mindenkor n-be megy ki; P. o.

Az Egyesben.

A' Többsben.

1. der Vater, az atya.	1. die Väter, az atyák.
2. des Vaters, az atyának.	2. der Väter, az atyáknak.
3. dem Vater, az atyának.	3. den Vatern, az atyáknak.
4. den Vater, az atyát.	4. die Väter, az atyákat.

1. Ezen példa szerént lehet ejtegetni, gyakorlás végett, ezeket: der Apfel, alma; der Mantel, köpönyeg; der Vogel, madár; der Garten, kert; der Wagen, szekér, kotsi; der Regen, az eső; der Acker, szántóföld; der Hutmacher, kalapos, a' Többsben die Hutmacher.

Ezekben az a, o, u nem változnak el:
 der Kutscher, kotsis; der Balken, gerenda; der Braten, petse-
 nye, sült; der Samen, mag.

2. A' *Genitivus* abban különbözik magyarul a' *Dativus-
 tól*, hogy amaz után mindég van még egy *Substantivum* még
 pedig ragalztékkal, p. o. az Atyának az akarata, v. intése,
 v. mondásai 's a' t. a' *Dativus* pedig tsak magában áll az
 íge mellett így: neked adom, Istvánnak mondtam. Tu-
 lajdonképpen tehát a' *Genitivust* így kellene kitenni, -nak a;
 ja; e, je; p. o. des Vaters, az atyának -a, -ja, -e, -je; tsak
 hogy ez alkalmatlan, és példák nélkül homályos. Ezt a' Gy-
 akorló részben világosan és bőven megláthatjuk.

II. A' második Ejtegetésről.

§. 44. Ide tartoznak minden egytagú *hínnemü ée köz-
 nemü szók*, p. o. der Stock, páltza; das Kind, gyermek. To-
 vábbá, a' többtagú öszvetett szók is, ha benne az utolsó
 szó ide tartozó. p. o. das Schlüsseloch, kulcslyuk. Ezenkívül
 mellyek:

így végződnek:		v. kezdődnek,
— ling,	— — nis,	Ge — —
der Jüngling,	das Bündnis,	der Gesell,
az ifjú,	szövetség,	mesterlegény,

és végre az öszvetett ígéktől származó *hínnemü szók*. P. o.
 der Befehl, parantsolat, ettől befehlen, parantsolni; der Be-
 ginn, kezdet, ettől: beginnen, elkezdni; der Begriff, megfo-
 gás, ettől: begreifen, megfogni észszel; der Betrug, tsalás, be-
 trüegen, megtsalni; der Verstand, értelem; verstehen, érteni;
 der Gewinn, nyereség, gewinnen, nyerni, 's a' t. Ezek közül
 kevésnek van Többese.

Példák a' II-dik Ejtegetésre.

1. Egy hínnemü szó Példája. 2. Egy köznemü szó Példája.

Az Egyesben.

1. der Fuß, a' láb.
2. des Fußes, a' lábnak.
3. dem Fuße, a' lábnak.
4. den Fuß, a' lábat.

A' Többesben.

1. die Füße, a' lábak.
2. der Füße, a' lábaknak.
3. den Füßen, a' lábaknak.
4. die Füße, a' lábakat.

Az Egyesben.

1. das Dorf, a' falu.
2. des Dorfes, a' falunak.
3. dem Dorfe, a' falunak.
4. das Dorf, a' falut.

A' Többesben.

1. die Dörfer, a' faluk.
2. der Dörfer, a' faluknak.
3. den Dörfern, a' faluknak.
4. die Dörfer, a' falukat.

Ezen Példák szerént lehet ejtegetni, ú. m. az 1. Példa
 szerént ezeket, der Kopf, fő; der Baum, fa, élőfa; der Stock,
 páltza; der Platz, hely; der Kopf, kaput; der Hut, kalap; der

Band, könyvkötet, der Tisch, asztal; das Bündniß, szövetség; das Begräbniß, temetés, 's a' t. a' 2. Példa szerént: das Haus, ház; das Band, pántlika; das Bad, ferdő; das Tuch, posztó; das Kind, gyermek; das Weib, aszszony, parasztaszszony; das Glas, üveg, üvegpohár; das Dach, házfedel, 's a' t.

III. A' harmadik Ejtegetésről.

§. 45. Ide tartoznak mind' azok a' több tagú hímnemű szók, a' mellyek az első és 2-dik Ejtegetésre nem tartozhatnak, és a' következő egy tagú szók is:

der Bär,	a' medve.	der Hirsch,	a' szarvas.
der Christ,	a' kereszttyén.	der Mensch,	az ember.
der Fels,	a' kőszikla.	der Narr,	a' bolond.
der Fürst,	a' Fejedelem.	der Thor,	az elztelen.
der Graf,	a' Gróf.	der Ochs,	az ökör.

Igy ejtegetődnek:

A' 2-dik Ejtésben en-net vesznek fel, és azt az en-net azután mindenütt megtartják a' Többsben is, P. o.

Az Egyesben.

A' Többsben.

1. der Bär,	a' medve.	1. die Bären,	a' medvék.
2. des Bären,	a' medvének.	2. der Bären,	a' medvéknek.
3. dem Bären,	a' medvének.	3. den Bären,	a' medvéknek.
4. den Bären,	a' medvét.	4. die Bären,	a' medvéket.

Ezen Példa szerént lehet a' feljebb előszámlált szókat ejtegetni.

Jegyzés: Némelly e-ben végződő szók a' második Ejtésben n-s betűt vesznek fel; de egyébaránt ezek is rendszerént ejtegetődnek, így: der Friede, des Friedens, dem Frieden, den Frieden. Így ejtegetődhetnek p. o. ezek: der Buchstabe, beiß; der Gedanke, gondolat; der Schade, kár; der Name, név; der Wille, akarát; és még ez a' két szó, der Schmerz, fájdalom der Herz, szív.

IV. A' negyedik Ejtegetésről.

§. 46. Ide tartoznak minden Anyanemű szók. Ezek az Egyesben éppen nem változnak: a' Többsben kétfélék. Ugy-mint: az e, el, er-ben végződők egy n betűt, a' többek mind en tagot vesznek fel.

Első Példa.

Az Egyesben.

A' Többsben.

1. die Uhr,	az óra.	1. die Uhren,	az órák.
2. der Uhr,	az óranak.	2. der Uhren,	az óráknak.
3. der Uhr,	az óranak.	3. den Uhren,	az óráknak.
4. die Uhr,	az órát.	4. die Uhren,	az órákat.

Má s o d i k P é l d a.

Az Egyesben

1. die Feder, a' penna.
2. der Feder, a' pennának.
3. der Feder, a' pennának.
4. die Feder, a' pennát.

A' Többesben.

1. die Federn, a' pennák.
2. der Federn, a' pennáknak.
3. den Federn, a' pennáknak.
4. die Federn, a' pennákat.

Ezen példák szerint ejtegetődhetnek: die Arbeit, munka; die Antwort, felelet; die Brücke, híd; die Gabel, villa; die That, tett; die Tugend, virtus; die Nation, nemzet; die Wespe, darázs.

I. Jegyzés: Ez a' két szó die Mutter, die Tochter, a' Többesben az első Ejtegetés szerint megy így: die Mütter, die Töchter.

II. Jegyzés: A' —niß-ben végződő Anyanemű szók a' Többesben mindenkor tsak e-vel nevednek; p. o. die Kenntniß, esméret, a' Többesben, die Kenntnisse, esméretek.

§. 47. A' rendetlen Ejtegetésű szók Laistroma.

Vannak olyan szók, mellyek az Egyesben más, a' Többesben ismét más Ejtegetésre tartoznak. Legjobb ezeket a' Többesekkel együtt megtanulni. Itt vannak a' nevezetesebbek:

Az Egyesben:

Az I-ső Ejtegetés szerint.

- Der Bauer, a' paraszt.
 Der Nachbar, a' szomszéd.
 Der Stachel, a' tövis.
 Der Ungar, a' magyar.

A' Többesben:

Minden Ejtésben n-et vesznek fel.

- Die Bauern, a' parasztok.
 Die Nachbarn, a' szomszédok.
 Die Stacheln, a' tövissek.
 Die Ungarn, a' Magyarok.

A' II-dik Ejtegetés szerint:

- Der Arm, a' kar.
 Der Hund, a' kutya.
 Der Monath, a' hónap.
 Der Punkt, a' pont.
 Der Schuh, a' lábbeli.
 Das Band, a' köté. l.
 Das Beil, a' fejtze.
 Das Bier, a' ser.
 Das Brod, a' kenyér.
 Das Haar, haj, szőr.
 Das Jahr, az elztendő.
 Das Pferd, a' ló.
 Das Pfund, a' font.
 Das Salz, a' só.

A' II-dik Ejtég. szerint, de az a, o, u, nem változnak el.

- Die Arme, a' karok.
 Die Hunde, a' kutyák.
 Die Monathe, a' hónapok.
 Die Punkte, a' pontok.
 Die Schuhe, a' lábbelik.
 Die Bande, a' kötelek.
 Die Beile, a' fejtzék.
 Die Biere, a' serek.
 Die Brode, a' kenyerek.
 Die Haare, a' hajak.
 Die Jahre, az elztendők.
 Die Pferde, a' lovak.
 Die Pfunde, a' fontok.
 Die Salze, a' sók.

Das Schaf, a' juh.	Die Schafe, a' juhok.
Das Schiff, a' hajó.	Die Schiffe, a' hajók.
Das Schwein, a' disznó.	Die Schweine, a' disznók.
Das Spiel, a' játék.	Die Spiele, a' játékok.
Das Seil, a' kötél.	Die Seile, a' kötelek.
Das Thor, a' kapu.	Die Thore, a' kapuk.
Das Werk, a' miv.	Die Werke, a' művek.
Das Wort, a' szó.	Die Worte, a' szók.
Das Zeug, p.o. szörből, matéria.	Die Zeuge, matériák.
Der Geist, a' lélek.	Die Geister, lelkek.
Der Gott, Isten.	Die Götter, pogányok istenei.
Der Irrthum, hiba.	Die Irrthümer, hibák.
Der Mann, férjfiú.	Die Männer, férjfiak.
Der Mann, emberek.	Die Leute, emberek, t. i. férjfiak és afszonyok.
Der Rand, a' part.	Die Ränder, a' partok.
Der Reichthum, a' gazdagság.	Die Reichthümer, gazdagságok.
Der Wald, az erdő.	Die Wälder, az erdők.
Der Wurm, a' féreg.	Die Würmer, a' férgek.

*A' II-dik Ejtegetés szerént.**A' III-dik Ejtegetés szerént.*

Der Affect, az indulat.	Die Affecten, az indulatok.
Der Sporn, sarkantyú.	Die Spornen, sarkantyúk.
Der See, tó.	Die Seen, tavak.
Der Staat, státus, ország.	Die Staaten, státusok.
Der Strahl, sugár.	Die Strahlen, sugárok.
Das Auge, szem.	Die Augen, szemek.
Das Bett, ágy, nyoszolya.	Die Betten, ágyak.
Das Hemd, ing.	Die Hemden, ingek.
Das Insekt, a' bogár.	Die Insekten, a' bogarak.
Das Ohr, fül.	Die Ohren, fülek.

*A' IV-dik Ejtegetés szerént.**A' II-dik Ejtegetés szerént.*

Die Art, fejsze.	Die Arzte, fejszék.
Die Bank, pad, lótna.	Die Bänke, padok.
Die Braut, menyafszony.	Die Bräute, menyafszonyok.
Die Brust, mejj.	Die Brüste, mejjek.
Die Faust, ököl.	Die Fäuste, öklök.
Die Frucht, gyümöls.	Die Früchte, gyümölsök.
Die Gans, lúd.	Die Gänse, lúdak.
Die Hand, kéz.	Die Hände, kezek.
Die Haut, bőr.	Die Häute, bőrök.
Die Kraft, erő.	Die Kräfte, erők.
Die Kuh, tehén.	Die Kühe, tehének.
Die Kunst, mesterség.	Die Künste, mesterségek.
Die Laus, tetű.	Die Läuse, tetvek.

Die Magd, szolgáló.	Die Mägde, szolgálók.
Die Maus, egér.	Die Mäuse, egerek.
Die Nacht, éjtzaka.	Die Nächte, éjtzakák.
Die Nuß, dió.	Die Nüsse, diók.
Die Sau, disznó.	Die Säue, disznók.
Die Schnur, sinór.	Die Schnüre, sinórok.
Die Stadt, város.	Die Städte, városok.
Die Wand, fal.	Die Wände, falak.
Die Wurst, hurka.	Die Würste, hurkák.

V. A' Tulajdon Nevek Ejtegetéséről.

§. 48. A' Keresztnevek, Országok, Városok, Hegyek, és Folyóvizek tulajdon nevei, háromféleképpen ejtegetődnek.

1. Nemszótskával, úgy, hogy a' nevek mellett tsak a' Nemszótkska ejtegetődik; p. o. Cicero, des Cicero, dem Cicero, den Cicero. Die Reden des Curtius, Kurtzius Belzédjei. Die Dden des Horaz, Horázt Odái. Gib dem Peter, add Péternek.

2. Nemszótkska nélkül a' deák Ejtegetés szerént; p. o. Cicero, Ciceronis. Die Briefe Ciceronis, Cziczero levelei. Az első mód szerént jó így is: Die Briefe des Cicero. Ezt: Horaz, a' Magokbanérthetők III-dik Ejtegetése szerént változtatják, így: Horazens, Horazen.

3. Az Országok és Városok nevei az Egyes 2-dik Ejtésében egy s-et vesznek fel, egyébütt nem változnak. Deutschland, Németország, Deutschlands, Németországnak; Preßburg, Pozson, Preßburgs, Pozsonnak; Wien, Béts, Wiens, Bétsnek,

Jegyzés. A' Tulajdon nevek 2-dik Ejtése helyett, p. o. des Cicero, des Horaz, Wiens, gyakran így élnek: von Cicero, von Horaz, von Wien.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' Névmássairól, vagy Pronomenekről.

§. 49. A' Névmássai olyan szótskák, mellyekkel rövidségnek és világosságnak okáért Magokbanérthetők helyett élünk. Ezek ötfélék, ú. m.

1. Személyes Névmássai: p. o. ich, én; du, te; er, sie, ő; es, az.
2. Bírásjelentők: p. o. mein, enyim; dein, tiéd; sein, ihr, övé.
3. Mutatók: der, ez, az; dieser, ez; jener, az, amaz.
4. Kérdők: wer? ki, kitsoda? was? mi? welcher? melyik?
5. Vízszahozók: p. o. welcher, der, a' ki, a' melly.

1. A' Személyes Névmássairól.

§. 50. Ezek az első Ejtésben az ígék mellé tétetődnek,

ámbar a' Magyarban többnyire elhagyódnak; a' melyet ezekről igen szükséges megjegyezni. P. o.

alízm, megyek, ezünk, lát, ír.
 ich schlafe, ich gehe, wir essen, er sieht, er schreibt.

Igy ejtegetődnek:

Első Személy.

	Egyes.		Többes.
1. ich,	én.	wir,	mi.
2. meiner,	-em. *)	unser,	-ünk.
3. mir,	nékem.	uns,	nékünk.
4. mich,	engemet.	uns,	minket.

Második Személy.

	Egyes.		Többes.
1. du,	te.	ihr,	ti.
2. deiner,	-ed.	euer,	-tek.
3. dir,	néked.	euch,	néktek.
4. dich,	tégedet.	euch,	titeket.

Harmadik Személy.

<i>Hímnem.</i>	<i>Anyanem.</i>	<i>Köznem.</i>	— —
1. er,	ſie,	ö.	eſ, az.
2. ſeiner,	ihrer,	-e.	1. ſie, ök.
3. ihm,	ihr,	néki.	2. ihrer, -ek.
4. ihn,	ſie,	ötet.	3. ihnen, nékik.
		eſ, azt.	4. ſie, öket.

*) 1. A' Személyes Névmássainak 2-dik Ejtések a' Németben tsak két esetben fordul elő, (a' Magyarban nints), ú. m.

a) a' 2-dik Ejtést kívánó Praepositiók után, a' midőn magyarul a' Ragasztékokkal tefzük ki, és azért tettem azokat itt jelentésül a' 2-dik Ejtések után, minthogy egyébképpen ki sem tehetjük azokat. P. o. ſtatt meiner, helyettem, ſtatt unſer, helyettünk; ſtatt deiner, helyetted, ſtatt euer, helyettetek; ſtatt ſeiner od. ihrer, helyette, ſtatt ihrer, helyettek. Ezen Genitivusokat meiner, deiner, 's a' t. soha sem tehetjük ezzel ki, *enym, tied*, sem ezzel, *nekem, néked*; a' honnan minden eddig való Grammatikákban hiba volt, *enym, tied* — jelentést adni azoknak; mert ezek: *enym, v. az enyim, tied, a' tied, 's a' t.* mindenkor tsak birást jelentő Névmássai mi nálunk, és Nominativusok.

b) Némelly Német kifejezésekben fordul elő ez a' 2-dik Ejtés, olyan Ígék és más Szók után, melyek magokhoz Genitivust kívánnak, és az ilyen szóllások magyarul különböző módon tétetnek ki, p. o. *Gedenke meiner*, megemlékezz rólam; *jussak eszedbe*; *in Rückſicht deiner*, reád nézve, 's a' t.; *in Betreff ſeiner*, ő reá nézve, ő eránta, 's a' t.

2. A' Poétáknál ezek a' Genitivusok meiner, deiner, 's a' t. megrövidítve is fordulnak elő így; *mein, dein, ſein, ihr*, p. o. *Gedenke mein*, *Wenn ich dein* (deiner) *gedenke*, ha reád gondolok; ha eszembe jutl.

I. Jegyzés. A' Személyes Névmássai közé számláltnak ezek is, vagy legalább, azok helyett élnek velek a' Németek; *man, az ember; Jemand, valaki; Niemand, senki; Jedermann, minden ember.* Mindnyájokkal úgy élnek a' Németek is, mint a' Magyarok, kivéven ezt a' kettőt *es, és man.* Az ezekkel való élés Regulái a' Gyakorló részben adatnak elő.

II. Jegyzés. A' kit a' Németek még akarnak betsülni, azal ök a' Többes 3-dik személyben beszéllnek, éppen úgy, mintha én valakinek e' helyett: *az Ur sokat dolgozik, ezt mondanám: az Urak sokat dolgoznak; a' honnan, ez a' Személyes Névmás a' Többesben, sie, ök, ha betsületadó szó, magyarul ezeket teszi: az Ur, az Urak, az Afzszony, vagy Kegyelmed, Kegyelmetek: de ilyenkor mindég nagy betűvel íratik. Az Ejtegetése úgy van, mint feljebb; de a' jelentése magyarul többféle lévén még egyszer előadom:*

Az Egyesben és Többesben.

1. *Sie, az Úr, az Afzszony, Kigyelmed, v. az Urak 's a' t.*
2. *Ihrer, (Magyarúl nints, lásd a' * Jegyzést feljebb).*
3. *Ihnen, az Urnak, az Afzszonynak, Kegyelmednek, az Uraknak.*
4. *Sie, az Urat, az Afzszonyt, Kegyelmedet, az Urakat.*

E' helyett a' levelekben élnek ezzel is: *Diesfelben, melly valamivel többet jelent; mint nálunk a' Kegyelmed. Ez így Ejtegetődik: 1. Diesfelben, Kegyelmed. 2. Dero v. Derofelben, (nints). 3. Denenselben, Kegyelmednek. 4. Diesfelben, Kegyelmedet. Ez is Többes valamint a' Sie.*

Ezek: *Jemand, Niemand, Jedermann* így ejtegetődnek:

1. <i>Jemand,</i>	valaki.	Niemand,	senki se.
2. <i>jemandes,</i>	valakinek.	niemandes,	senkinek se.
3. <i>jemanden,</i>	valakinek.	niemanden,	senkinek se.
4. <i>jemanden,</i>	valakit.	niemanden,	senkit se.

1. *Jederman, minden ember; 2. Jedermanns, minden embernek. 3. Jedermann, minden embernek. 4. Jedermann, minden embert.*

III. Jegyzés. Ide számláljuk ezt a' nemváltozó Névmását is: *sich, melly ezt teszi: magának, magát; magoknak, magokat.*

IV. Jegyzés. Az ilyen kifejezéseket, *Felséged, Excellenciád, Méltóságod v. Nagyságod, a' Németben ez a' Izótska segíti kitenni Ihro, Ihre, v. Euer, a' 3-dik és 4-dik Ejtésben Eurer, így: Ihro, v. Euer Majestát, Ihro, v. Eure Excellenz, Ihre, v. Euer Gnaden.*

2. A' Bírást jelentő Névmássairól.

§. 51. Ezek az itt következő *Bírást jelentő Névmássai*, az Egyesben a' Határozatlan Nemfőztska szerént a' Többsben pedig a' Meghatározó Nemfőztska szerént ejtegetődnek.

A' Bírástjelentő Névmássai ezek :

Az Egyesben.				A' Többsben.	
<i>Hímn.</i>	<i>Anyan.</i>	<i>Köznm.</i>			
mein,	meine,	mein,	az enyim.	meine,	enyímek.
dein,	deine,	dein,	a' tiéd.	deine,	tiéd.
sein,	seine,	sein,	az övé.	seine,	övéi.
ihr,	ihre,	ihr,	az övé.	ihr,	övéi.
unser,	unsere,	unser,	a' miénk.	unsere,	miénk.
euer,	eure,	euer,	a' tiétek.	eure,	tiétek.
ihr,	ihre,	ihr,	az övék.	ihr,	övéik.

Mindnyájokat az itt következő Példa szerént kell ejtegetni.

Az Egyesben.				A' Többsben.	
<i>Hímn.</i>	<i>Anyan.</i>	<i>Köznm.</i>			
1.mein,	meine,	mein,	az enyim.	1.meine,	az enyimek.
2.meines,	meiner,	meines,	az enyimnek.	2.meiner,	az enyimeknek
3.meinem,	meiner,	meinem,	az enyimnek.	3.meinen,	az enyimeknek
4.meinen,	meine,	mein,	az enyimet.	4.meine,	az enyimeket.

I. Jegyzés. Ezek a' Névmássai a' magyar nyelvben többnyire elvannak rejtve a' Magokbanérthetők ragasztékjaiban. P. o. *fejem, mein Kopf, keze, seine, v. ihre Hand, ruhája, seine, v. ihre Kleidung.*

II. Jegyzés. A' *sein, seine, sein, a'* mellette álló Substantivummal együtt tsak *Hímnemü és Köznmü* szóra vitetik *viszsa, mellynek a' tulajdonát* jelenti; az *ihr, ihre, ihr, pedig tsak Anyanemü* szónak a' tulajdonát teszi; p. o. ha ezt mondom *ihr Kopf, ihre Hand, ihr Kleid, akkor bizonyosan* fejérszemély forog szóban, a' *kiről azt mondom ihr Kopf, az ő feje, ihre Hand, az ő keze; ezeken pedig, sein Kopf, seine Hand, sein Kleid, férjfi fejét, kezét, ruháját* kell értenem. Például lehetnek még ezek: A' majom nagyon szereti a' fiait. *Der Affe liebt seine Jungen sehr.* A' böregér szoptatja a' fiait. *Die Fledermaus saugt ihre Jungen.*

Világosságnak okáért például lehetnek az I. és II. Jegyzésekre ezen

Példák.

ha fiúé; ha leányé.

az atyám, mein Vater. az atyád, dein V. az atya, sein V. ihr V.
az anyám, meine Mutter. az anyád, deine M. az anya, seine M. ihre M.
a' késem, mein Messer. a' késed, dein M. a' kése, sein M. ihr M.

itt nincs különbség.

az atyánk, unser Vater. az atyátok, euer Vater. az attyok, ihr V.
az anyánk, unsre Mutter. az anyátok, eure Mutter. az annyok, ihre M.
a' késünk, unser Messer. a' késétek, euer Messer. a' kések, ihr M.

III. Jegyzés. Ha ezek a' Névmássai, a' Magábanérthetőnek utánna állanak, akkor nem változnak, sem az Egyesben, sem a' Többesben. P. o. Dieser Mantel ist mein, diese Uhr ist mein, jenes Buch ist dein, jene Feder ist dein, diese Bücher sind mein, 's a' t.

IV. Jegyzés. Ha ezek a' Névmássai, nem állanak a' Substantivumok előtt, hanem utánnok külön vonásban; akkor a' *Hímnemben* er-ret, az *Anyanemben* e-t, a' *Közneben* es-izet vesznek fel; így: meiner, meine, meines, deiner, deine, deines, 's a' t. vagy ezek helyett az itt következő Névmássai tétetnek, mellyek amazokkal egy értelmük és éppen úgy ejtegetődnek, mint azok, úgymint:

Az Egyesben.

A' Többesben.

der Meinige,	die Meinige,	das Meinige,	die Meinigen.
der Deinige,	die Deinige,	das Deinige,	die Deinigen.
der Seinige,	die Seinige,	das Seinige,	die Seinigen.
der Ihrige,	die Ihrige,	das Ihrige,	die Ihrigen.
der Unsrige,	die Unsrige,	das Unsrige,	die Unsrigen.
der Eurige,	die Eurige,	das Eurige,	die Eurigen.
der Ihrige,	die Ihrige,	das Ihrige,	die Ihrigen.

V. Jegyzés. A' mint oda feljebb láttuk, a' Németek azal betsülnek meg valakit, hogy a' Többesben beszélnek vele, így: sie ök, az az. Sie, az űr, Kegyelmed, 's a' t. Ehez képest ezeket is: az űré, az Aszfzonyé, a' Kegyelmedé; az űrénak, az űrét: a' Kegyelmedének, a' Kegyelmedét, 's a' t. a' *bírást jelentő Névmássai* közül ezen Többessel teszik ki, ihr, ihre, ihr, az övék, a' mellyek akkor a' jelentéseket a' mi nyelvünk szerént Egyesre változtatják 's nagy betűvel írónak a' Németben, így:

Az Egyesben.

1. Jhr, Jhre, Jhr, az Úré, az Afzfzonyé, a' Kigyelmedé.
2. Jhres, Jhrer, Jhres, az Úrének, az Afzfzonyénak, 's a' t.
3. Jhrem, Jhrer, Jhrem, az Úrének, az Afzfzonyénak,
4. Jhren, Jhre, Jhr, az Urét, az Afzfzonyét.

A' Többsben.

1. Jhre, az Úréi, 's a' t.
2. Jhrer, az Úréinak.
3. Jhren, az Úréinak.
4. Jhre, az Úréit.

Különös Jegyzős a' birtokos é-ről.

A' birtást jelentő Névmássai egyszersmind személyt és birtokot is jelentenek; mert ezekkel az *enyim*, a' *tiéd*, az *övé*, már annyit mondok az *én mim* v. *birtokom*, a' *te mid* v. *birtokod*, az *ő mije* v. *birtoka*. Ezen Névmásaiban az első és második személyek (én, te; mi, ti), szorossan meg lévén már határozva, látni való, hogy ott csak a' birtok változhatik; e' helyett, t. i. az *enyim*, a' *tiéd*, kitehetem nyilván is a' mi az *enyim* v. *tiéd*, így: az *én könyvem*, az *én ruhám*; a' *te könyved*, a' *te ruhád*, 's a' t. A' harmadik személynél nem így van a' dolog; mert ott a' személy bizonytalan lévén, az *övé* helyett tehetek akarkit, így: a' Grófé, a' Jánosé, az Istváné, az Úré, az inasé 's a' t. és ezek e' fzerént szinte olyan Nominativusok, mint az az *övé*, mellynek a' *személyét* felfedezik, de a' *birtokát* nem. Továbbá: valamint ezek: az *enyim*, a' *tiéd* két tárgyat foglalnak egybe 's azok helyett állanak, mint feljebb ezen példákban látánk az *én könyvem*, az *én ruhám*; úgy ezek is: az *övé*, a' *Grófé*, az *Istváné*, az *inasé*; az *övéi*, a' *Gróféi*, az *Istvánéi*, két tárgyat foglalnak egyben, ú. m. a' személyt és a' birtokot, és ha ezt mind a' kettőt felfedezem, akkor így szóllok: az *ő könyve*, a' Gróf kertje, a' Gróf jószágá; az István könyve; az inas ruhája, 's a' t. melly szözlásokban a' birtokos mindenkor Genitivusban van, és így is mondhatom: a' Grófnak a' kertje, az Istvánnak a' könyve, az inasnak a' ruhája: a' birtokot jelentő szó pedig állhat akár melly Ejtésben, a' mint azt a' Mondás öszvetétele kívánja: p. o. A' Gróf kertjének a' fekvése szép, az István könyvét megvettem, 's a' t. Ezen itt előadott öszvetételek Németre való fordításában semmi nehézség sints, csak arra kell vigyázni, hogy a' Németben a' birtokjelentő szót a' bíró személy eleibe kell tenni, így: a' Gróf kertje, v. a' Grófnak a' kertje, der Garten des Grafen: az István könyve, v. az Istvánnak a' könyve, das Buch des Stephans; a' Gróf kertjét eladták, den Garten des Grafen hat man verkauft. De az itt a' legfőbb kérdés, hogy miképpen találki a' Németek az ilyen szözlások helyett álló é végezettel öszvetett szökat? minéműek: a' *Grófé*, a' *Grófénak*, a' *Grófét*; az *Istváné* 's a' t. Ezt a' következő Regulák határozzák meg;

1. Midőn ezen é végezetű szökkal csak a' Nominativusban kérde-zünk és felelünk így: Kie ez a' könyv? az Istváné ez a' könyv? F. az övé, v. az Istváné, 's a' t. akkor a' Németek az é végezetet ezen igével szökták kitenni és gebört, (tartozik), és mivel ez az ige gebört Dativust kíván: a' szó a' melly az é előtt áll a' Dativusba tételik, így: t. kie? wem gebört? mert *ki*? németül *wer*? ennek a' Dativussa *wem*? Példák erre: Kie ez az óra? wem gebört diese Uhr? F. Az Atyámé, sie

gehört meinem Vater, vagy csak így: meinem Vater. A' Jánosé ez a' könyv? gehört dieses Buch dem Johann? Igen is az övé, ja, es gehört ihm. Az Uré ez a' kalap? gehört der Hut Ihnen? F. ja, er gehört mir. — Mert az Ur németül Sie, ennek a' Dativussa Ihnen.

2. Mikor az *é* végezetű szó Szubjektum helyén áll, akkor a' Név-mássát magát az *övé* így teljzük ki, seiner, seine, seines, ihrer, ihre, ihres, vagy ezek helyett sokkal tisztességesebb, ha ezzel élünk, der Seinige, die Seinige, das Seinige; der Ihrige, die Ihrige, das Ihrige, p. o. ezek között a' kalapok között az övé legdrágább, unter diesen Hüten ist der Seinige (od. seiner) der theuerste; az övé helyén álló szókat pedig, p. o. az Istváné, a' Jánosé, a' Grófé, az inasé, Genitivussal, és a' birtokos *é*-t ezzel teljzük ki, seiner, seine, seines, ihrer, ihre, ihres, ahoz képest, a' mint az *é* alatt értetődő szónak *neme* (genusa) hím- anya- v. köznemű névmássát kíván; p. o. Ezek között a' kalapok között a' Jánosé legdrágább, unter diesen Hüten ist des Johanns seiner der theuerste. A' mi kertünk is nagy, de a' Grófé még nagyobb, unser Garten ist auch groß, aber des Grafen seiner ist noch größer. Ez a' penitzius nem éles, talám az ötsémé élesebb, dieses Federmesser ist nicht scharf, vielleicht ist meines Bruders seines scharfer; ez a' penna nem jó, talám az Istváné jobb, diese Feder ist nicht gut, vielleicht ist des Stephans seine besser.

3. Ha ezek a' birtokos *é*-vel öszveköttött szók a' Nominatívuson kívül más Ejtésben vannak, vagy pedig Elölutoljáró járul hozzájuk, akkor is az éppen most leirt módon tétetnek ki, így: a' Jánosét (t. i. könyvét) én hoztam el. Des Johans seines habe ich mitgenommen: az Istvánéra (t. i. levelére) én feleltem, auf des Stephans seinen habe ich geantwortet; (nem így: des Stephans auf seinen). — A' betsület adó szóllásokban ezeket: az Uré, az Urét, az Uréból, az Alszonyé, a' Kegyelmedé, 's a' t. így teljzük ki: Ihr, Ihre, Ihres, vagy der Ihrige, die Ihrige, das Ihrige, Ihren, vagy den Ihrigen, 's a' t. aus Ihren, v. aus dem Ihrigen, 's a' t. Mikor pedig kérdés vagy felelet; akkor itt előadott 1. Regula szerént bánunk ezekkel is, így: Az Uré ez a' könyv? gehört dieses Buch Ihnen? Mellyik az Uré? welcher gehört Ihnen? 's a' t.

III. A' Mutató és Meghatározó Név-mássairól.

§. 52. Ide tartoznak az itt következő Név-mássai.

der,	die,	das,	ez, az, ez az, az a'.
dieser,	diese,	dieses,	ez, emez.
jener,	jene,	jenes,	az, amaz.
derselbe,	dieselbe,	dasselbe,	ugyan az.
derjenige,	diejenige,	dasjenige,	az az, az a'.
wer, a' ki,	was, a' mi,	a' mit.	

I. Jegyzés. A' dieser, és jener egészen a' Meghatározó Név-szótska szerént ejtegetődik. A' többek így:

Az Egyesben.				A' Többsben.	
Hím.	Anyan.	Köznem.	— —		
1. der,	die,	das,	az a'.	1. die,	azok a'.
2. dessen,	der, deren,	dessen,	annak a'.	2. deren,	azoknak a'.
3. dem,	der,	dem,	annak a'.	3. denen,	azoknak a'.
4. den,	die,	das,	azt a'.	4. die,	azokat a'.

Az Egyesben.

1. derselbe,	dieselbe,	dasselbe,	ugyan az.
2. desselben,	derselben,	desselben,	ugyan annak.
3. demselben,	derselben,	demselben,	ugyan annak.
4. denselben,	dieselbe,	dasselbe,	ugyan azt.

A' Többsben.

1. dieselben,	ugyan azok.	3. denselben,	ugyan azoknak.
2. derselben,	ugyan azoknak.	4. dieselben,	ugyan azokat.

Ezeknek tsak Egyesek van:

1. wer,	a' ki.	3. wem,	a' kinek.	1. was,	a' mi.
2. wessen,	a' kinek.	4. wen,	a' kit.	4. was,	a' mit.

II. Jegyzés. A' Pronomen der kimondása különbözik a' Meghatározó Nemszótka kimondásától, mert ebben az e betű valamennyire megnyújtatik, így: dér, dém, dén.

III. Jegyzés. Mikor ez a' Mutató Név mássa ez, az a' Magyarban nem éppen a' Magábanérthető előtt áll, akkor németül így tétetik ki, das ist; nem nézvéen arra, hogy a' Magábanérthető Hímnemű e', vagy Anyanemű: p. o. Ez szép írás. Das ist eine schöne Schrift. Ez jó óra, das ist eine gute Uhr. Ez haznos regula, das ist eine nützliche Regel. Így van ez akkor is, ha kérdünk valamit. P. o. Az Uré az az óra? Ist das Ihre Uhr? Jó bor ez? Ist das guter Wein? Ez a' das ist még olyan forma erőt is ad a' Mondásnak, mint a' magyarban ez: *ejnye be!* P. o. Ejnye be jó kés ez! das ist ein gutes Messer, ! Ejnye be drága posztó az, das ist ein theures Tuch! Ejnye be rossz idő van! das ist ein schlechtes Wetter! Ejnye be szép írás ez! das ist eine schöne Schrift! 's a' t.

IV. A' Kérdő Név mássairól.

§. 53. Ezekkel a' Név mássaival vagy személyről vagy dologról kérdezzünk valamit. Ide tartoznak ezek:

was für einer?	} mitsoda?	welcher?	}
was für eine?	} mitsodás?	welche?	} melyik?
was für eines?	)	welches?	)
wer?	kitsoda?	welch ein?	welch eine?
was?	mitsoda?	welch eines?	minő? millyen?

I. Jegyzés. A' welcher, =e, =es, a' Meghatározó Nemszótka szerént ejtegetődik; ezekben pedig, was für einer, welch ein, tsak az ein ejtegetődik, amazok nem változnak. A' wernek Ejtegetését láttuk feljebb.

II. Jegyzés. Mikor a' was für eine, együtt van a' Substantivummal, akkor az első Ejtésben így tétetik a' Hímnemű és

Köznevelő szóhoz was für ein, az Anyanemű szóhoz így: was für eine. Ezen kívül; illyenkor elválasztatik egymástól; a' was elől áll; a' für ein, für eine pedig a' Substantivum előtt. P. o. Mitsoda étel az? was ist das für eine Speise? Mitsoda hús az? was ist das für ein Fleisch? mitsoda kérdés az? was ist das für eine Frage? mitsoda láрма az? was ist das für ein Geschrey od. Lärm? ée.

V. A' Viszszahozó Névmássairól.

§. 54. Ezek a' Névmássai a' már fennforgott dolgot hozzák vizsgálja elménkbe, vagy azokra igazítanak vissza, és ezen okból mindenkor olyan végezetet vesznek fel, a' mitsodás nemű a' Magábanérthető, a' mellyre visszaigazítanak, p. o. der runde Tisch, welchen od. den ich neulich gekauft habe, az a' kerek asztal, a' mellyet én a' minap vettem, 's a' t. Ide tartoznak ezek:

welcher, e, es,) a' ki, melly, a' melly, a' mellyik.

der, die, das,)

so, a' melly, a' mellyet. *Ezzel már ma nem igen élnek.*

Jegyzés. Ezek közül a' welcher, a' mint feljebb is mondanék, éppen úgy ejtegetődik, mint a' meghatározó Artikulus. A' der, die, das, Ejtegetését láttuk az 52-dik §. alatt. A' welcher sokkal közönségesebb mint a' der, de azonban, a' welcher 2-dik Ejtése helyett, jobb a' der 2-dik Ejtésével élni, dessen és deren-nel, mind az Egyesben, mind a' Többsben, p. o. der Mann dessen (nem welcher) du erwähnest, ée., az az ember, a' kiről emlékeztél, v. a' kit emlegettél, 's a' t.

HATODIK RÉSZ.

Az Elölutoljárókról, vagy Praepositionokról.

§. 55. Az Elölutoljárók, mellyek a' Magyar Nyelvben mindenkor az első Ejtés után szoktak tétettetni; a' Német Nyelvben az első Ejtésén kívül mindenikhez tétetnek, még pedig elől, és tsak néha utól. A' következő Táblák mind az Ejtést, mellyet az Elölutoljárók kívánnak, mind azoknak jelentéseiket előnkbe állítják:

A' mellyek után egy * van azok utánna tétetődnek a' Szóknak, a' melly után pedig ** van, az néha elől, néha pedig utól áll.

I. Második Ejtést kívánó Elölutoljárók.

anstatt)

P. o. anstatt meiner, én helyettem.

statt) helyett;

statt der Gesetze, a' törvények helyett.

diesseits, -n innen, 's a' t.

diesseits der Donau, a' Dunán innen.

jenseits, -n túl, 's a' t.	jenseits der Theis, a' Tízán túl.
halben, halber, * -ért;	der Freundschaft halben, barátságért.
außerhalb, -n kívül;	außerhalb der Stadt, a' városon kívül.
innerhalb, -n belül;	innerhalb der Mauer, a' köfalon belül.
während, alatt, ideje alatt;	während des Krieges, a' háború alatt.
wegen, ** miatt, -ért.	wegen einer Sache od. einer Sache wegen, egy bizonyos dologért, vagy dolog eránt.

II. Harmadik Ejtést kívánó Elölutoljárók.

aß, -ból, ből;	aus der Kirche, a' templomból.
auffer, -n kívül;	auffer deinem Vater, az atyádon kívül.
bey, -nál, nél;	bey meinem Freunde, a' barátomnál.
entgegen, * ellenébe, ellene;	dem Winde entgegen reiten, szél ellenébe lovagolni.
mit, -al, -el, -val, -vel; által;	mit dir, veled; mit dem Stocke, a' bottal.
nach, után; múlva; szerént;	nach der Stunde, óra után; nach zwey Wochen, két hét múlva; nach der Sonne richten, a' naphoz igazítani; nach Wien reisen, Bétsbe utazni.
nächst, mellett, után;	er saß nächst mir, közel ült hozzám, v. mellettem.
nebst, -val együtt, -vel együtt;	nebst seinem Schwager, a' sógorával együtt.
seit, -tól fogva, -től fogva;	seit der Zeit, azólta, azon időtől fogva.
von, -tól, től; ról, ről; ből, ből;	ich habe es von deinem Vater gehört, az atyádtól hallottam; was sagt man von ihm? mit mondanak róla; daß macht man von Eisen, ezt vashól csinálják.
zu, -hoz, -hez; on, en;	zu dir, hozzád; zu der Sache, a' dologhoz, zu Pest, Pesten; zu Presburg, Pozsonban.
zuwider, * ellen.	dem Befehle zuwider, a' parantsolat ellen.

III. Negyedik Ejtést kívánó Elölutoljárók.

durch, -n által, -n keresztül;	durch die Stadt, a' városon keresztül.
für, -ért; -nak, -nek;	für dieses Buch; ezért a' könyvért; fürs (für das) Geld, pénzért; für gut halten, jónak tartani.
gegen, ellen; felé; eránt, hoz, hez; ra, re, mellett;	gegen den Befehl handeln, a' parantsolat ellen tselekedni; gegen Abend, estve felé; die Liebe Gottes gegen die Menschen, az Isten szeretete az emberekhez; Gegen Quittung, nyugtató írás mellett.

ohne, nélkül;	ohne deine Erlaubniß, engedelmel nélkül; ohne dich, nálad nélkül;
um, ért; -on; körül; -kor;	um einen Gulden, egy forintért, egy forinton; um die Festung, a' vár körül; um zehn Uhr, tíz órakor.
wider, ellen;	wider den Feind, az ellenség ellen; wider dich, ellened.

VI. Ollyan Elölutoljárók, mellyek egy értelemben Dativust, más értelemben Accusativust kívánnak magok után.

a) Erre a' kérdésre: *hol?* 3-dik Ejtést v. Dativust kívánnak.

an, -n, an, en, on; ban,	an diesem Orte, ezen a' helyen; am (an dem) Leben seyn, életben lenni. Am Fenster sitzen, az ablaknál, v. az ablakban ülni. Man kenne das Silber an dem Klange, pengéséről esmerni meg az ezüstöt.
-ben; nál, nél: ról, ről;	
auf, -n, an, en, on; ban,	auf dem Tische liegt es; az asztalon van. Auf der Stube seyn, a' szobában lenni; er ist auf dem Thurme, a' toronyban van. Er ist auf beyden Augen blind, mind a' két szemére vak.
ben, -ra, re;	
hinter, megett;	hinter der Thür, az ajtó megett; hinter mir, a' hátam megett.
in, -ban, -ben; alatt.	in dem Garten, a' kertben; in einer Woche, egy hét alatt.
neben, mellett;	neben dem Wirthshause, a' vendégfogadó mellett.
über, felett; -n túl;	über der Mahlzeit trinken, ebéd felett, v. ebédnél inni. Über der Gränze, a' határon túl v. kívül.
unter, alatt;	unter dem Bette, az ágy alatt.
vor, előtt;	vor dem Thore, a' kapu előtt.
zwischen, között;	zwischen mir und dir, én közötttem és te közötted.

b) Erre a' kérdésre: *hova?* 4-dik Ejtést v. Accusativust kívánnak.

an, -hoz, -hez: ra, re;	an wem ist der Brief adressirt? kihez van az a' levél ítasítva?
auf, -ra, -re; -ba, -be.	lege es auf den Tisch, tedd az asztalra. Gehe auf dein Zimmer, menjünk a' te szobádba.
hinter, megé;	hinter die Thür, az ajtó megé.
in, ba, be;	geh in die Schule, mennj az iskolába.
neben, mellé;	neben die Wand, a' fal mellé.
über, on keresztül, v. által.	über das Wasser, a' vizen által.

unter, alá;	unter das Kanape, a' kanapé alá.
vor, eleibe;	hänge es vor das Fenster, akasztd az ablak eleibe.
zwischen, közé, közibe;	setze dich her zwischen uns, ülj ide kö-zinkbe.

I. Jegyzés. Vannak egynehány öszvetett Elölutoljárók is, mellyek a' szókat magok közé veszik, ú. m.

von—an, tól fogva, tól fogva; von heute an, mától fogva.

von—auf, tól fogva, tól fogva; von seiner Jugend auf, ifjúságától fogva.

von—her, tól fogva, tól fogva; von Ewigkeit her, öröktől fogva; von Anfang her, elejétől fogva.

um—herum, körül; um die Stadt herum, a' város körül.
um—willen, (Genit. kíván)ért; um Gottes willen! az Istenért! um des Himmels willen! az Isten Szerelméért! Az egekre kérek!

II. Jegyzés. Vannak némelly *határozó szótskák* és *praepositional öszvetett Substantivumok*, mellyeket némelly Grammatikusok azon okból hogy azok is 2-dik Ejtést kívánnak magok után, eddig a' Praepositionok közé számláltak. Ezeket, Adelong szerént, mi is a' Határozók közé tettük által. Illyenek: oberhalb, felyül rajta; unterhalb, alól rajta; Kraft, ereje szerént; Laut, Izerént; in Rücksicht, rá nézve, -re nézve; 's a' t.

III. Jegyzés. A' Magyar nyelvben az Elölutoljárók soha sem tétetnek a' személyes Névmássai után így: *énben, éntől, te által, 's a' t.* hanem az Elölutoljárók veszik fel magok után a' személyeket Affixumok által, így *bennem, benned, benne; tölem, töled, töle; általam, általad, általa;* vagy pedig, ha a' személynek még nagyobb erőt akarunk a' mondasban adni, így: *én bennem, te benned, ő benne; én tölem, te töled, 's a' t.* A' Németben mind a' két esetre a' közönséges regula mellett kell maradnunk, utánnok tévén a' Praepositionoknak, a' Névmássainak azt az Ejtését, mellyet kíván, így: *in mir, bennem v. én bennem; in dir, te benned; in ihm, ő benne; von mir, én tölem; durch mich, én általam, 's a' t.*

IV. Jegyzés. Vannak a' Magyarban egynehány kettős Elölutoljárók, mellyeknek egyike ezen végezet *an, on, en, ön, a' Vocalisok* után pedig tsak egy *n.* Ezeket oda feljebb tsak egy *-n*-nel jegyeztem ki a' párjok előtt, mivel hozzász volna mind kirakni így: *an innen, en innen, on innen, ön innen -n innen.* Azon *-n* betűket tehát mind így kell érteni.

V. Jegyzés. A' Praepositionok többnyire rövid és magokban érthetetlen szótskák lévén, igen nehéz azokat megtanulni. Erre nézve a' példák szükségesek, hogy a' Tanuló azokat megtanulván, azokkal együtt az Elölutoljárónak mind jelentését, mind az Ejtést mellyet kíván, megtanulja.

VI. Jegyzés. Némelly Praepositioik ha öfzvekerülnek a meghatározó Artikulussal és más Névmássaival, azokkal öfzveolvasztatnak így:

im, az az in dem; im Zimmer, a' szobában; im Hofe, az udvaron.

am, — an dem; am Fenster, az ablaknál, v. az ablakban.

ins, — in das; ins Feuer, a' tűzbe: ins Wasser, a' vízbe.

aufs, — auf das; aufs prächtigste, a' legpompásabb módon.

womit? — mit was? womit hat er sich unterhalten, mivel múltatta magát.

wozu? — zu was? wozu braucht er dieses? mire kell ez neki.

worin, — in was, és in welchem; worin besteht diese Kunst? miben áll ez a' mesterség?

daraus, — aus dem; daraus kann man sehen, abból láthatni.

darnach, — nach dem; was that er darnach: mit mivel azután?

HETEDIK RÉSZ.

A' Számokról.

§. 56. A' Számok, mellyek a' dolognak mennyiségét határozzák meg, ötfélék, ú. m. 1. Sarkalatosak. 2. Rendelők. 3. Sokszorozók. 4. Öfztók, és 5. Meghatározók.

1. Sarkalatos Számok.

§. 57. Ezekkel számlálunk és felelünk ezen kérdésre: *hányan?* v. *ennyien?* wie viel? és a' Többsben így: *hányan?* *ennyien?* wie viele? P. o. sechs, hatan, 's a' t.

1. eins, egy.

2. zwey, kettő.

3. drey, három.

4. vier, négy.

5. fünf, öt.

6. sechs, hat.

7. sieben, hét.

8. acht, nyolc.

9. neun, kilenc.

10. zehn, (tén) tíz.

11. elf, (elf) tizenegy.

12. zwölf, tizenkettő.

13. dreizehn, tizenhárom.

14. vierzehn, tizennégy.

15. fünfzehn, (fufzen) tizenöt.

16. sechzehn, tizenhat.

17. siebzehn, tizenhét.

18. achtzehn, tizennyolc.

19. neunzehn, tizenkilenc.

20. zwanzig, húsz.

21. ein und zwanzig, huszonegy.

22. zwey und zwanzig, huszonkettő.

23. neun und zwanzig, huszonkilenc.

30. dreißig, harminc.

31. ein und dreißig, harmincegy.

32. zwey und dreißig, harminckettő.

40. vierzig, negyven.

41. ein und vierzig, negyvenegy.

50. fünfzig, (fufzig) ötven.

60. sechzig, hatvan.

70. siebenzig, hetven.

80. achtzig, nyolcvan.

90. neunzig, kilencven.

100. hundert, száz.

101. hundert und eins, száz egy.

200. zweyhundert, kétszáz. 1001. tausend und eins, ezeregy.
 1,000. tausend, ezer. 100,000. hunderttausend, százezer.
 1,000,000. eine Million, egy millió.

Jegyzés. A' Sarkalatos Számok általjában véve nem ejtegetődnek, kivéven ezt einsch. Ezt ezen esetben úgy kell nézni, mint akarmelley más Adjectivumot, a' mint alább meglátjuk, és háromféle Ejtegetése van; a) így: der eine, die eine, das eine, az egyik. b) így: ein Mensch, egy ember, eine Frau, egy afszony, ein Kind, egy gyermek. c) mikor magában áll; és a' Substantivumára vivődik, így: einer, eine, eines, egy, az egyik. E' szerépt az Ejtegetése módját az Adjectivumoknál alább meglátjuk. A' többi számok nem változnak egyébütt csak a' Dativusban, a' hol en végezetet vesznek fel, (ezeken kívül sieben, zehen, mivel ezek már úgyis en-ben mennek ki); de ez csak akkor esik meg, ha magokban állanak Substantivum nélkül így: wáhle dir aus diesen dreyen, eines, válaszs magadnak e' közül a' három közül egyet; auf allen viereu friecheu, négy kézláb mászni; er kam mit noch achten, kilentved magával jött; sie kamen zu zwanzigen, hunderteu, tausenden, húlzanként, százanként, ezeranként jöttek. A' közönséges beszédben szokásban van, hogy ezen számokat, ha magokban állanak a' négyen kezdve a' tizenkettőig e-vel nevelik, mi pedig a' magyarban en végezettel élünk illyenkor, így: es waren ihrer viere, fünf, sechs, sieben, (mert ezt az egyet így siebenem nem mondják) achte, zwölfe; négyen, öten, hatan, heten, nyoltzan, v. tizenketten voltak.

2. Rendelő Számok.

§. 58. Ezek a' Sarkalatosaktól származnak te v. ste végezettel, kivéven ezt: der erste, az első. Ezekkel erre a' kérdésre felelünk, der wievielte? hanyadik? Ezeket úgy kell nézni mint Adjectivumokat, mellyek a' meghatározó Articulussát a' Substantivumnak mindenkor magokkal hordják; így der erste, die erste, das erste, der erste Buchstab, az első betű, die zweyte Frage, a' második kérdés; das dritte Haus von hier, a' harmadik ház ide. Ejtegetéseket az Adjectivumoknál megláthatjuk.

der erste, az első.	der zehnte, a' tizedik.
der zweyte, a' második.	der zwanzigste, a' huszadik.
der dritte, a' harmadik.	der dreißigste, a' harminzadik.
der vierte, a' negyedik.	der hundertste, a' századik.
der fünfte, az ötödik, 's a' t.	der tausendste, az ezredik.

Jegyzés. A' Német Nyelvben a' független Adjectivumok egyfzersmind Adverbiumok is, mint ez: theuer, drága, és drágán; de mivel az itt előszámlált Rendelő számok nem füg-

getlenek, hanem öszvekötésben vannak: erre nézve ezektől különös végezettel kell ismét Adverbiumokat formálni, így:

Határozók a' Rendelő Számoktól.

erstens,	először.	sechstens,	hatodszor.
zweytens,	másodszor.	zehntens,	tizedszer.
drittens,	harmadszor.	elfstens,	tizenegyszer.
viertens,	negyszer.	zwölftens,	tizenkettőszer.
fünftens,	ötödszer.		

3. Sokszorozó Számok.

§. 59. Ezek, vagy ilyen végezettel formálódnak a' Sarkalatosoktól erley; a' melly végezet a' dolgokat nemekre és tulajdonságokra nézve sokszorozza, mint ez a' magyar végezet *féle*. Ezek az erley-ban végződő számok változhatatlan Adjectivumok, mellyekkel ezen kérdésre felelünk, *wie vielerley?* hányféle?

einerley;	egyféle,	zwölferley,	tizenkétféle.
zweyerley,	kétféle:	hunderterley,	százféle.
dreyerley,	háromféle:	vielerley,	sokféle.

vagy ezen végezettel *fach*; a' melly a' dolgot számára nézve sokszorozza, mint ez a' magyar végezet *szoros*, *szeres*, *szőrös*. Ezek a' *sfach* végzetű Számok mind Adjectivumok, és éppen úgy változnak mint más Adjectivumok. — Ezekkel erre a' kérdésre felelünk; *wie vielfach?* hány/zoros, és hány/zoroson? Ezek egyizersmind Adverbiumok is.

einfach,	egyszeres,	adv.	egyszeresen.
zweyfach,	kétszeres,	—	kétszeresen.
dreyfach,	háromszoros,	—	három/zoroson.
zehnfach,	tízszeres,	—	tízszeresen.

Határozók a' Sokszorozó Számoktól.

Jegyzés. Az erley végzetű Sokszorozó Számoktól úgy formáltatnak Határozok v. Adverbiumok, hogy azokat ezen szók közé tesszük auf — Art, *módon*, v. *képpen*, P. o.

auf zweyerley Art,	kétféleképpen.
auf dreyerley Art,	háromféleképpen.
auf fünferley Art,	ötféleképpen.
auf vielerley Art,	sokféleképpen.

4. Osztó Számok.

§. 60. Ezekkel ezen kérdésre felelünk: hányával? *zu wie viel?*

einzeln, egyenként;	zu vieren, négyével.
zwey und zwey,) párjával;	zu hundertien, százával, százanként,
od. paarweise,)	's a' t.

Ezek mind Határozók és nem változhatnak.

5. Meghatározó Számok.

§. 61. Ezek a' Sarkalatosoktól ezen végezettel formálatnak *maßl*, *szor*, *szor*, *ször*, és Adverbiumok; hanem ig végezettel Adjectivumot lehet belölök formálni, a' mint mindjárt megláthatjuk:

a. Adverbiumok ezen kérdésre *wie* vielmahl? *hányszor*.

einmaßl,	egyszer;	zehnmaßl,	tízszor.
zweymaßl,	kétszer;	dreyßigmaßl,	harmintzszor.
dreymaßl,	háromszor;	hundertmaßl,	százszor.
viermaßl,	négyyszer;	vielmaßl,	sokszor.
fünffmaßl,	öttször;		

b. Adjectivumok ezekből, ig végezettel.

eintmaßlig,	egyszeri;	viermaßlig,	négyzseri.
zweymaßlig,	kétszeri;	oftmaßlig,	gyakori.
dreymaßlig,	háromszori;	vielmaßlig,	sokszori.

6. Határozatlan Számszók.

§. 62. Vannak egynehány szók, mellyek a' dolognak bizonytalan mennyiségét azoknak általjában tsak sokaságát v. kevésségét fejezik ki. Ezeket az újabb Német Grammatikusok kezdtették a' Számok közé számlálni. Illyenek ezek:

viel,	sok;	etliche,	egynehány.
wenig,	kevés;	jeder,	minden, mindenik.
mehrere,	többen, sokan;	alle,	mind, mindnyájan.
mancher,	némely;	kein,	egy sem.
einige,	némelylek, egynehány;	sämmtliche,	mindnyájan.

Megjegyzést érdemel itt elsöben is az; hogy ezek a' *határozatlan számszók* a' Magyarban a' Többséket, minden Regula ellen, a' sarkalatos számokkal együtt, *an en* végezettel formálják. Nem így beszéllünk t. i. *ötek*, *hataok*, *százak*, *ezerek*, *sokak*, *kevesek*, *egynehányak*, *mindnyájak*; hanem így: *öten*, *hatan*, *százan*, *ezeren*, *sokan*, *kevesen*, *egynehányan*, *mindnyájan*; hogy pedig ezek a' Többses Elsö Ejtése helyett állanak, megtetűzik abból, hogy, ha Elölutoljárót tesztek utánnok, akkor a' Reguláris Ejtést állítom helyekbe, így: *ezerektől* hallani; sokaktól elzédtek a' fegyvert, *mindnyá. jokról* azt hírlelik, 's a' t. Ezen Többséseket a' Németek e-vel formálják így: *vieler*, *sokan*; *wenige*, *kevesen*; *alle*, *mindnyájan*; 2. *Ejtés*: *vieler*, *sokaknak*; *weniger*, *kevéseknek*, v. *keveseknek*; *allen*, *mindnyájoknak*, *mindeneknek*; 3. *Ejtés*: *vielen*, *sokaknak*; *allen*, *mindnyájoknak*, 's a' t. 4. *Ejtés*: *vieler*, *sokakat*, 's a' t. Egyébaránt az Ejtegetésekre nézve meggyeznek az Adjectivumokkal, mert ugy ejtegetödnök mint ezek

midőn a' Substantivumok előtt magokban állanak, a' mint majd meglátjuk.

Jegyzés. Ezek: wenig, viel, mehr, gyakran állanak a' Substantivumok előtt minden változás nélkül, mikor csak általában és meghatározás nélkül áll a' Substantivum; P. o. das ist viel Geld; az sok pénz: wenig Brod, kevés kenyér, v. gib mir ein wenig Brod, adj egy kevés kenyeret. Ellenben, így kell mondani ezt: Vieles Geld ist nicht immer nützlich, a' sok pénz nem mindég hasznos 's a' t.

NYOLTZADIK RÉSZ.

A' Mássalérthetőkről, v. Adjectivumokról.

§. 63. A' Mássalérthetőkről, mellyek a' Substantivumoknak tulajdonságait és esmértető jeleit fejezik ki, ezeket kell tudni:

1. Hogy származnak más szóktól és mitsoda tulajdonságot jelentenek végezeik.
2. Mi módon tételnek öszve a' Substantivumokkal 's hogy Ejtegetődnek.
3. Az Öszvehasonlításban (Comparatio-ban) hogy változnak.

1. Az Adjectivumok Származásáról.

§. 64. A' Mássalérthetők vagy eredeti *gyökér-szók*, minéműek, klein, kicsiny; groß, nagy; stark, erős; gut, jó; alt, régi, öreg, vén; jung, ifjú; hart, kemény; weich, puha, lágy; dick, vastag, 's a' t. vagy bizonyos végzetek segítségével más szóktól formáltatnak, mint ezek: sichtbar, érezhető; sichtbar, látható; schmerzhaft, fájdalmas; lebhaft, eleven, virgontz; menschlich, emberi; göttlich, isteni; mädchig, hatalmas; prächtig, pompás, derék; kindisch, gyermekes; weibisch, aszfzonyos: vagy végre öszvetett szók, minéműek, finreich, igen elmés; grundfalsch, éppen nem igaz; leichtgläubig, könnyen hívő, 's a' t.

§. 65. Az öszvetett szókról általában, későbbben kell szólnunk, mivel itt még idejekorán és haszon nélkül olvasnának azokat a' Tanuló. A' mi pedig a' Szármozott Adjectivumokat illeti; azok ezen itt következő tíz végezetek segítségével formáltatnak más szóktól:

=bar, =sam, =en, =ern, =ig, =icht, =isch, =er, =lich, haft.

Igaz ugyan, hogy ezen végezetek jelentését és ezek által a' szók származásának módját, koránt sem lehet a' Német nyelvben olly tökéletes regulák által meghatározni, mint a'

Magyar nyelvben; mindazáltal ezeket a' Nyelvtanulónak tudni felette hasznos dolog.

Jegyzés. Egy nyelv sints Európában, mely a' Magyar nyelvhez, a' Szóklzármaztatása regulás módjára nézve közelítne. Annál inkább lehet sajnálni, hogy erre még Magyar Íróink közül is kevesen ügyelnek! 's onnan veszik eredeteket az ilyen idétlen kortszók: *példmány; rajzoldmány; irat; gyakorlat!!!* Ezer szerentséjére a' Magyar Nemzetnek, az Olvasó része a' Közönségnek a' jámborabb Írókkal együtt, olyan egészséges gyomorral bír még, hogy az efféle *koholmányokat* bé nem veheti; valamint az ilyen nyomorult bémálásokat sem, *fregatta, flotilla, trupp, eskadron, koffé,* a' mellyhez hasonlókat a' mi *istenadta Kurtrunkban* minden héten az unalomig olvasunk. — Már így ugyan szépen pallérozzuk a' Magyar nyelvet! féltő, hogy az ilyen otromba pallérozással minden színét 's szépségét lepallérozzuk.

§. 66. Az Adjectivumokat formáló tíz végezetek értelme itt következik.

1. *-bar, -os, -es, -ható, -hető.*

A' *bar* értelmét nehéz meghatározni, mert sokféle; de tefzi főképpen alkalmas voltát a' tárgynak arra, a' mit a' gyökér szó tefz, és mind Magokbanérthetőkből, mind Igék-ből formálja a' Mássalérthetőket. P. o.

die Frucht,	gyümöls,	fruchtbar,	termékeny.
das Wunder,	tsuda,	wunderbar,	tsudálatos.
die Furcht,	félelem,	furchtbar,	rettenetes.
der Mann,	férjfiú, ember,	mannbar,	emberkoros.
danfen,	közlönni,	danfbar,	háládatos.
streiten,	hartzolni,	streitbar,	fegyverfogható.
lesen,	olvasni,	lesbar,	olvasható.
trinken,	inni,	trinkbar,	megiható, innivaló
sehen,	látni,	sichtbar,	látható.
heilen,	gyógyítani,	heilbar,	gyógyítható.

2. *-sam, -os, -es.*

A' *sam* végezetű szó azt mutatja, hogy valamelly tárgy valóban bír azzal a' tulajdonsággal, mellyet a' gyökér szó jelent. A' Gyökér szók itt is Magokbanérthetők és Igék. P. o.

die Jugend,	virtus,	tugendsam,	virtussal ékeskedő.
die Mühe,	fáradtság,	mühsam,	fáradtságos.
die Furcht,	félelem,	furchtsam,	félénk.
arbeiten,	dolgozni,	arbeitsam,	dolgos.
sparen,	takarítani,	sparsam,	takarékos.
wachen,	vígyázni,	wachsam,	vígyázó, szemes. [tó erejű.
heilen,	gyógyítani,	heilsam,	hasznos, foganatos, gyógyí-

3. *-en,* és 4. *-ern, -ból való, -ből való.*

Ez a' két végezet *-en* és *-ern,* a' matériát mutatja ki,

mellyből a' dolog áll v. készült. Ezek tehát csak Magában érthető Gyökérszóhoz tételnek. Többnyire az a, o, u elváltoznak á, ö, ü-vé. P. o.

das Gold,	arany,	golden,	arany,	aranyból való.
das Silber,	ezüst,	silbern,	ezüst,	ezüsből való.
das Eisen,	vas,	eisern,	vas,	vasból való.
das Kupfer,	réz,	kupfern,	(nem kupferen),	réz.
das Holz,	fa,	hölzern,	fa,	fából való.
das Wachs,	viasz,	wächfern,	viasz,	viaszból való.
der Stein,	kő,	steinern,	kő.	
das Leder,	bőr,	ledern,	bőr.	

Jegyzés. A' Magyar nyelvben a' *Nemzetet és Mátériát* jelentő szó egyfzersmind Substantivum és Adjectivum is. P. o. Magyar, ein Ungar, *Hungarus*; és Magyar, (vagy csak kis betűvel így: magyar), *Ungarisch*, v. *Ungarisch*, *hungaricus*; Német, német, Tót, tót, 's a' t. így ezek: arany, Gold, *aurum*; arany, golden, *aureus*, 's a' t. és így, az ilyen szókkal, *aranyból való*, *ezüsből való*, *fából való*, csak akkor kell élnünk, mikor azt akarjuk magyarázni, hogy *arany*, *ezüst*, nem *Substantivum*, hanem *Adjectivum*, p. o. *Lexiconokban*, de az írásban ez szükségtelen. Ki bezzéllné így: *aranyból való óra*; *ezüsből való kalán*; ezek helyett, arany óra, ezüst kalán.

5. *ig*, *-os*, *es*.

Az *ig* végezetű Adjectivum a' gyökérszó jelentését tulajdonítja a' tárgynak tulajdonságul. Itt a' gyökérisók többnyire Substantivumok. P. o.

gut,	jó,	gütig,	jó, jóságos, jó tulajdonságú.
der Muth,	bátorság,	muthig,	bátor.
der Stein,	kő,	steinig,	köves.
das Feuer,	tűz,	feurig,	tűzes, p. o. <i>szemek</i> .
das Holz,	fa,	holzig,	fás, fakeménységű.
der Dorn,	tövis,	dornig,	tövises.

6. *icht*, *forma*, *formájú*.

Az *icht* végezet, azt mutatja, hogy *hasonlít* a' tárgy ahoz, a' mit a' gyökérszó jelent. P. o.

der Stein,	kő,	steinicht,	kemény mint a' kö.
das Holz,	fa,	holzicht,	kemény mint a' fa.
das Öl,	olaj,	öhlicht,	olajos fogású, v. formájú, mintha olajos volna.

der Thor, bolond, thöricht, bolondos, mintha bolond volna.

Ezt a' végezetet az elébbeni *ig* végezettel a' Németek magok is sokszor eltserélik, de a' jó Irók soha sem.

7. *isch*,)
8. *er*,) -i, *oda való*, *onnan való*, 's a' t.

Ezt a' két végezetet az értelmére nézve egymástól meg

nem lehet különböztetni, hanem a' Szók formálásában annyival inkább választást kell közöttök tenni, mert:

1. Az *-isch* végezet a' Nemzetek és *néha* az Országok nevével formálja az Adjectivumokat, a' mellyeknek kettős értelmek van, P. o.

Ungar, Magyar, Ungrisch, 1. Magyar. 2. Magyarországi.
 Türke, Török, Türkish, 1. Török. 2. Törökországi.
 Ruffe, Orolz, Ruffisch, 1. Orolz. 2. Orolzországi.
 Böhme, Tseh, Böhmisch, 1. Tseh. 2. Tsehországi.
 Franjose, Frantzia, Franjösich, 1. Frantzia. 2. Frantziaországi.

2. Az *-er* végezet a' Városok tulajdon neveiből formál Adjectivumokat.

Wien, Béts, Wiener, Bétsi. Raaber, Györi.
 Preßburg, Po'sony, Preßburger, Po'sonyi. Ödenburger, Sopronyi.
 Ofen, Buda, Ofner, Budai. Pester, Pesti.
 Leipzig, Lipsia, Leipziger, Lipsiai, Pariser, Párisi.

A' Kivételeket olvasásból kell megtanúlni, minéműek: Schmeizer, Helvétziai, English, Angliai, 's a' t.

Továbbá: az *isch* végezet még másféle Adjectivumokat is formál: mellyek vagy tudományos és mesterségeket illető dolgokra tartoznak, vagy a' közneveknél hasonlításokat tesznek; vagy híjánosságot és hibát adnak elő. P. o.

a. poetisch, poétai; historisch, históriai; chemisch, kémiai.
 b. knechtisch, szolgai; bäurisch, paraszt; weibisch, aszszonyos.
 c. neidisch, irigy; argwöhnisch, gyanakodó; viehisch, baromi.

9. *-lich, os, es; val, vel, képpen; -ható; hető.*

Ez a' végezet 1. hasonlatosságot mutat; 2. valaminek módját adja elő; 3. pedig, mikor ígékhez járul, valaminek könnyen véghezvihető voltát jelenti. P. o.

a. göttlich, isteni; kindlich, gyermeki; rötlich, veres.
 b. mündlich, szóval, szájjal; eidlich, esküvéssel; käuflich, vevés által.
 c. leserlich, olvasható; beweglich, mozgatható; faßlich, értelmes, megfogható.

10. *-haft, -s, as, es, os.*

A' Substantivumoktól formálja az Adjectivumokat, mellyek a' gyökérszót tulajdonsággá változtatják. P. o.

das Herz, szív, herzhaft, bátor, a' kinek szíve, v. bátorsága van.
 der Fehler, hiba, fehlerhaft, hibás; Schmerzhaft, fájdalmas; 's a' t.

2. A' Mássalérthetők Estegetéséről.

§. 67. Kétféle módon szokták a' Németek is a' Mássalérthetőt a' Magábanérthetővel öszvetenni; t. i. ennek vagy

eleibe, vagy utánna. Mikor utánna áll, mint itt: az idő *szép*; akkor a' Mássalérthetö nem változik, vagy nem ejtegetödik, akár az Egyesben legyen magyarul, akár a' Többsben; p. o.

Ez a' penna nem jó, Diese Feder ist nicht gut.

Az én pennáim nem jók, Meine Federn sind nicht gut.

Ez a' könyv drága, Dieses Buch ist theuer.

Ezek a' könyvek drágák, Diese Bücher sind theuer.

A' német Adjectivumokat ilyen állapotokban, midön t. i. nintsenek egyenes öszveköttetésben a' Substantivumokkal, független Adjectivumoknak nevezzük, a' melly nevezet alatt hogy mit értsünk, még most meg kell jegyezni.

Mikor pedig előtte áll a' Mássalérthetö a' Magábanért. hetönek, p. o. így: *szép* idő; akkor a' Mássalérthetök Ejtegetése kettö.

I. Az első Ejtegetésről.

§. 68. Az első Ejtegetés az, mikor a' Mássalérthetö előtt, vagy Nemszötska áll, vagy Névmássa. Az Ejtegetés ebböl áll: Minden Ejtés en-be megy ki, mind az Egyesben mind a' Többsben; kivéven az első Ejtést az Egyesben, mert ez kétféle; ú. m.

1-ször: Mind a' *három Nemben* e-be megy ki az első Ejtés akkor, ha Határozó Nemszötska, vagy ezen Névmássai előzik meg; *der, dieser, jener, welcher*, vagy ezek: *mancher, jener*, p. o. így:

der gute—, die gute—, das gute—,

jener hohe—, jene hohe—, jenes hohe—,

2-ször: A' *Hinnemben* er-be, az *Anyanemben* e-be, a' *Köznenben* es-be megy ki az első Ejtés akkor, ha vagy Határozatlan Nemszötska, vagy ezek a' Névmássai állanak előtte, *mein, dein, sein, ihr, unser, eurer, ihr*, és ez: *kein*. P. o. így:

ein guter—, eine gute—, ein gutes—,

mein grüner—, deine grüne—, sein grünes—,

Példa az első Esetre.

Az Egyesben.

Hinnem.

Anyanem.

Köznem.

1. der breite Fluß,*)	die breite Bank,	das breite Tuch,
2. des breiten Flusses,	der breiten Bank,	des breiten Tuches,
3. dem breiten Flusse,	der breiten Bank,	dem breiten Tuche,
4. den breiten Fluß,	die breite Bank,	das breite Tuch,
- *) a' széles folyóvíz; a' széles pad, a' széles posztó.

A° Többsben.

1. die breiten Flüsse,	die breiten Bänke,	die breiten Lächer,
2. der breiten Flüsse,	der breiten Bänke,	der breiten Lächer,
3. den breiten Flüssen,	den breiten Bänken,	den breiten Lächern,
4. die breiten Flüsse,	die breiten Bänke,	die breiten Lächer.
- a° széles folyó vizek;   a° széles padok;   a° széles posztók.

Ezen példa szerént lehet gyakorlani ezeket is, mivel a° dieser, mancher, jener, úgy ejtegetődnek mint a° der, die, das. Dieser hohe Berg, diese blaue Farbe, dieses theuere Papier. ez a° magas hegy, ez a° kék festék, ez a° drága papiros. Mancher reiche Mann, manche kleine Stadt, jenes hohe Haus. némelly gazdag ember, némelly kis város, az a° magas ház.

Példa a° második Esetre.

Az Egyesben.

Himmem.

Anyanem.

Köznem.

1. ein hoher Baum,*)	eine gelbe Blume,	ein gutes Buch,
2. eines hohen Baumes,	einer gelben Blume,	eines guten Buches,
3. einem hohen Baume,	einer gelben Blume,	einem guten Buche,
4. einen hohen Baum,	eine gelbe Blume,	ein gutes Buch,

*) magas fa,   sárga virág,   jó könyv.

I. Jegyzés. Az ein-nak Többese nints; de ha az itt felvett példa, a° mein, dein, sein, ihr-rel ejtegetődnek; akkor úgy lenne a° Többs, mint az *első Esetbéli Példában* van. P. o. Meine hohen Bäume, deine gelben Blumen, meine guten Bücher, 's a° t.

Példák a° gyakorlásra.

Mein blauer Rock, meine neue Weste, mein altes Kleid.
 az én kék kaputom, az én új lájblim, az én viselt ruhám.
 Dein schwarzer Hut, deine ältere Schwester, dein gutes Betragen.
 a° te fekete kalapod, a° te nénéd, a° te jó magadviselete.
 Sein armer Bruder, seine breite Stirne, sein schwarzes Auge.
 az ő szegény öttse(bátyja), az ő széles homloka, az ő fekete szeme

Ezek a° Névmással, kivéve az *első Ejtést az Egyesben*, mindenütt a° der, die, das, szerént ejtegetődnek.

II. Jegyzés. Igen jó lesz, ha a° Nyelvtanuló azon Szám-
 szók ejtegetésében is gyakorolja itt magát, melyekről oda
 feljebb megjegyeztük, hogy azok az Adjectivumok szerént
 ejtegetődnek. P. o. így: der erste Theil, az első rész; die erste
 Frage, az első kérdés; das erste Blatt, az első levél. — Der
 zweite Horaz, párja Horátziusnak, v. második Horátz; ein
 dritter Krieg, harmadik háború; eine vierte Coalition, negyedik
 öszvezővetkezés, 's a° t.

II. A' második Ejtegetésröl.

§. 69. A' második Ejtegetés az, mikor a' Mássalérthetö csak magában áll a' Magábanérthetö előtt, az az, nints előtte sem Nemfzótka, sem Névmássa. P. o. így: *hideg víz*, *faltés Wasser*. Ekkor a' Mássalérthetö a' Határozó Nemfzótka szerént ejtegetődik; így:

Az Egyesben.

Hinnem.

1. rother Wein,
  2. rothes Weines,
  3. rothen Weine,
  4. rothen Wein,
- veres bor,

Anyanem.

- falte Suppe,
falter Suppe,
falter Suppe,
falte Suppe,
hideg leves,

Közmem.

- schlechtes Bier.
schlechtes Bieres.
schlechtem Biere.
schlechtes Bier.
roszsz ser.

A' Többsben.

1. rothe Weine,	falte Suppen,	schlechte Biere.
2. rother Weine,	falter Suppen,	schlechter Biere.
3. rothen Weinen,	falten Suppen,	schlechten Bieren.
4. rothe Weine,	falte Suppen,	schlechte Biere.

Így ejtegetődhetnek gyakorlás végett ezek:

Scharfer Essig,	schwarze Dinte,	reines Wasser.
erős etzet,	fekete tinta,	tiszta víz.

I. Jegyzés. Ez az Ejtegetés az Egyesben igen ritkán fordul elő. Oka az, hogy az ein, eine, ein, *ha lehet*, mindenkor eleibe tétetik a' Mássalérthetőnek, ha más Nemfzótka vagy Névmássa nints előtte. P. o. jó ember, ein guter Mensch; népes város, eine volkreiche Stadt, 's a' t. De némely szók eleibe *nem lehet* ezt tenni ein (egy), mert a' természetek nem engedí; p. o. nem mondhatjuk ezt, *egy fekete tinta*, *egy hideg víz*; az ilyen szók tehát, a' mellyeket igen könnyű megemélni, erre az ejtegetésre tartoznak, ha Mássalérthetővel tétetnek öszve.

Már a' Többsben igen gyakran előfordúl ez az Ejtegetés, mivel az ein Nemfzótkanak Többese nints, és így ezeket, *jó emberek*, *népes városok*, így kell mondani: gute Menschen, volkreiche Städte; viele Dinge, sok dolgok, einige Bücher, egynehány könyv, v. könyvek.

II. Jegyzés. Különösen a' Rendelő Számok gyakran előfordúlnak ezen Ejtegetés szerént a' Substantivumokkal, de csak az első Ejtésben, így: zweyter Theil, második Rész; dritte Ausgabe, harmadik kiadás, (t. i. a' könyvnek kiadása); viertes Heft, negyedik Tsomó, 's a' t.

3. A' Mássalérthetök Egybehasonlításáról.

§. 70. Az Egybehasonlításnak három Gráditsai vannak: *Első Grádits*, (Positivus) minden Mássalérthető magában; p. o. groß, nagy; schwarz, fekete; dick, vastag; tief, mély.

A' *Második Grádits*, v. *Középgládits*, (Comparativus) az elsöböl lefz, úgy ha utánna telzek er-ret, és az a, o, u betüket kettösökké változtatom, így: größer, schwärzer, tiefer.

A' *Harmadik Grádits* is (Superlativus) az elsöböl lefz. Ez a' Grádits kétféle: *Elsö*, a' melyet a' Mássalérthető eleibe szoktak tenni, de néha utánna is. Ezt így formálom; az elsö Gráditshoz, te, v. ste, este-t ragasztok, az a, o, u-t elváltotatom, és a' Meghatározó Nemlötöskát eleibe telzem. P. o. legjobb ember, der beste Mensch; legjobb ténta, die beste Dinte; nem jó volna így: beste Mensch, vagy ein besser Mensch, 's a' t. Másodikféle *harmadik Grádits* az, a' melyet a' Mássalérthetőnek tsak utánna szoktak tenni, és ezzel élnek a' Németek Határozva is, (Adverbialiter). Ezt így formáljuk. A' szó eleibe ezt telzfzük am, a' végére pedig ezt ten, sten, esten, p. o. am größten, legnagyobb; am dicksten, legvastagabb, legvastagabban; am schwärzesten, legfeketébb, legfeketébben.

Példák a' három Gráditsokra.

1. Grádits. 2-dik Grádits. 3-dik Grádits.

alt,	älter,	der, die, das älteste, v. am ältesten.
öreg,	öreebb,	legöreebb.
grob,	größer,	der, die, das größte, v. am größten.
durva,	durvább,	legdurvább.
lang,	länger,	der, die, das längste, v. am längsten.
hozfzú,	hozfzabb,	leghozfzabb.

Ezek nem rendszerént formáltatnak.

gut,	besser,	der, die, das beste, v. am besten.
jó,	jobb,	legjobb.
viel,	mehr,	der, die, das meiste, v. am meisten.
sok,	több,	legtöbb.
hoch,	höher,	itt rendszerént van.
magas,	magasabb,	
nah,	itt rendszerént van,	der, die, das nächste, v. am nächsten.
közel,		legközelebb való.

I. Jegyzés. A' 2-dik és 3-dik Grádits Ejtegetése úgy van mint az elsöé; a' mely az elébbeni §-ben előadódott. A' 2-dik Grádits eleibe mindenkor a' Meghatározó Nemlötöska tétetik; az illyenek pedig, am größten, am dicksten, am besten, 's a' t. soha sem változnak.

II. Jegyzés. A' kéttagú és a' következő egytagú szókban nem változik el a' Magábanhangzó egyik Gráditsba is, hanem megmaradnak így: stolj, kevély; stoljer, kevélyebb, 's a' t.

bunt,	tarka,	faßl,	kopasz,	fatt,	jóllakott, tele.
dumm,	ostoba,	lahm,	sánta,	schlanf,	súgár, vékony.
faul,	rest.	matt,	bádjadt.	stolj,	kevély.
falsch,	hamis.	roh,	nyers.	stumm,	néma.
froh,	vidám.	rauh,	borzas.	toll,	dühös, bolond.
grau,	ösz.	rund,	kerek.	voss,	tele.
hohl,	üres.	sanft,	tsendes.	zähnt,	izelid.

III. Jegyzés. Minthogy már a' Praepositionokon is által-estünk, gyakorolhatja magát a' Tanuló, vagy a' Tanító Tanítványait ilyen öfvetételek kimondásában: a' kerek asztalon, auf dem runden Tische; az én kék kaputomban, in meinem blauen Noche; a' kis szobában, in dem kleinen Zimmer; a' magasabb fák alatt, unter den höhern Bäumen; a' legöregebb emberektől, von den ältesten Leuten, 's a' t. Ha egyszer az ilyen kitételekben jártas a' Tanuló, akkor, a' következőknek tanulása közben, könnyen és örömmel fordíthatja a' gyakorló példákat, és tsak így lesz fogatos a' tanulása.

K I L E N T Z E D I K R É S Z.

A' Határozókról, v. Adverbiumokról.

§. 71. Az Adverbiumok a' Mondásban arravalók, hogy a' Predikátumnak környülállásait és változásait közelebbről meghatározzák. Mivel pedig a' Predikátum vagy Mássalérthetöböl áll, mint: szép, jó, vagy Igéböl, mint alszik, játszik: erre nézve az Adverbiumokat is némellyek két serégre osztják fel, ú. m. Mássalérthetök Határozóira, és Igék Határozóira. De ez az elosztás híjános; mert igen sok Adverbiumok vannak, a' mellyek szinte úgy tétetnek az Igék eleibe, mint az Adjectivumok eleibe, p. o. néha szép, néha alszik; sokszor jó; ritkán jó; sokszor játszik; ritkán játszik, 's a' t. Legjobb tehát az Adverbiumokat az értelmekre és arra nézve osztani fel, a' mit a' Predikátum körül meghatároznak. Ez a' felosztás is, ilyen kisebb Grammatikában, tsak a' szók tanulása könnyébbítésére szolgálhat.

§. 72. A' Magyar nyelvben az Adverbiumoknak egy része, -l, ul, ül; vagy, -n, an, en, on végezettel formáltatik az Adjectivumoktól, mint jól, roszszúl; drágán, szépen, nagyon, ezektől: jó, roszsz, drága, szép, nagy: de a' Német nyelvben nem így van a' dolog. Ebben minden független Ad-

jectivum egyszersmind *Adverbium* is, p. o. gut, jó, és jól; schön, rozsz, és rozszúl; theuer, drága, és drágán; schön, szép, és szépen; kivévn ezt groß, nagy; sehr, nagyon. Ezen regula az *Adjectivumok* 3-dik Gráditsára általjában nem tarthatik, mivel az nem független *Adjectivum*, mikor *Articulus* áll előtte. Ott tehát mindenkor az *am*-mal ölzvetett 3-dik Gráditsot kell Határozónak venni; *am besten, legjobban, 's a' t.*

§. 73. Az *Adverbiumok* nem változnak ugyan; de Egybehasonlítások mégis van, még pedig némelyeknek regulátlan, p. o.

oft,	öfter,	am öftersten,
gyakran;	gyakrabban;	leggyakrabban.
balb,	eher,	am eherten.
majd;	elébb;	legelébb, leghamarább.
gern,	lieber,	am liebsten.
örömet, szívesen;	inkább, örömetebb;	leginkább, legörömetebb, 's a' t.

§. 74. A' Határozók az értelmekre nézve így osztatnak fel:

1. Kérdező *Adverbiumok.*

wo? hol? wohin? hova? woher? honnan?
 warum? miért? wann? mikor? wie? hogy? miképpen?
 wie lange? meddig? t. i. ideig, wie weit? meddig? t. i. helyig,
 so? úgy? így?

2. Tagadó, Ráhangyó és Erősítő *Adverbiumok.*

nein, nem, (felelő); nicht, nem; mit nichten, od. keinesweges,
 éppen nem.
 ja, igenis; allerdings, óh igenis; unstreitig, kétségkívül, az
 kérdést se szenved.
 fürwahr, valósággal; ganz gewiß, minden bizonynyal.
 wirklich, valóban, gewiß, bizonyosan; vermuthlich, gyaníthatóképpen.
 wahrscheinlich, hihetőképpen; nothwendig, szükségességképpen;
 unfehlbar, tsalhatatlanúl; sicher, bátran; bizonyosan.

3. Helyhatározók ezen kérdésekre: hol? wo? hova? wohin?

hier, itt;	dort, ott;	wo, a' hol.
überall, mindenütt;	nirgends, sohol sem;	da, ott, amött.
drinnen, ott benn;	draußen, ott kinn;	weit, messze.
nahe, közel;	oben, ott fenn;	unten, alatt.
rechts, jobbra;	links, balra;	irgends, valahol.
daher, onnan;	dorther, azon helyről, dorthin, oda. onnan;	
hieber, ide;	dahin, oda;	seitwärts, mellesleg.

4. Okadó Adverbiumok ezen kérdésre, *miérei? warum?*

deswegen, darum, azért; weil, mert; deshalb, ezért, azon okból.

5. Időhatározók ezen kérdésre, *mikor? wann? wenn?*

heute, ma;	gestern, tegnap; jetzt, most.
vorgestern, tegnapelőtt;	morgen, holnap; übermorgen, holnapután
gleich, mindjárt;	einmahl, egykor, nie, niemahls, soha se.
	egyfelzer;
immer, mindig;	manchmahl, néha jemahls, valaha.
Abends, estve;	Morgens, reggel; allezeit, stets, mindenkor
oft, gyakran;	selten, ritkán; bisweilen, néha.
neulich, a' minap;	schon lange, már-nöch nicht, még nem.
	régen;

6. Módhatározók, ezen kérdésre, *hogy? miképpen? wie?*

sehr, nagyon;	überaus, felette;	außerordentlich, rendkivül.
gar zu, feletteigen;	ganz, gänzlich, egészen unendlich, véghetetlenül.	
vorzüglich, különösen;	fast, tsaknem, majd;	besonders, kiváltképpen.
beynahe, közel, tsaknem.	kaum, alig;	weit, viel, um vieles, sokkal.
geschwind, hamar;	langsam, lassan;	eiligst, sietve.

7. Adjectivumoktól származók 's Tulajdonsághatározók.

schön, szépen,	gut, jól;	gerade, egyenesen.
rein, tisztán;	theuer, drágán;	wohlfeil, oltsón.
schwarz, feketén;	stehend, állva;	sitzend, ülve.
gemahlt, festve;	geschrieben, írva;	gesagt, mondva.

§. 75. Megjegyzést érdemel még némelly Adverbiumokról az, hogy Praepositionok természetével bírnak és Genitivust kívánnak magok mellé. Ide tartoznak egynehány Substantivumoktól eredt és in Praepositionioval öfzetett főzők, úgy ezek is, Kraft, Laut. Amazok közül már némellyeket, mivel magyarul Elölutoljáró az értelmeik, a' Praepositionok közé számáltunk. Illyenek ezek:

oberhalb, -n felyül, oberhalb der Stadt, a' városon felyül.
 unterhalb, -n alól, unterhalb des Dorfes, a' falun alól.
 Kraft, erejeszerént, Kraft der Befehle, a' törvények erejeszerént.
 Laut, szerént, laut des Briefes, a' levél szerént.
 in Begriff, eránt, in Betreff der Sache, a' dolog eránt.
 in Rücksicht, -ra, re nézve, in Rücksicht der Besoldung, a' fizetésre nézve.

TIZEDIK RÉSZ.

Az Ígékről, v. Verbumokról.

§. 76. Az Ígék olyan szók, mellyek *létezt*, *tselekedetet*, *szenvédést*, vagy valamelly *állapotot* jelentenek, és jelentéseik által a' tselekedetnek, szenvedésnek *módját*, *idejét*, *számát*, és *személyeit* is meghatározzák; a' honnan, az Ígéket ezek szerént kell változtatni; a' melly változtatást *Hajtogatásnak* nevezünk.

a. A' Mód négy: *Jelentő* (Indicativus), *Parantsoló* (Imperativus), *Foglaló* (Conjunctivus), *Határozatlan* (Infinitivus).

b. Az Idő, mellyben az Ige valamit jelent, öt: *Jelenvaló*, (Praesens) *Aligmúlt*, (Imperfectum) *Egészszenvmúlt*, (Perfectum) *Régenmúlt*, (Plusquamperfectum) *Jövendő*, (Futurum).

c. A' Szám kettő: *Egyes*, *Többes*.

d. A' Személy három. *Első*, én, ich; mi, wir. *Második*, te, du, ti, ihr. *Harmadik*, ő, er, sie; ök, sie.

§. 77. Az Ígék ötfélék, úgymint: 1. *Segítő*. 2. *Tselekvő*. 3. *Szenvedő*. 4. *Vízfzáló*, és 5. *Közép Igék*. Ezek közül, a' *Segítő Igék* Hajtogatása különbözik a' többféle Igék rendszerént való Hajtogatásától.

I. A' Segítő Igékről. (De Verbis Auxiliariibus).

§. 78. *Segítő Ige* a' Német Nyelvben tulajdonképpen tsak három van; úgymint ezek: ich habe; ich bin; ich werde. *Segítő Igéknek* neveztetnek, mivel ezek segítik minden más Igéknek bizonyos *Időit* formálni, és ezek nélkül tellyességgel nem lehetne más Igéket *Hajtogatni*. Ezeket tehát jól meg kell tanulni.

§. 79. A' *Segítő Igék* közé szokták az alább következő hét Igéket is számlálni, ámbár nem helyesen; mert ezek nem segítik az Igék *Időit* formálni, és hajtogatni, hanem tsak azoknak jelentéseiket változtatják vagy mérséklük, a' magok jelentéseikkel, és tétethetnek akármelly Igéhez. Ezek azok:

1. ich will, én akarok.	4. ich kann, -hatok, -hetek.
2. ich soll, kell nekem.	5. ich darf, lehet nekem, szabad.
3. ich muß, tartozom, kell.	6. ich mag, tetfzik nekem.
7. ich lasse, -tatok, -tetek, -hagyok megadni valamit.	

Nevezzük ezeket, hogy a' valóságos *Segítő Igéktől* meg különböztessük, *Pótló Igéknek*.

§. 80. Az első Segítő Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő.

Egyes.

ich habe, nekem van.
 du hast, neked van.
 er (sie, es) hat, neki van.

Többes.

wir haben, nekünk van.
 ihr habet, nektek van.
 sie haben, nekik van.

Aligmúlt.

Egyes.

ich hatte, nekem vala.
 du hattest, neked vala.
 er hatte, neki vala.

Többes.

wir hatten, nekünk vala.
 ihr hattet, nektek vala.
 sie hatten, nekik vala.

Egészzenmúlt.

Egyes.

ich habe, nekem vólt.
 du hast, neked vólt.
 er hat, neki vólt.

Többes.

wir haben, nekünk vólt.
 ihr habet, nektek vólt.
 sie haben, nekik vólt.

Régenmúlt.

Egyes.

ich hatte, nekem vólt vala.
 du hattest, neked vólt vala.
 er hatte, neki vólt vala.

Többes.

wir hatten, nekünk vólt vala.
 ihr hattet, nektek vólt vala.
 sie hatten, nekik vólt vala.

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő.

Egyes.

ich habe, nekem legyen.
 du habest, neked legyen.
 er habe, neki legyen.

Többes.

wir haben, nekünk legyen.
 ihr habet, nektek legyen.
 sie haben, nekik legyen.

Aligmúlt.

Egyes.

ich hätte, od. ich würde
 du hättest, du würdest
 er hätte, er würde,

Többes.

wir hätten, wir würden
 ihr hättet, ihr würdet
 sie hätten, sie würden

Egészzenmúlt.

Egyes.

ich habe, nekem vólt legyen.
 du habest, neked vólt legyen.
 er habe, neki vólt legyen.

Többes.

wir haben, nekünk vólt legyen.
 ihr habet, nektek vólt legyen.
 sie haben, nekik vólt legyen.

Régenmúlt.

Egyes.

ich hätte, o. ich würde
 du hättest, du würdest
 er hätte, er würde

Többes.

wir hätten, wir würden
 ihr hättet, ihr würdet
 sie hätten, sie würden

*) Így kell tanulni; ich habe gehabt, nekem vólt, du hast gehabt, neked vólt, 's a' t.

I. Jövendő.

Egyes.

ich werde } nekem lesz.
 du wirst } neked lesz.
 er wird } neki lesz.

Többes.

wir werden } nekünk lesz.
 ihr werdet } nektek lesz.
 sie werden } nekik lesz.

II. Jövendő.

Egyes.

ich werde } nekem fog lenni.
 du wirst } neked fog lenni.
 er wird } neki fog lenni.

Többes.

wir werden } nekünk fog lenni.
 ihr werdet } nektek fog lenni.
 sie werden } nekik fog lenni.

Parantsoló M ó d.

Jövendő.

Egyes.

habe du, legyen neked.
 habe er, v. sie, legyen neki.

Többes.

habet (ihr), legyen nektek.
 haben sie, legyen nekik.

I. Jövendő.

Egyes.

ich werde } nekem leénd.
 du werdest } neked leénd.
 er werde } neki leénd.

Többes.

wir werden } nekünk leénd.
 ihr werdet } nektek leénd.
 sie werden } nekik leénd.

II. Jövendő.

Egyes.

ich werde } nekem leénd.
 du werdest } neked leénd.
 er werde } neki leénd.

Többes.

wir werden } nekünk leénd.
 ihr werdet } nektek leénd.
 sie werden } nekik leénd.

Határozatlan M ó d.

Jelenvaló.

haben, lenni, (valakinek).

Egészzenmúlt.

gehabt haben, lenni, (ez előtt).

Mostrészesülő.

habend, lévén, (nints szokásban)

Múltrészesülő.

gehabt, (vólt).

I. Jegyzés. Nékünk Magyaroknak nintsen a' haben-hez hasonló egyes Igénk; hanem e' helyett a' lenni *Ige* harmadik személyeivel élünk: t. i. *van, vólt, vannak, vóltak, lesz, lesznek*; a' mellyek mellett illyenkor a' Személyviselő nevek *Dativusban* a' birt dolog pedig *Ragasztékkal* áll; így: *nekem van jó kalapom, ich habe einen guten Hut*; Magyarországnak jó borai vannak, Ungarn hat gute Weine. Mindennek van ideje. Alles hat seine Zeit. A' Személyes Névmással el is maradhatnak, mivel a' Ragasztékok úgy is kifejezik a' személyt, p. o. Van zseb-kefkenőd? Hast du ein Taschentuch? od. ein Schnupftuch? A' Németben, a' mint itt a' példákából láthatjuk a' *dolog* az *Accusativusban* van, valamint a' Deák nyelvben szokott lenni, *habeo chartam, calamum, 's a' t.*

II. Jegyzés. A' Magyarban e' helyett *nem van* azt mondjuk: *nints*, és e' helyett *is nem van*, ezt mondjuk: *sints*. Amazt

németül így teljizük ki: *ich habe keinen*, v. *keine*, v. *kein*, p. o. nints kalapom, *ich habe keinen Hut*; nints pennád, *du hast keine Feder*; nints kése, *er hat kein Messer*, 's a' t. Ezt pedig sints, így mondják, *ich habe auch keinen*, od. *keine*, od. *kein*.

III. Jegyzés. A' Foglaló Módban az *Aligmúlt* és *Régenmúlt* kétféle. — Ezekkel: *ich würde haben*, és *ich würde gehabt haben*, akkor kell élni, mikor valamely mondásban kétlizer van egymásután a' *vólna*; mert illyenkor elől ezt kell tenni: *ich hätte*, és *ich hätte gehabt*; azután ezeket, *ich würde haben*, és *ich würde gehabt haben*. P. o. Ha pénzem *vólna*, ruhám is *vólna*, *wenn ich Geld hätte*, so würde *ich auch Kleider haben*; vagy: Ha pénzem lett *vólna*, ruhám is lett *volna*, *wenn ich Geld gehabt hätte*, so würde *ich auch Kleider gehabt haben*. — Többet erről a' Gyakorló Részben.

§. 81. A' második Segítő Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.		Foglaló Mód.	
<i>Jeienvaló Idő.</i>		<i>Jelentaló Idő.</i>	
Egyes.		Egyes.	
<i>ich bin</i> ,	én vagyok.	<i>ich sey</i> ,	én legyek.
<i>du bist</i> ,	te vagy.	<i>du seyest</i> ,	te légy.
<i>er (sie, es) ist</i> ,	ő van, (vagyon)	<i>er (sie, es) sey</i> ,	ő legyen.
Többes.		Többes.	
<i>wir sind</i> ,	mi vagyunk.	<i>wir seyen</i> ,	mi legyünk.
<i>ihr seyd</i> ,	ti vagytok.	<i>ihr seyed, od. seyd</i> ,	ti legyetek.
<i>sie sind</i> ,	ők vannak.	<i>sie seyen</i> ,	ők legyenek.
<i>Aligmúlt.</i>		<i>Aligmúlt.</i>	
Egyes.		Egyes.	
<i>ich war</i> ,	én valék.	<i>ich wäre</i> }	o én vólnék.
<i>du warst</i> ,	te valál.	<i>du wärest</i> }	o te vólnál.
<i>er (sie, es) war</i> ,	ő vala.	<i>er wäre</i> }	o ő vólna.
Többes.		Többes.	
<i>wir waren</i> ,	mi valánk.	<i>wir wären</i> }	o mi vólnánk.
<i>ihr wäret</i> ,	ti valátok.	<i>ihr wäret</i> }	o ti vólnátok.
<i>sie waren</i> ,	ők valának.	<i>sie wären</i> }	o ők vólnának.
<i>Egészzenmúlt.</i>		<i>Egészzenmúlt.</i>	
Egyes.		Egyes.	
<i>ich bin gewesen</i> ,	én vóltam.	<i>ich sey</i> }	o én vóltam légyen.
<i>du bist gewesen</i> ,	te vóltál.	<i>du seyest</i> }	o te vóltál légyen.
<i>er ist gewesen</i> ,	ő vólt.	<i>er sey</i> }	o ő vólt légyen.
Többes.		Többes.	
<i>wir sind gewesen</i> ,	mi vóltunk.	<i>wir seyen</i> }	o mi vóltunk légyen.
<i>ihr seyd gewesen</i> ,	ti vóltatok.	<i>ihr seyed</i> }	o ti vóltatok légyen.
<i>sie sind gewesen</i> ,	ők vóltanak.	<i>sie seyen</i> }	o ők vóltak légyen.

Régenmúlt.

Egyes.	
ich war	én voltam vala.
du warst	te voltál vala.
er war	ő volt vala.
Többes.	
wir waren	mi voltunk vala.
ihr waret	ti voltatok vala.
sie waren	ők voltak vala.

I. Jövendő.

Egyes.	
ich werde seyn	én leszek.
du wirst seyn	te leszel.
er wird seyn	ő lesz.
Többes.	
wir werden seyn	mi leszünk.
ihr werdet seyn	ti lesztek.
sie werden seyn	ők lesznek.

II. Jövendő.

Egyes.	
ich werde	én fogok lenni.
du wirst	te fogsz lenni.
er wird	ő fog lenni.
Többes.	
wir werden	mi fogunk lenni.
ihr werdet	ti fogtok lenni.
sie werden	ők fognak lenni.

Parantsoló Mód.

Jövendő.

Egyes.	
sey (du)	légy te.
seyer, (sie, es)	legyen ő, v. az.
Többes.	
seyd ihr,	legyetek ti.
seyen sie,	legyenek ők.

Régenmúlt.

Egyes.		} voltam volna, } gewesen seyn,
ich wäre	od. ich würde	
du wärest	du würdest	
er wäre	er würde	} gewesen seyn,
Többes.		
wir wären	wir würden	
ihr wäret	ihr würdet	} gewesen seyn,
sie wären	sie würden	

I. Jövendő.

Egyes.	
ich werde seyn	én leéndeek.
du werdest seyn	te leéndeosz.
er werde seyn	ő leénd.
Többes.	
wir werden seyn	mi leéndünk.
ihr werdet seyn	ti leéndetek.
sie werden seyn	ők leéndenek.

II. Jövendő.

Egyes.	
ich werde	én leéndeek.
du werdest	te leéndeosz.
er werde	ő leénd.
Többes.	
wir werden	mi leéndünk.
ihr werdet	ti leéndetek.
sie werden	ők leéndenek.

Határozatlan Mód.

Jelenvaló.

seyn, lenni.
<i>Egészzenmúlt.</i>
gewesen seyn, lenni ez előtt.
<i>Multreszesülő.</i>
gewesen, volt.

I. Jegyzés. Ez a' Segítő Ige némelly Közép Igék öfvetett Időit segiti formálni, mint oda alább meglátjuk.

II. Jegyzés. Ez az Ige a' Mondásban Copula szokott lenni; de a' Magyarban a' van és vannak, valamikor Copula lenne mindenkor elhagyódik, a' Németben soha sem. P. o.

A' bátyám beteg (van), mein Bruder ist krank, most a' lovak igen drágák (vannak), jezt sind die Pferde sehr theuer. Ez a' szó, *nints, nintsenek*, így tétetik ki, ist nicht, sind nicht. Az Úr nints itthon, der Herr ist nicht zu Hause; nintsenek itthon a' barátim, meine Freunde sind nicht zu Hause. Ha a' *nints* ezt telzi: *semmi sints*, akkor így tétetik ki, ist kein. P. o. Hát, nints széna az istállóban? Ist denn kein Heu im Stalle?

III. *Jegyzés.* Ha a' seyn, zu-val öszvetett *Határozatlan Mód* előtt áll, magyarul többnyire így tétetik ki, *lehet, kell.* P. o. Wo ist er zu finden? Hol lehet megtalálni? Er ist zu dauern, sajnálni lehet (ötet). Dieses ist noch abzuschreiben, még ezt le kell írni. Wenn ist er zu Hause anzutreffen? Mikor lehet idehaza találni?

§. 82. A' harmadik Segítő Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő.

Egyes.

ich werde, én leszek.
du wirst, te leszel.
er wird, ő leszsz.

Többes.

wir werden, mi leszünk.
ihr werdet, ti lesztek.
sie werden, ők lesznek.

Aligmúlt.

Egyes.

ich wurde, od. ward, én levék.
du wurdest, wardst, te levél.
er wurde, ward, ő leve.

Többes.

wir wurden, mi levénk.
ihr wurdet, ti levétek.
sie wurden, ők levének.

Egészzenmúlt.

Egyes.

ich bin geworden, én lettem.
du bist geworden, te lettél.
er ist geworden, ő lett.

Többes.

wir sind geworden, mi lettünk.
ihr seyd geworden, ti lettetek.
sie sind geworden, ők lettek.

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő.

Egyes.

ich werde, én legyek.
du werdest, te legyél.
er werde, ő legyen.

Többes.

wir werden, mi legyünk.
ihr werdet, ti legyetek.
sie werden, ők legyenek.

Aligmúlt.

Egyes.

ich würde, én lennék.
du würdest, te lennél.
er würde, ő lenne.

Többes.

wir würden, mi lennénk.
ihr würdet, ti lennétek.
sie würden, ők lennének.

Egészzenmúlt.

Egyes.

ich sey geworden, én lettem
du seyest geworden, te lettél
er sey geworden, ő lett

Többes.

wir seyen geworden, mi lettünk
ihr seyed geworden, ti lettetek
sie seyen geworden, ők lettek

Régenmúlt.

Egyes.

ich war geworden, én lettem volt.
 du warst geworden, te lettél volt,
 's a' t.

I. Jövendő.

Egyes.

ich werde werden, én leszek.
 du wirst werden, te leszel.
 er wird werden, ő lesz.

Többes.

wir werden werden, mi leszünk.
 ihr werdet werden, ti lesztek.
 sie werden werden, ők lesznek.

Parantsoló Mód.

Jövendő.

Egyes.

werde (du), légy (te).
 werde (er), légyen (ő).

Többes.

werdet (ihr), legyetek (ti).
 werden (sie), legyenek (ők).

I. Jegyzés. Ez a' Segítő Ige formál minden Szenvedő Igét: melly magyarul így végződik: *-tatni, -tetni, -atni, -etni, -ódni, -ödni, -edni*; így: hozzá telzem minden *Időiben* a' Tselekvő Ige *Multrészesülését*, 's mindjárt Szenvedő Ige lesz belőle. P. o. ennek az Igének *schicken*, a' *Multrészesülése* *geschickt*; innen lesz, *ich werde geschickt*, én küldetem vagy küldődöm; *du wirst geschickt*, te küldetel, vagy küldődöl, 's a' t. Az *Aligmúlt*, *ich wurde geschickt*. Ezt alább bővebben meglátjuk.

II. Jegyzés. A' Magyar nyelvben a' *Mássalérthetők*ből kétféle Igék lesznek, ú. m. a. *Tselekvők*, ezen végezettel *-itni*; ezeket németül többnyire a' *machen* (tsinalni) Ige segíti kitenni, p. o. *feketíteni, schwarz machen*; b. *Közép Igék*, ezen végezettel *odni, edni*; ezeket ezen werden Ige segíti kitenni. P. o. *setetedeni, finster werden*; *megbetegedni, krank werden*. *Ich werde krank*, én megbetegszem; *ich wurde krank*, én megbetegedém, *ich bin krank geworden*, én megbetegedtem, *ich werde krank werden*, én megfogok betegedni, 's a' t.

Régenmúlt.

Egyes.

ich wäre geworden, lettem volna.
 du wärest geworden, lettél volna.
 's a' t.

I. Jövendő.

Egyes.

ich werde werden, én leénelek.
 du werdest werden, te leénelez.
 er werde werden, ő leéend.

Többes.

wir werden werden, mi leéendünk.
 ihr werdet werden, ti leéendetek.
 sie werden werden, ők leéendének.

Határozatlan Mód.

lelenvaló. werden, lenni.
Egészzenmúlt geworden seyn.

Részszülők.

Mostrész. werdend, leendő, lévő.
Multrészesülő. geworden, v. worden, lett.

A' Pótló Igékről.

§. 83. Ezekkel az Igékkal magokban igen ritkán élünk, mert többnyire más Igék mellé tétetnek, és azok jelentéseit határozzák meg: némelyikkel pedig magában nem is lehet élni, ha csak más Íge *Határozatlan Móddhoz* nem tétetik. A' mellyek jelentésekre nézve egyenlő értelműeknek látszanak, a' velek való élésre és erejekre nézve tsakugyan különböznek, mint alább meg fogjuk látni.

§. 84. A' wollen Pótló Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich will, én akarok.
 du willst, te akarsz.
 er will, sie will, ő akar.
 T. wir wollen, mi akarunk.
 ihr wolltet, ti akartok.
 sie wollen, ők akarnak.

Aligmúlt.

E. ich wollte, én akarék.
 du wolltest, te akarál.
 er wollte, ő akara.
 T. wir wollten, mi akaránk.
 ihr wolltet, ti akarátok.
 sie wollten, ők akarának.

Egészzenmúlt.

E. ich habe gewollt, én akartam.
 du hast gewollt,*) te akartál.

Régenmúlt.

E. ich hatte gewollt, akartam vala

Parantsoló Mód.

Jövendő.

E. wolle (du) akarj (te).
 wolle er, akarjon (ő).
 T. wolltet (ihr) akarjatok (ti).
 wollen sie, akarjanak (ők).

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich wolle, én akarjak.
 du wollest, te akarjál.
 er wolle, ő akarjon.
 T. wir wollen, mi akarjunk.
 ihr wolltet, ti akarjatok.
 sie wollen, ők akarjanak.

Aligmúlt.

E. ich wollte, én akarnék.
 du wolltest, te akarnál.
 er wollte, ő akarna.
 T. wir wollten, mi akarnánk.
 ihr wolltet, ti akarnátok.
 sie wollten, ők akarnának.

Egészzenmúlt.

E. ich habe gewollt, akartam légy.
 du habest gewollt, te akartáll.

Régenmúlt.

E. ich hätte gew. akartam volna.

Határozatlan Mód.

Jelenvaló. wollen, akarni.
Egészzenm. gewollt, (akarni).
Múltész. wollend, akaró.
Múltész. gewollt, akart.

*) A' Pótló Ígék *Egészzenmúltjok*, és *Régenmúltjok*, mind a' Jelentő, mind a' Foglaló Módban, a' habe segítő Íge által formálódik, és csak ez hajtogatódik azoknak *Múltészestőljok* előtt; szükségtelennek tartottam tehát a' nevezett Időket mindenütt egészen leírni; úgy színte a' *Jövendőket* is, a' mellyek mindenütt az ich werde által formálódnak.

Jegyzés. Ezzel az Igével éppen úgy élnek a' Németek is, mint a' Magyarok; kivévén azt, hogy más Igék Foglaló Aligmúltja helyett, szeretnek a' Németek ezzel élni; a' melyről oda alább fogunk jegyzést tenni.

§. 85. A' sullen Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelentő Idő.

E. ich soll,	nekem	} kell.
du sollst,	neked	
er soll, sie soll,	neki	
T. wir sollen,	nekünk	
ihr solltet,	nektek	
sie sollen,	nekik	

Aligmúlt.

E. ich sollte,	nekem	} kelle.
du solltest,	neked	
er sollte,	neki	
T. wir sollten,	nekünk	
ihr solltet,	nektek	
sie sollten,	nekik	

Egészennmúlt.

E. ich habe sollen, v. gesollt, nekem kellett, 's a' t.

Régenmúlt.

E. ich hatte sollen, v. gesollt, nekem kellett vala, 's a' t.

Parantsoló Mód.

nints.

Foglaló Mód.

Jelentő Idő.

E. ich solle,	nekem	} kelljen.
du sollest,	neked	
er solle,	neki	
T. wir sollen,	nekünk	
ihr sollet,	nektek	
sie sollen,	nekik	

Aligmúlt.

E. ich sollte,	nekem	} kellene.
du solltest,	neked	
er sollte,	neki	
T. wir sollten,	nekünk	
ihr solltet,	nektek	
sie sollten,	nekik	

Egészennmúlt.

E. ich habe sollen, v. gesollt, nekem kellett légyen, 's a' t.

Régenmúlt.

E. ich hätte sollen, v. gesollt, nekem kellett volna.

Határozatlan Mód.

Jelentő. sollen, kelleni.

Múltresz. gesollt, v. sollen.

I. Jegyzés. Ezzel az Igével igen gyakran élnek a' Németek a' Foglaló Mód helyeit, kivált mikor kérdő a' mondás: P. o. Hol keresssem? Wo soll ich es suchen? Mit tsináljak? Was soll ich thun? Hova menjünk? Wo sollen wir hin gehen?

II. Jegyzés. Ez a' harmadik személy er soll, sie soll, es soll, és a' Többesben sie sollen, gyakran annyit tészen a' magyarban, azt mondják, hogy. P. o.

Der Waulfisch soll unter allen Thieren das größte seyn.

Azt mondják, hogy a' tzeethal legnagyobb minden állatok között.

Der Elephant soll beynähe zweyhundert Jahre leben.

Azt mondják, hogy az Elefánt közel 200 elztendeig él.

§. 86. A' müssen Igé így hajtogatódik.

Jelentő Mód.		Foglaló Móa.	
<i>Jelenvaló Idő.</i>		<i>Jelenvaló Idő.</i>	
E. ich muß, nekem	} kell.	E. ich müsse, nekem	} kelljen.
du mußt, neked		du müssest, neked	
er muß, neki		er müsse, neki,	
T. wir müssen, nekünk	} kell.	T. wir müssen, nekünk	} kelljen.
ihr müsst, nektek		ihr müsstet, nektek	
sie müssen, nekik		sie müssen, nekik	
<i>Aligmúlt.</i>		<i>Aligmúlt.</i>	
E. ich mußte, nekem	} kelle.	E. ich müßte, nekem	} kellene.
du mußtdest, neked		du müßtdest, neked.	
er mußte, neki		er müßte, neki	
T. wir mußten, nekünk	} kelle.	T. wir mußten, nekünk	} kellene.
ihr müßtet, nektek		ihr müßtet, nektek	
sie mußten; nekik		sie mußten, nekik	
<i>Egészemúlt.</i>		<i>Egészemúlt.</i>	
E. ich habe müssen, nekem kellett.		E. ich habe müssen, nekem kellett	
du hast müssen, neked kellett.		légyen; du habest müssen, 's a't.	
<i>Jövendő.</i>		<i>Jövendő.</i>	
E. ich werde müssen, nekem kel-	} leni fog; du wirst müssen, 's a't.	E. ich werde müssen, nekem kelle-	} ni fog; du werdest müssen, 's a't.
Parantsoló Mód.		Határozatlan Mód.	
nints.		<i>Jelenv. müssen, kelleni, tartozni.</i>	
		<i>Multr. gemußt, müssen, tartozott.</i>	

Jegyzés. Az ich soll jelentése *nekem kell*, az ich muß jelentése is *nekem kell*; Mi Tehát a' külömbiség a' kettő között?

F. Ezzel ich muß, tsak abban az esetben lehet élni, ha ezen szónak *kell* az az ereje van: *szükségesképpen kell*, v. *tartozom vele*; más esetekben a' sollen Igével kell élni. P. o. Minden embernek meg kell hallni. Alle Menschen müssen sterben. Ha fáradt vagyok nyugodnom kell. Wenn ich müde bin, so muß ich ruhen. Ha ibatnám, innom kell. Wenn ich durstig bin, so muß ich trinken. Levelet kelleue írnom. Ich sollte einen Brief schreiben.

§. 87. A' fõnnen Íge így hajtogatódik.

Jelentõ Mõd.

Jelenvaló Idõ.

E. ich kann,	-hatok.
du kannst,	-hatsz.
er kann,	-hat.
T. wir können,	-hatunk.
ihr könntet,	-hattok.
sie können,	-hatnak.

Aligmúlt.

E. ich konnte,	-haték.
du konntest,	's a' t. -hatál.

Egészzenmúlt.

E. ich habe können, v. gefonnt,	-hat-
tam; du hast können,	's a' t.

Régenmúlt.

E. ich hatte können,	-hattam vala.
----------------------	---------------

Jövendő.

E. ich werde fõn.	-hatok ezután.
-------------------	----------------

Parantsoló Mõd.

nints.

Foglaló Mõd.

Jelenvaló Idõ.

E. ich könne,	-hassak.
du konnest,	-hassál.
er könne,	-hasson.
T. wir können,	-hassunk.
ihr könntet,	-hassatok.
sie können,	-hassanak.

Aligmúlt.

E. ich konnte,	-hatnék.
du konntest,	's a' t. -hatnál.

Egészzenmúlt.

E. ich habe können, v. gefonnt,	hat-
tam légyen; du hast können,	's t.

Régenmúlt.

E. ich hätte können,	-hattam volna
----------------------	---------------

Jövendő.

E. ich werde können,	hatok ezután.
----------------------	---------------

Határozatlan Mõd.

*Jelenv. können, -hatni, -hetni.
Mult. gefonnt, v. fõnnen, -hatott.*

I. Jegyzés. Ezzel a' Pótló Ígével éppen úgy élnek a' Németek, mint mi ezzel *-hatok, -hetek*, és minthogy magában nem lehet vele élni, legjobb a' Hajtogatását is, más Ígével együtt gyakorlani, így: *ich kann schreiben, írhatok, du kannst schreiben, írhatz, 's a' t. vagy így: ich kann nicht schreiben, nem írhatok. Egészzenmúlt: ich habe nicht schreiben können, nem írhattam, 's a' t.*

II. Jegyzés. Mikor magyarul ezzel élünk *lehet*, tudniillik Határozatlan Mõd előtt, így: *Bé lehet menni?* akkor németül ezt: *lehet*, így teszszük ki, *man kann. P. o. Meg lehet kérdeni, man kann fragen. Kitõl lehetne megtudakozni? Bey wem könnte man sich darum erkundigen?*—Ez pedig: *meglehet*, így tétetik ki, *das kann seyn, es kann seyn.*

§. 88. A' dürfen Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich darf,	nekünk	} lehet, szabad.
du darfst,	neked	
er darf,	neki	
T. wir dürfen,	nekünk	
ihr dürft,	nektek	
sie dürfen,	nekik	

Alig múlt.

E. ich durfste, nekem lehetete, v. du durftest, 's a' t. (szabad vala.

Egészzen múlt.

E. ich habe dürfen, od. ich habe gedurft, nekem lehetett, v. szabad volt.

Régen múlt.

E. ich hatte dürfen, nekem lehetett vala, 's a' t.

Jövendő.

E. ich werde dürfen, nekem szabad fog lenni.

Parantsoló Mód.

nints.

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich dürfe,	nekünk	} lehessen.
du dürfest,	neked	
er dürfe,	neki	
T. wir dürfen,	nekünk	
ihr dürft,	nektek	
sie dürfen,	nekik.	

Alig múlt.

E. ich dürfste, nekem lehetne, v. du dürftest, 's a' t. (szabad lenne.

Egészzen múlt.

E. ich habe dürfen, od. gedurft, nekem lehetett, v. szabad volt légyen.

Régen múlt.

E. ich hätte dürfen, nekem lehetett volna, 's a' t.

Jövendő.

E. ich werde dürfen, nekem szabad leéend.

Határozatlan Mód.

Jelenv. dürfen, -hatni, -hetni.
Mult. gedurft, v. dürfen, lehetett.

Jegyzés. Akkor élnek ezzel az Ígével a' Németek, mikor a' *hatok, -hetek*, azt teízi, *szabad*; a' *nem hatok, v. nem hetek*, azt, *nem szabad*. P. o. Én ebből az ételből nem ehetem, v. nekem ebből az ételből nem lehet enni, (az az: *nem szabad, megtiltotta a' Doktor, vagy a' természetem gyengesége nem engedi*). Ich darf von dieser Speise nicht essen.

§. 89. A' mögen Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich mag,	nekem tetszik, vagy akarok.
du magst,	neked tetszik, v. akarst.
er mag,	neki tetszik, v. akar.
T. wir mögen,	's a' t.

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő.

E. ich möge,	én akarjak, v. neked tessék,
du mögest,	(kem tessék,
er möge,	('s a' t.
T. wir mögen.	

Aligmúlt.

E. ich möchte, én akarék 's a' t.

Egészzenmúlt.

E. ich habe mögen, akartam.

Parantsoló Mód.
nints.

I. Jegyzés. Ez az Íge többnyire azzal tétetik ki magyarul, *teszeni*, és néha ezzel: *akarni*. Mivel pedig e' helyett *tessék*, gyakran élünk ezekkel, *ne sajnálja, ne sajnálják, méltóztassa, méltóztassék*, tehát ezt: *ne sajnálja az Ur, 's a' t.* vagy így teszik ki: *haben Sie die Güte*; vagy kérdezve így: *Möchten Sie nicht die Güte haben? Möchten Sie nicht so gut seyn, 's a' t.*

II. Jegyzés. Ez a' szóllás *ich möchte gerne, du möchtest gerne, 's a' t.* ezt teszi, *Szeretnék, szeretnél, 's a' t.* *Ich möchte es gerne wissen, szeretném tudni. Er möchte gern deutsch lernen, szeretne németül tanulni, 's a' t.*

§. 90. A' lassen Íge így hajtogatódik.

Jelentő Mód

*Jelenvaló Idő.*E. ich lasse, -tatok, -tetek.
du läßt, -tatfz, -tetfz.
er läßt, -tat, -tet.
T. wir lassen, -tatunk, -tetünk.*Aligmúlt.*E. ich ließ, -teték.
du ließeß, -tetél, 's a' t.*Egészzenmúlt.*

E. ich habe lassen, -tettem.

Régenmúlt.

E. ich hatte lassen, -tettem vala.

*Jövendő.*E. ich werde lassen, -tetni fogok,
v. -tatni fogok.

Parantsoló Mód.

*Jövendő.*E. laß, v. lasse, -tass, v. engedj,
hagyj, 's a' t.*Aligmúlt.*

E. ich möchte, én akarék.

Egészzenmúlt.

E. ich habe mögen, akartam légyen

Határozatlan Mód.

Jelenv. mögen, akarni.

Foglaló Mód.

*Jelenvaló Idő.*E. ich lasse, -tassak, -tessek.
du lässest, -tassál, -tessél.
er lasse, -tasson, tesson.
T. wir lassen, -tasssunk, 's a' t.*Aligmúlt.*E. ich ließe, -tetnék.
du ließeß, -tetnél.*Egészzenmúlt.*

E. ich habe lassen, -tettem légyen.

Régenmúlt.

E. ich hätte lassen, -tettem volna.

Jövendő.

E. ich werde lassen, -tetni, v. -tatni fogok.

Határozatlan Mód.

Jelen. lassen, -tatni, tetni, hagyni.
Mult rész. gelassen, v. lassen, hagyott.

I. Jegyzés. Ezzel a' Pótló Igével magában soha sem élünk sem magyarul, sem németül; szükséges lesz tehát más igékekkel együtt gyakorlani, így: Ich lasse machen, tsináltatok, du läßt machen, tsináltatsz. Ich ließ machen, tsináltáték. Ich habe machen lassen, tsináltattam. Ich werde machen lassen, tsináltatni fogok, 's a' t. A' magyarban e' helyett: *mondadni*, ezzel élünk, *izenni*, *megizenni*; németül, *sagen lassen*. P. o. Ich lasse es ihm sagen, megizenem neki. Ich habe es ihm sagen lassen, megizentem neki.

II. Jegyzés. A' *nóगतó szóllásokban* az ilyenek: laßt uns sehen, laßt uns betrachten, laßt uns beten, magyarul a' Foglaldó Módban tételnek, így: *lássuk*, *vizsgáljuk meg*, *imádkozzunk*. — Ezen Magyar kifejezéseket is a' *hadd*-al ezen lassen igével kell kitenni: *hadd menjen*, *lassen Sie ihn gehen*, od. *laßt ihn gehen*. *Hadd lássam*, *laß es mir sehen*, od. *lassen Sie es mir sehen*, 's a' t.

II. A' Tselekvő Igékről.

§. 91. Tselekvő Igéknek nevezzük azokat, a' mellyek más Személyre vagy dologra is kiható tselekedetet jelentenek; mint p. o. ich frage, én kérdezek, az az: *valakit*, ich bringe, én hozok, az az: *valamit*, 's a' t. Ezekről elég azt előre megjegyeznünk, hogy az *Égészenmúlt és Régenmúlt* Időkben mindenkor az ich habe Segítő Igével tételnek öfzve 's azzal hajtogatódnak.

§. 92. A' Tselekvő és Közép Igéknek tsak a' *Jelenvaló* és *Aligmúlt* Idői hajtogatódnak magokban a' Segítő Igék segítője nélkül. — Ezen két Időkben minden Személynek van bizonyos végezete, melly a' hajtogatásban a' *Gyökérszóhoz* járul. — A' Gyökérszót az Igében úgy találom ki, hogy a' Határozatlan Módjától az Igének az en végezetet elvetem, és a' mi ott marad az Gyökér szó, mellyhez az alább ki tett végezeteit a' Személynek a' hajtogatásban hozzá adom. P. o. ezekben: schicken, küldeni; weinen, sírni; sagen, mondani, Gyökérszók: *schick*, *wein*, *sag*.

§. 93. Vannak azonban mintegy 190 egyes Igék, mellyek az *Aligmúltjokat* nem az itt alább előadott mód szerint formálják; és a' *Múltrefeszülőjüket* sem a' Gyökérszótól 's nem is -et végezettel származtatják, mint a' közönséges Igék. Ezeket Rendetlen Igéknek nevezzük, és alább adjuk elő.

§. 94. A' *Rendtartó Igék* legfőbb megismertető jele az, hogy a' Jelentő Módban az *Aligmúltjokat* -te vagy -tte végezettel formálják a' Gyökérszótól, a' *Múltrefeszülőjüket* pedig -st, v. -et végezettel, eleibe tévén a' Gyökérszónak ezt ge; p. o. Ebből, sagen, az *Aligmúlt* lesz: ich sagte, mondék; a' *Múltrefeszülő* gesagt, mondott. Ezen *Múltrefeszülő* járul a'

Hajtogatásban a' Segítő Igékhez és úgy lesznek az Egész-
múlt és Régenmúlt Idők. Itt következnek a' Hajtogatásnak
végezetei, egy hajtogatott Példával együtt.

A' Rendtartó Igék Hajtogatása.

Jelentő Mód.

Jelenvaló.

Egyes.

Végzetek.

1. =e, ich sage, mondok.
2. =est, =st, du sagst, mondasz.
3. =et, =t, er (sie) sagt, mond.

Többes.

1. =en, wir sagen, mondunk.
2. =et, ihr sagt, mondatok.
3. =en, sie sagen, mondanak.

Aligmúlt.

Egyes.

2. =te, ich sagte, mondék.
2. =test, du sagtest, mondál.
3. =te, er (sie) sagte, monda.

Többes.

1. =ten, wir sagten, mondanék.
2. =tet, ihr sagtet, mondatok.
3. =ten, sie sagten, mondanak.

Egészzenmúlt.

Egyes.

- ich habe gesagt, mondtottam.
du hast gesagt, mondtottál.
er hat gesagt, mondtott.

Többes.

- wir haben gesagt, mondtottunk.
ihr habet gesagt, mondtottatok.
sie haben gesagt, mondtottak.

Régenmúlt.

Egyes.

- ich hatte gesagt, mondtottam
du hattest gesagt, mondtottál
er hatte gesagt, mondtott

Többes.

- wir hatten gesagt, mondtottunk
ihr hattet gesagt, mondtottatok
sie hatten gesagt, mondtottak

Foglaló Mód.

Jelenvaló.

Egyes.

1. =e, ich sage, mondjak.
2. =est, du sagest, mondjál.
3. =et, er (sie) sage, mondjon.

Többes.

1. =en, wir sagen, mondjunk.
2. =et, ihr sagt, mondjatok.
3. =en, sie sagen, mondjanak.

Aligmúlt.

Egyes.

1. =ete, ich sagete, mondanék.
2. =etest, du sagetest, mondanál.
3. =ete, er (sie) sagete, mondana.

Többes.

1. =eten, wir sageten, mondanánk.
2. =etet, ihr sagtet, mondanátok.
3. =eten, sie sageten, mondanának.

Egészzenmúlt.

Egyes.

- ich habe gesagt, mondtottam
du habest gesagt, mondtottál
er habe gesagt, mondtott

Többes.

- wir haben gesagt, mondtottunk
ihr habet gesagt, mondtottatok
sie haben gesagt, mondtottak

Régenmúlt.

Egyes.

- ich hätte gesagt, mondtottam
du hättest gesagt, mondtottál
er hätte gesagt, mondtott

Többes.

- wir hätten gesagt, mondtottunk
ihr hättet gesagt, mondtottatok
sie hätten gesagt, mondtottak

Jövendő.		Jövendő.	
E. ich werde	} sagen, ob, ge- sagt haben.	fogok	} mondaní.
du wirst		fogsz	
er wird		fog	
T. wir werden	}	fogunk	}
ihr werdet		fogtok	
sie werden		fognak	

Parantszó Mó d.

E. sage,	mondj.
sage er,	mondjon ő.
T. saget ihr,	mondjatok ti.
sagen sie,	mondjanak ők.

Határozatlan Mó d.

<i>Jelenvaló.</i> sagen, mondaní.
<i>Egészennem.</i> gesagt haben, mondaní.
<i>Mostreisz.</i> sagend, mondó; mondvan.
<i>Multreisz.</i> gesagt, mondott; monda.

Ezen mustra példa szerént lehet gyakorlás végett a' következendő ígékét ejtegetni: lieben, szeretni; loben, dicsérni; schicken, küldeni; zeigen, mutatni; arbeiten, dolgozni; hören, hallani; fühlen, érezni (tapogatás által); bethen, imádkozni; sáen, vetni, *t. i. magot a' földbe, 's a' t.*

I. Jegyzés. Egynehány Igék a' Jelentő Aligmultban a' -te végezet helyett, könnyebb kimondás végett, -te végezetet vesznek fel; p. o. ich arbeitete, dolgozám, du arbeitetest, dolgozál, er arbeitete, dolgozék; 's a' t. ich bethete, imádkozám, du bethetest, imádkozál, 's a' t.

II. Jegyzés. A' Magyarban csak akkor teszszük ki a' személys Névmaasait az Igék eleibe, mikor valami különös erőt éppen azokba akarunk adni; rendszerént pedig azokat elhagyjuk. Jó lesz mindazáltal a' Tanúlónak így is szoktatni magát: ich zeige, én mutatok, du zeigst, te mutatsz, er zeigt, sie zeigt, ő mutat, 's a' t.

III. Jegyzés. Ha a' Magyar ígékét határozott formájok szerént akarjuk hajtogatni; akkor a' Németben mindenütt utánna kell tennünk ezen szótskát és annak a' szónak, a' melly az Igében hajtogatódik, így: ich zeige es, mutatom; du zeigst es, mutatod; er zeigt es, sie zeigt es, mutatja; wir zeigen es, mutatjuk; ihr zeigt es, mutatjátok; sie zeigen es, mutatják. *Egészennemult,* ich habe es gezeigt, mutattam; du hast es gezeigt, mutattad, 's a' t. *Jövendő,* ich werde es zeigen, fogom mutatni; du wirst es zeigen, fogod mutatni, 's a' t.

IV. Jegyzés. Ritkán élnek a' Németek kivált beszéd közben, a' Fogláló Mó d Aligmultjával magában, hanem a' helyett ezekkel élnek: ich würde, ich wollte, ich möchte, úgy t. i. hogy ezek után Határozatlan Módot tesznek. P. o. E' helyett, ich schickte auf den Platz, aber 's a' t. a' piatzra küldenék, de, — ezt mondják: ich würde auf den Platz schicken, vagy, ich wollte auf den Platz schicken, vagy, ich möchte auf den Platz schicken. Mellyikkel mikor kell élni, ezen Pótló Igék közül, azt ezek-

nek jelentéséből meg lehet ítélni; egyébaránt nem igen nagy a' különbség közöttök.

V. *Jegyzés.* A' *Foglaló Aligmult és Régenmult* kétféle, a' mint a' *Hajtogatás* mustra példájában lehet látni. Abban a' melly *ich* würde segítő Igével hajtogatódik, tsak ezt kell hajtogatni, így: *ich* würde sagen, mondanék; *du* würdest sagen, mondanál; *er* würde sagen, mondana. Éppen így esik a' hajtogatása a' *Foglaló Aligmultnak* az *ich* mödhte, és *ich* wollte ígékkel is, mellyről az elébbeni *Jegyzésben* ízöllottunk.

III. A' *Szenvedő Igékről.*

§. 94. Ezek az *Ígék* a' *Tselekvő Igékből* lesznek így, hogy ennek a' *Multrészesülője* eleibe ezt a' *Segítő Igét* tesztem: *ich* werde, és tsak ezt hajtogatom előtte minden *Időben* úgy, a' mint már oda feljebb láttuk, hogy az *ich* werde mi módon hajtogatódik. A' ki tehát már ezt a' *Segítő Igét* megtanulta, az tud minden *Szenvedő Igét* is hajtogatni.

Egy Példa a' *Szenvedő Igérs.*

Jelentő Mód.

Jelenvaló Idő. *ich* werde gefragt, megkérdeztetem; kérdődöm.
Aligmúlt. *ich* wurde gefragt, megkérdeztetém; kérdődém.
Egészennem. *ich* bin gefragt worden, megkérdeztettem; kérdődtem.
Régenmúlt. *ich* war gefragt worden, megkérdeztettem vala.
Jövendő. *ich* werde gefragt werden, meg fogok kérdeztetni.

Foglaló Mód.

Jelenvaló Idő. *ich* werde gefragt, megkérdeztessem; kérdődjem.
Aligmúlt. *ich* wurde gefragt, megkérdeztemém; kérdődném.
Egészennem. *ich* sey gefragt worden, megkérdeztettem légyen.
Régenmúlt. *ich* wäre gefragt worden, megkérdeztettem volna.
Jövendő. *ich* werde gefragt werden, meg fogok kérdeztetni.

Határozatlan Mód.

Jelenvaló. gefragt werden, megkérdeztetni.

Jegyzés. A' *Német Nyelvben* gyakrabban előfordúl a' *Szenvedő Ige*, mint a' *Magyarban*. Mikor *Magyarúl* a' 4-dik *Ejtés* mellé 3-dik személyt tesztek a' *Többsesben*, így: *engemet kérdeznek*, akkor németül vagy ezzel tesztem ki man, a' melly mellett az *Egyes* 3-dik személy áll, így: man fragt mich; vagy, *szenvedő Igével*, így: *ich* werde gefragt. A' feljebb való *Igét* lehet úgy próbálni hajtogatni, hogy *magyarúl* *Tselekvő Ige*-legyen. P. o. *ich* werde gefragt, engemet kérdeznek; *du* wirst gefragt, tégedet kérdeznek; *er* wird gefragt, őtet kérdezik. *Ich* bin gefragt worden, engemet kérdeztek, 's a' t. *Más Példák:* Wer ist gefragt worden? kit kérdeztek? Osi wird die Jugend gelobt, selten wird sie ausgelobt, gyakran ditsérik a' vir-

tust, de ritkán gyakorolják. Ich möchte gern wissen, was nun darauf geantwortet wird, szeretném tudni, mit felelnek már erre, 's a' t.

II. Jegyzés. Az úgy nevezett *Inchoutivo-Passivum Igéket*, mellyek a' Magyarban többnyire az *Adjectivumoktól*, -odni, edni, úlni végezettel formáltatnak, a' Németek a' werden Segítő Igével éppen úgy formálják mint más Szenvedő Igéket, és csak abban különböznek ezektől, hogy a' Multirézesülő helyett *Adjectivum* tétetik a' werden után: de egyébaránt éppen úgy hajtogatódnak. P. o. alt werden, megvénülni; fett werden, hízni, (kövéredni); reich werden, meggazdagodni; arm werden, elszegényedni; reif werden, megérni, 's a' t. úgy hajtogatódhatnak, mint feljebb ez, gefragt werden: ich werde alt, megöregzem; du wirst alt, megöregszel; er wird alt, sie wird alt, megöregzik, wir werden alt, megöregszünk, 's a' t. *Egészzenmúlt*: ich bin alt geworden, megvénültem; du bist alt geworden, megvénültél, 's a' t.

IV. A' Vízszádló Igékről.

§. 95. Ezek az Igék a' Személyes Név mássa 4-dik Ejtését mich, dich, sich, uns, euch, sich, mindenkor magok után kívánják, de magyarul nem. P. o. ich freue mich, örülök, du freuest dich, örülsz, er freuet sich, ő örül; wir freuen uns, örülünk, ihr freuet euch, örültök, sie freuen sich, örülnek. A' Hajtogatások éppen úgy van, mint más Tselekvő Igéké, kivéven azt, hogy a' mich, dich, sich 's a' t. mindenkor azon Ige után tétetik, melly a' hajtogatás közben változik; p. o. Ich habe mich gefreuet, örültem, du hast dich gefreuet, örültél. Ich werde mich freuen, örülni fogok; du wirst dich freuen, örülni fogsz; er od. sie wird sich freuen, örülni fog, 's a' t. Freue dich, örülj; freuet euch, örüljete, 's a' t.

V. A' Közép Igékről.

§. 96. Az olyan Igéket nevezzük *Közép Igéknek*, a' mellyeknek nintsen 's nem is lehet Szenvedő Formájok, mivel a' Személy vagy a' dolog, a' mellyről az ilyen Ige mondódik, maga a' tselekvő és a' szenvedő is egyszermind. Illyenek: stehen, állani, eisen, sietni, schlafen, aludni, 's a' t. Ezek a' Közép Igék kétfélék, ú. m.

1. *Nyugvástjelentő Közép Igék*, mellyek inkább nyugvást, mint mozgást jelentenek; mint schlafen, aludni; ruhen, nyugodni; antworten, felelni, 's a' t. Ezek éppen úgy hajtogatódnak, mint a' Tselekvő Igék, az ich habe Segítő Igével.

2. *Mozgástjelentő Közép Igék* azok, mellyek inkább mozgást és valamelly változást jelentenek, mint nyugvást. Ezekről a' Jegyzés, hogy az Őszvetett Időkben, az ich habe

helyett *ich bin-nel* hajtogatódnak, p. o. gehen, menni, *ich bin* gegangen, mentem; *ich war* gegangen, mentem vala; *ich sey* gegangen, mentem légyen, 's a' t. Ez a' két Ige, bleiben, maradni, és stehen, állani, kivéteik; mert *Nyugvó Közép Ige* ugyan mindenik, mégis a' Mozgók szerint *ich bin-nel* hajtogatódik: *ich bin* geblieben, maradtam; *du bist* geblieben, maradtál. *Ich bin* gestanden, állottam, 's a' t.

§. 97. A' Közép Igék egyébaránt éppen úgy hajtogatódnak mint a' Tselekvő Igék, kivévén azokat, mellyek az összetett Időiket nem *ich habe*, hanem *ich bin* segítő Igével hajtogatják. Ezek is tehát csak ezen Időkben távoznak el amazoktól. Az itt következő *Mustra*. Példa szerint lehet akár-melly in *bin-t* kívánó Közép Igét hajtogatni.

Reisen, utazni.

Jelentő Mód.

Egészzenmúlt.

E. *ich bin* gereist, utaztam.
du bist gereist, utaztál.
er (sie) ist gereist, utazott.
 T. *wir sind* gereist, utaztunk.
ihr seyd gereist, utaztatok.
sie sind gereist, utaztak.

Régenmúlt.

E. *ich war* gereist, utaztam)
du warst gereist, utaztál)vólt.
er war gereist, utazott)

Foglaló Mód.

Egészzenmúlt.

E. *ich sey* gereist, utaztam)
du seyest gereist, utaztál)
er sey gereist, utazott)
 T. *wir seyen* gereist, utaztunk)
ihr seyed gereist, utaztatok)
sie seyen gereist, utaztak)

Régenmúlt.

E. *ich wäre* gereist, utaztam)
du wärest gereist, utaztál)
er (sie) wäre gereist, utazott)

E' szerint kell hajtogatni ezeket: *erstaunen*, bámúlni; *ich bin* erstaunt, bámultam; *fahren*, kotsin menni, *ich bin* gefahren, kotsin mentem; *gehen*, menni, *ich bin* gegangen, mentem; *fallen*, elesni, *ich bin* gefallen, elestem; *reiten*, lovagolni, *ich bin* geritten, lovagoltam.

A' Rendetlen Igékről.

§. 98. *Rendetlen v. regulátlan Igéknek* nevezük azokat mellyek *Aligmultiákat* és *Multirészeseitőjeket* nem a' Gyökérszótól és nem is a' már tudva lévő meghatározott végezetekkel formálják, és e' szerint valamennyire még a' Hajtogatás módjában is különböznek a' Rendtartó Igéktől. — Nevezet szerint a' következőkben áll a' Rendetlen Igék regulátlansága:

1. A' *Jelentő Mód Jelenválójában*, a' 2-dik és 3-dik Személy (az *Egyesben*), sok Igékben elváltoztatja az a betűt á-vé;

a' rövid e-t i-vé; a' hosszú e-t pedig ic-vé (kivéven ezt: nehen); P. o. Ebből fangen, fogni, leiz: ich fange, én fogok, du fängst, te fogsz; er fängt, ő fog. Ebből: essen, enni, leiz: ich esse, eszem; du isstest, eszel; er isst, eszik. Ebből: befehlen, leiz: ich befehle, parantsolok; du befehlst, parantsolsz; er befehlt, parantsol. A' Többesben efféle változások soha sem esnek.

2. Az *Aligmultakban* az Egyes 1-ső és 3-dik Személy, egyenlők. P. o. ich aß, én evém; er aß, ő eve; ich aße, enném; er aße, ő enne. A' *Foglaló Aligmúlt* e végezetet vez fel általjában, és a' Jelentő Aligmúlt a, o, u betűt á, ö, ü-re változtatja. P. o.

<i>Határozatlan Mód.</i>	<i>Jelentő Aligmúlt.</i>	<i>Foglaló Aligm.</i>
geben, adni;	ich gab, adék;	ich gäbe, adnék.
ziehen, húzni;	ich zog, húzék;	ich zöge, húznék.
backen, sütni;	ich back, süték;	ich bücke, sütnék.

3. A' *Parantsoló Mód* majd e végezzettel majd e nélkül formáltatik, és hol regulásan a' Gyökérfzótól, hol pedig regulátlan módon. P. o. gib, vagy gieb, adj; zieh, v. ziehe, v. ziech, húzz, 's a' t.

4. A' *Múltrefeszülő* -en be végződik, elől pedig ge tagot vez maga eleibe, kivéven az olyan szókat, mellyek elváhatatlan Igefzótskákkal vannak öfzvetéve, minéműek ezek: be, emp, er, ver; mert ezek a' ge tagot nem veszik fel. P. o. befohlen, parantsolt; empfunden, érzett; erschrocken, megijedt; verloren, elveszett. De ilyenek mindöfzve is tsak kevesen vannak, és a' Rendtartó Igék között sem veszik fel ezen ge tagot.

§. 99. A' Rendetlen Igék száma, tsak az egyeseket értvén, mindöfzve 199-re megy. Az ezekből öfzvetett Igék, mindenben az egyesek szerént hajtogatódnak. Mivel pedig a' sok kifogások miatt a' Rendetlen Igéket bizonyos seregekre felosztani, a' Tanúlóra nézve semmi könnyebbségre sem lehet: legjobb azokat a' Betűrendben álló Laistromból megtanulni; a' minémű Laistrom egy valamirevaló Német Grammatikából vagy Lexiconból sem maradhat ki.

Az ezen Grammatika végén lévő Laistromban a' feljebb leírt négy tulajdonságai a' Regulátlan Igéknek mind világosan ki vannak téve, és a' szerént elmúlhatatlanul szükséges azokat megtanulni; mert itt a' gyakorlásra bízni magát, nem tanátsos.

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

Az Igefzótskákkal Öfzvetett Igékről.

§. 100. Ide számláljuk azokat az Igéket, a' mellyek az ide alább előfzamlált *Igefzótskákkal* vannak öfzvetéve. Az

ilyen Ígélzôtskák kétfélék, ú. m. az Igéktől *Elnemválók*, és *Elválók*.

I. Az Elnemváló Igézfzôtskák ezek:

be=	er=	miß=	über=	wider=	ellen.
emp=	ge=	ver,	unter=	zer=	szélyyel.
ent=	hinter=	voll=	ur=		

A' melly Íge előtt ilyen Ígélzôtska áll, az a' *Multrefzesülöben* nem vez maga eleibe ge tagot, akár Rendtartó legyen az Íge, akár Rendetlen. P. o.

<i>Határozatlan Mód.</i>	<i>Multrefzesülö.</i>	<i>Jelentö Egéfszenmúlt.</i>
übersegen, fordítani;	übersegt, fordított;	übersegt, fordítottam. vergeffen, elfelejtetem. erkannt, megesmertem.
vergeffen, elfelejtteni;	vergeffen, elfelejtett;	
erkennen, megesmerni; erkannt, megesmert;		

Az egy miß vétetödik ez alól ki: a' melly némelly Ígéknel majd eleibe vezzi a' ge tagot, majd pedig közbül, majd végre éppen nem vezzi fel. P. o.

mißbrauchen, viszfzaélni vele; innen: ich habe gemißbraucht, viszfzaéltem vele.	
mißglücken, nem sülni el; —	es ist uns mißglücket, nem sült el (nekünk), semmire se mehettünk vele.
mißverstehen, hibásan érteni; —	ich habe es mißverstanden, nem jól, v. hibásan értettem.

Ezeket tsak gyakorlásból 's a' Lexicon segítsége által lehet megtanulni.

II. A' nevezetesebb Elváló Igézfzôtskák ezek:

ab, le, el.	ein, bé.	hinunter, le.	um, meg.
an, meg, el.	fort, el.	mit, val, vel.	weg, el.
auf, fel.	herum, körül.	nach, utánna.	wieder, ismét.
aus, ki.	hin, oda.	nieder, le.	zurück, viszfza.
durch, által.	hinein, be, belé.	über, által.	zusammen, öszve.

I. Jegyzés. Ezek a' fzôtskák akkor válnak el az Ígék-től, mikor a' *Jelentö* vagy az *Aligmult-Idöben*, vagy pedig a' *Parantsoló Módban* vannak. P. o. weggehen, elmenni; innen: ich gehe weg, elmegyek; ich ging weg, elmenék; geh weg, menj el. Az ilyen elvált *Igézfzôtskák* legutól állanak a' mondasban: azért a' Tanuló tegye eleibe azt az Ígének, 's úgy keresse a' Szökönyvben a' jelentést. P. o. Der Fang der Haringe bringt einigen Nationen, die sich damit abgeben, viele Millionen ein, itt keresni kell az einbringen szót.

II. Jegyzés. Az ilyen öszvetett szók, a' ge tagot a' *Mult-*

részesülöben közbül vezik. P. o. abschreiten, abg. schreiten; angreifen, angegriffen; weggehen, weggegangen, 's a' t.

§. 101. Egy Példa az elváló Igeszótskával Öszvetett Igék, és egyszersmind a' Ragasztékos magyar Igék hajtogatására.

Jelentő Mód.

Jelenvaló. ich fange es an, én elkezdem.
du fängst es an, te elkezded.
er fängt es an, ő elkezdi, 's a' t.

Aligmúlt. ich fing es an, én elkezdém.

Egészelmúlt. ich habe es angefangen, én elkezdettem.

Régenmúlt. ich hatte es angefangen, én elkezdettem vala.

I. Jövendő. ich werde es anfangen, én elfogom kezdeni.

Parantsoló Mód.

Jövendő. fange es an, kezd el.

Foglaló Mód.

Jelenvaló. ich fange es an, én elkezdjem.

Aligmúlt. ich fing es an, én elkezdeném.

Egészelmúlt. ich habe es angefangen, én elkezdettem légyen.

Régenmúlt. ich hatte es angefangen, én elkezdettem volna.

I. Jövendő. ich werde es anfangen, én elkezdéndem.

Toldalek. I. A' Tsonka Igékről.

§. 102. Tsonka Igéknek nevezhetjük azokat, a' mellyeknek Első és Második személyek egy időben sints, tsak harmadik, ezzel az első Ejtéssel es, p. o. es regnet, esik az essö; es hat geregnet, esett az essö; es wird regnen, esni fog az essö, 's a' t. — E' szerént mennek, es schneuet, esik a' hó; es hagelt, jég esik; es donnert, menydörög; es blizt, villámlik; es gibt, van, ée.

II. A' Határozatlan Módbeli Részesülökről.

§. 103. A' Határozatlan Módban a' Részesülök többnyire egyszersmind Mássalérthető és Határozó helyett is szoktak vétettetni.

Mostrészesülök.

Mássalérthető. arbeitend, dolgozó; reisend, utazó; schreibend, író.

Határozó. arbeitend, dolgozva; reisend, utazva; schreibend, írva.

Múltrészesülök.

Mássalérth. gearbeitet, dolgozott; gereiset, utazott; geschrieben, írt.

Határozó. gearbeitet, dolgozva; gereiset, utazva; geschrieben, írva.

TIZENKETTÖDIK RÉSZ.

Az Egybefoglalókról.

§. 104. Az olyan Határozó nemű Szótskák, mellyekkel a' Beszédet vagy Mondást, világosságnak okáért, vagy öszvefoglaljuk, vagy különválasztjuk, egy szóval *Egybefoglalóknak* neveztetnek. Ezek sokfélék, ú. m.

1. Öszveköttők, mint ezek: und, és; auch, is; so wohl — als auch, mind — mind; nicht allein, — sondern auch, nemcsak — hanem.

2. Különválasztók: oder; vagy; entweder, — oder; vagy — vagy: weder, — noch, sem, — sem.

3. Feltézők: wenn, ha; wofern, in sofern, a' mennyiben; sonst, különben.

4. Ellenvetők: aber, de; allein, de, hanem; sondern, hanem; doch, de, mégis, mindazáltal; hingegen, ellenben, je — je, mennél, — annál; desto, mennél, — annál.

5. Megengedők: obgleich, obgleich, obwohl, jóllehet; wenn gleich, wenn auch, noha, ámbár, zwar, ugyan; doch, mégis.

6. Ok-adók: weil, mivel; denn, mert; darum, azért; daher, a' honnan; mithin, folglich, ésígy, következőképpen; also, tehát; damit, hogy; damit nicht, nehogy; sonst, különben.

7. Kizárók: weder — noch, sem — sem; nicht, nem; niemals, nie, soha sem.

8. Következtetők: nachdem, minekutánna; indem, azonban; indessen, azonközben; während daß, azonban hogy; bis, míg; so bald, so bald als, mihelyt.

9. Kihozók: daher, azért; deswegen, azért; annakokáért; weßwegen, minekokáért; mithin, tehát.

10. Világosítók: als, mint; nämlich, tudnillik; gleichsam, mintegy; ja, sőt.

11. Kérdezők: ob? e?, valyon e? und wenn? hát ha? 's a' t.

Jegyzés. Az Öszvetett *Megengedő Foglalók* elválasztatnak egymástól a' Mondás elején, így: ob ich es gleich nicht gesehen habe, ha szinte nem láttam is. Wenn ich auch krank wäre, ha beteg volnék is.

§. 105. Ezen *Egybefoglalók* között, a' velekvaló élés közben, egy igen szembetűnő Grammatikai külömbiségre találunk; mert heten közülök, nevezet szerént ezek: aber, allein, denn, sondern, und, ja, és weder — noch, megfeszenedik, hogy az éppen mellettek álló Szubjektum (vagy Nominativus) után, mindjárt Ige következék; így: denn ich habe es gesehen, mert

láttam; sondern er hat es mir gestern selbst gesagt, hanem tegnap maga mondta: de hufzonnégyen közülök ezt meg nem szenvedik, hanem azt kívánják, hogy az az Ige, a' mellynek rendszerént a' Mondásban mindjárt a' Szubjektum után volna a' helye, legutól tétessék; így, p. o. weil ich es gesehen habe mert láttam; weil er es mir gestern selbst gesagt hat. A' többiek pedig Határozók természetével bírnak, az az: nem szenvedik meg magok után a' Szubjektumot, hanem eleibe kívánják tétetni annak az Igét, mint mikor kérdő a' Mondás, így: dennoch habe ich es gesehen, mégis láttam hát; entweder hat er es mir gestern selbst gesagt; oder u. s. f. (und so fort, az az: 's így tovább) vagy ő maga mondta nekem tegnap, vagy 's a' t.

§. 106. Az Egybefoglalók ezen egymástól való különbözését, a' Nyelv Tanúnak tudni, felette szükséges; különböben elzárások kellenek rá, hogy ezt a' sok gyakorlás által megtanulja. Erre nézve az Egybefoglalókat három rendre osztjuk, 's így nevezzük el:

a. *Rendtartók* azok, mellyek a' regulás Mondáson semmi változást nem tesznek, ha szinte azok eleibe tétetnek is. Ezek tsak heten vannak, a' mint már láttuk; ú. m. aber, de; allein, hanem; denn, mert; sondern, hanem; und, és; ja, sőt; weder — noch, sem — sem. P. o. Ez a' Mondás *regulás*, ich bin heute spazieren gewesen, én ma sétálni voltam. Ez eleibe tehetem ezek közül akármelyiket, mégis megmarad a' Szók rendje így: denn ich bin heute spazieren gewesen, mert én ma sétálni voltam, 's a' t. Az utolsó weder noch, egymás nélkül nem állhat, valamint a' Magyarban a' sem, még egy sem-et kíván magához. P. o. weder er, noch ich sind heute spazieren gewesen.

b. *Rendbontók*, mellyek a' regulás Mondás rendét annyiban megbontják, hogy az Igét a' Szubjektum mellől elűzik és egészen a' Mondás végére vetik. Ezeknek száma hufzonnégy, ú. m. 1. als, midön; 2. auf daß, ne hogy; 3. da, midön; zumahl da, kivált; 4. damit, hogy, azért hogy; 5. daß, hogy; 6. indem, minthogy; 7. nachdem, minekutánna; 8. obgleich, jóllehet; 9. weil, mert; 10. wenn, ha; als wenn, mintha; 11. wiewohl, jóllehet; 12. wo, ha, ha tsak; 13. wofern, hahogy; 14. wie, a' miat, 's a' t. P. o. Mihelyt a' feljebb adott *regulás mondás* példája eleibe: ich bin mit ihm spazieren gewesen, ezek közül tesztek egyet; azonnal megbomlik az, így: weil ich mit ihm spazieren gewesen bin, 's a' t.

c. *Határozó neműek*, vagy *Helytseréltetők*, mellyek, ha legelől állanak a' Mondásban, a' Szubjektumot az Ige, és az Igét a' Szubjektum helyére általtétetik. Ezeknek száma is mintegy 24-re megy. Ilyenek: also, tehát; daher, azért, annakokáért; dann, azután; darum, azért; dennoch, mégis; doch, mindazáltal; entweder, oder, vagy — vagy; ferner, továbbá:

folglích, következésképpen; hingegen, ellenben, 's 's a' P. o. doch bin ich mit ihm spazieren gewesen, vagy, dann bin ich mit ihm, u. f. f.

§. 107. Az itt előadottakból nyilván kitetszik, hogy az Egybefoglalók természetének esmérte, a' Tanulóknak elmulhatatlanul szükséges. Hogy tehát a' Tanuló mindenkor könnyen eligazodhassék, ha ezekben nehezebbre találna, imé ide teszem a' nevezetesebb egybefoglalókat betűrendbe szedve, és a' Rendnek mellybe mindenik tartozik *a. b. c.* betűjével elől mindeniket megjelelve. A' világosító magyarázatok és példák, a' Tanulót leghamarább útba igazítják.

- a.* Aber, de pedig; 1. *iszvektöd* ereje van, és ilyenkor a' Mondás elején áll; de az elébbeni dologra trélozván, valamely váratlan *környülldást* vagy *ellenvetést* köt egybe az elébbeniekkel. P. o. aber so gern ich auch gewollt hätte, de bár melly igen akartam is. (Ezen Mondásban a' so auch, a' Rendtartó), 2. a' Mondás vizsgáló felében, mint *Ellenvetöd*; p. o. ich suchte ihn, aber er war nicht da, kerestem, de nem volt ott. Ennek sokszor egy két szót eleibe is lehet tenni, így: er war aber nicht da.
- a.* Allein, de; *Ellenvetöd*: mindenkor elől áll: ich hoffe es; allein ich fand mich getäuscht, reményitem, de megsalatkoztam.
- b.* Als, mint, midőn, 's a' t. 1. mint *Egybehasonlító*: kívált a' so után. p. o. so roth als Kirschen, olyan piros, mint a' tseresznye; és a' 2-dik Grádits v. Comparativus után: wohlfeiler, als dieses? oltsóbb, mint ez? v. ennél? 2. *Világosító*: p. o. er zeigt sich als einz fleißiger Schüler, azt mutatja, hogy szorgalmatos tanítvány. 3. midőn, *Időhatározó*: als dieses geschehen war, midőn v. minekutánna ez megessett volna. 4. als daß, mintsem, mintsem hogy: Okadó, er ist viel billig, als daß er sein Wort nicht halten sollte, sokkal jobban tudja ő mi az illendőség, mint hogy a' szavát meg nem tartaná.
- c.* Also, 1. úgy, annyira; *Egybehasonlító*; p. o. Also hat Gott die Welt geliebet, úgy szerette Isten a' világot. 2. tehát, ésigy: *Következtető*: p. o. er erbt alles, also auch das Haus, mindenben ő az örökös, és így a' házban is.
- b.* Auf daß, hogy, azért hogy; *Okadó*: p. o. Auf daß es euch wohl gehe, hogy jól légvén dolgothok.
- b.* Da, 1. midőn, mikor; *Időhatározó*: e' helyett als: p. o. da ich ihn kannte war er fleißiger, mikor én őtet esmertem, akkor szorgalmatosabb volt. 2. minthogy, mivelhogy; *Okadó*, melly után a' Mondás, vizsgáló fele so-val kezdődik, p. o. da du plauderst, so kannst du nichts lernen, minthogy setseglz, semmit sem tanulhatsz, v. ha setseglz, úgy 's a' t. 3. holott, pedig, v. holott pedig: *Ellenvetöd*: p. o. du spielst, da du doch schreiben solltest, te játszol, holott írnod kellene.
- c.* Daher, a' honnan, azért, tehát; *Következtető*, majd elől, majd egy két szó után áll. Daher habe ich mir vorgenommen, a' honnan feltettem magamban: ich hoffe daher, reménylem tehát 's a' t.
- b.* Damit, hogy, azért hogy: *Okadó*: Damit du dich selbst überzeugen kannst, hogy önnön magad meggyőződhess felőle.
- c.* Dann, 1. akkor, *Időhatározó*; Wenn der Herbst kommt, dann sollst du anfangen, ha az ősz eljön, akkor kezd el. 2. úgy, osztán, az-

- után; *Feltételes*: Wenn du fleißig bist, dann sollst du es bekommen, ha szorgalmasos leszel, úgy megnyered, v. megkapod.
- c. Darum, azért; *Okadó*: Die Brücke ist schadhast, darum konnte ich nicht kommen, a' hid megrongálódott, azért nem jöhettem.
- d. *Dasz*, 1. hogy; *Vildgositó*: Ich rathe dir, daß du es nicht thust, javaslom, hogy azt ne tselekedd. 2. hogy; *Okadó*: Mache es so, daß man dich loben kann, úgy vidd véghez, hogy oiztán ditséretet nyerhess.
- a. *Denn*, 1. mert, mivelhogy, minthogy; *Okadó*: er wird geliebt, denn er ist fleißig, szeretik, minthogy szorgalmasos. 2. (a' so-val együtt), tehát; *Következtető*: so bleibt es denn dabey, tehát a' mellett marad. 3. *Feltételes*: es sey denn, daß er es leugne, hanemha tagadná. 4. mint, *Egybehasonlító*; e' helyett als: fleißiger, denn alle seine Brüder, szorgalmasabb, mint minden testvérei. 5. tsak, *Kirekesztő*; nichts denn Gold, semmitsem tsak aranyat, v. tsupán tsak aranyat. 6. ugyan hát? *Kérdő*; a' midön a' Nominativus után áll, p. o. wo ist er denn? hát hol van? was macht er denn? ugyan mit csinál?
- c. *Dennoch*, mégis; *Ellenvető*: es sind Mährchen, und dennoch glaubt man sie, tsupa költemények, és mégis elhiszik.
- c. *Desto*, 1. annál, a' második *Grádits* előtt áll: p. o. Sey aufrichtig, damit ich dir desto gewisser glauben kann, légy igaz, hogy annál bátrabban hihessek neked. 2. annál; *Öregbítő*; a' midön ez előzi meg, je, p. o. je länger ich hier bin, desto mehr gefällt mir die hiesige Gegend, mennél tovább vagyok itt, annál inkább tetszik nekem az idevaló környék.
- c. *Doch*, 1. mindazáltal, mégis; *Helytadó*; p. o. er war sein guter Freund, und doch hat er auch den betrogen, az jó barátja volt, és mégis ezt is megcsalta, v. és még ezt is megcsalta. 2. tsakugyan, tsak mégis; *Magyarozó és Következtető*: Auf diese Art weiß man doch, woran man ist, így tsak mégis tudhatja az ember, hogy hanyadan van, v. mihez tartsa magát.
- c. *Entweder*, — oder, vagy, — vagy, *Megosztó*; entweder ist er angekommen, oder er kommt heute Abends, vagy megérkezett már, vagy estvére jó el.
- c. *Ferner*, továbbá; *Folytató*; ferner sprach er, továbbá így szólla.
- c. *Folglich*, ésígy, következésképpen; *Következtető*; folglich muß man erwarten, bis — ésígy el kell várni, míg 's a' t.
- c. *Hingegen*, ellenben; *Ellenvető*; er ist zwar arm, hingegen ist sein Bruder außerordentlich reich; ő ugyan szegény, ellenben a' testvére selette gazdag.
- b. *Je*, — je, v. je, — desto; minél, — annál; je mehr ich lese und lerne, desto mehr sehe ich ein, daß wir nie genug lernen können, mennél többet olvasok és tanulok, annál inkább általlátom, hogy eget soha se tanulhatunk.
- c. *Jedoch*, e' helyett áll doch, és tsak az ékes írás nemeiben fordul elő.
- b. *Indem*, 1. a' midön, mikor, hogy; *Időhatározó*; indem er das sagte, a' midön ezeket mondaná. 2. mivelhogy, minthogy, *Okadó*; e' helyett, weil.
- b. *Indessen*, azonban míg, az alatt míg v. hogy, azonközben hogy; azonban, 's a' t. *Időhatározó*; indessen ich mit ihm sprach, az alatt míg én vele beszéltem; ich will indessen doch sehen, azonban majd meglátom.
- a. *Mithin*, ésígy; következésképpen; *Következtető*; ich bin dein Erzieher, mithin wirst du mir auch folgen; én nevelő vagyok, ésígy nekem engedelmeskedel.
- b. *Nachdem*, minekutánna; *Időhatározó*; Nachdem er dies gesagt hatte,

- ging er weg, minekutánna ezt elmondotta, elment, v. ezt mondván, v. elmondván, elment, v. eltávozott, 's a' t. *Ez az Egybefoglaló mindenkor a' Jelentő Mód Régenmultját veszi magához.*
- a. Nicht allein, od. nicht nur, *mellynek felelő része ez: sondern auch; az az: nemcsak—hanem, p. o. nicht allein, daß er ihn reichlich bez lohnte, sondern er hat ihn auch noch zu seinem Erben gemacht, nemtsak az, hogy ötet gazdagon megajándékozta, hanem még öröksévé is nevezte.*
- c. Noch, még, noch nicht, még nem, *Időhatározó; noch weiß ich eigentlich nicht, még tulajdonképpen nem tudom.*
- c. Nun, 1. tehát, no hát, no már most: *Következtető; hast du nicht hören wollen, nun so mußst du fühlen, ha hallani nem akartad, most érezd.*
- b. Obgleich, *melly után so vagy doch áll a' Mondás második felében: ha szinte, jöllehet; Helytadó: obgleich ich mit ihm zu frieden bin, so zc. vagy így: ob ich gleich mit ihm u. s. f. ha szinte megelegzem is vele, 's a' t.*
- b. c. So, 1. így: so — so, bár melly, — tsakugyan; v. jöllehet, — mindazáltal. *Illyenkor az első a' b. renbbe, a' második a' c. rendbe tartozik, p. o. so gern ich auch wollte, so unmöglich ist es mir, bár melly örömet akarnám is azt, mindazáltal lehetetlen tölem. 2. c. tehát, hát; illyenkor a' denn követi; p. o. so ist es denn beschlossen! hát tsakugyan el van végezve! 3. így: so viel, a' mennyire; so viel ich weiß, a' mennyire én tudom.*
- a. Sondern, 1. hanem; *Ellenvető; nicht du, sondern dein Bruder war es, u. s. f. nem te, hanem a' testvér bátyád v. ötséd volt az, 's a' t. 2. sondern auch, hanem — is, Öszveköttő; ez után, nicht allein, lásd feljebb.*
- c. Sonst, különben, *Feltételes Ellenvető; v. Okadó; sey aufmerksam, sonst verstehst und lernst du nichts, figyelmezz, különben semmit sem értesz 's nem is tanulsz.*
- a. Und, és; *osztán; Öszveköttő: du bist mein Freund, und ich kenne dich doch nicht, barátom vagy, én még sem ismerlek.*
- c. Wann? mikor? *többnyire Kérdő: Wann wirst du abreisen? mikor akarsz el utazni?*
- a. Weder, — noch, sem, — sem; *Kirekesztő: weder ich, noch dein Vater wisse es, sem én, sem a' te Atyád nem tudjuk, 's a' t. Ezek is a' Rendtarto Egybefoglalók közé tartoznak, de kettősök, és két vonásban jönnek elő egymásután.*
- b. Weil, *minthogy, mert; Okadó; állhat a' Mondásnak mind az első felében, és ekkor so felel meg neki; mind második felében, p. o. weil er nicht zuhört, so kann er nichts lernen, minthogy nem figyelmez semmit se tanulhat; vagy így: er kann nichts lernen, weil er nicht zuhört, nem tanulhat semmit, mert nem figyelmez.*
- c. Wenn, ha, *Feltételes; mellyre so következik a' Mondás másikk felében: p. o. Wenn Sie das wollen, so ist es gut, ha az Ur azt akarja, tehát jól van.*
- b. Wie, 1. így: wie, — so, a' millyen, — olyan; *Egybehasonlító; Wie die Arbeit, so der Lohn, a' millyen a' munka, ollvan a' jutalom. 2. hogy mimódon v. miképpen: Okadó: ich wundere mich, wie du das hast thun können, tsudálkozom rajta, hogy mi módon tehetted azt v. vihetted azt véghez. 3. c. wie? hogy? miképpen? wie ist denn das geschehen? ugyan, hogy esett az?*
- b. Wiewohl, jöllehet, *ámbar; Világosító; ich will ihm glauben, wiewohl ich ihn nicht kenne: hitelt adok neki, ámbar én ötet nem ismerem.*
- b. Wo, e' helyett wenn, ha hogy, hanemha.

- b. Wofern, e' helyett wenn; ha, hogyha; wofern Sie darin willigen, hogy ha megegyez az Ur benne.
- b. Zumahl da, kivált minthogy; *Világosító*; zumahl da er oft spät kommt, kivált minthogy gyakran későn jön.
- c. Zwar, ugyan: *Helytadó*; mellyre a' Mondás másik felében aber, allein, doch, nichts desto weniger, (mindazáltal), következnek; Zwar habe ich ihn noch niemahls gesprochen, allein mein Vater kennet ihn recht gut, én ugyan soha sem beszéltem vele, de az Atyám jötet igen jól ismeri.

Jegyzés. Némelly már ma a' közönséges életben megavult Egybefoglalók, a' Kantzelláriai írásokban tsak ugyan fordulnak elő, ilyenek ezek. *Alldieweil, e' helyett: weil; daher, e' h. daher; derothalben, derowegen; e' h. daher, demnach, e' h. weil, v. also; dieweil, e' h. weil; fitemahl, e' h. weil, welschermassen, e' h. wie, 's a' t.*

TIZENHARMADIK RÉSZ.

Az Őszvetett Szókról.

108. A' Német Nyelv igen bő szavú és gazdag nyelv, bővölködik mindenféle nemű kifejezésekkel, sőt még a' *tudománybéli masterszók*at is, (a' mi legnehezebb) a' Német Tudósok már nagy részént szerentséren kitesinálták. Hogy ezt a' Nyelvet olyan könnyen lehet szókkal szaporítani és alkalmaztatni; azt részszerént a' Szószármaztatás sokféle voltának, részszerént a' szók őszvetétele szokásban lévő könnyű módjának *) tulajdoníthatni. A' ki tehát a' Német Nyelvet tanulja; szükség hogy ezen két tulajdonságával a' nyelvnek szorosán megismerkedjék, hogy oltán ne kénteleníttessék, minden új szónak előfordulásakor Lexiconhoz kapni, annyival inkább, mivel olyan Lexicon, a' mellyben minden új szót feltehetően találhatna, éppen nints.

Jegyzés. A' legújabb Lexicon a' Német Nyelvre ez: *Wörterbuch der Deutschen Sprache. Veranstaltet und herausgegeben von J. S. Campe. V. Bände in 4te. Braunschweig 1808—1810.* Az ára itt Bétsbe: kétféle forint (Bankótzédulában). Campe őszvetedte azokat a' szókat, mellyek az *Udelung* Lexiconában, vagy azért hogy őszvetett szók, vagy azért

*) Ezen szép tulajdonságokkal ugyan a' mi Magyar Nyelvünk is bír, és ennél fogva reménylhetni, hogy valaha még ez is eljuthat erre a' tökéletességre; tsak egyszer a' Hazai Nyelv tanítása és tanulása közönséges, nem pedig rendkívülvaló Tudománynak tartassék; tsak egyszer már valami a' Haza Nagyjaít általjában arra bírhatná, hogy Magyarúl tanulnának, beszélnének és olvasnának, hogy a' Nyelvnek pártfogóivá lennének! tsak hogy az olvasás kedvelése közönségesebb lenne: de most még, a' midőn Nemzetünk között az Olvasók száma alig megy annyira, mint a' mennyit a' szélesen elterjedett Német Nemzetek között a' Könyvírók száma tel; arról álmadozni tsak magunknak való hízkeledés. — Egyébaránt igyekezni és előre törekedni, kötelességünk.

új szók, nem taláthatnak; a' honnan abban mintegy 40 ezer szóval több van mint az Adelungéban. — De nem kell ezen megijedni. — En ezt olvasván az erről szólott Tudósításban, megijedtem az igaz; mivel egyzersmind feltettem volt magamban, hogy a' Német-Magyar Lexiconom új kiadását a' szerént bővitem meg. Megis bővitettem azt; de tsak a' szükséges szókkal. Azt mondja Campe ezen Lexiconának Előljáró Beszédjében, hogy minden esztendőben jönnek a' Német könyvek által legalább két ezer új német szók forgásba. — Az okosság is azt javasolja tehát, hogy az őzvetett szók özönéből tsak szemelve kell kilzedni a' szükségesekeket. — De hogy magok is ítéletet tehessenek a' Nyelvtanulók a' Campe munkájáról, melly száma nélkül való abban a' szükségtelen szó: imé kiírom ide a' 2-dik Darabból a' 160-dik levéldoldalnak tsak a' fele részzen találató olyan új szók számát, mellyek semmi más Német Lexiconban nintsenek: *Freiheitsdurst, Freiheitsseifer, Freiheitsfarbe, Freiheitsfeind, Freiheitsfieber, Freiheitsfreund, Freiheitsgefühl, Freiheitsgeist, Freiheitsgenuss, Freiheitsgefäng, Freiheitsgöttinn, Freiheitsgrundriss, Freiheitshaß, Freiheitsheld, Freiheitshut, Freiheitsjubil, Freiheitskampf, Freiheitskämpfer, Freiheitskappe, Freiheitskittel, Freiheitskraft,* 's így tovább, még 37 új szó a' Freiheit-tal őzvetéve. Ha valaki Magyar Lexiconot így akarna készíteni; könnyen bővithetné a' mi Lexiconunkat is 30 ezer szóval, ilyenekkel p. o. Madárállás, Madárorr, Madárfej, Madárszáj, Madárszem, Madártoll, -láb, -szárny, -repülés, -ülés, -evés, 's a' t. 's a' t. — Azonban, ha a' Campe Lexiconát megnezik a' Németek: nem hányhatnák többé szemére a' Magyaroknak, hogy igen hozszú és terhes kimondású szavai vannak; mert Campe hozszú szavaival a' mi leghozszúbb szavaink is nem mindég mé közbethetnek őszve. Illyenek tsak a' 606 és 697-dik levélen: *Himmelfahrtsblümlein, patsirtafü (Polyloga vulgaris), Himmelfahrtswoche, Aldozóhét v. Aldozóhete; Himmelsbeschreibung, égleírás. Himmelserschütterung, égtengés.* De olyan a' szájáról szája szálló panasz; hogy észre se veszi az ember, mikor azt helytelenül kiszalasztja száján. Mint midőn egy Úr ezen szó fordulván elő: az *igasság/zeretet* mindjárt így kiáltott fel: *das ist wieder ein langmächtiges Wort;* pedig azután kisült, hogy a' Németben még hozszúbb 4 betűvel az a' mit tesz, t. i. *die Gerechtigkeitsthebe.*

§. 109. A' Subsantivumok és Adjectivumok származásának módját már oda feljebb előadtuk. Az Igék származásáról olyan közönséges Regulák, mint amazokról, nintsenek, ezeket tehát nem is érdeklöttük. Most már minekutánna minden nemű szónak természetét és változásának módját láttuk: az Őzvetett szók származásának Módját könnyen megérthetjük. — Maga Adelung is azt állítja, hogy az *őzvetett szók* ról való Tudomány felette fontos és szükséges.

§. 110. Mikor egy bizonyos Megfogásnak kinyomására két szónak szoros őszvekötéséből egy szó lesz, azt őzvetett szónak nevezzük. Az ilyen őzvetételben mindenkor azt a' szót telszük utól, a' melly a' Megfogás *fundamentoma* vagy *főtárgya*, és az ezt megelőző szó ennek tsak *meghatározója*. Ez a' Magyarban is így lévén, benne semmi nehézség sem lehet. P. o. *Baumölhl, faolaj; Ölhlbaum, olajfa.* Az elsőben a' főtárgy ez: *olaj*, és a' *fa* az *olaj* nemét határozza meg; a' második szóban főtárgy a' *fa*, és az *olaj* a' fanemét határoz-

za meg. Ilyen öfvetételt, hogy megtordítva egészen mást tesz százat is lehetne előzámllálni; de a' dolog természetén ezen egy példából is világos. — Ez az oka tehát, hogy mivel az öfvetett szókban mindenkor az utolsó a' *szó*; mind az Artikulust ez tartja meg, mind az Ejegetésben csak ez változik.

§. 111. Nem kell azonban azt gondolni, hogy az öfvetétel csak ilyen könnyű módon menne mindenkor végbe; mert a' *meghatározó szó* gyakran vagy elvezti a' végezetét, vagy még valamit vesz magához, p. o. Genitivus végezetet; az az *s*-et még az Anyaneműek is, 's a' t. Igy; p. o. *Eisflut*, az az süper *flut*, édes löhere; *Spieltisch*, (ebből *spielen* és *Lisch*), játszóasztal; *Wundenfeld*, kehely, virágtok, v. tésze; *Gottesdienst*, Isteni tisztelet; *Nahmenstag*, névnap; *Beitungsleser*, Ujságolvasó, 's a' t. de az efféle megrövidítéseknek vagy pótlásoknak tökéletes regulái nem lévén; azokat csak gyakorlás által kell megtanulni.

§. 112. Az Öfvetétel ennyiféle módon mehet véghez.

I. A' Substantivum mint törzsöklő (v. az öfvetételben főszó) öfvetétehetik. a. más Substantivummal. b. Adjectivummal. c. Pronomenel. d. Verbummal v. Igével. e. Határozóval.

a. A' Substantivum Substantivummal, és ez legközségesebb; p. o. *der Aalfang*, ángoluafogás; *der Apfelbaum*, almafa; *der Uhrmacher*, órás, órásináló; *das Kupfergeld*, rézpénz; *der Augenblick*, szempillantás; *der Zahn*, *Schmerz*, fogfájás; *der Geburtstag*, születés napja; *das Arbeitshaus*, dolgozóház; *Freiheitsbaum*, szabadságfa; *der Friedensschluß*, békességekötés; *der Feldenmuth*, vitézi bátorság, 's a' t.

Az Anyanemű szók természetek ellen *s*-zet vesznek fel, mintba ezekben, *die Geburt*, születés; *die Arbeit*, dolog; *die Freiheit*, szabadság. Néha pedig ugyan az a' szó az öfvetételben két háromféleképpen is vétejtik. P. o. *Baugut*, parasztjószág, az az, parasztember jószág; *Bauernkrieg*, parasztad, parasztokkal való had; *Bauernmann* parasztember.

b. Adjectivum Substantivummal.
das Neujahr, új elzendő; *die Frühstunde*, reggeli óra; *die Großmuth*, nagylelkűség.
der Müßiggang, heverés; *die Eigenliebe*, magaszteretés; *das Sauerwasser*, savanyúvíz.

c. Pronomen v. Névmással Substantivummal.
Ilyen kevés van, ezzel: *selbst*; p. o. *die Selbstliebe*, a' maga szerete, 's a' t.

d. Ige Substantivummal.
das Brennholz, tűzifa; *das Tringeld*, borraláló, (pénz); *das Waschbecken*, mosdó edény.

e. Határozók Substantivumokkal.
A' Határozók közé számláljuk itt mind a' Számszókat, mind az Ige szótskákat és az Elölutoljárókat; a' honnan ez az öfvetétel igen sok új szókat szül, a' millyenek:

die Abart, elfajzás; der Abgang, elmenetel; der Einkauf, bévásárlás.
 der Fortgang, előmenetel; das Nebenzimmer, bényilló szoba; die Heim-
 funft, hazajövetel.

II. Az Adjectivum mint törzsöklző öszvetétheetik: a. Substantivum-
 mal. b. más Adjectivummal. c. Igével. d. Határozóval.

a. A' Substantivum Adjectivummal.

kraftvoll, erővel telyes; halsstarrig, nyakas, makats; gesegmäsig, törvényes.
 gottesfürchtig, istenfelő; hoffnungsvoll, nagy reménységű; pechschwarz,
 izurokfekete.

b. Az Adjectivum Adjectivummal.

feigherzig, félénkszívű; bössartig, roszfélé; halbjährig, félelztendön-
 ként való.

c. Az Ige Adjectivummal.

brennheiß, forró meleg; denkwürdig, emlékezetre méltó; liebenswerth,
 lizeretetre méltó.

d. A' Határozó Adjectivummal.

überflug, felettébb okos; dreytägig, harmadnapi; bisherig, eddigvaló.

III. A' Határozó más Határozokkal.

nimmermehr, soha többé, soha sem; durchaus, általjában; an bey, e' mel-
 lett, 's a' t.

TIZENNEGYEDIK RÉSZ.

A' Beszédalkatásról, v. Syntaxisról.

§. 113. A' Beszédalkatásnak, melly azt tanítja, hogy mi-
 képpen kell a' Szókat a' Mondásban öszveilletni és elrendel-
 ni, két réze van, ú. m. a. az Öszveilletés, és b. az Elrendelés.

A. Az Öszveilletés.

§. 114. Ez azokat a' Regulákat adja elő, a' mellyek a'
 Mondás tagjainak öszveilletését tanítják. Illyenek az itt kö-
 vetkező Regulák:

1. *Regula.* A' Kereszt Nevet mindenkor eleibe kell tenni
 a' Vezeték Névnek, így: Paul Nagy, Nagy Pál; Karl Schil-
 ler, Schiller Károly; Johann von Pechy, Pechy (Péts) János
 Ur; der Graf Ferdinand von Pálffy, Gróf Pálffy Ferdinánd.

Jegyzés. A' von Nemességnek jele a' Név előtt és ezt te-
 szi: de Eadem, a' mit Magyarúl írásban így teszünk ki: Herr
 Joseph von Kuthi, (Jos. Kuthi de Eadem) Kuthi Kuthi József
 Ur. Azt is meg kell jegyezni, hogy a' közönséges életben ez
 a' von a' megszólítás és megnevezés közben Megbetsülés és
 Tisztletadás jele; nem tekintvén arra, ha nemes e' a' kivel
 és a' kiről szöllunk vagy nem. Főképpen a' Hivatalt viselő
 embereknek ezt meg szokták adni, így p. o. Ich bitte Sie
 Herr von Téglási, kérem Téglási Urat, 's a' t. azt pedig, a'
 ki különben is Nemes, von nélkül szöllitni meg, illetlenség
 volna és könnyen is rosfsz neven vétethetnék.

2. *Regula.* A' Genitivus soha sem áll magában, hanem
 még egy Substantivum van mellette, a' mellyet a' Németek

a' Genitivusnak eleibe tefznek, mi pedig éppen megfordítva a' Genitivust tefszük elöl, így: das Messer des Stephans, az István kése v. az Istvánnak a' kése; die Blätter der Bäume, a' fák levelei, v. a' fáknak a' levelei.

3. *Regula.* A' Magábanérthető, melly mekkoraságot, mértéket, nehézséget jelent, az előtte álló Magábanérthető után, mellynek mekkoraságát vagy mértékét jelenti, többnyire a' 4-dik Ejtésbe tétetik; néha a' 2-dikba, néha pedig a' 4-dik Regula szerént, p. o. Dieser Bach ist nur einen Schritt breit, ez a' patak csak egy lépésnyi szélességű. Ich bin einen Centner schwer, én egy mázsát nyomok; eine Woche lang, egy hétig, 's a' t.

4. *Regula.* Mikor két egyforma mekkoraságú, betű, árú, vagy mértékű dolgot hasonlítunk egybe, és meghatározzuk, hogy mennyivel nagyobb, kisebb, nehezebb, drágább 's a' t. egyik a' másiknál, az a' magyarban ezzel az Elölutoljáróval esik meg, -al, -el, -val, -vel, a' Németben pedig ezzel, um; melly 4-dik Ejtést kíván, p. o. En a' fejemmel is nagyobb vagyok te nálad. Ich bin auch um einen Kopf größer als du. Dieses Tuch ist um einen Gulden theurer als das Deinige, aber auch um vieles besser, als deines, ez a' posztó egy forintal drágább mint a' tiéd, de sokkal jobb is mint a' tiéd.

5. *Regula.* Mikor valamely személy vagy dolog akarmű tulajdonságát, annak mekkorasága vagy minéműsége után, magyarul így fejezzük ki, *ú, ü, vagy nyi*; akkor a' Németben ezeket von-nal tefszük ki, 's 3-dik Ejtéssel, p. o. nagy tudományú, jó erkölcsű, vagy szép talentomú férjű. Ein Mann von vielen Kenntnissen, von guten Sitten, od. von schönen Talenten.

6. *Regula.* Az időt jelentő Magokbanérthetőkkel a' Kérdésekhez képest sokképpen szoktunk felelni, *ú. m.*

a. *Erre a' Kérdésre mikor? wann?*

1. Második Ejtéssel; ha a' *Hét napjai*, vagy a' *Nap* valamely része forognak szóban; p. o. Wann ist das geschehen? mikor esett az? F. Montags, hétfőn; Dienstags, kedden; Sonnabends, szombaton; Morgens, reggel; Mittags, délben; Abends, od. des Abends, estve.

2. Negyedik Ejtéssel; ha a' *Hónapok nevei* forognak fenn, vagy pedig ezek, *Jahr, Monath, Woche, Tag*, p. o. Wann war das? mikor volt az? F. Das war dieses Jahr, ebben az elzeten-dőben; od. diese Woche, ezen a' héten; od. den 10-ten März, 10-dik Martziusban; od. den Tag deiner Abreise, a' melly nap elútatál.

3. A' Magyar nyelvhez képest, lehet gyakran felelni Elölutoljárókkal is, így: hétfőn, am Montag; estvefelé, gegen Abend; délre, auf Mittag; éjszakára, auf die Nacht; nappal, bey Tag; éjjel, bey der Nacht.

b. Erre a² Kérdésre meddig? wie lange?

1. Negyedik Ejtéssel; p. o. Wie lange bist du schon in Wien? mióta vagy már Bétsben? — Ich bin hier schon ein halbes Jahr, und einen Monat, fél éltendeje és egy hónapja, hogy itt vagyok.

2. Elölutoljárókkal is; p. o. egy éltendön felyül, über ein Jahr; egész napon által, den ganzen Tag hindurch.

7. *Regula.* Ha a² *Kendelő Számok*, ú. m. *első*, *második*, és *több Mássalérthetők* is, megkülömböztetés végett, a² Királyok, Fejedelmek, 's más nevezetes Férjfiak Neveik mellé tétetnek, ne *elől*, mint a² Magyarban, hanem *utól* tétessenek; p. o. Nagy Károly Tsászár, Karl der Große; az Egyetlen Egy Fridrik, Fridrich der Einzige; Második József Tsászár, Kaiser Joseph der II-te. Első Ferentz Tsászár, Kaiser Franz der I-te.

8. *Regula.* A² második Grádits után a² Magyarban kétféleképpen tehetjük a² Magábanérthetőt, vagy a² Névmássát; p. o. nagyobb mint én, vagy: nagyobb én nálam. Erősebb mint te, v. te nálad: de a² Németben, mindenkor csak az első módon lehet ki tenni, ezzel, als, így: er ist größer als ich, er ist stärker als du.

9. *Regula.* A² harmadik Grádits után ezt az Elölutoljárót, *között*, *közül*, a² Németben ezzel tesz ki, unter, v. von, néha pedig csak 2-dik Ejtéssel; p. o. der beste von meinen Freunden, oder unter meinen Freunden, oder meiner Freunde, egy a² legjobb barátim közül.

10. *Regula.* A² Tulajdon Nevektől származó *i*-be végződő Mássalérthetők, ha személyes Nevekkel tétetnek öszve, Németül von-nal tétetnek ki; p. o. az Egri Ersek, der Erzbischoff von Erlau; a² Magyarországi Király, der König von Ungarn. Der Kaiser von Russland, az Oroiz Tsászár.

11. *Regula.* Ha a² Mássalérthető után Magábanérthető áll, akkor amaz e² helyett nicht nem, azt veszi fel fein, p. o. ez nem jó penna, das ist keine gute Feder; az nem nagy mesterség, das ist keine große Kunst.

12. *Regula.* A² Németek igen gyakran élnek az *Aligmult Idövel* az *Egészzenmult* helyett, akkor, ha valamely történet dolgot bezéllnek elő, és a² történet dolognak *idejét* v. *helyét* meghatározzák; p. o. Ich kam gestern nach Hause, sand aber schon meinen Bruder nicht mehr da, én még tegnap haza érkeztem, de már az ötsémet nem találtam itt. Ich war neulich bey dir, a² minap nálad voltam. Er kam vorgestern zu mir, tegnapelőtt jött hozzám.

13. *Regula.* A² Határozatlan Módnak sokszor eleibe tétetik a², zu, és um zu, így, p. o.

Ich pflege oft in der Frühe spazieren zu gehen, reggel gyakran ki szoktam sétálni.

Ich weiß Ihnen das nicht zu sagen, azt nem tudom az Urnak megmondani.

Ich ging dahin um zu sehen, ob—oda mentem, hogy meglásam, ha —

Ez ekkor esik meg: ha a' Mondásban elől valamely Ige van, a' melly a' Határozatlan Módban lévő Igének sem *Selbst*, sem *Pötló* Igéje, mint p. o. az itt lévő Mondásokban: *ich pflege, ich weiß, ich ging.* Az *um zu* abban különbözik a' *zu-tól*, hogy az, az elől álló igének okát adja, 's magyarul is így szoktuk többnyire kitenni: azért hogy. Példák erre:

Ich bin begierig ihn zu sehen, kívánom ötet látni.

Ich wünschte ihn einmahl zu sprechen, szeretnék egyszer vele szólni.

Ich bin Willens nach Hause zu reisen, haza akarok utazni.

Ich besuchte ihn, bloß um ihn kennen zu lernen, tsak azért látogattam meg, hogy megismerkedjem vele.

Jegyzés. Vannak azonban egynehány igék, mellyek nem kívánják, hogy a' határozatlan Mód *zu v. um zu*-val álljon, mivel azokat tsak olybá lehet tartani mint két igéből öszvetett igéket. Illyenek p. o. *stehen bleiben*, megállani, megállapodni: *sitzen bleiben*, veszteg ülni, maradni, t. i. ülve; *stehen bleiben*, megakadni, felakadni, beléftakadni, p. o. a' befédbe; *hängen bleiben*, megakadni a' ruhájánál fogva, 's a' t. *schlafen gehen*, lefeküdni, aludni menni; *spazieren gehen*, sétálni menni; *spazieren fahren*, kotsizni. Így mondjuk tehát: *bleiben Sie sitzen* (nem *zu sitzen*) tessék veszteg ülni, tessék maradni; *bleib stehen*, megállj, 's a' t.

14. *Regula.* Az illyen Igék 1-ső Személyében *'áttak, látalak, a' lak, -lek* így tételik ki, *diß; ich sehe diß, ich habe diß, gesehen*; mikor pedig még a' személy is ki van magyarul téve, akkor azt kell kitenni, így: nem látalak benneteket, *ich habe euch nicht gesehen.*

Jegyzés. A' többi különös Regulák, mellyek az Öszvetelését tanítják a' Cyakorló Részben fognak előfordulni.

B. Az Elrendelésről.

§. 115. Ez azt tanítja, hogy mitsoda rendel rakjuk el a' Mondásban azokat a' különböző nemű és természetű szókat mellyeknek változásait és természeteket eddig megtanultuk. Erre nézve kilentz helyet veszünk fel, a' mellyekre akár a' melly Mondás tagjait elrakhatjuk, 's úgy leszsz belőle helyes *Mondás.*

Ritkán esik ugyan meg, hogy valamely *Moaddsból* min a' kilentz helyre jusson szó, de illyenkor, ha p. o. a' *Mondás* 3. 4. 5. szóból áll, a' több hely üressen marad.

§. 114. Az Elrendelés Táblája *telke* a' német nyelv reguláinak, mellyben a' szók így következnek egymás után. 1-ső Hely; ezen Egybefoglalóké, *aber, allein, denn, sondern, und, ja, weder* — *noch.*

2-dik Hely; A' Nominativusnak és a' hozzá tartozó szóknak helye, p. o. die schön singende Nachtigall, a' szépen éneklő Filemile.

3-dik. Az Igék *Jelenvaló* és *Aligmult* Időjök helye; p. o. habe, bin, war, wäre, ging, trinke, trank, schreibst, ée.

4-dik. A' Személyes Névmássai, és az es' helye a' Nominativuson kívül; p. o. mir, dich, euch, uns, 's a' t.

5-dik. A' Határozók helye, p. o. gestern, schon, doch, 's a' t.

6-dik. A' 2-dik, 3-dik, és 4-dik Ejtésben lévő Magábanért-hető helye, a' hozzávaló szókkal együtt, p. o. deinen jüngern Bruder.

7-dik. Az Elölutoljáró helye, a' Substantivumával együtt; p. o. für einen Gulden.

8-dik. Az öszvetett Igéktől elválható szótskák helye, p. o. an, auf, és az Igék határozóié: schön (singen), krank (liegen).

9-dik. A' Határozatlan Módban álló Igék helye, p. o. schreiben, geschrieben, gehen müssen, schreiben lassen, ée.

P. o. Ich habe dich neulich im Garten gesucht.

1. 2. 3. 5. 6. 7.
aber ich traf nur deinen Vater da an.

Több példákat láthatni az Elrendelés Táblájában.

§. 115. Ezen az Egybeszerkeztetésen két nevezetes változás esik, ú. m.

Első Változás az; mikor eleibe kell tenni a' 3-dik helyen lévő Igét, a' 2-dik helyen lévő Nominativusnak. Ez akkor esik meg;

a) Ha kérdő a' Mondás, p. o. hast du mich gesehen?

b) Ha valamely szónak a' mondásban nagyobb erőt (emphasist) akarok adni a' több szók felett, és azért azt legelől teszem, p. o. Den Mann möchte ich gerne sehen, azt az em- bert szeretném én látni. Az ilyen erőadó Mondásnak (emphatica locutio-nak) szinte úgy helye van a' Magyar nyelvben, mint a' Németben, és annyival könnyebb rávigyázni; p. o. En tegnap a' Dunában megfürödtem, ich habe mich gestern in der Donau gebadet; ez regulás Mondás; ha valamely tagot előre teszek így változik: tegnap fürödtem én meg a' Dunában, gestern habe ich mich in der Donau gebadet; a' dunában fürödtem én meg tegnap, in der Donau habe ich mich gestern gebadet.

c) Ha a' Mondás elején a' wenn, (ha) elhagyatják; p. o. e' helyett, wenn ich das gestern gewußt hätte; so—, így is mondhatjuk: hätte ich das gestern gewußt; so—

d) Ha a' Mondás elején *Határozónemű Egybefoglalók* állanak, melyekről a' 106. §-ben szóllottunk.

Második Változás az; mikor a' Mondás elején az itt elő- számlált Periodusi szótskák állanak, és ezek miatt a' 3-dik

helyen lévő Ige legutótl tétetik. P. o. weil ich von ihm nicht geglaubt habe.

Periodusbéli szóiskák v. Rendbontó Egybefoglalók ezek:

1. als; 2. auf daß; 3. bevor; 4. bis; 5. da; 6. damit; 7. daß; 8. che; 9. je; 10. indem, nachdem; 11. insofern, in wie ferne; 12. ob; 13. obgleich, ob schon, obwohl; 14. so; 15. sobald; 16. was; 17. weil; 18. wenn; 19. wenn auch, wenn gleich; 20. wer; 21. weswegen; 22. wie; 23. wo; 24. wofern.

§. 116. *Némelly Jegyzések az Elrendelt Mondás Tagjairól*

1. Tag. Ha két egymást követő Mondásban, ugyan azon Egybefoglalónak kellene állani; a' másodikban el lehet azt hagyni; p. o. wenn der Mensch gesund ist, und (wenn) er seine Pflicht erfüllt, so ist er glücklich, ha az ember egészséges és kötelességének eleget tesz, boldog akkor.

2. Tag. *a.* A' Nominativushoz tartozó világosító szók, mindjárt ez után álljanak, p. o. Debrecin, die volkreichste und größte Stadt in Ungarn, liegt in der Biharer Gespanschaft.

b. Sokszor, ha két Ige követi egymást, ugyan azon Nominativussal, a' második Ige előtt ki lehet ezt hagyni, p. o. ich wollte es verhindern, (ich) konnte aber nicht, megakartam akadályoztatni, de rá nem mehettem.

3. Tag. Gyakorta megesik, hogy a' Periodusban a' legutótl álló Segítő Ige egészen kihagyatik; p. o. Ich berichte Ihnen, daß ich Ihren Brief richtig erhalten (habe). Nachdem ich von meiner Reise glücklich angekommen (bin). Ez tsak akkor szokott megesni, ha az ilyen Mondás valamelly Egybefoglaló által, más Mondáshoz nem köttetik.

4. Tag. *a.* Ha a' Személyes Névmással, a' 4-dik helyen az es-szel öszveakadnak, mindenkor az es áll elől; p. o. Ich werde es Ihnen sagen. Gebet es mir. Sokszor megesik azonban, hogy a' mir, és di-hez az es hátúl ragasztatik hozzá; így: Gebet mirs, e' helyett, mir es. Habe ich dir's nicht gesagt? nem megmondtam?

b. Ez az es sokszor az előtte álló Ígéhez is hozzá ragad, így: Ich hab's gesehen. Ich sah's. Ich bins.

5. Tag. Sokszor, az ötödik helyen álló Magábanérthe-tőhöz más szók is tartoznak; p. o. Ich habe meinen Freund, den redlichen und biedern Mann, durch den Tod verloren.

A' Szók Elrendelésenek Táblája.

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Az aber, a- Iein, denn, sondernt, und és ja helye.	Az első Eij tésben lévo szók helye.	Az Igekbből a' Jelenvaló 's Aligmult helye.	A' Sze- mély. Név. mássaí, és az es helye	A' Határo- zók helye.	A' 2, 3, 4- dik Eijtés- ben lévő szók helye	Az Elölu- tolj' róval öfzvetett szók helye.	Az Igek 'zótskái 's határozói helye.	A' Határo- zatlan Módb. lé- vő Igek h.
aber	Ich ich	habe traf hat will habe wißf	dich es mir mich mich	gestern nur schon heute gestern noch	deinen Vater	im Garten vor einem Jahr in der Donau davon	da an nicht krank	gesucht. gekauft. badeu. gebadet. werden.
denn	Ich ich du	Mein Vater	ich ich ich	gestern heute gestern noch	deinen Vater	im Garten vor einem Jahr in der Donau davon	da an nicht krank	gesucht. gekauft. badeu. gebadet. werden.

Első Változás ezen Rendben a' 115-dik §. Szerént.

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Gestern In der Donau Pentóusben Izótskák	Gast Ist hat habe habe	du dein Bruder er ich ich	mich mich mich	heute wirklich gestern	deinem Vater	in der Kirche davon in der Donau	nicht krank? nichts	gesehen? geschriebeu? gebadet. gebadet.
neu daß indem	ich er er	ich er er	so leicht immer sich	von ihm darauf damit	von ihm darauf damit	nicht	geglaubt vergessen entschiedigen	habe. könnte wollte.

Második Változás ezen Táblán. Láss erről a' 83 és 84-dik oldalon.

A Rendetlen Igék Laistroma.

Határozatlan Mód.	Jelen. 2. Sz.	J. Aligm.	F. Aligm.	Par. M.	Multrészes.
Backen, sütni,	du bäckst,	ich buck	ich bücke	bäcke	gebäcken.
Befehlen, parantsolni	du befehlst,	ich befehl	ich befähle	befiehl	befohlen.
Beflecken, sich, igyekezni,		ich befleß	ich befleße	beflecke	beflecken.
Beginnen, elkezdni,		ich begann	begänne	beginne	begonnen.
Beissen, harapni,		ich biß	ich bisse	beiß	gebissen.
Bergen, titkolni,	du birgst,	ich barg	ich bürge	birg	geborgen.
Biegen, hajtani,		ich bog	ich böge	biege	gebogen.
Biethen, ajánlani,		ich both	ich böthe	biethe	gebothen.
Binden, kötni,		ich band	ich bände	binde	gebunden.
Bitten, kérni,		ich bat	ich bäte	bitte	gebeten.
Blasen, fúni,	du bläsest,	ich blies	ich bliese	blase	geblasen.
Bleiben, maradni,		ich blieb	ich bliebe	bleibe	geblieben.
Braten, sütni, (húst)		ich bratete	ich brätete	brate	gebraten.
Brechen, okádni,	du brichst,	ich brach	ich bräche	brich	gebrochen.
Brennen, égni,		brannte	brennete	brenne	gebrannt.
Bringen, hozni,		brachte	brächte	bringe	gebracht.
Denken, gondolni,		ich dachte	ich dächte	denke	gedacht.
Dringen, hatni,		ich drang	ich dränge	dringe	gedrungen.
Dreschen, tsépelni,	du drischest,	ich drosch	ich drösch	drisch	gedroschen.
Empfehlen, ajánlani,	empfehlst,	empfehl	empfehle	empfehl	empfohlen.
Erschallen, hangzani,		ich erscholl	erschölle	erschalle	erschollen.
Erschrecken, megijedni	erschrickst,	erschrick	erschreck	erschrick	erschrocken.
Essen, enni,	isst, er isst	ich aß	ich äße	iß	gegessen.
Fahren, kotsinmenni,	du fährst, er fährt	ich fuhr	ich führe	fahre	gefahren.
Fallen, esni,	du fällst,	ich fiel	ich fielle	falle	gefallen.
Fangen, fogni,	du fängst,	ich fing	ich finge	fange	gefangen.
Fechten, hartzolni,	du fichtst,	ich focht	ich föchte	fechte	gefochten.
Finden, találni,		ich fand	ich fände	finde	gefunden.
Flechten, fonni, (vezszóvel)	du flichtst,	ich flocht	ich flöchte	flicht	geflochten.
Fliegen, repülni,		ich flog	ich flöge	fliege	gestiegen.
Fliehen, szaladni,		ich floh	ich flöbe	fliehe	gestoßen.
Fliesen, folyani,		ich floß	ich flöße	fließe	gestossen.
Frieren, fázni,		ich fror	ich fröre	friere	gefroren.
Fressen, enni, falni,	du frisst,	ich fraß	ich fräße	friß	gefressen.
Gähren, forni, pezegni,		ich gahr	ich göhre	gähre	gegöhren.
Gebären, szülni,		ich gebar	ich gebäre	gebäre	geboren.
Geben, adni,	gibst, ergibst	ich gab	ich gäbe	gib	gegeben.
Gediehen, tenyészni,		ich gedieh	gediehe	gediehe	gediehen.
Gehen, menni,		ich ging	ich ginge	geh	gegangen.
Gelingen, elszülni,		ich gelang	gelänge	gelinge	gelingen.
Gelten, érni,	du gilft,	ich galt	ich gölte	gilt	gegolten.
Genesen, meggyógyulni,		ich genas	ich genäse	genes	genesen.
Genießen, élni vele,		ich genoß	genöffe	genieße	genossen.
Geschehen, történni,	es geschieht	es geschah	es geschehe	geschehe	geschehen.
Gewinnen, nyerni,		gewann	gewönne	gewinne	gewonnen.
Gießen, tölteni,		ich goß	ich göße	gieß	gegossen.

Gleichen, hasonlitni, Graben, ásni, Greifen, fogni, Halten, tartani, Hangen, függeni. Hauen, vágni, Heben, emelni, Heißen, nevezni, Helfen, segitni, Kennen, esmerni, Klingen, hangzani, Kommen, jöni, Kriechen, mászni, Laden, terhelni, Laufen, futni, Leiden, szenvedni, Leihen, költsönözni, Lesen, olvasni, Liegen, feküdni, Lügen, hazudni, Mahlen, őrlni, Meiden, kerülni, Melken, fejni, Messen, mérni, Nehmen, venni, Nennen, nevezni, Pfeifen, füttyölni, Pflügen, ápolgatni, Preisen, magasztalni, Quellen, kiforrani, Rathen, tanácsolni, Reiben, dörgölni, Reißen, szaggatni, Reiten, lovagolni, Rennen, nyargalni, Riechen, szagolni, Ringen, küztködni, Rinnen, folyani, Rufen, hívni, Saugen, inni, Saugen, szopni, Schaffen, parantsolni, Scheiden, elválni, Scheinen, sütni, (nap) Scheißen, tsunyitni, Schelten, szüközödni, Scheren, nyírni, Schieben, tolatni, Schießen, löni, Schinden, nyúzni, Schlafen, aludni, Schlagen, ütni, Schleichen, tsúszni, Schleifen, kőszörölni, Schließen, zárni, Schlingen, nyelni,	du gräbst du hältst du hängtst du hilffst du kommst du läuffst du lieffst, du melkest du missest du nimmst du quillst du rathst du säuffst du schiltest du schierst du schiebest du schläffst du schlägst	ich gleich ich grub ich griff ich hielt ich hing ich hieb ich hob ich hieß ich half ich kannte ich klang ich kam ich froch ich lud ich lief ich litt ich lieb ich las ich lag ich log ich mahlte ich mied ich molk ich maß ich nahm ich pfiff ich flog ich pries ich quoll ich riet ich rieb ich riß ich ritt ich rannte ich roch ich rang ich rann ich rief ich soff ich sog ich schuf ich schied ich schien ich schiß ich schalt ich schor ich schob ich schoß ich schund ich schließ ich schlug ich schlich ich schliß ich schloß ich schlang	ich gleiche ich grübe ich griffe ich hielt ich hänge ich hiebe ich höbe ich hieße ich hälfe ich känge ich käme ich fröche ich lüde ich liefe ich litte ich liebe ich läse ich läge ich löge ich mahlete ich miede ich mölke ich Maße ich nähme ich pfiffe ich pföge ich pries ich quölle ich riethe ich riebe ich riße ich ritte ich rennete ich röche ich ränge ich röbne ich riefte ich söffe ich söge ich schüfe ich schiede ich schiene ich schiffe ich schilt ich schdre ich schöbe ich schöffe ich schinde ich schlief ich schließe ich schlaße ich schliche ich schliffe ich schlöße ich schließe ich schlinge	geglichen. gegraben. gegriffen. gehalten. gehangen. gehauen. gehoben. geheißen. geholfen. gekant. geklang. gekommen. gekrochen. geladen. gelaufen. gelingen. geliehen. gelesen. geleg. gelogen. gemahlen. gemieden. gemolken. gemessen. genommen. genannt. gepfiffen. gepflogen. gepriesen. gequollen. gerathen. gerieben. gerissen. geritten. gerannt, net. gerochen. gerungen. geronnen. gerufen. gesoffen. gesogen. geschaffen. geschieden. geschienen. geschiffen. gescholten. geschoren. geschoben. geschossen. geschunden. geschlafen. geschlagen. geschlichen. geschliffen. geschlossen. geschlungen.
---	--	--	--	---

Schmelzen, hajitni,		ich schmilz	schmilze	schmelz	geschmiffen.
Schmelzen, olvadni,	schmilzest	schmolz	schmolze	schmilz	geschmolzen.
Schneiden, metszeni,		ich schnitt	schnitte	schneide	geschnitten.
Schreiben, írni,		ich schrieb	schriebe	schreibe	geschrieben.
Schreiten, lépni,		ich schritt	schritte	schreite	geschritten.
Schreyen, kiáltani,		ich schrie	schrie	schrey	geschrien.
Schwaignen, hallgatni		schwieg	schwieg	schwieg	geschwaignen.
Schwellen, dagadni,	du schwillst	schwoll	schwölle	schwell	geschwollen.
Schwimmen, úlzni,		schwamm	schwämme	schwime	geschwommen.
Schwingenlebegtetni		schwang	schwänge	schwinge	geschwungen.
Schwören, esküdni,		schwor	schwüre	schwöre	geschworen.
Sehen, látni,	du siehst	ich sah	ich sähe	sehe, sieh	gesehen.
Sieden, főni,		ich sott	ich sötte	siede	gesotten.
Singen, énekelni,		ich sang	ich sänge	singe	gesungen.
Sinken, süllyedni,		ich sank	ich sänte	sinke	gesunken.
Sinnen, elzmelni,		ich sann	ich sänne	sinne	gesonnen.
Sigen, úlni,		ich saß	ich säße	esse	gessen.
Spreyen, okádni,		ich spie	ich spie	sprey	gespien.
Spinnen, fonni, (lent)		ich spann	ich spänne	spinne	gesponnen.
Sprechen, szóllani,	du sprichst	ich sprach	sprache	sprich	gesprochen.
Springen, ugrani,		ich sprang	spränge	springe	gesprungen.
Stechen, szúri,	du stichst	ich stach	ich stäche	stich	gestochen.
Stehen, állani,		ich stand	ich stände	steh	gestanden.
Stehlen, lopni,	du stiebst	ich stahl	ich stähle	stiehl	gestohlen.
Steaen, felhágni,		ich stieg	ich stiege	steig, e,	gestiegen.
Sterben, meghalni,	du stirbst	ich starb	ich stärke	stirb	gestorben.
Stinken, büdös lenni,		ich stank	ich stänke	stinke	gestunken.
Stoßen, talzítani,	du stößest	ich stieß	ich stieße	stoß, e,	gestoßen.
Thun, tenni,	du thust	ich that	ich thäte	thue	gethan.
Tragen, emelni,	du trägst	ich trug	ich trüge	trage	getragen.
Treffen, érni,	du triffst	ich traf	ich trafe	triff	getroffen.
Treiben, hajítani,		ich trieb	ich triebe	treibe	getrieben.
Treten, lépni,	du trittst	ich trat	ich träte	tritt	getreten.
Triegen, tsalni,		ich trog	ich tröge	triege	getrogen.
Trinken, inni,		ich trank	ich tränke	trinke	getrunken.
Verderben, elrontani,	verdirbst	verdarb	verdärbe	verdirb	verdorben.
Verdriessen, únni,		es verdros	es verdörbe	verdrick	verdrossen.
Vergessen, elfelejteni,	vergiffest	ich vergaß	vergäße	vergiff	vergesen.
Verlieren, elveszteni,		ich verlor	verlöre	verliere	verloren.
Verlöschten, eltörteni,		verlosch	verlösch	verlösch	verloschen.
Wachsen, nőni,	du wächst	ich wuchs	ich wüchse	wachse	wachsen.
Waschen, mosni,	du wäschest	ich wusch	wüsch	wasche	gewaschen.
Wägen, megmérni,		ich wog	ich wöge	wäge	gewogen.
Weichen, engedni,		ich wich	ich wiche	weiche	gewichen.
Wenden, fordítani,		wandte	wendete	wende	gewandt, bef.
Weisen, mutatni,		ich wies	ich wiese	weise	gewiesen.
Werben, fogdosni,	du wirbst	ich warb	wärbe	wirb	geworben.
Werfen, hajítani, vetni	du wirfst	ich warf	ich wärfe	wirf	geworfen.
Winden, tsavarni,		ich wand	ich wände	winde	gewunden.
Wissen, tudni,	ich weiß	ich wußte	ich wüßte	wisse	gewußt.
Ziehen, húzni,		ich zog	ich zöge	ziehe	gezogen.
Zwingen, kényszeríteni,		ich zwang	zwänge	zwing	gezwungen.

Jegyzés. Ez a n Igék bővebb és világosabb jelentéseit a' Lexiconból kell kikeresni.

II.

GRAMMATIKAI

GYAKORLÁSOK.

FORDÍTNIVALÓ PÉLDÁK

Németből Magyarra és Magyarból Németre,
a' Szók változásainak és az Elrendelés Reguláinak ezen Gyakorlások által legkönnyebben lehető megtanulásokra.

B É V E Z E T É S.

§. 117. Ezen Gyakorlások fordításához tsak azután foghat a' Nyelvtanuló, minekutánna a' Grammatikából a' Substantivumok és Adjectivumok Ejtegetéseit, a' Praepositiók tulajdonságait és az Igék Hajtogatását megtanulta. Mire ebből a' könnyebb példákat lefordítja; akkorra az Elrendelés Reguláit is megtanulván, minden nehézség és akadály nélkül folytathatja fordításait.

§. 118. Hogy azonban foganatos legyen a' tanulás, és hogy a' Tanuló minél elébb halad, annál több örömet találjon tanulásában: ne tsak a' szókat tanulja meg, mellyeket a' példák alatt talál; hanem a' példákat írásban is lefordítsa, és a' leírt fordítást próbálja meg a' könyv segíttsége nélkül újra vízf/zafordítani, 's ezt a' fordítást a' könyvben álló Gyakorló Példával öfzvevetvén, tanulja ki, a' mit még nem tud, a' miben még hibázni szokott. Ez a' legjobb mód a' Nyelvtanulásra.

§. 119. Némelly jegyzéseket és magyarázatokat szükséges itt előre botsátni; mellyekre a' Tanulónak a' legtrövidebb Mondások öfzvetételeiben is gyakorta szüksege van. Illyenek ezek:

§. 120. A' *Befzed* Mondásokból van öfzve rakva, mellyek bizonyos regulák fzerént egymással öfzveköttetnek. A' Mondás pedig egynehány szónak helyes öfzvetételeből fzarmazik, a' honnan minden Mondás tagokból vagy részekből áll.

§. 121. A' Mondás tagjai vagy *a.* állandók, vagy *b.* elmaradhatók.

A. Állandó tagok azok, a' mellyeknek a' Mondásban szük-

ségesképpen ott kell lenni, vagy világosan kitéve vagy oda érteve, és a' mellyeknek együtt létele nélkül a' Mondás megszűnne Mondás lenni.

B. *Elmaradható tagok* azok, mellyek a' Mondás részeihez magyarázatul járulnak, de ha elmaradnak is, azért a' Mondás érthető Mondás marad.

§. 122. Allandó része vagy tagja a' Mondásnak három van, ú. m.

1. *A' Szubjektum*, vagyis az a' szó a' Mondásban, melly ebben azt a' főtárgyat jelenti, a' mellyről valamit mondok, Ez többnyire Substantivum vagy a' mi ennek helytartója, p. o. Pronomen; minthogy a' Magábanérthetőről lehet tulajdonságokat vagy változásokat előadni v. mondani. P. o. a' házról, kertről, fáról, erdőről, 's a' t. mondhatom, hogy nagy, kitsíny, szép, 's a' t. és így ezek: ház, kert, fa, erdő, lehetnek Szubjektumúl a' Mondásban.

2. *A' Predikátum* az a' szó, melly a' mondásban a' Szubjektum tulajdonságát, változását vagy állapotját fejezi ki, mint ezek, nagy, kitsíny, jó, áll, ír, 's a' t. A' Predikátum tehát többnyire vagy Mássalérthető, vagy Ige, mivelhogy ezek jelentenek tulajdonságot, változást és állapotot.

3. *A' Kopula* ezen egybekötő Ige: lenni, t. i. *vagyok, vagy, voltam, volt, leszek*, 's a' t. melly a' Szubjektumot és az Adjectivumból álló Predikátumot egybe köti így: p. o. István volt beteg, v. István beteg volt.

§. 123. Ezen három állandó tagjai a' Mondásnak nintsenek a' Magyar nyelvben mindenkor világosan kitéve, úgyhogy néha két, néha pedig csak egy szóból láttatik a' Mondás állani, mivelhogy a' többi tagok a' nyilván kitett tagnak csak alatta értetődnek. Ugyanis:

a. Valamikor a' Predikátum Ígéből áll; a' Kopula mindenkor benne van a' Predikátumban. P. o. En írok, ich schreibe; az Atyám írt, mein Vater hat geschrieben: írok, ezt teszi eredetikeppen, író vagyok; írt, ezt: író volt.

b. A' Magyarban még a' Szubjektum is elhagyatik rendszerént, valamikor az Személyes Név másból áll, és benne különös erő nem fekszik; de ezt a' Németben nem tehetjük, és ez annál nagyobb figyelmetességet érdemel. Ha p. o. azt kérdik tőlem: Mit csinál az ötséd? így felelhetek: ír, olvas, játszik, 's a' t. itt mindenütt elmaradt a' Szubjektum, mert ez a' mi nyelvünkben az Ige személyéből is világos; de a' Németben nem, és ott el sem hagyhatom a' Személyt; hanem így felelek: Was macht dein Bruder? A. er schreibt, er liest, er spielt, 's a' t. Illyenkor tehát csak egy szóból láttatik a' Mondás állani.

c. A' Magyar Nyelvben, még a' Kopulát is elhagyjuk,

valamikor az ezen két harmadik izemélyből áll *van* és *vannak*: de a' Németben a' Predikátumot a' Szubjektum és Predikátum közé világosan ki kell tenni, így: a' nyár meleg, der Sommer ist warm; a' tél hideg, der Winter ist kalt; a' fák zöldek, die Bäume sind grün.

§. 124. A' Szubjektumnak meg kell egyezni a' Predikátummal és a' Kopulával mind számban mind személyben; de a' Németben ez a' regula az Adjectivumból álló Predikátumra nem terjed ki, mivel az, mint Predikátum, változhatatlan, így: diese Buch ist theuer, ez a' posztó drága: diese Bücher sind theuer, ezek a' posztók drágák.

§. 125. Az *Elmaradható részek* a' Mondásban vagy *a.* a' Szubjektumhoz tartozók, vagy *b.* a' Predikátumhoz való, vagy pedig csak *c.* Mellesleg való.

a. Szubjektumhoz való azok, mellyek ennek magyarázatjára tartoznak, p. o. a' gyakorlás, ez a' legjobb mester, a' nyelvtanulásban legzükségesebb, die Übung, diese beste Lehrerin, ist in dem Sprachlernen das nothwendigste. Néha több szók is köttetnek öszve egy Szubjektumba, p. o. mind a' *tehén*, mind a' *juh*, mind a' *difznó* igen hasznos házi állatok, sowohl die Kuh, als das Schaf und auch das Schwein sind sehr nützliche Hausthiere.

b. Predikátumhoz való azok a' Szók, mellyek ezt közelebb vagy szorosabban meghatározzák, minéműek a' Határozók, és a' Mássalérthetők. Ilyenek p. o. a' feljebbvaló Mondásban ezek: *igen hasznos házi*, ezen Predikátum előtt — *állatok*. Gyakran egy Szubjektum után több Predikátum is áll, mint itt: A' Németek szorgalmatosak, mértékletesek és gazdálkodók, die Deutschen sind fleißig, mäßig und sparsam. A' bölts olvas, tanul, gondolkozik, dolgozik és használ, der Weise liest, lernet, denkt nach, arbeitet und nützt.

Mikor a' Predikátum tselekvő Igéből áll, akkor ez mindenkor öszve köttetésben van valamely tárggyal, a' melly vagy *nyilván* ki van téve a' Mondásban és rendszerént a' 4-dik Ejtésben áll, vagy *el is hagyódik*. Ezt némelleyek Ige Ejtésének (Causus Verbi), némelleyek Predikátum tárgyának nevezik. Ilyenek vannak ezen Mondásokban:

István keresi a' *könyvét*, Stephan sucht sein Buch.

József olvas egy *német könyvet*, Joseph liest ein deutsches Buch.

A' gyakorlás *sokat* használ, die Übung nützt viel.

c. Melleslegvaló tagok a' Mondásban azok a' Magokban érthetők, Határozók és Igék, mellyek a' Mondásnak környúlásait közelebről meghatározzák, úgymint, *hól*, *mi-képpen*, *miért*, *hogy*, 's a' t. történi, történt, vagy történi fog valami.

A' Szubjektumot ezen kérdésekre találhatom fel a' Mon-

dásban: ki? kitsoda? wer? és mi? mitsoda? was? a' Melleslegvaló tagokat pedig ezekre: hogy? wie? miképpen? auf welche Art? hol? wo? miért? warum? hova? wohin? honnan? woher? meddig? wie lange? hány? wie viel? 's a' t.

§. 126. A' Nyelvtanúlóra nézve fő dolog az, hogy mikor fordít, elsőben is az Allandó tagjait szedje öizve a' Mondásnak, mert ha egyfzer erre reá szoktatta magát, azután a' Melleslegvaló réizeket és tagokat a' most említett kérdések segedelme által könnyen öizveszedheti és elrendelheti. Ez a' mód a' Mondások és Periodusok megértését felette könnyíti.

§. 127. Legnagyobb figyelmetességet kell még a' Nyelvtanulónak eleinten arra fordítani; hogy mikor a' Magyar nyelv szerént akar valamit németül fordítani vagy kitenni; a' Magyar nyelvben a' lappangó Szubjektumot a' Németbe legelől kitenni el ne felejtse, a' melly után mindjárt a' változó Ige következék, noha ez a' Magyarban tsak egy szóban áll a' Mondás végén. P. o.

— — tegnap a' magyar újságban olvastam, hogy 's a' t.
ich habe gestern in der ungrischen Zeitung gelesen, daß zc.

— — ezt a' könyvet még nem olvastam.
ich habe dieses Buch noch nicht gelesen.

1. *Jegyzés.* A' Gyakorlások után a' szók egyenes lineában állanak mind németül mind magyarúl egymás alatt; azért hogy a' Tanuló a' tanulás közben hol az egyik hol a' másik nyelvet eltakarhassa.

2. *Jegyzés.* A' Német szók eleibe a' Nemlázótskákat szükségesképpen ki kell tenni; de mivel itt a' hely szükvolta rövidítést kíván, a' der tsak egy r-rel, a' die egy i-vel, és a' das egy s-szel van a' szó eleibe kitéve.

GRAMMATIKAI GYAKORLÁSOK.

ELŐ RÉSZ.

Könnyű Öszvetételek az Ejtetésekben való Gyakorlásra.

§. 128. *Regulák.* a. A' Német nyelvben a' Kopula a' Szubjektum és a' Predikátum közé, az az mindjárt a' Szubjektum után tétetik, nem pedig utól, mint a' Magyarban.

b. A' Magyarban ez a' két Kopula *van és vannak* elmarad, de a' Németben soha sem.

c. A' Magyarban az *is* mindenkor azon szó után áll, a' mellyhez tartozik; de a' Németben előtte áll a' Szónak, t. i. vagy Szubjektumnak, vagy Predikátumnak, így: a' Német nyelv is nehéz, auch die deutsche Sprache ist schwer, vagy pedig így: die deutsche Sprache ist auch schwer.

d. Ha a' Predikátum előtt a' Magyarban semmi Artikulus nincs is, a' Németben határozatlan Nemezőtskát kell eleibe tenni. P. o. Ez az ember vagy kovács vagy lakatos, dieser Mensch ist entweder ein Schmid oder ein Schlosser; a' ló felette halznos állat, das Pferd ist ein überaus nützliches Thier.

I. Gyakorlás.

Gott ist allmächtig und gut; er ist unser bester Vater. — Der Mensch ist ein vernünftiges Geschöpf. Die guten Menschen lieben Gott ihren Schöpfer und besten Vater. Die Sonne ist ein leuchtender Himmelskörper. — Der Mond ist ein dunkler Stern. — Auch die Erde ist ein dunkler Körper. Der Himmel ist blau. — Die Sterne sind sehr große schwebende Körper, so wie unsere Erde. Diese Welt ist bewunderungswürdig. —

Gott,	az Isten.	lieben,	szeretni.	r Himmel,	ég.
allmächtig,	mindenható.	ihr,	az ó—ök.	blau,	kék.
und,	és.	i Sonne,	nap.	sehr,	igen.
gut,	jó.	leuchtend,	világító.	groß,	nagy.
unser,	a' mi—nk.	r Himmelskörper,	égi test.	schwebend,	lebegő.
besten,	legjobb.	r Mond,	hold.	so wie,	valamint.
r Vater,	atya.	dunkel,	setét.	i Welt,	világ.
r Mensch,	ember.	r Stern,	tsillag.	bewunderungswürdig,	
vernünftig,	okos.	i Erde,	föld.	tsudára méltó.	
s Geschöpf,	teremtés.	r Körper,	test.		

II. Gyakorlás.

Viele Thiere sind den Menschen nützlich. — Das Pferd, der Ochse, die Kuh und das Schaf sind sehr nützliche Hausthiere. Auch der Hund und die Kaze sind Hausthiere. Der Hund ist ein sehr wachsame und treues Thier, aber auch die Kaze ist nützlich. — Die Eideren und Frösche sind meistens unschädliche Thiere. — Der größte Fisch ist der Wallfisch.

viel,	sok.	s Schaf,	juh.	aber,	de.
s Thier,	állat.	s Hausthier,	házi állat.	i Eideren,	gyík.
nützlich,	halznos.	r Hund,	kutya.	r Frosch,	béka.
s Pferd,	ló.	i Kaze,	matka.	meistens,	többször.
r Ochse,	ökör.	wachsam,	vigyázó.	unschädlich,	ártatlan.
i Kuh,	tehén.	tren,	hüség.		

III. Gyakorlás.

A' tél hideg; a' tavasz kellemetes; a' nyár meleg, és az ősz szomorú, kivált ha esős. *) — A' föld kerek; az ég kék; a' levegő könnyű test; az eső és a' szél igen szükségesek. — Az ember okos teremtes. — Az állatok sokfélék: a' négy lábú állatok szőrösök; a' madarak tollasak; az úszómászók mezítelenek; a' halak pikkelyesek; a' bogarak többnyire szárnyasak, és a' férgek vagy mezítelenek vagy borítékosak. — Az elefánt felette nagy állat; az oroszlán igen erős és bátor; a' tigris igen kegyetlen; a' medve és a' farkas esmeretes vad állatok. A' róka igen ravasz állat.

tél,	r Winter.	szükséges,	nothwendig.	borítékosak,	mit Scha-
hideg,	kalt.	sokféle,	vielerley.	len versehn.	
tavasz,	r Frühling.	négy lábú,	vierfüßig.	elefánt,	r Elephant.
kellemetes,	angenehm.	szőrös,	haarig.	felette,	überaus.
nyár,	r Sommer.	madár,	r Vogel.	oroszlán,	r Löwe.
meleg,	warm.	tollas,	gefiedert.	erős,	stark.
ősz,	r Herbst.	úszómászó,	s Amphibium	bátor,	muthig.
szomorú,	traurig.		t. die Amphibien.	tigris,	r Dieger.
kivált,	besonders.	mezítelen,	nackend.	kegyetlen,	grausam.
ha,	wenn.	pikkelyes,	schuppig.	medve,	r Bär.
esős,	regnerisch.	bogár,	r Käfer.	farkas,	r Wolf.
kerek,	rund.	többnyire,	meistens.	esmeretes,	bekannt.
levegő,	i Luft.	szárnyas,	geflügelt.	vad,	wild.
könnyű,	leicht.	féreg,	r Wurm.	r róka,	r Fuchs.
eső,	r Regen.		die Würmer.	ravasz,	schlau.
szél,	r Wind.	vagy-vagy,	entweder, oder		

*) kivált ha esős. Ennek kitételében ezekre kell vigyázni a. wenn rendbontó egybefoglaló lévén az igét a' Mondás végére veti. b. ezen szónál esős a' Szubjektum el van hagyva, de a' Németben ki kell tenni ezen névmássával er, melly itt arra vitetődik der Herbst. Így lesz tehát: besonders wenn er regnerisch ist.

IV. Gyakorlás.

Ez a' kenyér kemény. — Ez a' kés nem éles. — Ez a' villa igen hegyes. A' te kanalad nem tiszta. — A' leves már hideg. — A' marhahús igen sovány és kemény. Ez a' főzelék igen jó. — A' betsinált savanyú. — Ez a' téltzásétel igen jó ízű. — A' sült (petsenye) nagyon kövér. — Az én tányérom tiszta. — Ez a' víz nem friss. — A' bor igen erős. — Ez az ebéd igen rövid. — A' mértékletesség és az egészség jó barátok.

kenyér,	s Brod.	marhahús,	s Rindfleisch.	tányér,	r Teller.
kemény,	hart.	sovány,	mager.	víz,	s Wasser.
kés,	s Messer.	kemény,	hart.	friss,	frisch.
nem,	nicht.	főzelék,	i Zusseife.	bor,	r Wein.
éles,	scharf.	betsinált,	s Eingemachte.	erős,	stark.
villa,	i Gabel.	savanyú,	sauer.	ebéd,	s Mittagsmahl.
hegyes,	spisig.	téltzásétel,	i Mehlspeise.	rövid,	kurz.
kanál,	r Löffel.	jóízű,	schmackhaft.	mértékletesség,	Mäßigkeit.
tiszta,	sauber.	sült,	r Braten.	fejt.	
leves,	i Suppe.	nagyon,	zu.	egészség,	i Gesundheit.
már,	schon.	kövér,	fett.	barát,	r Freund.

S. 129. *Regulák.* a. Néha megfordítjuk a' Mondást és a' Predikátumot előre botsátván, azt több Szubjektumra alkalmazzatjuk. P. o. e' helyett: A' tehén, a' juh, a' disznó és a' tyúk, legghafznosabb házi állatok, így is mondhatom: Legghafznosabb házi állatok ezek: a' tehén, a' juh, a' disznó és a' tyúk. Elhagyhatom ilyenkor ezt is: *ezek.* Németül az ilyen megfordított Mondásban, mindenkor elmarad ez a' *íző ezek,* *diese;* hanem helyette a' Kopula áll a' Predikátum és Szubjektum között, így: Die nützlichsten Hausthiere sind: die Kuh, das Schaf, das Schwein, und die Henne.

b. Ezek a' Mutató Név mássai *dieser, diese, dieses, ez, emez, és jener, jene, jenes; der, die, das, az, amaz,* gyakran állanak a' Szubjektum helyett, így: ez jó, *dieses* ist gut; az nem igaz, *das* ist nicht wahr.

c. Mikor a' Szubjektum helyén álló Mutató Név mássa, nem egyenesen a' *szóban lévő* tárgyra vitetődik, akkor a' Németek nem névén a' *Nemre,* mindenkor ezt veszik Szubjektumnak *das.* P. o. Ez rozsfz penna, *das* ist eine schlechte Feder, nem így: die vagy *diese* ist eine schlechte Feder, mert így értjük most ezen Mondást: *ez, a' mivel írók,* rozsfz penna. Az régi dolog, *az az: az, a' miről beszélsz,* régi dolog, *das* ist eine alte Sache.

V. Gyakorlás.

Eßbare und schmackhafte Fische sind: die Forellen, die Karpfen, die Hechten, die Schiele, und die Häringe. Die bekanntesten Getreidearten sind: der Weizen, der Roggen oder das Korn, die Gerste, der Hafer und der Türkische Weizen oder Mais, (die Kukuruk). — Das nothwendige Hausgeräth oder die Einrichtung in einem Zimmer ist: der Tisch, der Sessel oder Stuhl, der Spiegel, die Uhr, das Bett und der Kasten. Die vier Jahreszeiten sind: der Winter, der Frühling, der Sommer und der Herbst.

éßbar,	megehető.	r Roggen,	rozsz.	s Zimmer,	szoba.
schmackhaft,	jóízű.	s Korn,	rozsz.	r Tisch,	asztal.
i Forelle,	pisztráng.	i Gerste,	árpa.	r Sessel,	bévent szék.
r Karpfen,	potyka.	r Hafer,	zab.	r Stuhl,	szék, falzék.
r Hecht,	tsuka.	Türkischer Weizen od.		r Spiegel,	tükör.
r Schiel,	süllő.	Mais,	kukuritza.	i Uhr,	óra.
r Häring,	héring.	nothwendig,	szükséges.	s Bett,	ágy.
bekannt,	esmeretes.	s Hausgeräth, od. házi		r Kasten,	almárium.
i Getreideart,	elet neme.	bútor, v.		i Jahreszeit,	elzöldő része
r Weizen,	búza.	i Einrichtung,	házi eszköz		

VI. Gyakorlás.

Das ist sehr schön. — Das ist sonderbar. — Dieses hier ist schöner und wohlfeiler. — Jenes ist größer und stärker. — Dies ist mir eine angenehme Neuigkeit. — Das ist unmöglich. — Dieses ist stark, jenes ist schwach. — Das ist gut. — Das ist nicht mein. — Das ist der Deinige. Dieser ist groß genug. Jene ist nicht viel werth.

sonderbar,	küldönös.	angenehm,	kellemetes.	der Deinige,	a' tied.
hier,	itt.	i Menigkeit,	újság.	genug,	elég.
wohlfeil,	oltsó.	unmöglich,	lehetetlen.	ist viel werth,	sokat ér.
dies (dieses),	ez.	schwach,	gyenge.		

VII. Gyakorlás.

A' nagy folyóvizek Magyarországbán: a' Duna, a' Tisza, a' Dráva és a' Száva. Legmagasabb hegyek Magyarországbán ezek: a' Tátra Szepes Vármegyében, a' Fáttra Liptó Thúrótz Vármegyében, és a' Mátra Heves Vármegyében. A' leghíresebb Magyarországi borok: a' Tokaji, a' Ménési, a' Somlyai, az Egri, a' Budai, a' Neuzmelyi és a' Ruzti. Igen híres savanyúvizek Hazánkban: a' Füredi, Szala Vármegyében a' Balaton mellett; a' Bártfai, Sáros Vármegyében, és az Új-Lublyai Szepesben.

folyóvíz, r Fluss.	Thurótz V. Thurotzer R.	savanyúvíz, Sauerbrunnen.
Magyarország, Ungarn.	Máttra, i Matra.	
Duna, i Donau.	Heves V. Hevescher R.	hazánk, unser Vaterland.
Tisza, i Theis.	híres, berühmte.	Füredi, Füreder.
Dráva, i Drau.	Magyarországi, Ungarisch	Szalá V. Szalader R.
Száva, i Sau.	Tokaji, Tokayer.	mellett, ben.
magas, hoch.	Ménési, Meneischer.	Balaton, Platten-See.
hegy, r Berg.	Somlyai, Somlauer.	Bártfai, Bartsfelder.
Tátra, die Karpathen, z.	Egri, Erlauer.	Sáros V. Scharoscher R.
Szepes Vármegye, Zipser Komitat.	Budai, Ofner.	Új-Lublyai, Neu-Lub-lauer.
Fáttra, Altwater.	Neuzmelyi, Neuzmeier.	
Liptó V. Liptauer R.	Ruzti, Ruzter.	Szepes, Zipser.

VIII. Gyakorlás.

Az igen nevezetes dolog. — Az nem olyan nagy ritkaság. — Az igen hasznos találmány. — Az a' polztó szebb, de sokkal drágább is mint emez. Ez széles, amiaz pedig keskeny. Az oroslán is vérszopó állat, mint a' farkas; amaz Afrikában lakik a' heves tartományokban, ez pedig Európában mindenütt a' nagy erdőkben. — Itt van két zsebbeli óra; ez arany óra és kistsiny, de három olyan drága, mint amaz a' nagy ezüst óra.

nevezetes, merkwürdig.	drága,	theuer.	mindenütt, überall.
dolog, i Sache.	mint,	als.	erdő, r Wald, z. i Wälder.
nem olyan a) keine so.	széles,	breit.	itt, hier.
nagy, große.	pedig,	aber.	van két, b) sind zwey.
ritkaság, i Seltenheit.	keskeny,	schmal.	zsebbeli óra, i Sachuhr.
hasznos, nützlich.	vérszopó,	reißend.	arany, adj. golden.
találmány, i Entfindung	mint,	wie.	kistsiny, c) klein.
polztó, s Tuch.	Afrika,	Afrika.	három olyan drága, d)
de, aber.	lakni,	wohnen.	drennaht so theuer.
sokkal, viel.	heves,	heiß.	ezüst, adj. silbern.
tartomány, s Land.	Európa,	Europa.	

a. Ez a' szó olyan, v. *olly*, mikor az Adjectivumhoz tartozik, melly előt áll, így tétetik ki németül so; mikor pedig a' Substantivum előt áll, vagy arra vitérdik, így tétetik ki: *solcher, solche, solcher*.

b. A' Magyar nyelvben a' számok és más sokaságot jelentő szók után nem szoktuk a' Substantivumot Többsesbe tenni; de a' Németben Többses kell tennünk, így: sok ember van itt, hier sind viele Menschen.

c. és kistsiny, így kell tenni, und ist klein.

d. de három olyan drága, aber sie ist dreymahl so theuer.

§. 130. *Reguldk.* a. Mind a' kérdő mind a' felelő Mondásokra nézve nevezetes külömbseget találunk a' Magyar nyelv és a' Német nyelv között. Ugyan is.

1. A' *Kérdésekben* magyarul a' Predikátumot kell legelől tenni így: *jó volt a' leves?* de a' Németben a' Kopulát kell elől tenni, és azután mindjárt a' Szubjektumot, így: *war die Suppe gut?* vagy így: *ist die Suppe gut gewesen?* Mikor a' Predikátum igéből áll, akkor is az igének változó része tétetik legelől, így: *hast du dieses Buch schon gelesen?* olvastad te már ezt a' könyvet?

2. A' *Feleletekben* magyarul rendszerént csak azt a' Izót Izohtuk feleletül elmondani, a' melly a' kérdésnek tzélja és tárgya, így p. o. *tiszta víz az?* F. *tiszta.* *Vízszja jöszsz még?* F. *vízszja.* Így van ez kivált a' közönséges életben. A' Német nyelvben másként van a' dolog; mert itt a' Feleletben rendszerént a' ja (igen is) vagy nein (nem) a' felelőnek az első szava, és még azután mondja el a' kérdésre a' feleletet egész *Mondásban*, az az, a' mellyben a' Szubjektum Kopula és Predikátum is meg van. P. o. *Ist das Wasser kalt?* A. *Ja, es ist kalt.* (hideg víz az? F. *hideg igen is.*) *Wirst du noch zurück kommen.* A. *Ja, ich werde noch zurück kommen.* Azonban a' közönséges életben és esmerősök között, Izohtás csak ja és nein-al is felelni, vagy azzal, a' mi ezek helyett állhat, p. o. úgy gondolom, *ich glaube; nehezen, schwerlich,* minden bizonynyal, *ganz gewiß, 's a' t.* vagy pedig a' ja és nein feleleteket elhagyván, egyenesen csak a' felelő Mondással.

IX. Gyakorlás.

Ist die Suppe noch warm? — *Sie ist schon kalt.* *Ist das Rindfleisch hart?* — *Nein, es ist recht weich.* — *Ist der Wein gut?* — *Ja, er ist gut.* — *Ist dein Teller sauber?* *Ja, er ist sauber.* — *Ist diese Feder gut?* *Nein, sie ist schlecht.* — *Ist die Dinte schwarz genug?* — *Ja, sie ist schwarz genug, aber etwas zu dick.* *Ist das Papier genug?* — *Ja, es ist genug.* — *Ist diese Übersetzung schwer?* *Oh nein, sie ist sehr leicht.*

noch,	még.	i Feder,	penna.	zu,	nagyon.
schon,	már.	schlecht,	rozsz.	dick,	sűrű.
recht, igen,	ugyantsak, jó	i Dinte,	ténta.	s Papier,	papiros.
weich,	puha.	schwarz,	fekete.	i Übersetzung,	fordítás.
r Wein,	bor.	genug,	elég, eléggé.	schwer,	nehéz.
r Teller,	tányér.	etwas, valamennyire, egy	kevéssé.	leicht,	könnyű.
sauber,	tiszta.				

X. Gyakorlás.

Ist die Ungrische Sprache schwer? — *Sie ist nicht sehr schwer.* — *Ist die Deutsche Sprache schwerer?* *Ah ja, sie ist viel schwerer.* — *Ist deine Mutter gesund?* *Ja sie ist jetzt gesund.* — *Sind die Kinder auch gesund?* *Ja, auch die Kinder sind alle gesund.* — *Ist es heute kalt?* *Oh nein, heute ist es gar nicht kalt.* — *Ist dein Kleid schon fertig?* *Nein, es ist noch nicht fertig.*

ungarisch, adj. magyar.	gesund,	egészes.	ist gar nicht, éppen nints.
i Sprache, nyelv.	s Kind,	gyermek.	s Kleid, ruha.
Deutsch, adj. német.	alle,	mind.	fertig, adj. készen.
i Mutter, anya.	heute,	ma.	ist noch nicht, még nints.

XI. Gyakorlás.

Erős állat az oroszlán? Igen erős. — Nagy állat a' tengerhal? Igen nagy, és a' mint mondják, legnagyobb állat a' tengerben. — Nagyobb mint az Elefánt? Sokkal nagyobb. — Meleg még a' leves? Még elég meleg. — Jó viz ez? Jó. — Egészséges a' Bátyád? Igenis, most egészséges. — Igaz az? Igaz. — Meleg már a' izobám? Úgy gondolom, hogy már meleg. — Bé van már fűtve? Bé van igenis. — Meleg már a' kementze? Már egy kevésse meleg. — Itt van már az inasom? A' konyhában van.

a' mint,	wie.	úgy gondolom,	ich glaube	kementze,	r Ofen.
mondják,	man sagt.	hogy —	daß er	inás,	r Bediente.
tenger,	s Meer.	meleg,	warm ist.	inásom,	mein Bediente.
igaz,	wahr.	van?	ist es?	konyha,	i Küche.
izoba,	s Zimmer.	béfűtve,	ingeheißt.		

1. *Jegyzés.* Hogy már meleg, daß er schon warm ist. Ezen Mondásban a' daß Rendszerint Egybefoglaló lévén, az igét a' Mondás végére veti.
2. *Jegyzés.* A' Határozók a' Predikátum előtt szoktak állani, nem úgy mint a' Magyarban. P. o. Meleg még? Ist er noch warm? Hűde már? Ist sie schon kalt? 's a' t. It a' genug kivéteik, a' mely többnyire utánna áll az Adjectivumnak így: elég rozsz, schlecht genug, 's a' t.

§. 131. *Regula.* Mikor a' Predikátumban az Adjectivum helyett Adverbium áll, akkor a' Magyarban a' van és vannak el nem maradhatnak, mivel ilyenkor nem Kopulák, hanem ott lételt jelentő ige gyanánt állanak. A' kérdő Mondásokban ilyenkor is elől áll magyarul az Adverbium; németül pedig az ige áll elől és a' Határozó legutól. P. o. Mészze van még ide a' vendégfogadó? Ist das Wirtshaus noch weit von hier?

XII. Gyakorlás.

Kétszen van már a' ruhám? Kétszen van, igen is. — Hol van a' kaputom? Itt van. — Itt van a' szabó? Nints itt. — Mészze van a' szállása? Nem mészze van. — Otthon van most? — Úgy gondolom hogy még otthon van. — Jól van ez a' ruha tsinálva? Igen jól van. — Itt vannak már a' munkások? Itt vannak. — Itt van az a'ztalos is? Az nints itt. — Hát a' lakatos itt van? Az sints itt. — Kétszen vannak a' kőművesek? Még nintsenek.

ruhám,	mein Kleid.	szállás, das	Quartier, die	a'ztalos,	r Tischler.
kétszen,	fertig		Wohnung.	hát? c)	(also) und.
hol?	wo?	mészze,	weit.	lakatos,	der Schlosser.
kaputom,	mein Rock.	otthon,	zu Hause.	sints,	ist auch nicht.
szabó,	r Schneider.	hogy, b)	daß.	kőműves,	r Maurer.
nints, a)	ist nicht.	tsinálva,	gemacht.	nintsenek,	sind nicht.
		munkások,	Arbeitsleute		

a. Nints, a' magyarban e' helyett áll nem van és így németül így kell kienni, er ist nicht hier.

b. hogy még otthon van, daß er noch zu Hause ist.

c. Hát a' lakatos itt van? Und der Schlosser, ist er hier? Magyarul nem szoktuk mi a' kérdést ezen kezdeni, és, hanem így: hát. Erre tehát vigyázni kell.

§. 132. *Regula.* A' Genitivus mellett mindenkor áll még egy más Substantivum, a' melly a' Németben a' Genitivusnak előtte, a' Magyarban pedig rendszerént utánna áll, még pedig a' mi Nyelvünkben ragasztékkal. P. o. Az Istennek az akarata, der Wille Gottes. Magyarúl a' Genitivus igen gyakran megrövidítve áll és ekkor utánna az Artikulus elmarad, így: Az Isten akarata. A' megrövidített Genitivust arról könnyű észre venni, hogy utánna a' Substantivum ragasztékkal áll, és ezen okból szükségtelen is a' megrövidített Genitivust *kihagyóval* megjelelni, így: az Isten' akarata.

XIII. Gyakorlás.

Die Breite des Tisches. — Der Geruch des Weines. — Der Hund des Jägers. — Der Hut des Bedienten. — Die Haut des Liegers. — Die Schneide des Messers. — Die Spitze der Gabel. — Der Stiel des Löffels. — Der Geruch der Speise. — Der Geschmack des Weines. — Der Preis der Waare. — Der Wille des Herrn. — Der Nutzen der Schafe. — Der Geruch der Blumen.

i Breite,	szélesség.	i Schneide,	él.	r Preis,	ár.
r Geruch,	szag.	i Spitze,	hegy.	r Wille,	akarat.
r Jäger,	vadász.	r Löffel,	kalán.	r Herr,	úr.
r Bediente,	inas.	r Stiel,	nyél.	s Schaf,	juh.
r Hut,	kalap.	r Geschmack,	íz.	r Nutzen,	haszon.
i Haut,	bőr.	i Waare,	portéka.	i Blume,	virág.

XIV. Gyakorlás.

Die Zahl der Einwohner. — Die Menge der Sterne. — Die Güter des Grafen. — Die Fische des Meeres. — Die Einwohner der Stadt. — Die Produkte des Landes. — Die Fenster des Hauses. — Die Gräthen der Fische. — Die Blätter der Bäume. — Die Spielsachen der Kinder. — Die Federkielen der Gänse. — Die Gebrauche der Türken. — Die Gesetze der Ungarn. — Die Übersetzung der Aufgabe. — Der Hut des Bedienten.

r Einwohner,	lakos.	s Land,	ország.	i Gänse,	lúd.
i Zahl,	szám.	s Produkt,	termés.	r Federkiel,	toll.
r Stern,	csillag.	s Fenster,	ablak.	r Gebrauch,	szokás.
i Menge,	sokaság.	s Haus,	ház.	r Türke,	Török.
s Hut,	jószág.	i Gräthe,	szálka.	r Ungar,	Magyar.
r Graf,	Gróf.	s Blatt,	levél.	s Gesetz,	törvény.
s Meer,	tenger.	r Baum,	fa.	i Übersetzung,	fordítás.
i Stadt,	város.	i Spielsache,	játék.	i Aufgabe,	gyakorlás.

Jegyzés. Der Hut des Bedienten, az inas kalapja. Jegyezzük meg itt előre az olyan Szókról, mellyek eredetüképpen Adjektivumok ugyan, de Substantivum gyanánt vétetnek, minéműek: arm, szegény; fremd, idegen; reich, gazdag; bedient, (Multrészesülő) szolgált, 's a' t. hogy mint Substantivumok, mind a' III-dik Eszövegetésre tartoznak. P. o. der Arme, a' szegény, des Armen, a' szegénynek, 's a' t. der Bediente, des Bedienten, 's a' t. de mikor határozatlan Articulus áll előttök, a' Nominativusban így vannak: ein Armer, ein Fremder, ein Bedienter, 's a' t.

XV. Gyakorlás.

Az atyának a' jósága. — Az anyának a' szeretete. A' fiúnak a' kötelessége. Az embernek a' teste. — A' gyermeknek a' feje. — Az órának a' mutatója. — A' falunak a' nagysága. A' mesének a' kezdete. Az elzútonak az első napja. — A' fésűnek a' fogai. A' kementzének a' lábai. Az asztalnak a' szegletei. A' polgároknak a' fegyverei. A' madárnak a' két szárnya. A' pillangónak a' hat lába és négy szárnya. A' gyakorlásnak a' vége.

szeretet,	i Liebe.	első,	r, i, s erste.	két,	zwei.
kötelesség,	i Pflicht.	elzúton,	s Jahr.	szárny,	r Flügel.
test,	r Leib.	fog,	r Zahn.	madár,	r Vogel.
fej,	r Kopf.	fésű,	r Kam.	hat,	sich.
mutató,	r Zeiger.	láb,	r Fuß.	négy,	vier.
fal,	s Dorf.	kementze,	r Ofen.	pillangó,	r Schmetterling.
kezdet,	r Anfang.	szeglet,	i Ecke.	vég,	s Ende.
mesé,	i Fabel.	fegyver,	s Gewehr.	gyakorlás,	i Aufgabe.
távolság,	i Entfernung.	polgár,	r Bürger.		

Jegyzés. Mikor valamely felvett tárgynak több birtokait vagy részeit számlálom elő, vagy kérdezem valakitől, akkor ezt a' Genitívust, melly a' Bíró Substantívumot jelentené rendszerént elhagyjuk, és megelégszünk azzal, hogy a' Belzéd elején egyzer említettük: de azért Magyarúl a' ragasztékot el nem hagyhatjuk, Németül pedig a' ragasztékot ki nem tesszük, mivel mindenkor alatta értjük a' Genitívust. P. o. Ha egy festett madár részeit kérdezném; először ezt kérdezném. Mitsoda ez? F. Madár. Wo ist das? Ein Vogel. Azután: Hol van a' feje? Itt van. Wo ist der Kopf? (nem sein Kopf, mert ezt értem alatta, des Vogels, a' madárnak) Hier. Hol van az orra? Itt van. Wo ist der Schnabel? Hier. 's a' t.

XVI. Gyakorlás.

A' teremő jósága. Az Isten böltsessége. A' világ kezdete. A' föld kerekése. Az ég nagysága. A' nap és hold távolsága. A' tenger mélysége. A' szél sebessége. A' tűz melegsége. — A' madarak éneklése. Az állatok eledele. A' virágok szépsége. — A' házak ablakai. A' városok nevei. Az emberek tselekedetei. — A' tenger halai. Az erdő vadai. A' levegő madarai. A' sziget lakosai.

teremő,	r Schöpfer.	hold,	r Mond.	eledel,	i Nahrung.
jóság,	i Güte.	mélység,	i Tiefe.	szépség,	i Schönheit.
böltsesség,	i Weisheit.	tenger,	s Meer.	név,	r Name, III. E.
kezdet,	r Anfang.	sebesség,	i Geschwindigkeit.	tselekedet,	i Handlung.
világ,	i Welt.	fejt,	feit.	vad,	s Wild.
kerekesség,	i Runde.	szél,	r Wind.	levegő,	i Luft.
nagyság,	i Größe.	melegség,	i Wärme.	lakos,	r Einwohner.
távolság,	i Entfernung.	tűz,	s Feuer.	sziget,	i Insel.
nap,	i Sonne.	éneklés,	r Gesang.		

J. 133. *Regula.* A' Genitivus a' hozzá tartozó Substantivummal együtt a' Mondásban csak egy Szubjektumot vagy egy Predikátumot tehet. P. o. Ennek az órának a' mutatója arany; der Zeiger dieser Uhr ist von Gold. A' föld kigőzölése az eső oka, die Ausdünstung der Erde ist die Ursache des Regens.

XVII. Gyakorlás.

Das Thor des Hauses ist roth. — Die Fenster des Hauses sind klein. — Die Thür des Zimmers ist zu nieder. — Der Rahmen des Spiegels ist schwarz. — Das Glas des Fensters ist nicht rein. — Der Schlüssel der Thür ist sehr groß. — Die Blätter der Bäume sind grün. — Die Farben der Blumen sind: weiß, gelb, blau, roth, hochroth, weissenfarb. — Die Übersetzung dieser Aufgabe ist nicht schwer.

§ Thor,	kapu.	r Spiegel,	tükör.	grün,	zöld.
roth,	veres.	r Rahmen,	ráma.	i Farbe,	szín.
klein,	kitsiny.	schwarz,	fekete.	weiß,	fehér.
§ Zimmer,	szoba.	§ Glas,	üveg.	gelb,	sárga.
i Thür,	ajtó.	rein,	tiszta.	blau,	kék.
zu,	igen.	r Schlüssel,	kulcs.	hochroth,	piros.
nieder,	alacsony.	§ Blatt,	levél.	weissenfarb,	violaszín.

Jegyzés. Efféle példákat a' Tanúko maga is eleget tehet öszve gyakorlás kedvéért, mind Magyarúl, mind Németül; tsak arra vigyázzon, hogy ha kérdéskeppen teszi fel az ilyen Mondást, akkor a' Németben a' Kopulát tegye elől, ez után a' Szubjectumot és utól a' Predikátumot, nem pedig azzal a' rendel, a' mellyel a' Magyarban rakjuk el. P. o. Nehéz ennek a' Gyakorlásnak a' fordítása? Ist die Übersetzung dieser Aufgabe schwer?

XVIII. Gyakorlás.

Der Name dieser Stadt ist Deutsch Wien, Ungarisch Béts. Die Einwohner dieser Stadt sprechen Deutsch, Italienisch, Französisch und Ungarisch. Die Aussprache dieses Wortes ist schwer. — Die Lage dieser Festung ist sehr gut. — Die Breite dieses Zimmers ist zweymahl soviel als seine Länge. — Die Füße dieser Sessel sind sehr schwach. Die Füße jener Tische sind nicht gleich. — Der Zeiger dieser Uhr ist von Stahl. — Das Betragen dieser Kinder ist lobenswürdig. — Die Schrift dieses Mädchens ist sehr leserlich.

Deutsch,	németül.	i Lage,	fekvés.	r Zeiger,	mutató.
Ungarisch,	magyarúl.	i Breite,	szélesség.	von Stahl,	adj. acél.
sie sprechen,	beszélnek.	zweymahl	két	§ Betragen,	mag. viselked.
Italienisch,	olaszul.	so viel,	annyi.	lobenswürdig,	dicséretre méltó.
Französisch,	frantziául.	i Länge,	hossz.	§ Mädchen,	leány.
i Aussprache,	kimondás.	r Sessel,	szék.	i Schrift,	írás.
§ Wort,	szó.	schwach,	gyenge.	leserlich,	olvasható.
i Festung,	vár.	gleich,	egyforma.		

XIX. Gyakorlás.

Az Isten akarata szent. — Az ég nagysága megmérhetetlen — A' szél ereje igen nagy. — A' föld kigözlölgése az eső oka. — Az Isten munkái a' legnagyobb böltsesség jelei. — A' böltsnek legfőbb boldogsága a' virtus. — Az Isten a' világnak teremtője és megtartója. — A' szükség az embernek legjobb tanítója. — A' heverés a' szegénységnek szoros barátja. — A' mértékletesség az egészségnek legnagyobb pártfogója. A' kevelység az embernek legnevettségesebb hibája. A' szegénység sokszor a' szerentsétlenség következése. — A' nemes szív az okos gondolkozásnak bizonyos jele.

akarát,	r Wille.	virtus,	i Jugend.	kevelység,	r Stolz.
szent,	heilig.	kellemetes,	angenehm.	nevettség,	lächerlich.
megmérhetetlen,	unermesslich.	teremtő,	r Schöpfer.	hiba,	r Fehler.
erő,	i Gewalt.	megtartó,	r Erhalter.	sokszor,	oft.
kigözlölgés,	Ausdünnung	szükség,	i Noth.	szerentsétlenség,	s Un-
ok,	i Ursache.	tanító,	r Lehrer.		glück.
eső,	r Regen.	heverés,	i Faulheit.	következés,	i Folge.
munka,	s Werk.	szegénység,	i Armuth.	nemes,	edel, edler.
böltsesség,	i Weisheit.	szoros,	genau.	szív,	s Herz.
jel,	s Zeichen.	barát,	r Freund.	bizonyos,	gewiß, sicher.
legfőbb,	r, i, s höchste.	mértékletesség,	die Mäßigkeit.	jel,	s Zeichen.
boldogság,	i Glückseligkeit.	egészség,	i Gesundheit.	okos,	vernünftig.
bölts,	r Weise.	pártfogó,	r Gönner.	gondolkodás,	die Den-
					ungsart.

XX. Gyakorlás.

Ennek a' háznak a' birtokosa egy fábrikus. — Ennek a' zobának az ablakai igen alacsonyok. — Annak az órának a' tokja arany. Annak a' kalmárnak a' portékái igen drágák. Ennek a' késnek a' nyele tsont. Ennek a' posztónak a' réfe tíz forint. Annak a' setét kék posztónak a' réfe húszonöt forint. Ennek a' városnak a' lakosai mind Magyarok. — Az embernek a' gondolatjai változók. — Az emberi testnek részei a' természetnek remekjei. — A' virágoknak sokféle színei, a' tavasznak legnagyobb ékessége.

birtokos,	r Besitzer.	rél,	i Elle.	rész,	r Theil.
fábrikus,	r Fabrikant.	posztó,	s Tuch.	természet,	i Natur.
alacsony,	niedrig.	forint,	r Gulden.	remek,	s Meisterstück.
tok,	s Geheis.	setét kék,	dunkel blau.	virág,	i Blume.
arany,	von Gold.	mind,	alle.	sokféle,	vielerley.
portéka,	i Waare.	gondolat,	r Gedanke.	szín,	i Farbe.
kalmár,	r Kaufmann.	változó,	veränderlich.	ékesség,	i Zierde.
nyél,	r Stiel.	emberi,	menschlich.		
tsont, (s Bein) von Wein.	test,	r Körper.			

XXI. Gyakorlás.

Der Vater ist die Stütze des Sohnes und der Sohn die Hoffnung des Vaters. — Die guten Kinder sind die Freuden der Altern. — Die Mäßigkeit ist der Schatz des Weisen. Die Unmäßigkeit ist der größte Feind der Gesundheit. — Dieses Leben ist die Morgenröthe des künftigen Lebens. Der Schlaf ist der Schatten des Todes. Die Zunge ist der Dolmetscher der Seele. Der Regen ist die Folge der Ausdünstung der Erde. — Die Freundschaft ist die Freude des Lebens. Der Kopf ist der edelste Theil des Körpers. Der Friede ist die größte Wohlthat des Himmels.

r Sohn, fű.	r Feind, ellenség.	r Regen, eső.
i Stütze, istáp.	s Leben, élet.	Ausdünstung, kigőzölgés
i Hoffnung, reménység.	künftig, jövődő.	i Folge, következés.
i Altern, szülek.	i Morgenröthe, hajnal.	i Freundschaft, barátság.
i Freude, öröm.	r Schlaf, álom.	r Kopf, fő.
r Weise, bölts.	r Tod, halál.	r Körper, test.
r Schatz, kincs.	r Schatten, árnyék.	edelster, legnemesebb.
die Unmäßigkeit, mérték-	i Zunge, nyelv.	r Theil, rész.
letlenség.	i Seele, lélek.	r Friede, békeség.
i Gesundheit, egészség.	r Dolmetscher, tolmács.	i Wohlthat, jótétemény.

§. 134. *Regula.* Gyakorta megesik, hogy annak a' szónak, melly a' Genitivus birtokát jelenti, magának is ismét birtokot tulajdonítunk. Illyenkor két Genitivus áll egymás előtt és még egy harmadik Substantivum a' Németben legelő, a' Magyarban pedig legutól. Ez az oka, hogy mi az illyen Mondásokat a' Német nyelvezhköpest, egészen vizsgálva mondjuk, így: a' fák leveleinek a' színe, die Farbe der Blätter der Bäume. — A' Magyarban az első Genitivust illyenkor mindig megrövidítjük.

XXII. Gyakorlás.

Die Einwohner der Stadt. Die Zahl der Einwohner der Stadt. — Die zwey und fünfzig Komitate Ungarns. Die Nahmen der zwey und fünfzig Komitate Ungarns. Merkwürdige Thaten des Königs Mathias. — Beschreibung der merkwürdigen Thaten des Königs Mathias. Die verschiedenen Produkte des Landes. Beschreibung der verschiedenen Produkte des Landes. Die verschiedenen Vortheile der Schafzucht. Darstellung der verschiedenen Vortheile der Schafzucht. Die Verbesserung der Bienezucht. Die beste Art der Verbesserung der Bienezucht.

i Zahl, szám.	i That, viselt dolog.	r Vortheil, halzon.
Ungarn, Magyarorszá.	i Beschreibung, leírás.	i Darstellung, előadás.
r Komitat, vármegye.	Land, Ország.	i Bienezucht, méhtartás
r König, Király.	verschieden, külömbféle.	i Verbesserung, javítás.
r Mathias, Mátyás.	s Produkt, termék.	bester, legjobb.
merkwürdig, nevezetes.	Schafzucht, juhtartás.	i Art, mód.

XXIII. Gyakorlás.

A' város uttzái. A' város uttzáinak a' nevei. — Az embernek a' jobb keze. Az ember jobb kezének az ujjai. — A' fáknak a' levelei. A' fák leveleinek a' színe zöld. A' lúdnek a' bal szárnya. A' lúd ballzárnának a' tollai jók pennáknak. Az Istvánnak a' kaputja. Az István kaputjának az ujjai szükek. A' madárnak a' feje. A' madár fejének a' színe veres. — A' világ teremtése. A' világ teremtésének históriája.

úttza,	i Gasse.	szárny,	r Flügel.	szük,	eng.
jobb kéz,	i rechte Hand.	penna,	i Schreibfeder.	fej,	r Kopf.
ujj,	1. der Finger. 2. der Armel.	pennáknak,	zu Schreibfedern.	teremtés,	i Erschaffung
toll,	r Kiel.	kaput,	r Kock.	história,	i Geschichte.
bal,	link.	István,	Stephan.		

§. 135. *Regula.* A' Genitivus mellett álló és azzal öszveköttetésben lévő Substantivum nem mindenkor a' Nominativusban áll, mint az eddig elhordott Példákban láttuk; hanem állhat akármelyik Ejtésben és akármelyik Elölutoljáróval is. P. o. A' Grófnak az inassa, der Bediente des Grafen. A' Gróf inassának adtam, ich habe es dem Bedienten des Grafen gegeben. A' Gróf inassát keresem, ich suche den Bedienten des Grafen. A' Gróf inassától hallottam, ich habe es von dem Bedienten des Grafen gehört, 's a' t.

XXIV. Gyakorlás.

Schreibe dem ältern Bruder deines Vaters, daß ich dem Lehrer seines Sohnes fünfzig Gulden gezahlt habe. — Schicke diese Bücher dem Freunde meines Lehrers. Gib diese Schlüssel der Kammerjungfer der Gräfinn. Lies fleißig die Gesichte deines Vaterlandes und studiere die Gesetze des Landes. Weide die Gesellschaft der Spieler, welche die besten Stunden des Tages und die schönsten Jahre ihres Lebens ohne allen Nutzen verschwenden. Ahme die Beispiele der Weisen nach, die jede Stunde des Tages nützlich zubringen.

schreibe,	írj.	i Gräfinn,	Grófné.	r Nutzen,	haszon.
älterer Bruder,	bátya.	lesen,	olvasni.	ohne,	nélkül.
r Sohn,	fiú.	fleißig,	szorgalmasan.	verschwenden,	elvezte-
zahlen,	fizetni.	s Vaterland,	haza.	getni.	
schicken,	elküldeni.	studiren,	tanálni.	nachahmen,	követni.
s Buch,	könyv.	s Gesetz,	törvény.	s Beispiel,	példa.
geben,	adni.	i Gesellschaft,	társaság.	jeder,	minden.
r Schlüssel,	kulcs.	r Spieler,	játszó.	nützlich,	hasznosan.
i Kammerjungfer,	szobaleány.	i Stunde,	óra.	zubringen,	eltölteni.
		r Tag,	nap, nappal.		

XXV. Gyakorlás.

Aus den zwey großen Stoßzähnen des Elephanten verfertigt man die besten Kämme, schöne Messerstiele, Becher, Fingerhüte und andere Dinge. — Aus den Federkielen des Raben werden die besten Federn zum Zeichnen gemacht. — Aus den Lumpen der zerrissenen Kleider macht man das Papier. — Aus der Wolle der spanischen Schafe macht man das feinste Tuch. — Für viele unnüthige Produkte Asiens und Afrika's führen die Fremden viel gutes Geld aus Osterreich und aus Ungarn. — Zur Erlernung einer Sprache wird Lust, Fleiß und Übung erfordert. — Jede Kunst hat aus der Nachahmung der Natur ihren Ursprung genommen.

aus,	ból, ből.	zerrissen,	elszakadt.	ein jeder,	minden.
r Stoßzahn,	agyar.	r Lumpen,	rongy.	i Sprache,	nyelv.
verfertigt man,	készítik.	s Kleid,	ruha.	i Erlernung,	megtanulás.
die besten,	legjobb.	macht man,	tsinálják.	zu,	-ra.
r Kamm,	fésű.	Spanisch,	spanyol.	i Lust,	kedv.
r Messerstiel,	késnyél.	i Wolle,	gyapju.	r Fleiß,	szorgalmatosság.
r Becher,	pohár.	fein,	finom.	i Übung,	gyakorlás.
r Fingerhut,	gyűrűs.	unnötbig,	szükségtelen.	wird erfordert,	kiván-
s Ding,	dolog.	s Produkt,	termés.	tatik.	
r Hahn,	holló.	für,	-ért.	i Kunst,	mesterség.
r Federkiel,	toll.	Asien,	Ázsia.	i Natur,	termézet.
Federn zum Zeichnen,	rajzoló pennák.	Fremder,	idegen.	i Nachahmung,	hímezés.
werden gemacht,	tsinálják.	s Geld,	pénz.	hat genommen,	vette.
		führen, (aus)	kivisznek.	r Ursprung,	eredet.
		Osterreich,	Ausztria.		

XXVI. Gyakorlás.

Engedelmeskedj az Atyád parantsolatjának. — Az betsüli a' tudományok barátit és előmozdítóit; a' ki tudja azoknak hasznait. — Magyarországnak minden részeiből igen sok gyapjút hordanak Ausztriának és Morvaországnak posztó-fabrikáiba. Az ott készült posztót lehordják hazánk városaiha. Az ország kebelében is lehetne elég posztót szöni; de némelly gavallér nem is tartja szépnek a' mi nem Bétsből jött.

engedelmeskedni, gehor-	rész,	r Theil.	kebel,	r Schoof.
chen.	hordanak,	führt man.	lehetne,	könnte man.
parantsolat, r Befehl.	hordani,	führen.	szöni,	weben.
betsülni, schäken.	gyapju,	i Wolle.	némelly,	mancher.
előmozdító, r Beförderer.	posztófabrika, die Tuch-	fabrik.	gavallér,	r Cavalier.
tudomány, i Wissenschaft	Morvaország, b) Währen		nem is tartja,	hält es nicht
a' ki, der.	ott,	dort.	szépnek,	für schön.
azoknak, deren.	készült,	verfertigt.	a' mi,	was.
hasznokat, a) Nutzen.	lehordják,	führt man.	jött,	gekommen ist.
tudja, weiß, v. kennt.	haza,	s Vaterland.		
minden, alle.				

a. Nutzen, ennek a' szónak a' Németben nints Többsese.

b. Morvaországnak, von Währen lásd a' Grammat. a' 48. S. Jegyz.

XXVII. Gyakorlás.

Die Stadt Raab ist nicht so groß, auch nicht so bevölkert als Pressburg. — Aus der Festung Ofen ist eine schöne Aussicht auf den Donaufluß und auf Pest hinab. — Der Füreder Sauerbrunnen liegt dicht beim Mattensee. — Auf den karpatischen Gebirgen kann man viele seltene Pflanzen und Blumen und unter andern auch viel isländisches Moos finden. — In der Stadt Wien wohnen ungefähr dreymahlhundert tausend Menschen.

Raab,	Győr.	hinab,	lefelé.	i Pflanze,	plánta.
so,	ollyan.	Füreder,	Füredi.	unter andern,	a' többek
auch nicht,	nem is.	r Sauerbrunnen,	sava-	közt.	
bevölkert,	népes.		nyúviz.	isländisch,	Izlandiai.
Pressburg,	Pozson.	dicht,	a' partján.	s Moos,	moh.
i Festung,	vár.	liegt,	feklzik.	kann man finden,	lehet
Ofen,	Buda.	am Mattensee,	a' Balaton	találni.	
i Aussicht,	kinézés.		tavának.	ohngefähr,	mintegy.
auf,	-re.	s Gebirge,	hegy, bértz.	wohnen,	lakkak.
Donaufluß,	Duna vize.	seltén,	ritka.		

XXVIII. Gyakorlás.

Budának a' fekvése sokkal szebb, mint Pestnek a' fekvése. Bétsnek a' neve magyarul ollyan forma, mint Pétsnek a' neve. Béts városának az úttzái többnyire keskenyek és az épületek magassága miatt setétek. — Buda várát sokáig birták a' Törökök. — Belgrád váránál sok vitéz Magyar végezte életét. A' Duna vizére nehéz hídát építeni, mert igen sebes és mély, a' Tisza vize lassabban foly. — A' Karpatus hegyein sok medve és köszáli zerge találtatik. A' Fertő tavában kevés jó hal van, de a' Balaton tavából sok jó halat fognak ki, nevezetesen onnan hordják Bétsbe a' jóízű Fogast.

fekvés,	i Lage.	sokáig, a)	lange.	medve,	r Bär.
Buda,	Ofen.	birni,	in Besitz haben.	köszáli zerge,	i Gemse.
sokkal,	(viel mit) viel.	vitéz, b)	tapfer.	Fertő tava,	Neustädlersee
név,	r Náme.	végezni,	endigen.	van,	gibt.
ollyan forma,	flingt un-	Duna vize, r	Donaufluß.	kevés, d)	wenig.
	gefähr so.	nehéz,	schwer.	fognak ki, e)	fischt man
Péts,	Fünffirchen.	hid,	i Brücke.	heraus.	
úttza,	i Gasse, Strasse.	mert, c)	weil.	nevezetesen,	nahmentlich
többnyire,	meistens.	sebes,	schnell.	hordják,	führt man.
miatt,	wegen.	mély,	tief.	jóízű,	schmackhaft.
magasság,	i Höhe.	Tisza,	i Theis.	Fogás,	s Zahnaul.
épület,	s Gebäude.	foly,	fließt.	onnan,	von dorthier.
setét,	finster.	lassabban,	langsamer.	Bétsbe,	nach Wien.
vár,	i Festung.	találtatik,	findet man.		

a. sokáig birták a' Törökök, haben die Türken lange in Besitz gehabt.
b. sok vitéz Magyar végezte életét, haben viele tapfere Ungarn ihr Leben geendiget.

c. mert igen sebes és mély, weil er sehr schnell und tief ist.

d. kevés jó hal, wenig gute Fische.

e. sok jó halat fognak ki, fischt man viele gute Fische heraus.

§. 137. *Regula.* A' több különös tulajdonságai között a' Magyar Nyelvnek nevezetes ez is, hogy mi Magyarok nem tsak az Adjectivumot szoktuk a' Substantivumá eleibe tenni, hanem a' *Melleslegvaló magyarszatokat* (Appositiokat) is, úgy, hogy azokat előbb Adjectivumokká változtatjuk. Mikor az ilyen magyarszatok vagy *Határozókból* vagy *Elölutohárróval öszvetett szókból* állanak; akkor ezeket egyébképpen nem változtathatjuk Adjectivumokká, hanem úgy, hogy a' mellettek álló igének a' *Részestőljét* vetjük utánna (melly a' nélkül is Adjectivum), vagy pedig ezen *Részestőlket: való, lévő.* Ez az oka, hogy a' mi nyelvünkben ez a' *való, lévő,* igen gyakran elő fordul. Az ezekkel való élest nyelvünkben az idegenek rendkívül nehezen tanulják meg, és mint, hogy ez a' Német nyelvben másképpen esik; nekünk is különös figyelmetességet kell ennek megtanulására fordítanunk.

A' Németek az ilyen mondásokat többnyire megoldtják, és a' mi *Részestől* Adjectivumunkat vagy így írják le a' *melly — — van, volt,* 's a' t. vagy pedig minden ige nélkül, tsak utánna téve a' Substantivumnak. P. o. *Die Glocken welche auf den Thürmen sind,* vagy pedig tsak így: *die Glocken auf den Thürmen.*

Ha pedig mesélik, hogy a' Németek is, a' mi módunk szerént, a' *Részestől* a' Substantivum előtt megtartják: akkor a' Substantivum Articulussát legelőb botsátják; a' mire nekünk különösen figyelmeznünk kell, annyival inkább hogy nyelvünkben az articulus sokszor elhagyódik. P. o. a' *Pillangónak* a' fák kérgei között lappangó tojásai, tavaszszal kikelnek, die zwischen der Rinde der Bäume versteckten Eyer der Schmetterlinge, werden im Frühjahr ausgebrütet, vagy pedig: A' *Pillangónak* télen a' fák kérgei között lappangó tojásaiból, tavaszszal hernyók bújnak ki. Aus den im Winter zwischen der Rinde der Bäume versteckten Eiern der Schmetterlinge kriechen im Frühjahr Raupen hervor. Ezt a' közönséges beszédben így mondanánk. Aus den Eiern der Schmetterlinge, welche den Winter hindurch (télen által) zwischen der Rinde der Bäume versteckt waren, kriechen im Frühjahr Raupen hervor.

A' *való és lévő* *Részestől*ket gyakran ki lehet az írásbeli beszédben ezzel tenni, sich befindend; de az élő beszédben rendszerént vagy körülírva tétetik ki ezekkel, welcher, v. der — ist, 's a' t. vagy tsak utánna tétetik a' Substantivumnak, mint seljebb láttuk.

Az itt következő *Gyakorlásokat* fordítsa le a' Tanuló Magyarra és próbálja azokat újra Németre fordítani. A' Magyar *Gyakorlást* itt elhagytam, attól tartván, hogy a' gyengébb idejű Tanuló hibákat ejtene annak Németre-fordításában 's hibához szoktatná magát. *Köz,* ezt telzi: *Közönséges beszédben így mondják.*

XXIX. Gyakorlás.

Die im Meer sich befindenden Fische sind nicht alle essbar. *Köz.* Die Fische, welche sich in dem Meere befinden, sind nicht alle essbar. — Die auf meinem Tische liegenden Bücher sind alle in Ungrischer Sprache geschrieben. *Köz.* Die Bücher, welche auf meinem Tische liegen, u. s. f. (und so fort, és így tovább). — Die in meinem Garten befindlichen Obstbäume sind von der besten Sorte. *Köz.* Die Obstbäume, welche sich in meinem Garten befinden, u. s. f. — Die in der Donau sich befindenden Fische sind von besserem Geschmack, als die sich in der Theis befinden. *Köz.* Die Fische aus der Donau sind von besserem Geschmack, als die aus der Theis.

sich befinden, lenni, találtni,

essbar,	megehesz.		liegen,	feküdni, lenni,	beszindlich,	találtató.
			szind geschrieben,	vannak	r.Obstbaum,	gyümölszfa.
			irva.			

XXX. Gyakorlás.

Das Wasser in den gegrabenen Brunnen ist härter als das fließende Wasser; daher ist dieses sowohl zum Trinken als zum Waschen besser. — Der in Bergwerken und nützlichen Produkten bestehende Reichthum Ungarns ist ein unschätzbarer Schatz dieses Landes. Köz. Der Reichthum Ungarns, welcher in Bergwerken und nützlichen Produkten besteht, u. s. f. — Die in dem linken Flügel der Gans sich befindenden Federkielen sind besser zu Schreibfedern, als die in dem rechten Flügel, weil jene im Schreiben dem Zeigefinger anliegen. Köz. Die Federkielen, welche sich in dem linken Flügel der Gans befinden, u. s. f. — Das in den Oesterreichischen und Mährischen Fabriken aus der Ungarischen Schafwolle verfertigte Tuch wird wieder nach Ungarn zurückgeführt und dort verkauft.

gegraben, <i>part. ásott.</i>	bestehen, <i>állani vala-</i>	recht, <i>jobb.</i>
r Brunnen, <i>kút.</i>	miben.	weil, <i>minthogy.</i>
hart, <i>kemény.</i>	r Reichthum, <i>gazdagság.</i>	r Zeigefinger, <i>mutatóujj.</i>
fließend, <i>folyó.</i>	unschätzbär, <i>megbetsül-</i>	anlieger, <i>megfektűnti.</i>
daher, <i>a' honnan.</i>	hetetlen.	i Schafwolle, <i>gyapjú.</i>
sowohl, <i>mind.</i>	r Schaz, <i>kints.</i>	verfertigt, <i>készített.</i>
trinken, <i>inni.</i>	link, <i>bal.</i>	wieder, <i>ismét.</i>
als, <i>mind.</i>	r Flügel, <i>szárny.</i>	zurückführen, <i>visszatáho-</i>
zum waschen, <i>mosdani.</i>	r Federkiel, <i>toll.</i>	dani.
s Bergwerk, <i>bánya.</i>	zu, <i>nak, nek.</i>	verkaufen, <i>eladni.</i>
	i Schreibfeder, <i>penna.</i>	

§. 138. *Regula.* A' birtokos é, mellyet eddig Genitivusnak tartotunk, a' Kérdő Mondásokban és a' feleletekben némétül így tétetik ki, gehört. Lass ezen é-ről a' Grammatikának 27-dik levéllapján a' Külföldös jegyzésben az 1. szám alatt, és a' 28-dik levélen a' 2. és 3. szám alatt. A. *ezt fezi* Antwort, az az *felelet.*

XXXI. Gyakorlás.

Wem gehört diese Dose? A. Dem Herrn Sekretär. — Wem gehört dieses Messer? A. Dem Ludwig. — Wem gehört dieser Schlüssel? A. Dem Bedienten. — Wem gehören diese Ringe? A. Meiner Mutter. Gehört dieser Mantel deinem ältern Bruder? A. Ja, er gehört ihm. — Gehört dieser Stock Ihnen? A. Ja. — Gehört dieser Hut nicht Ihnen? A. Nein er gehört nicht mir. — Gehören die kanarischen Inseln den Portugiesen? Nein, sie gehören den Spaniern. — Gehört die Insel Madeira auch den Spaniern? Nein diese gehört den Portugiesen.

wem gehört? <i>kié?</i>	r Bediente, <i>inas.</i>	gehört Ihnen? <i>az Úré?</i>
i Dose, <i>piklis.</i>	wem gehören? <i>kié?</i>	kanarisch, <i>kanári.</i>
r Sekretär, <i>Titoknok.</i>	r Ring, <i>gyűrű.</i>	der Portugiese, <i>Portu-</i>
Ludwig, <i>Lajos.</i>	r Mantel, <i>köpönyeg.</i>	gallus.
r Schlüssel, <i>kulcs.</i>	r Stock, <i>pálta.</i>	Spanier, <i>Spanyol.</i>

XXXII. Gyakorlás.

Kié ez a kalap? F. A' Mihályé. — Kié ez a zsebkész-
kenő? F. Az Ötsémé. — Kiéi ezek a' keztyűk? F. A' Néné-
méi. Kié ez a' nagy ház? F. Egy Kalmaré. — Kiéi ezek a'
könyvek? F. A' Tanítóméi. Kiéi ezek a' juhok? F. Az Ura-
ságéi. — Kié Martinik szigete? F. A' Frantziáké. Az Atyádé
ez a' kert? F. Igenis az atyámé. A' városé ez a' Puzta? F.
Igenis a' városé. — A' Grófé ez a' jószág? F. Igenis a' Grófé
és a' testvér Öttséé. — Jamajka szigete Amérikában a' Fran-
tziáké? F. Nem, hanem az Anglusoké.

Mihály,	Michael,	kalmár,	r Kaufmann.	testvér öttsé,	sein jünge-
zsebkészkenő,	Sackstuch,	tanító,	r Behrer.	nem, hanem, nein, son-	rer Bruder.
keztyű,	r Handschuh,	uraság,	i Herrschaft.		
neném,	meine ältere Schwester.	frantziák,	i Franzosen.		dem.
		Puzta,	s Prädium.		
		jószág,	s Gut.		

§. 139. *Regula.* Mikor ez a' *Birtokos* é más Genitivus után fordul elő a' Mondásban, és a' Szubjektum helyén áll, akkor Németül ezen *Birtást jelentő Név* mással kell kitenni; sein, seine, sein; ihr, ihre, ihr; mikor pedig Predikátum helyén áll ezzel teljűk ki gehört; neha így: ist des, 's a' t. P. o. Az ötsém kalapja még egézen új, de a' Ferentzé már viseltes, der Hut meines jünger Bruders ist noch ganz neu, aber des Franzens seiner ist schon abgetragen. Ez a' ménés a' városé, diese Stuterey gehört der Stadt.

XXXIII. Gyakorlás.

Az öznek a' bőre jó keztyűnek és nadrágoknak, de a' szarvasé sokkal jobb, mert erősebb és tartósabb. Az állatok színe igen sokféle, p. o. az orofzlán színe sárgás barna, az elefánté hamuzínü, a' lovaké vagy fekete, vagy szürke, vagy pej; az ökrök színe többnyire fejér, a' teheneké vagy fejér vagy rőt, mint p. o. a' Tirolisi és Helvétziai teheneké. Ez a' ménés nem az uraságé, hanem a' városé; mert az uraságéban többnyire feketé lovak vannak. Add meg a' Tsászárnak a' mi a' Tsászáré, és az Istennek a' mi az Istené. — Mindnyájan az Uréi vagyunk.

öz, *)	s Kehl.	hamuzínü,	aschfarben.	Tirolisi,	Tiroler.
-nek,	zu.	vagy, vagy,	entweder,	Helvétziai,	Schweizer.
keztyű,	r Handschuh.		oder.	ménés,	i Stuterey.
nadrág,	i Hose.	szürke,	grau.	uraság,	i Herrschaft.
szarvas,	r Hirsch.	pej,	gelbbraun.	hanem,	sondern.
tartós,	dauerhaft.	ökör,	r Oche.	add meg,	gib.
szín,	i Farbe.	többnyire,	meistens.	Tsászár,	r Kaiser.
sokféle,	vielerley.	tehen,	i Kuh.	éi vagyunk,	wir gehören.
sárgás,	gelblich.	rőt,	röthlich.	mindnyájan,	alle.
barna,	braun.	mint p. o. als zum Bey-	spiel.		

*) az öznek a' bőre, das Kehlleder, (az öbőr).

XXXIV. Gyakorlás.

Példák a' 3-dik Ejtésre v. Dativusra

Adj a' izegénynek: de a' heverőnek ne adj. — Megígértem a' bírónak, hogy segítségül leszek azoknak, a' kiknek a' árvíz sok kárt tett. A' víznek és tűznek sok jót köszönünk de sok kárt is tesznek az embereknek. — Kinek köszönjük a' természetnek azon javait, mellyekkel élünk? Az Istennek, a' ki adja azokat minékünk, mint gyermekeinek.

adj,	gib.	leszek,	ich werde seyn.	ki?	wer?
izegény,	arm.	a' ki,	der.	köszönhetjük,	können wir
heverő,	Faulenzer.	árvíz,	Überschwemmung	verdanfen.	
ne, a)	nicht.	kár,	Schade.	azon,	jener, e, est.
megígértem, b)	ich habe	tett,	gemacht hat.	java,	i Wohlthat.
	versprochen.	tűz,	Feuer.	termézet,	i Natur.
bíró,	Richter.	köszönünk,	verdanken	mellyekkel,	welche.
hogy, c)	daß.		wir.	élünk, f)	wir genießen.
azok,	diejenigen.	sok jót, d)	viel gutes.	az Istennek,	Gott.
segítségül, d)	behilfflich.	tesznek, e)	sie machen.	minékünk,	uns.

a. de — — ne adj, aber gib — — nicht.

b. megígértem, ich habe dem — — versprochen.

c. hogy — — leszek, daß ich — — sagen werde.

d. sok jót köszönünk, verdanken wir viel gutes.

e. de — — tesznek, aber sie machen den Menschen auch zc.

f. élni valamivel, etwas genießen, Némétül Acc. sal. ,

XXXV. Gyakorlás.

Mondottam a' húgomnak, hogy ne adjon egyszerre sokat a' kis gyermeknek, mert megbetegszik. A' mértékletességnek még az állatok is alá vették. — A' mértékletességet a' gyermekeknek nem csak javasolni, hanem parantsolni is kell. A' bátyámnak, nekem, az ötsémnek, a' nénémnek és a' húgomnak megparantsolta az anyám, hogy mértékletesen együnk. Kinek halfnosabb a' parantsolat és a' jó tanáts, mint az ifjaknak.

mondottam,	ich habe ge-	alávetettek, b)	find un-	megparantsolta. hat an-
	sagt.	terworfen.		befohlen.
húgom,	meine jüngere	kell, c)	muß man,	mértékletesen, másig.
	Schwester.	nem csak,	nicht nur.	együnk, d) wir sollen essen
adjon, a)	sie soll geben.	javasolni,	anempfehlen.	halfnosabb, nützlichter.
egyszerre,	auf einmahl.	hanem is,	sondern auch.	parantsolat, r Befehl.
kis,	klein.	parantsolni,	anbefehlen.	tanáts, r Rath.
megbetegszik, wird krank		néném,	meine älterer	ifjak, plur. die jungen
még is,	fogar.	Schwester.		Leute, die Jugend.

a. hogy ne adjon — — daß sie dem kleinen Kinde auf einmahl nicht viel geben soll.

b. a' mértékletességnek, 's a' t. der Mäßigkeit sind fogar zc.

c. a' mértékletességet, 's a' t. die Mäßigkeit muß man den zc.

d. hogy — — együnk, daß wir másig essen sollen.

XXXVI. Gyakorlás.

Példák a' 4-dik Ejtésre v. Accusativusra.

Die Armen essen meistens nur Brod und Zugemüse, sie trinken Wasser, arbeiten den ganzen Tag, *) und sind doch gesund. Viele Reiche essen ausgefuchte Speisen, trinken gute Weine, und starken Kaffee, und sind doch oft kränklich. Ich habe einen alten Mann gekannt, der nie Wein, Bier, und Branntwein getrunken hat, und doch immer gesund war, ein Amt bekleidete, die Mäßigkeit liebte und auch seine Kinder immer ermahnte, daß sie Speise und Trank nur darum genießen sollen, weil sie den Leib ernähren und die Gesundheit aufrecht erhalten.

meistens,	többnyire.	oft,	gyakran.	lieben,	szeretni.
nur,	csak.	kränklich,	beteges.	ermahnen,	inteni.
Zugemüse,	főzelék.	ich h. gekannt,	esmertem.	r. Trank,	ital.
sie essen,	esznek.	alt,	öreg.	darum,	azért.
sie trinken,	isznak.	Mann,	ember.	genießen sollen,	szeressék
ganzen Tag,	egész nap.	r. Branntwein,	pályiaka.	weil,	mivel.
sie arbeiten,	dolgoznak.	nie,	sohasem.	r. Leib,	test.
doch,	mégis.	immer,	mindég.	sie ernähren,	táplálják.
ausgefucht,	válogatott.	§ Amt,	hivatal.	aufrecht erhalten,	tenn-
r. Kaffee,	kávé.	bekleiden,	viselni.		tartani.

*) Lásd a' Grammat. a' 80 és 81-dik lev. 6. Reg. b. 1.

XXXVII. Gyakorlás.

Viele Dinge sehen wir, deren Nutzen wir nicht wissen. Es gibt solche Dinge, die einigen Thieren nützlich, andern aber schädlich sind. Einige Würmer fressen auch den Schierling, dieses bekannte Gift, und er schadet ihren Magen nicht; hingegen würde der Schierling das Vieh, die Ochsen und die Kühe tödten.

Die Wissenschaften und das vernünftige Nachdenken nähren die Seele, vermehren die Kraft und die Fähigkeiten derselben, gleichwie die Speisen den Körper ernähren: die Sünden aber rauben die Ruhe und die Macht der Seele, wie die Unmäßigkeit die Gesundheit unseres Körpers, diese angenehme Belohnung der ordentlichen Lebensart, zu Grunde richtet.

§ Ding,	dolog.	§ Gift,	méreg.	i Fähigkeit,	tehettség.
sehen wir,	látunk.	schaden,	ártani.	gleichwie,	valamint.
die,	mellyek.	r. Magen,	gyomor.	ernähren,	táplálni.
wissen,	tudni.	hingegen,	ellenben.	i Sünde,	véték.
es gibt,	vannak.	§ Vieh,	barom.	rauben,	elragadni.
solcher,	ollyan.	tödten,	megölni.	i Ruhe,	nyugodalom.
einige,	némelly.	i Wissenschaft,	tudomány.	i Macht,	hatalom.
nützlich,	hasznos.	vernünftig,	okos.	so wie,	valamint.
andere,	mások.	§ Nachdenken,	gondol-	angenehm,	kedves.
schädlich,	káros.	kozás.		i Belohnung,	jutalom.
r. Wurm,	féreg.	nähren,	táplálni.	ordentlich,	rendes.
fressen,	megenni.	i Seele,	lélek.	i Lebensart,	élet.
r. Schierling,	bürök.	vermehren,	nevelni.	zu Grunde richten,	meg-
bekannt,	esmeretes.	Kraft,	erő.		rongálni.

XXXVIII. Gyakorlás.

A' Mesteremberek készítenek mindenféle hasznos és szíves dolgokat. P. o. A' Szabó készít ruhákat; ő tsinálja a köpönyeget, a' mentét, a' dolmányt, a' nyári kaputot és téli kaputot, a' lajblit és a' nadrágot. A' kalapot tsinálja kalapos, és a' tsizmát a' tsizmadia. A' tsizmadia nem tsinál a) német tsizmákat és tzipellőket, mert ezeket a' varga készíti b). A' bőrt mellyből a' tsizmák és tzipellők készítenek a' timár készíti c), a' talpbőrt pedig a' tserző varga

mesterember, der Hand-	nyári kaput, r Frack.	tzipellő, r Schuh.
készíteni, verfertigen.	téli kaput, r Ueberrock.	varga, r Schuster, od.
mindentéle, allerley.	lajbli, i Weste.	Schuhmacher.
szabó, r Schneider, od.	nadrág, i Hosen, pl.	bőr, s Leder.
Kleidermacher.	kalapos, r Hutmacher.	mellyből, woraus.
ruha, s Kleid.	tsizma, i Tschisme, od.	kézzítetnek, verfertigt werden.
köpönyeg, r Mantel.	ungrische Stiefel, pl.	timár, r Lederer.
mente, r Pelz.	tsizmadia, r Tschismen-	talpbőr, s Sohlenleder.
dolmány, r Dolman.	macher.	tserző varga, r Lehgärber.
	német tsizma, r Stiefel.	

a) nem tsinál német tsizmákat, 's a' t. macht keine Stiefel. Mikor a' nem általjában tagad, és e' helyett áll éppen nem; így tétetik ki felelőre.
b) mert ezeket a' varga készíti, denn diese verfertigt der Schuhmacher.
c) a' timár készíti, verfertigt der Lederer. Azért áll most a' Nominativus előtt az Ige, mivel a' Mondás Accusativuson, az az, a' Mondás 6-ik tagján kezdődik. Lásd a' 83-dik lev. a' 115. §. b. — Illyen a' következő Péllda is ezen Gyakorlásban: A' posztót gyapjuból készítük, das Tuch verfertigt man aus Wolle 1c.

XXXIX. Gyakorlás.

A' házi eszközöket és más dolgokat mellyek egy házhoz megkívántatnak több mesteremberek készítik. P. o. az asztalos tsinálja az asztalokat, az almáriomokat, a' székeket, az ajtókat, a' pádimentomot, az ablak-, tükör- és képrámákat. Az ablaküvegeket, a' tükörüvegeket, úgy színte a' palatkozkat, butelliákat és ivó poharakat is az üveghutákban készíttik. A' kanapékon és székeken dolgozik a' tapetézó is, a' melly ezeket ló zörrel kitömi és azután bévonja. A' lakatos tsinálja az ajtókra és az almáriomokra a' zárokat és ezeknek kultsait, ez tsinálja az ajtósarkakat és az ablaksarkakat is.

ház eszköz, i Haus-Möbel, pl. (olv. möbel).	ablaküveg, s Fensterglas.	lőszőr, s Koffhaar.
megkívántatni, erfordert werden.	ügy színte-is, so wie auch.	ausstopfen.
több, mehrere.	palatkoz, i Flasche.	alsdann.
asztalos, r Tischler.	butellia, i Bouteille, (olv. butellie).	überziehen.
almáriom, r Kasten.	ivó pohár, s Trinkglas.	r Schloffer.
padimentom, r Fußboden.	üveghuta, i Glashütte.	s Schloß.
képráma, i Bilderrahmen, pl.	kanapé, s Kanapeh, pl.	deren.
ráma, r Rahmen.	i Kanapehe.	r Schlüffel.
	dolgozni, arbeiten.	ajtósark, s Thürbeschläge.
	tapetézó, r Tapezierer	ablaksark, s Fensterebeschläge.

XL. Gyakorlás.

Példák az olyan Substantivumokra, melyek a' Többeseket nem regula-
zerént formálják: a' mint ezek a' 47-dik §-ben előzlámlátanak.

A' minap nekem egy Bétsi polgár ezt mondotta a); A' Magyarok jó szömfédök, mert ezek hoznak nekük mindenféle terméseket, és ezenkívül tojást, tsirkét, lúdat, díznót, és ökröt b); de teheneket nem, mert Aulztriában is igen jó tehenek vannak. A' lovak Magyarorlzágbán apróbbak mint Aulztriában, de a' juhok ott nagyobbak mint itt. — A' Dunán sok terhes hajók mennek le Bétstől Pestig és Budáig, a' melly városok a' Dunaparton fekülznek. — A' nap ságárit puszta szemekkel ki nem állhatjuk c). — Nálunk az erdőkben sok vad díznók vannak, melyek ott fái gyümölsökkal élnek, nevezetesen makkal élnek.

a' minap,	neulich,	díznó,	§ Schwein.	fekülndi,	liegen.
polgár,	r Bürger.	vannak,	es gibt.	ságár,	r Strahl.
szömféd,	r Nachbar.	Aulztria,	Osterreich.	puszta,	bloß.
hozni,	bringen.	apró,	klein.	nálunk vannak,	bey uns
mindenféle,	allerley.	terhes,	beladen.		gibt es.
termés,	§ Produkt, pl.	lemenni,	hinabfahren.	vad,	wild.
	Produkte.	-ig,	bis.	fái gyümölsők,	Baum-
ezenkívül,	aufser diesem.	egymással	áltaellenben,		früchte, pl.
tojás,	§ Ey, pl. Eier.	gegenüber.		nevezetesen,	nahment-
tsirke, pl.	junge Gühner,	a' Dunaparton,	an der		lich.
(köz. Gühndel.)		Donau.		makk,	i Eichel.

a) A' minap nekem egy Bétsi polgár ezt mondotta: neulich sagte mir ein Wiener Bürger. Ezt a' két Accusativust: azt, est melyek után többnyire hogy következik, a' Németek igen ritkán telzik ki; p. o. azt mondják, hogy már elérkezett, man sagt, daß er schon angekommen ist.

b) Ezek a' szók: tojást, tsirkét, lúdat, 's a' t. Németül mind a' Többesbe téteszenek; mert az tsak a' mi nyelvünk szókása, hogy az ilyen szóllásokban: föz lentset, borsót, a' díznók makkot esznek; 's a' t. a' Többes helyett Egyessel élünk.

c) A' nap ságárait 's a' t. Die Strahlen der Sonne können wir mit bloßen Augen nicht ausstehen.

XLI. Gyakorlás.

A' melly státusokban a' tudományok és a' mesterségek virágoznak, azokban az emberek is pallérozottabbak és az erköltsök is nemesebbek; mint az olyan orlzáokban, melyekben a' tudományok elnyomatnak és a' tudósok kevésre bétültetnek. — Az eiztendők is elmúlnak egymásután, mint a' hónapok; hanem ezek tizenkétszer hamarább, mint amazok.

státus,	r Staat.	nemes,	edel.	egymásután,	nach ein-
tudomány,	Wissenschaft	elnyomatnak,	unter-		ander.
mesterség,	i Kunst.	drückt werden.		mint,	sonst.
virágozni,	blühen.	kevesre,	wenig.	hónap,	r Monat.
azokban, in denen sind zc.		bétültetnek,	gesägt	hanem ezek,	diese aber.
pallérozott, gebildet.		werden.		mint,	als.
erköltsök, Sitten, pl.		elmúlni,	vergehen.	amaz,	jenes.

XLII. Gyakorlás.

Példák a' Némässaira v. Pronomenekre külfönösen.

Wenn du dich selbst liebst, so mußt du andere Menschen auch lieben, und ihnen alles dasjenige thun, was ihnen nützlich und angenehm ist, damit sie dir auch viel Nützlichendes und Angenehmes thun a). — Wir lieben uns selbst gewöhnlich mehr als unsern Nächsten. — Es ist mir sehr angenehm, daß deine Eltern angekommen sind, und daß sie dir alles, was nothwendig ist, selbst anschaffen werden. — Was ich euch neulich voraus gesagt habe, ist in Erfüllung gegangen. Dein Freund kam heute zu mir, und brachte mir das Buch, welches ich dir neulich zum lesen gegeben habe; ich habe ihn nicht gleich erkannt, weil er uns so selten besucht.

du selbst, magad.	i Eltern, szülék.	brachte, meghozta.
alles dasjenige, mind azt.	angekommen sind, elér-	zum lesen, olvasni.
thun, megtelekedni.	kezték.	(sich) gegeben habe, adottam
nützlich, hasznos.	selbst, magok.	nicht gleich, nem mind-
angenehm, kedves.	anschaffen, venni.	járt.
damit sie auch, hogy ök is	voraus gesagt habe, előre	(ich) habe ihn erkannt, es-
gewöhnlich, rendszérent.	megmondottam.	mertem meg.
mehr, jobban.	ist in Erfüllung gegangen	weil, minthogy.
r Nächste, felebarát.	bételyesedett.	selten, ritkán.
es ist mir, u. s. f. lásd b).	kam zu mir, hozzámjött.	besuchen, meglátogatni.

a) viel Nützlichendes und Angenehmes thun, sok hasznos és kedves dolgot tselekedjenek.

b) Es ist mir sehr angenehm, igen szeretem.

XLIII. Gyakorlás.

Ich rathe dir, dich immer von bösen Menschen zu hüten, weil ich dich liebe. — Verlangst du etwas von mir? sagte der berühmte Alexander zu dem armen Diogenes, der in seinem Fasse lag. — Nein, erwiederte ihm der Cyniker, ich brauche nichts; doch bitte ich dich, geh mir ein wenig auf die Seite, denn dein Schatten erlaubt mir nicht, die wohlthätige Wärme der Sonne zu fühlen. Einige Hofleute, die den macedonischen Helden begleitet hatten, erstaunten über dessen Betragen. Wenn ich nicht Alexander wäre, sagte der König, so wollte ich Diogenes seyn.

rathen, javasolni.	erwiederte, felele.	i Wärme, meleg.
dich immer zu hüten,	Cyniker, Czinikus.	zu fühlen, érezni.
hogy mindég	ich brauche nichts, semmi-	einige, némelly.
örizkedj.	re sints szükségem.	Hofleute, pl. udvari em-
von, tól, tól.	doch, mindazáltal.	berek.
böse, rozsz.	ich bitte dich, kérlek.	macedonisch, macedoniai
verlangst du, kívánlz.	geh mir auf die Seite,	r Held, vitéz.
sagte, monda.	mennj odébb.	begleitet hatten, kísérték
berühmt, hires.	ein wenig, egy kevésse.	erstaunten, bámultak.
Alexander, Sándor.	r Schatten, árnyék.	über dessen Betragen, an-
s'Fass, hordó.	erlaubt nicht, nem engedj	nak maga viseletét.
lag, feküdt.	wohlthätig, jóltévő.	wollte ich, szeretnék,

XLIV. Gyakorlás.

En tégedet gyakran meglátogatlak; és te engemet soha sem. — Ő nekem azt ígérte, hogy ma minden bizonnal hozzám jö, ha tsak neki is valahonnan vendégei nem érkeznek. — A' mit a' minap teneked és ő neki ígértem, azt ma tinéktek telyesítem, hogy ez által titeket barátságomban ezután is megtarthassalak. Valamint kötelességünk nekünk szavunkat megtartani, éppen úgy kötelességtek nektek is, tsak azt ígérni, a' mit bételyesíthettek. Ha ti bennünket barátságosan fogadtatok; mi is igyekeztünk titeket jó szívvel látni, annyival inkább, mivel mi benneteket mindnyájan fzeretünk és mégis ritkán látunk. Magam se tudom, hogy hol és mikor láttam először az Urat.

gyakran,	oft.	ha tsak nem, außer wenn	barátságosan,	freunds-
meglátogatlak,	ich besuche	vendég,	Gast.	schafflich.
	che (dich).	telyesíteni, erfüllen.	mi igyekeztünk, wir be-	streben uns.
soha sem,	niemals.	ez által, hiedurch.		gern haben.
ígérni,	versprechen.	ezután is, auch ferner hin.	Szeretni,	ritkán,
minden bizonnal, ganz	gewiß.	megtartani, behalten.	látunk,	wir sehen.
hozzám,	zu mir.	valamint, so wie es.	magam se, ich selbst nicht.	az Ur,
jönni,	kommen.	szavunk, unser Wort.	éppen úgy, eben so ist es.	Sie.

1. *Jegyzés.* Ezen Gyakorlás fordításában arra kell vigyázni, hogy az első álló Nominativus után mindjárt Ige tétesék. P. o. En tégedet 's a' t. Ich besuche dich etc. Ő nekem azt ígérte, 's a' t. Er hat mir versprochen, u. s. f.

2. *Jegyzés.* Minthogy ezentúl hozszszabb Mondások is fordulnak elő a' Gyakorlásokban, mellyekben a' *Rendbontó Periodusbeli szótskák* az Igét a' Nominativus után meg nem szenvedik, hanem azt a' Mondás végére vetik: erre nézve szükseges ezen *Változsról* mind a' 106; §-ben a' *b* Jegyzést; mind az *Elrendelés Tábláján* a' 85-dik lev. a' Második Változást és az ahoz tartozó Jegyzéseket a' 83 és 84 levélen jól megolvastatni. Illyenek p. o. ezen Gyakorlás elején: hogy ma minden bizonnal hozzám jö; daß er heute ganz gewiß zu mir kommen wird; ha tsak neki is 's a' t. außer wenn er auch irgendwoher Gäste bekommt. Továbbá ez is: Ha ti bennünket 's a' t. Wenn ihr uns freundschaftlich empfangen habet, so bestreben wir uns auch, 's a' t.

3. *Jegyzés.* Mikor a' *hogy* a' Mondás második felében más kérdő szótskák előtt áll, minéműek ezek: hol? ki? hány? hányszor? 's a' t. akkor a' Németben soha sem kell azt kitenni; és még a' Magyarban is sokszor el lehet azt hagyni. P. o. Nem tudod, hány óra? Weiß du nicht, Wie viel Uhr es ist? Nem tudom, hogy hol lakik. Ich weiß nicht wo er wohnt. Magam sem tudom, hogy hol és mikor, 's a' t. Ich weiß selbst nicht, wo und wenn ich Sie zu erst gesehen habe.

XLV. Gyakorlás.

Gib mir dein Federmesser, ich finde das Meinige nicht; vielleicht habe ich es aus meiner Tasche zu Hause herausgenommen, und auf meinem Tische vergessen. Deine Federn sind mir zu spizig, ich muß sie für meine Hand zurechten.

Unser Wagen steht schon vor dem Thore; wir wollen aber warten, bis auch der Eurige ankommt. Euer Wagen ist sehr früh angekommen; ich habe den Unsrigen um neun Uhr hieher bestellt.

In euerm Garten finde ich mehr Unterhaltung als in dem Unsrigen. Unsern Garten hat der neue Gärtner ganz umgeändert, um daraus einen englischen Garten zu machen. Unsere schöne Alleen sind ganz hin; doch bedauere ich unsere Obstbäume noch mehr.

gib mir, a)	add ide.	r Wagen,	kotsi.	finden,	találni.
s Federmesser,	penitzilus	stehen,	állani.	r Gärtner,	kertéltz.
finden,	találni.	wir wollen warten,	váraganz,	egézen.	
das Meinige, az enyim.			kozunk.	umändern,	elváltoztatni.
vielleicht,	talám.	bis,	míg,	um,	hogy.
herausnehmen,	kivenni.	ankommen,	érkezni.	daraus,	abból.
i Tasche,	zseb.	früh,	jókor.	englisch,	anglus.
zu Hause,	otthon.	um,	kor.	i Allee,	sétáló.
vergessen,	elfelejteni.	bestellen,	rendelni.	sind hin,	oda vannak.
i Feder,	penna.	hieber,	ide.	doch,	azonban.
zu spizig,	nagyon hegyes	mehr,	több.	r Obstbaum,	gyümölcsfa.
ich muß, b)	kell (nekem).	i Unterhaltung,	múlt.	noch mehr,	még inkább.
zurechten,	igazítani.		tság.	bedauere ich,	sajnálom.

a) gib mir, *add nekem*, de itt Magyarúl jobb így: *add ide*.

b) ich muß sie für meine Hand zurechten, *a' kezemhez kell öket igazítani*.

XLVI. Gyakorlás.

Mein Geschmack ist nicht der Deinige, und dein Geschmack ist nicht der Meinige; denn ich finde Vergnügen an der Musik und du an der Mahleren. Woher dieser Unterschied, da doch sonst meine Neigung mit der Deinigen ganz übereinstimmt?

Ihr kennet Sokrates und seine Weisheit. Seine Grundsätze sind noch jetzt als wahr anerkannt und geschätzt. Er sagte oft zu seinen Freunden: Mein Leben ist mir nicht so werth, als die Tugend. — Unser Körper ist hinfällig und sterblich, aber unsere Seele wird ewig leben. Doch in welchem Zustande? Die Eurigen, ihr Frommen und Tugendhaften, in einer vollkommenen Glückseligkeit; aber die Eurigen, ihr Bösen, — ich will nicht entscheiden.

r Geschmack,	izlés.	i Neigung,	hajlandóság	hinfällig,	romlandó.
s Vergnügen	szórakozás.	ihre kennet,	ismeritek.	i Seele,	lélek.
an,	nyörködni.	r Grundsatz,	törzsök-re-gula.	ewig,	örökké.
i Musik,	muzsika.	noch jetzt,	még most is.	doch,	de.
i Mahleren,	festés.	als wahr,	igazaknak.	r Zustand,	állapot.
Unterschied,	különbözés	sind anerkannt,	tartatnak	Frommer,	hgyes.
da doch,	holott.	geschätzt,	betsesek.	entscheiden,	ítéletet hozni
sonst,	egyébaránt.	werth,	betses.		

XLVII. Gyakorlás.

Ez a' kalap nem az enyím, mert az enyímnek a' bélése zöld; ez talám a' tiéd. Az ötsédé lesz úgy gondolom, mert az ő kalapja éppen ilyen; én az enyímet arról esmerem meg, hogy a' nevem két betűvel belé van jegyezve. — Hogy vette az Úr a' kalapját? Én az enyímet oltsón vettem, mert nem igen jóféle. — Mi a' miénket igen drágán vettük. Az ötsémét még drágábban adta a' kalapos, mint az enyímet, mint-hogy az övének magasabb teteje van, mint az enyímnek; az enyímben azt szeretem, hogy igen könnyű. Hadd lássam az Urét! Ez az enyímhez igen sokat hasonlít, tsakhogy a' bélése különböző színű.

Nem a' miénk ez a' parupli? Nem, ez a' miénk, a' tiédet kifélttettem, mert egykevessé megázott. — En valósággal a' miénknek néztem ezt, mert az is éppen ilyen. —

bélés,	s Futter.	hogy? d)	wie theuer?	tsakhogy,	nur das.
ötséd, a)	dein j. Bruder.	vette az Úr,	haben Sie	külömböző,	verschieden.
lel,	wird seyn.	gekauft.	színű, k)	von Farbe.	
úgy gondolom,	b) denke	oltsón,	wohlfeil.	parupli, r	Regenschirm.
éppen,	ich.	jóléle,	fein.	kifélttettem,	habe ich
ilyen,	gerade.	drágán,	theuer.	ausg'sprannt	
arról, c)	sieht so aus.	adta, e)	hat gegeben.	megázott,	naß gewor-
megesmerem,	ich erkenne	kalapos,	r Hutmacher.	den ist.	
név,	r Name.	teteje, f)	i Kappe.	valósággal,	wahrhaftig.
betű,	r Buchstabe.	szeretem, g)	liebe ich.	a' miénknek,	für den
beléjegyezve,	hineinge-	hadd lássam,	lassen Sie	Unsrigen.	
zeichnet.	sehen.	hasonlít, i)	sieht ähnlich.	néztem, (ich habe) ange-	sehen.

- a) Az ötsédé lesz, er wird glaube ich deinem jüngern Bruder gehören.
 b) úgy gondolom, szó szerent: so denke ich; de e' helyett a' Németek ezt szokták mondani, glaube ich, az az, úgy hiszem.
 c) én az enyímet arról esmerem meg, ich kenne den Meinigen daran.
 d) hogy vette az Úr a' kalapját? Wie theuer haben Sie Ihren Hut gekauft?

e) az ötsémét 's a' t. meines Bruders seinen hat der Hutmacher u. s. w.

f) minthogy az övének magasabb teteje van; weil der Seinige eine noch höhere Kappe hat, als u. s. f.

g) az enyímben azt szeretem; — szóról szóra így volna: in der Meinigen liebe ich das, de ezt nem így mondják németül, hanem így; der Meinige gefällt mir deswegen, nekem az enyím azért tetszik.

h) hadd lássam az Urét! Lassen Sie den Akrigen sehen!

i) ez az enyímhez igen sokat hasonlít, dieser sieht dem Meinigen sehr ähnlich, ähnlich seyn, v. ähnlich sehen a' Németben Dativust kíván magához, a' Magyarban ezen Utoljárót, -hoz, -hez.

k) tsakhogy a' bélése különböző színű, nur das das Futter von einer andern Farbe ist, v. pedig von Farbe verschieden ist.

XLVIII. Gyakorlás.

Példák a' mutató és meghatározó Névmásokra.

Christus sagte: mein Reich ist nicht von dieser Welt. — Du sollst deinen Nächsten lieben wie dich selbst. — Wenn deine Tage dunkel sind, dann weichen deine falschen Freunde von dir, aber deine wahren Freunde verlassen dich nicht. — Liebet sogar eure Feinde. Dieses besteht nicht bloß darin, ihnen nicht zu schaden, weder an ihrem guten Rufe, noch an ihren Gütern; sondern man muß sie wirklich lieben, und ihr Glück befördern, wenn sich die Gelegenheit dazu darbietet.

Die Donau hat ihre Quelle im Schwarzwald in Schwaben, und ihren Ausfluß ins schwarze Meer. Sie soll einen Weg von sechshundert Meilen zurücklegen, ehe sie in das Meer fällt. (ömlik).

Christus,	a' Krisztus.	liebet,	szerezzétek.	man muß sie wirklich lie-
sagte,	ezt mondotta.	sogar,	még is,	ben, valósággal
s Reich,	ország.	bloß,	csak.	kell őket szeretni.
von dieser Welt, e'	világi.	darin besteht,	ebben áll.	befördern, előmozdítani.
du sollst lieben,	szeresd.	ihnen nicht zu schaden,	így nem kell	i Gelegenheit, alkalm-
Nächster,	felebarát.	wenn,	hogyan kell	tosság.
deine Tage, a' te (napjaid)	midőn.	weder,	nekik ártani.	sich darbietet, adja elő
dunkel, (homályos) ked-	környüállásaid.	an ihrem guten Rufe, jó	sem.	magát.
veihen,	eltávoznak.	r Ruf,	hírekre nevek-	i Quelle, forrás.
falsch,	hamis	an ihren Gütern, jószá-	re nézve.	Schwarzwald Feketeerdő
sie verlassen dich nicht,	nem hagyának el tégedet.	sondern,	hanem.	Schwaben, Svábország.
				r Ausfluß, kifolyás.
				sie soll, azt mondják hogy
				zurücklegen, elfolyt.
				ehe, minekelőtte.

XLIX. Gyakorlás.

Der Leib geht unter; die Seele ist unsterblich, und doch richten die meisten Menschen alle ihre Sorgen auf jenen, indem sie diese vernachlässigen. — Dieses irdische Leben, und das Leben nach dem leiblichen Tode sind sehr verschieden. Jenes ist ein Zustand der Vorbereitung und der Hoffnung, dieses ist ein immerwährender Genuß; jenes ist voll Wiederwärtigkeiten und Leiden, dieses voll Glückseligkeit; jenes dauert eine kurze Zeit, dieses ewig. —

geht unter,	elvéz.	irdisch,	világi, földi.	r Genuß,	szélesülés a'
unsterblich,	halhatatlan.	leiblich,	testi.	jóban.	
und doch,	mégis.	r Tod,	halál.	voll,	teljes.
die meisten Menschen, az	emberek többnyire.	nach,	után.	i Wiederwärtigkeit,	vi-
auf jenen,	amarra.	verschieden,	külömböző.	szontagság.	
(sie) richten,	fordítják.	i Vorbereitung,	előre ké-	s Leiden,	sz szenvedés.
indem,	azomban hogy.	szülés.		i Glückseligkeit,	boldog-
sie diese vernachlässigen,	ezzel keveset	i Hoffnung,	reménység.	ság.	
gondolnak.	gondolnak.	r Zustand,	állapot.	eine kurze Zeit,	rövid
		immerwährend,	szüntel-	ideig.	
		lenvaló.		ewig, ada.	örökké.

L. Gyakorlás.

Példák a kérdő Névadásokra.

Wer hat das Schießpulver erfunden? Berthold Schwarz. — Wann hat er es erfunden? Im vierzehnten Jahrhundert. — Was war er für ein Landsmann? Ein Deutscher. — Was hat Gutenberg erfunden? Die Buchdruckerkunst. — In welchem Jahrhundert hat er diese schöne Kunst erfunden? Im fünfzehnten Jahrhundert. — Wen hielten die Alten für den Erfinder der Arzneykunst? Den Apoll. — Welches ist das größte unter den Landthieren? Der Elephant.

erfunden, találta fel.	ember, od. nem-	die Alten, a' régiek.
és Schießpulver, puska-	zetből való.	i Arzneykunst, orvoslás.
por.	Buchdruckerkunst, könyv	er Erfinder, feltaláló.
és, azt.	nyomatás mes-	für, -nak.
Jahrhundert, század.	tersége.	Apoll, Apolló.
was für ein, mitsoda.	i Kunst, mesterség.	Landthier, szárazföldi
Landsmann, születésű	hielten, tartottak.	állat.

LI. Gyakorlás.

Mein Vater und meine Mutter sind nicht zu Hause, sie sind zu unserm Großvater gegangen. Wenn Sie unsere Eltern sprechen wollen, so belieben Sie Nachmittag gegen drey Uhr zu kommen.

Wer ist dieser Herr? — Welcher? der jetzt fortgegangen ist? — Ja, dieser der mit Ihnen gesprochen hat. — Er ist ein französischer Sprachlehrer. Ich habe von ihm Französisch gelernt, er ist ein sehr guter Lehrer, hat auch eine französische Grammatik herausgegeben, welche sehr gelobt wird. — Wie heißt er? — Mozin. — So! dem Namen nach kenne ich ihn schon; ich habe sein Lesebuch gelesen. — Die wievielte Ausgabe? Die zweyte. — Die dritte, welche er dieses Jahr drucken ließ, ist noch besser, diese hat er ganz umgearbeitet.

Großvater, nagy atya.	von ihm, őtőle.	die wie vielte? hanya-
Eltern, pl. szülők.	französisch, adv. fran-	dik?
so, tehát.	tziául.	i Ausgabe, kiadás.
belieben Sie, tessék az	ich habe gelernt, tanultam	die zweyte, a' második.
Urnak,	herausgeben, kiadni.	die dritte, a' harmadik.
gegen, felé.	loben, ditsérni.	dieses Jahr, ebben az elz-
fortgegangen ist, elment.	wie? hogy?	tendőben.
gesprochen hat, beszélt.	heißt er, hívják.	er drucken ließ, nyomtat-
französisch, adj. frantzia.	dem Namen nach, a' ne-	tatott.
Sprachlehrer, nyelvtanító.	vérol.	hat umgearbeitet, újra ki-
	kenne ich ihn, ismerem.	dolgoztá.

Jegyzés. Ezen Gyakorlásokat a' XXXVIII-tól kezdve ne mulassa el a' Tanuló írásban lefordítani, azután azon leirt magyar fordítást próbálja Németre ismét vizsgálza fordítani. Az itt lévő eredeti Német Gyakorlásokból könnyen megjobbithatja a' hibáit, és a' hol fennakadna, ott ezekből eligazodhatik.

LV. Gyakorlás.

Az arany legnemesebb, legtisztább és legnehezebb minden értzek között. Ez a' tűzben meg nem eméztődik és legtovább elnyújtható, annyira, hogy egy gránból 500 lábnyi hozfzú drótfonalat lehet húzni a). A' Magyarországi és Erdélyországi értzbányákban még ma is sok aranyat találnak. Az arany után következnek kanalakat, kés- és villa- nyeleket készítenek. A' kényeső a' tűzben egészen elenyésczik, és igen ártalmas gőzölgése van, mellyet a' mivesek és mesteremberek tulajdon károkkal tapasztalnak.

tízta,	rein.	húzni,	ziehen.	edény,	s Gefäß.
megemésződni,	verzehrt werden.	értzbánya,	i Erzgrube.	késnyél,	r Messerstiel.
legtovább,	am weitesten.	találnak,	findet man.	elenyészni,	verschwinden
elnyújtható,	fann ausge- dehnt werden	még ma is,	noch jest.	és van,	und hat.
annyyira,	so.	re nézve,	in Rücksicht,	ártalmas,	schädlich.
lehet,	man fann.	bets,	r Werth.	gőzölgés,	i Ausdünstung.
grán,	r Gran.	a' mellyből,	woraus.	mives,	r Künstler.
lábnyi hozfzú,	Fuß lang	készítenek,	man verfer-	tulajdon,	eigen.
drótfonal,	r Drahtfaden.	tígt.	tigt.	kár,	r Schaden.
		mindenféle,	allerley.	tapasztalni,	erfahren.

a) Ez a' tűzben 's a' t. dieses wird im Feuer ic. — — és legtovább 's a' t. und fann am weitesten ic. — — annyira hogy 's a' t. so daß man von einem Gran einen 500 .... fann.

LVI. Gyakorlás.

Minden teremtések az Isten ditsőségére, az emberek és állatok halznára és a' világ tökéletességére teremtettek. Az éneklő madarak az ő kellemetes éneklésekkel mulattatnak bennünket. A' filemilék legkellemetesebben énekelnek, mikor estvefelé a' zöld falombok (leveles faágak) alatt lappanganak. Ezek minden madarakat fellyül múlnak éneklések kellemetességével. — A' patsirták a' levegőben repkedve énekelnek; a' fúrjek pedig a' földön ülve. Sokan az éneklő madarak helyett galambokat tartanak szobájokban, mint-hogy a' galambok is turbékolnak, és azonkívül minden hónapban tojnak és költenek.

teremtés,	s Geschöpf.	énekelni,	singen.	ülve,	sitend.
ditsőség,	i Ehre.	estve,	r Abend.	sokan tartanak,	viele
tökéletesség,	i Vollkom-	felé,	gegen.	helyett, statt,	Genit. kiv.
menbeit.		falomb,	s Laub.	galamb,	i Taube.
teremtetni,	erschaffen w.	lappangani,	verborgen	minthogy,	wesl.
éneklő madár,	r Gesang-	sehn.		turbékolni,	girren.
vogel.		felyülmúlni,	übertreffen.	minden hónapban,	alle
mulattatni,	unterhalten.	-val, -vel, an.	Dat.-sal.	azonkívül,	außerdem.
bennünket,	uns.	kellemetesség,	Lieblichkeit	tojni,	Eyer legen.
kellemetes,	lieblich.	patsirta,	i Lerche.	költeni,	brüten.
éneklés,	r Gesang.	repkedve,	fliegend.		
filemile,	i Nachtigall.	fúrj,	i Wachtel.		

LVII. Gyakorlás.

Akrifus bewahrte seine Tochter Danae unter Huth und Angel, allein Jupiter wußte doch den Weg in ihr Zimmer zu finden. Er verwandelte sich in einen goldenen Regen, und kam durch das Dach in den Thurm in welchem sie eingeschlossen war. Als sie darauf einen Sohn gebahr, so setzte der Vater Akrifus beyde in eine Kiste, und übergab Mutter und Sohn den Wellen. Sie wurden aber glücklich an eine Küste getrieben, und gerettet. Diese Fabel ist nur erdichtet, um durch sie die Macht des Goldes darzustellen.

bewahren,	örizni.	s Dach,	fedél.	i Welle,	hab.
i Tochter,	leány.	r Thurm,	torony.	glücklich,	szerentsésen.
i Huth,	vigyázat.	eingeschlossen,	bézarva.	i Küste,	part.
i Angel, a)	ajtó sark.	als,	midőn.	treiben,	hajtani, verni.
allein,	hanem, de.	darauf,	azután.	retten,	megszabadítani.
zu finden wissen,	megtudni találni.	r Sohn,	fiú.	i Fabel,	mesé.
r Weg,	út.	gebären,	szülni.	erdichten,	köiteni.
sich verwandeln,	elváltozni.	setzen,	tenni.	um,	azért, hogy.
Kommen, (in)	bémenni.	i Kiste,	láda.	i Macht,	hatalom, erő.
		überegeben,	átaladni.	darstellen,	előadni.

a) Unter Huth und Angel bewahren, *Peldabeszéd*; az az, erős örzet v. zár alatt tartani.

LVIII. Gyakorlás.

Neben einem großen Flusse oder an einem See zu wohnen, ist nicht nur angenehm, sondern auch vortheilhaft. Es ist vortheilhaft, wegen der Fische, die man in ihrem Wasser findet, so wie auch wegen der Schifffahrt, die durch das Wasser begünstiget wird; und angenehm wegen der Kühlung, die vom Wasser kommt, und in Rücksicht der schönen Gegenden, welche sich in der Nachbarschaft der Flüsse und Seen fast immer befinden. Denn um solche Wasser sind sehr oft die fruchtbarsten Gefilde, blumichte Wiesen, Weinberge und andere Schönheiten der Natur, ohne welche ein Landstrich keine Annuth hat. Wenn wir in Pest wären, so würden wir sagen: die Städte Ofen, Gran und Raab liegen jenseits der Donau; Weizen aber und Weizen liegen diesseits dieses Flusses. Sind wir hingegen in Ofen, in Raab oder in Wien, so sagen wir; daß Pest und Weizen jenseits der Donau liegen.

r Fluß,	folyóvíz.	i Gegend,	tájék.	i Annuth,	kellemetesség.
r See,	nagytó.	i Nachbarschaft,	szomszédtság.	hat kein,	nincs.
wohnen,	lakni.	fast,	isaknem.	Ofen,	Buda.
angenehm,	kellemetes.	sich befinden,	lenni.	Gran,	Elztergom.
vortheilhaft,	halznos.	s Gefilde,	mezőség.	Raab,	Győr.
finden,	találni.	blumicht,	virágos.	liegen,	lenni, feküdni.
so wie auch,	úgy szinte is.	i Schifffahrt,	hajókázás.	jenseits,	-n túl.
begünstigen,	elősegíteni.	r Weide,	rét.	Weizen,	Vátz.
i Kühlung,	hűséség.	r Weinberg,	szőlőhegy.	diesseits,	-n innen.
		r Landstrich,	környék.	hingegen,	ellenben,

LIX. Gyakorlás.

A' Geográfia vagy Földleírás ezen földkerekségnek leírása, a' mellyen mi lakunk. A' Föld öt részre osztatik, ezek: Európa, Azsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. Mi Európában lakunk, a' melly ugyan legkissebb, de legnépesebb, és a' mellyben a' keresztény vallás, a' mesterségek és a' tudományok leginkább viragoznak. Azsia igen termékeny földréz, különösen tzuikkorral, kávéval és dragakövekkel; de Afrika igen terméketlen és műveletlen, Egyiptomon és azon tartományokon kívül, mellyek a' tenger partokon fekszenek. Amerika, a' mellyet Columbus Kristóf talált fel, felyül mülja minden más részeit a' földnek arannyal és ezüsttel. Ausztrália Új-Hollandiából és sok apróbb déli szigetekből áll, de a' mellyek még igen kevésé esmeretesek.

geografia, i Geographie.	vallás,	i Religion.	feküdni,	liegen.
földleírás, i Erdbeschreibung.	leginkább,	am meisten.	feltalálni,	entdecken.
földkerekség, r Erdkreis.	viragozni,	blühen.	felyülmülni,	übertreffen.
leírás, a) i Beschreibung.	földréz,	Erdtheil, od.	arannyal,	an Gold.
lakni,	Wohnten.	Welttheil.	állani-ból,	bestehen aus
osztatib) getheilt werden	különösen,	vornehmlich.	Új-Hollandia, Neu-Hol-	
ezek,	tzuikkorral,	an Zucker-	land.	
Ausztrália, Australien.	terméketlen,	unfruchtbar	apró,	klein.
a' melly ugyan, das zwar	műveletlen,	umgebaut.	déli,	südlich.
legkisseb,	n kívül,	auffer.	sziget,	i Insel.
népes,	Egyptom,	Aegypten.	de a' mellyek,	welche aber
keresztény,	tartomány,	s Land.	kevésé,	wenig.
	tengerpart,	i Küste.	esmeretes,	bekannt.

a) A' Geográfia 's a' t. Die Geographie od. Erdbeschreibung ist die Beschreibung ic.

b) öt részre osztatik, wird in fünf Theile getheilt.

LX. Gyakorlás.

Ugyan honnan származik az eső? — A' földnek gözölgéseiből, mellyek a' levegőbe felemelkednek, és először felhőkbe öszveverődnek, azután tseppenként abból lehullanak. — Mitsoda külömbiség van az eső és a' záporosó között? — Az eső sűrű tseppekben hull ugyan a' földre, de nem nagy és rendkívülvaló sebességgel; de gyakran megesik, hogy az eső hirtelen, rendkívülvaló sebességgel és nagy tseppekben rohan le a' felhőkből a' földre, és ezt záporosónek nevezük. —

honnan,	woher.	azután,	darnach.	ugyan,	zwar.
származik,	entsteht.	tseppenként,	tropfenweis	rendkívülvaló,	aufferor-
ugyan,	wohl.	abból,	aus derselben.	dentlich.	
gözölgés,	r Dunst.	lehullani,	herabfallen.	sebesség,	i Schnelligkeit.
felemelkedni,	sich erheben	mitsoda,	was für ein.	megesik,	es geschieht.
először,	erstlich.	küलोmbiség,	r Unterschied.	gyakran,	oft.
felhő,	i Wolke.	záporosó,	r Plagregen.	hirtelen,	plötzlich.
öszveverődni,	zusammen-	között,	zwischen. Dat.	rohanni,	stürzen.
getrieben werden.	sűrű,	dicht.	le,	herab.	

LXI. Gyakorlás.

Der Mensch erlangt nichts ohne Mühe und ohne Arbeit. Wer mehr Stärke hat, als ein anderer, der kann durch dieselbe viel leichter etwas erhalten. Da sich also unser Glück nach unsern Kräften richtet, so müssen wir unsere Kräfte zu stärken suchen. Dies geschieht durch stete Übung derselben. Aber wir müssen auch nichts über unsere Kräfte unternehmen, sonst werden wir ungeachtet derselben unser Vorhaben aufgeben müssen. Wer zum Beispiel mitten durch die Donau schwimmen wollte, würde leicht in den Fluthen untkommen, und wer mit künstlichen Flügeln in die Luft emporsteigen wollte, der würde leicht aus derselben herabfallen.

erlangen,	megnyerni, hoz-	suchen,	azon lenni.	aufgeben (etwas)	felhagy-
	zájutni.	zu stärken,	hogy erősítsük.		ni valamivel.
i Mühe,	fáradság.	dies geschieht,	ez esik meg	mitten,	középen, v. a'
i Arbeit,	munka.	derselben,	annak.		középen.
i Stärke,	erő.	steter,	szüntelenvaló.	durch,	-n által.
leicht,	könnyen.	i Übung,	gyakorlás.	schwimmen,	úszni.
erhalten,	megnyerni,	unternehmen, a)	valami-	wollen,	akarni.
	jutni valamihöz.		hez fogni.	i Fluth,	hullám, hab.
§ Glück,	szerezte.	sonst,	külömben.	untkommen,	elvezni.
sich richten (nach etwas,	szabni magát vala-	ungeachtet derselben,	mind a' mellett is.	künstlich,	mesterséges.
	mihez, együtt járn	werden wir müssen,	kén-	r Flügel,	szárny.
	valamivel.	telenek leszünk.		emporstiegen,	felemel-
so müssen wir,	szükség.	§ Vorhaben,	szándék.		kedni.
				herabfallen,	leesni.

a) Aber wir müssen auch nichts u. f. f. de semmihez se is fogjunk, a' mi erönk felett van.

LXII. Gyakorlás.

Es ist billig daß wir gegen höhere Personen, als wir sind, Hochachtung haben; wie viel mehr müssen wir gegen Gott Ehrfurcht zeigen. Denn durch ihn sind wir, von ihm haben wir alles, und unter seiner göttlichen Vorsehung leben wir glücklich. Von ihm müssen wir alles erwarten, und ohne ihn würden wir nichts seyn und nichts erhalten. Auf ihn müssen wir daher unser ganzes Vertrauen setzen, wider seinen Willen nichts unternehmen und mit seinen Fügungen nie unzufrieden seyn. Wir erkennen Gott aus seinen Werken. — Durch Gottes Vorsehung wird die Welt regieret; er sorgt für die Welt, und zwar nicht nur im Ganzen, sondern auch insbesondere.

billig,	illó.	erhalten,	nyerni, rölze-	unzufrieden,	megele-
höher,	föbb.		sülai.		detlen.
i Person,	személy.	daher,	a' honnan.	erkennen,	megismeri.
i Hochachtung,	tisztelet.	§ Vertrauen,	bizodalom.	§ Werk,	munka.
haben,	lenni.	setzen,	helyezettetni.	regieren,	igazgatni.
wie viel mehr,	mennyivel	auf jemanden,	valakiben	sorgen (für)	gondot visel-
	inkább.	r Wille,	akarat.		ni (valamire).
Ehrfurcht,	tisztelet.	unternehmen,	fogni, kez-	und zwar,	még pedig.
	viseltetni.		deni, (-hez).	im Ganzen,	általában.
i Vorsehung,	gondviselés	i Fügung,	rendelés.	insbesondere,	különösen.
erwarten,	várni.				

LXIII. Gyakorlások.

A' négy lábú állatok külömbkülömbféle fegyverekkel bírnak, melyekkel magokat oltalmazzák. Az ökrök öklelnék szarvaikkal, a' lovak rugnak hátulsó lábaiknak körmeikkel. Az oroszlán harapás által oltalmazza magát: széllyel tépi a' megfogott prédát körmeivel és széllyelzaggatja fogyaival. Az elefánt az ormányával hartzol és a' két kiálló agyaraival. — A' majmokaf fortély által szokták megfogni. — A' gólyák és fetskék megérkezések által jó időt hirdetnek. — A' dolgozás és mulatás mintegy természeti kötél által vannak öizveköttve. — A' munkás és józan élés mód által a' léleknek és testnek ereje neveltetik: de a' puha és buja élet által, valamint az útálatos heverés által is elgyengül. — A' medve és a' borz télen alusznak. A' tzehalakat Grönland körül Június és Julius hónapban fogják.

bírnak,	find	versehen.	hartzolni,	freiten.	józan,	nüchtern.
k. külömbféle,	verschieden	kiálló,	hervorragend.	élesmód,	i	Lebensart.
fegyver,	s Gewehr.	agyar,	Stoßzahn.	neveltetik,	(wird ver-	
magokat,	(sie) sich.	majom,	r Affe.	mehrt)	werden ver-	
oltalmazzák,	vertheidigen.	szokták,	pflügt man.	mehrt.		
gen.		fortély,	i List.	ereje,	i	Kräfte, pl.
öklelni,	stoßen.	megfogni,	zu fangen.	puha,	weichlich.	
szarv,	s Horn.	gólya,	r Storch.	buja,	wollüftig.	
rugni,	schlagen.	seiske,	i Schwalbe.	valamint-is,	so wie auch.	
köröm,	r Huf.	hirdetni,	ankündigen.	útálatos,	schändlich.	
hátulsó láb,	r Hinterfuß.	megérkezés,	i Ankunft.	heverés,	r Müßiggang.	
harapás,	s Beißen.	idő,	s Wetter.	elgyengülni,	(wird ge-	
széllyeltépi,	zerstüschten	dolgozás,	i Arbeit.	schwächt) werden		
megfogott,	erhascht.	mulatás,	s Vergnügen.	sie geschwächt.		
preda,	i Beute.	vannak,	find.	borz,	r Dachs.	
köröm,	i Klau.	mintegy,	gleichsam.	aludni,	schlafen.	
széllyelzaggatni,	zerreißen.	természeti,	natürlich.	körül,	um herum.	
fen.		kötél,	s Band.	hónap, a)	r Monat.	
fog,	r Zahn.	öltveköttve,	verknüpft.	fogják,	werden gefan-	
ormány,	r Rüssel.	munkás,	arbeitsam.	gen.		

a) Június és Julius hónapban, im Monat Juny und July.

LXIV. Gyakorlások.

A' ló szénával, zabbal és fűvel él. — A' selyembogarak eperjfa levelekkel élnek. — A' fetskék sárból rakják fészkeiket. — A' víz megfagy a' hideg miatt. — A' föld gyakran megrepedez a' nap melegétől. — Az álm megújítja azokat, a' kik a' munkában elfáradtak. — Sok emberek élnek a' tsupa nyereségből. (vom bloßen Gewinn).

élni, (val.)	leben (von).	eperjfa levél,	s Maulbeer-	megrepedezni,	bersten.
széna,	s Heu.	blatt.		nap melege,	i Sonnen-
zab,	r Hafer.	fészket rakni,	Nest bauen	hibe.	
fű,	s Gras.	sár,	r Roth.	álm,	r Schlaf.
selyembogár,	r Sciden-	megfagyni,	gerrieren.	megújítani,	erquicken.
wurm.		miatt,	von, és vor.	munkában von der Arbeit	

LXV. Gyakorlás.

Der Mond macht seinen Kreis um die Erde in neun und zwanzig Tagen und beynahе sieben Stunden. In den Wintermonaten schläft das Murmelthier und liegt wie todt. — Zur Zeit des kürzesten Tages geht die Sonne ungefähr um acht Uhr auf, und nach vier Uhr unter. Beyläufig im viertausendsten Jahre der Welt ist Christus geboren worden. Zu der Zeit war Augustus römischer Kaiser. Schon im zwölften Jahre seines Lebens hat Christus in dem Tempel zu Jerusalem eine herrliche Probe seiner Weisheit abgelegt. Im drey und dreyßigsten Jahre ist er gekreuziget worden. Er starb am Freytag, wurde am Abend begraben, am Sonntage aber ist er wieder auferstanden. Am vierzigsten Tage nach der Auferstehung ist er in den Himmel gefahren.

r Mond,	hold.	aufgehen,	felkelni.	ablegen,	adni, mutami.
machen,	végezni.	untergehen,	lemenni.	kreuzigen,	megfeszíteni.
r Kreis,	forgás.	beyläufig,	mintegy.	sterben,	meghalni.
beynabe,	tsaknem.	geboren werden,	születni.	Freitag,	péntek.
s Murmelthier,	mur-	zu der Zeit,	akkor.	begraben,	eltemetni.
	mutér.	römischer,	Római.	r Sonntag,	vasárnap.
liegt,	fekszik.	r Kaiser,	Tsáczár.	wieder,	ismét.
todt, a)	megdögölve.	r Tempel,	tempel.	auferstehen,	feltámadni.
zur Zeit, b)	mikor.	herrlich,	felséges.	fahren,	menni.
kurz,	rövid.	i Probe,	próba.		
ungefähr,	mintegy.	i Weisheit,	böhtsesség.		

a) und liegt wie todt, 's úgy fekszik ott, mintha meg volna dögölve.

b) Zur Zeit des kürzesten Tages, mikor a' nap legrövidebb.

LXVI. Gyakorlás.

Damit du gesund bleibst, beobachte die Jahreszeit. Im Winter ist mehr und trinke weniger, und mache an jedem Tage Leibesbewegung. Im Frühlinge trinke mehr und ist weniger, und bewege den Körper in den Morgenstunden. Im Sommer verlangt der Körper öfters Trank, und Bewegung in den Abendstunden; im Herbst aber ist wegen der Abwechselung der Witterung die größte Behutsamkeit nothwendig. — Das Ey besteht aus der Schale, aus dem Eyweiß und aus dem Dotter. Alle Körper bestehen aus unzähligen Theilchen. Der Tag besteht aus vier und zwanzig Stunden. Das Jahr besteht aus drehhundert fünf und sechzig Tagen. Das glückliche Leben besteht aus guten Handlungen.

damit,	hogy.	i Morgenstunde,	reggeli	s Ey,	tojás.
bleiben,	maradni.		óra.	i Schale,	héj.
beobachten,	figyelmezeni.	verlangen,	kivánni.	s Eyweiß,	tojás feje.
	megtartani.	öfters,	gyakrabban	r Dotter,	tojás széke.
i Jahreszeit,	esztendő része	r Trank,	ital.	unzählig,	számtalan.
ist,	egyél.	i Abwechselung,	változás	glücklich,	szereztés, boldog.
mache, a)	szerez.	i Bitterung,	idó.		
		i Behutsamkeit,	vigyázás	i Handlung,	telekedet.

a) und mache an jedem Tage Leibesbewegung, és naponként mozgást szerez a' testednek, v. járkálj. Bewege den Körper, (ez is azt teszi).

LXVII. Gyakorlás.

A' törvényekből ered a' rendtartás és a' rendtartásból a' boldogság. — Egy német példabeszéd ezt tartja: a' madarat az énekléséből esmerik meg. — Diogenes, meglátván egy pálytort, hogy az a' markából ivott; ő is elvetette a' pohárát, és az után ő is a' markából ivott. — A' sőt részszerént a' földből ássák, részszerént pedig a' sós kútakból és a' tengervízből főzik. — Az öszvér megelőzi a' szamarat sebességgel. A' róka minden állatokat felyülhalad ravaszságával. — A' izarvasok megelőzik a' legfutósabb lovakat is sebességekkel.

eredni,	entstehen.	pálytor,	r Hirt.	öszvér,	r Maulesef.
rendtartás,	i Ordnung.	marok,	i hoble Sand.	megelőzni,	überretzen.
boldogság,	i Glückseligkeit.	ivot,	trank.	megelőzi,	übertriff.
példabeszéd,	s Sprichwort.	ő is elvetette,	so warf er auch . . . weg.	sebesség,	i Schnelligkeit.
ezt tartja,	sagt.	só,	s Salz.	-val, -vel, c) an.	
esmerik meg,	wird erkannt.	ássák,	wird gegraben.	róka,	r Fuchs.
éneklés, a)	r Gefang.	részszerént,	theils.	felyülhaladni,	übertréffen.
meglátván, b)	(sehend).	sóskút,	r Salzbrunnen.	sebség,	i List.
		tengervíz,	s Meerwasser.	szarvas,	r Hirsch.
		főzik,	(wird) gekocht.	lutós,	schnell.

a) A' madarat az énekléséből esmerik meg, der Vogel wird aus . . . u. f. f. e' helyett: den Vogel kennt man; mert a' Németek szeretnek a' Szenvedő igékkel élni; de mi Magyarok nem.

b) Diogenes meglátván 's a' t. als Diogenes einen Hirten sah, der aus u. f. f. — A' Németek a' -ván -vén Gerundiumot így szokták kitenni: da, als, indem 's a' t. melyek után Jelentő Módot telznek.

c) A' -val, -vel, ezen Gyakorlásban mindenütt an-nal tétessék ki

LXVIII. Gyakorlás.

Szerént, -hoz, -hez, -képest, -ra, -re nézve, számra, -val, -vel, nach; Dat. kiván.

Némely emberek a' barátságot tsak hafzna szerént betsülik. — A' bölts másokat erköltsei és tulajdonságai szerént, nem pedig gazdagsága szerént szokott betsülni. — A' bogarak kitsiny, de nemekhez képest tökéletes állatok. — Boldog az, a' ki testére nézve egészséges, lelkére nézve pedig jól van oktatra. — A' gyoltsot és a' pölytót réf számra vezik, mert ezeket a' kalmárok réffel mérik.

némely,	mancher	erkölt,	i Sitten, pl.	nem,	i Art.
betsülni,	schäzen.	tulajdonság,	i Eigenschaft.	tökéletes,	vollkommen.
barátság,	i Freundschaft.	bogarak,	i Insekten.	oktatra,	b) unterrichtet.
szokott, a)	pffegt.				

a) A' bölts másokat 's a' t. Der Weise pffegt, andere . . . zu schäzen.

b) jól van oktatra, gut unterrichtet ist.

Jegyzés. Ezen Praepositio nach, gyakran utánna tétetik a' szónak, midön t. i. a' magyar nyelv szerént ez az értelme van: ra nézve, re nézve. P. o. testére nézve, dem Leibe nach, lelkére nézve, der Seele nach: inkább nevekre, mint tselekedetekre nézve, mehr dem Nahmen, als der That nach, 's a' t.

LXIX. Gyakorlás.

Gold und Silber wird nach dem Gewichte, die Perlen aber nach der Größe und nach dem Glanze geschätzt. Diese übertreffen zwar dem Preise nach viele Dinge, aber dem Nutzen nach nicht einmal die Erbsen. Wir irren, wenn wir entfernte Gegenstände nach dem Scheine beurtheilen. — Der schöne Pfau ist stolz auf seine Federn. — Der Maulwurf ist auf eine gewisse Art nützlich: er macht die Erde der Gärten locker. Der Bär steht oft auf den Hinterfüßen, und geht auch aufrecht herum. Die Freundschaft unter Bösen kann auf keine Weise dauerhaft seyn. — Verfasse dich nicht auf die Festigkeit deines Körpers, noch auf die Dauerhaftigkeit des Glückes. — Wer um einer jeden Beleidigung willen sogleich in Zorn geräth, ist sich selbst am schädlichsten. — Oft sind Leute vor Freude, öfters vor Angst gestorben.

s Gewicht, a)	nehézség.	stolz, (auf) kevély (be).	i Festigkeit, erős volt.
i Perle,	gyöngy.	r Maulwurf, vakondok.	i Beleidigung, megbán-
r Glanz,	fény.	gewiß, bizonyos.	tás.
r Schätzen,	betsülni.	auf Art, módon.	um willen, -ért.
r Preis,	ár.	locker, porhanyó.	sogleich, mindjárt.
nicht einmahl, még tsak-	sem	r Hinterfuß, hátulsó láb.	in Zorn gerathen, harag-
i Erbse,	horsó.	aufrecht, felegyenesedve.	ra gerjedni.
irren,	hibázni.	herumgehen, járni.	schädlich seyn, ártani.
entfernt,	távollevő.	r Böse, rozsl ember.	i Freude, öröm.
r Gegenstand, tárgy.		auf keine Weise, semmi	vor,
r Schein, b) látzás.		módon.	i Angst, rémülés, szo-
beurtheilen, megítélni.		dauerhaft, tartós.	rongattatás.
r Pfau,	páva.	sich verlassen, (auf) bizni	
		(-be).	

a) nach dem Gewichte, nehézséghez képest, v. a' szerént a' mennyit nyom.

b) nach dem Scheine, a' szerént a' mint látzának, v. a' látzás szerént.

LXX. Gyakorlás.

Aus Neigung zu den Wissenschaften suchen fleißige Jünglinge oft die stille Einsamkeit. — Böse Menschen freuen sich über das Unglück anderer. — Die Eltern freuen sich über das Wohl ihrer Kinder. — Aus Liebe zum Frieden verließ Cicero eine Zeit lang sein Vaterland. Von Neid angetrieben verfolgte der schlaue Themistocles den braven Aristides. — Um Gold und Silber kaufen wir die Bedürfnisse des Lebens. — Die Tugend kauft niemand um Geld. — Viele verkaufen ihr Gewissen um einen geringen Preis. — Der Ruhm ist um große Verdienste feil.

i Neigung, hajlandóság	s Wohl, java.	verfolgen, üldözni.
suchen, keresni.	r Frieden, békesség.	schlau, ravasz.
r Jüngling, ifjú.	verlassen, elhagyni.	brav, jámbor.
still, tsendes.	eine Zeit lang, egy ideig.	s Bedürfnis, szükség.
i Einsamkeit, magánosság	r Neid, irigység.	dolog.
sich freuen, örülni.	angetrieben, ösztönöztet-	s Gewissen, lelkiismeret.
s Unglück, szerentsétlenség	vén.	gering, isekély.

LXXI. Gyakorlás.

Példák a' Számokra.

Eins und eins macht zwey. Zweymahl zwey macht vier. Drey mahl drey macht neune. Neunmahl neune macht ein und achzig. Zehnmahl zehn macht hundert. Zehnmahl hundert macht tausend. Zehnmahl tausend macht zehntausend. Zehnmahl zehntausend macht hunderttausend, und zehnmahl hunderttausend macht eine Million. — Eine Billion ist aber eine ungeheure Summe. Denn, wenn Adam vor sechstausend Jahren angefangen hätte zu zählen, und er alle Tage zwölf Stunden lang nur Zahlen ausgesprochen, und gezählt hätte bis auf den heutigen Tag; so würde er doch erst noch zweyhundert Jahre und länger leben müssen, bis er eine Billion gezählt haben würde. — Sechs tausend sechs hundert und sechs und sechzig Mann machten bey den Römern eine Legion aus.

und,	meg.	eine Stunde lang,	egy	erst noch,	még úgy is.
machen, a)	tenni.		óraig.	länger,	tovább.
ungeheuer,	rettenetes.	Zahl,	szám.	bis,	mig, hogy.
	nagy.	aussprechen,	kimondani.	ausmachen,	tenni.
i Summe,	summa.	heutig,	mai.	i Legion,	legió.
anfängen,	elkezdeni.	bis auf,	-ig.		
zählen,	számlálni.	doch,	meg is.		

a) eins und eins macht zwey, egy meg egy kettő. Mi Magyarok az olvasásban és sokszorozásban elhagyjuk ezt a' szót: *tesz*; de a' Németek mindenkor kimondják, mint ezt a' feljebbvaló példakból láthatni.

LXXII. Gyakorlás.

Man sagt, daß, um Chinesisch schreiben zu können, der gemeine Mann achzigtausend Buchstaben oder Figuren zu kennen nöthig habe; aber der Gelehrte hundert und sechzigtausend. — Die Welt hat ungeschätzt sechstausend Jahre gestanden, und seit Christi Geburt sind tausend achthundert und zehn Jahre verfloßen. — Ein Zentner hat hundert Pfund, ein Pfund sechzehn Unzen, oder zwey und dreyßig Loth, ein Loth hat vier Quentchen. — Ein Eimer enthält in Wien achzig oder höchstens vier und achzig Halben, oder vierzig bis zwey und vierzig Maas, in Ungarn vier und sechzig Halben. Ein Preßburger Meeß enthält achzig Wiener- oder vier und sechzig Ungarische Halben.

Chinesisch,	kinai nyelven.	stehen,	állani.	s Quentchen,	könting,
gemein,	köz.	seit,	től.	r Eimer,	két nehezék.
r Buchstabe,	betű.	i Geburt,	születés.	r enthalten,	tseber, akó.
i Figur,	rajzkép.	verfließen,	elfolyt, elmulni.	i Halbe,	benne lenni.
kennen,	ismerni.	r Zentner,	mázsza.	s Maas,	ittze.
ich habe nöthig,	nekem kell.	s Pfund,	font.	r Meeß,	pint.
r Gelehrte,	tudós.	i Unze,	untzia.		méro, két véka, két kila.
		s Loth,	lót, lat.		

LXXIII. Gyakorlás.

Három meghét tíz. Öt meg négy kilentz. Hat meg nyoltz tizennegy. — Háromszor három kilentz. Háromszor kilentz hufzonhét. Négyszer öt húsz. Négyyszer kilentz harminthárom. Ötször nyoltz negyven. Ötször kilentz negyven öt. Hatszor hét negyvenkettő. Hatszor kilentz ötvennégy. Hétszer nyoltz ötven hat. Hétszer kilentz hatvanhárom. Nyoltzszor kilentz hetvenkettő. Kilentzszor kilentz nyoltzvan egy. Tizszer tíz száz. — Egy elztendőben a) 12 hónap van, egy hónapban 31 vagy 30 nap, egy napban 24 óra, egy órában 60 minúta és egy minútában 60 pertzentés vagy szekunda. Minden karikarajz 360 grádusra osztatik. — Minden grádusa az Ekvátornak, az az, a' föld középpabrontsának, tizenöt német mértföldet foglal magában. Tizenöt német mértföld annyi, mint tizenhárom magyar mértföld, vagy harmincz frantzia mértföld.

minúta,	i Minute.	osztani, (re) theilen (in),	annyi, b)	so viel.
pertzentés,	i Sekunde.	mértföld,	i Meile.	frantzia,
karikarajz,	r Zirfel.	magában foglalni, ent-	magában foglalni, ent-	frantzia,
grádus,	r Grad.	halten.	halten.	frantzia,
				Frantziák.

a) Egy elztendőben . . . van; ein Jahr hat zwölf Monate, 's a. t.

b) A' számoknál jusson elzünkbe: hogy mi a' számok után csak Egyesbe szoktuk tenni a' Substantivumokat; de a' Németben Többest kell tenni. P. o. Minden karikarajz 360 grádusra osztatik, Jeder Zirfel wird in dreihundert und sechzig Grade getheilt. Itt is: tizenöt német mértföld annyi, így lesz: Fünfzehn deutsche Meilen sind: a' so viel elmaradhat, és ekkor utánna ez is: als, elmaradjon.

LXXIV. Gyakorlás.

Magyarország négy Kerületre osztatik. Ezen négy kerületben ötvenkét vármegyék vannak; úgymint: a' Dunán innenvaló Kerületben XIII Vármegyék, a' hol első Pózsón Vármegyé; a' Dunán túlvaló Kerületben XI Vármegyék, úgymint Moson Vármegyé, Sopron Vármegyé 's a' t. A' Tiszán innenvaló Kerületben X Vármegyék vannak, úgymint: Szepes Várm. Sáros Várm. 's a' t. A' Tiszán túl lévő Kerületben XII. Vármegyék vannak, úgymint: Bihar, Szathmár, Szabolcs Várm. 's a' t. Ezenkívül van Horváthországban három és Tóth, vagy Rátzországban is három Vármegyé.

kerület,	r Kreis.	a' hol,	wo.	ezenkívül, auferdem.
vármegyé,	r Komitat, die	Pozson,	Pressburger.	Horváthország, Croation
	Gesellschaft.	Szepes,	Zipser.	(Tóthország,) Slavonien.
innen, a)	dieffeits.	Sáros,	Scharoscher.	(Rátzország,) nien.
túl,	jenffeits.	Bihar,	Biharer, 's a' t.	

a) A' Dunán innenvaló Kerületben, in dem Kreise dieffeits der Donau.

LXXV. Gyakorlás.

Ferdinand Magellan war der erste, der um die Welt (Erde) schiffte, im Jahre tausend fünfshundert und neunzehn. Sein Schiff kam nach einer Reise von drey Jahren und neun und zwanzig Tagen wieder zurück. — Der Mond ist funfzigmahl kleiner als die Erde, und ein und funfzig tausend Meilen von ihr entfernt. Seinen Lauf um die Erde vollendet er in sieben und zwanzig Tagen und fünf Stunden. — In Wien, der Residenzstadt des Kaisers von Osterreich zählt man dreyhahnhundert fünf und zwanzig tausend Einwohner. In London, in der Hauptstadt von England, zählt man auf hundert und dreyßig tausend Häuser, und gegen eine Million Einwohner. In Paris zählt man gegen siebenhundert tausend Einwohner.

umschiffen, a)	körülha-	zurück kommen,	vissza-	Residenzstadt, Fejedel-
	jókázni.		jönni.	mi lakó város.
s Schiff, hajó.		entfernt,	távol.	zählt man, c) a' izámát
i Reise, b)	útazás.	r Lauf,	út, forgás.	teszik.
		vollenden,	elvégezni.	gegen,
				mintegy.

a) Az öszvetett igék Szeretik elvetni az elváló szótskát magok elől, ha az már a' Substantivum előtt is mint Praepositio ott van.

b) nach einer Reise von drey Jahren, három elzteni és 99 napi utazás után 's a' t.

c) zählen, ezt az igét ezen jelentésében így mondjuk magyarul: e' számtát tenni, p. o. száz ezerre 's a' t.

LXXVI. Gyakorlás.

Ein Ballen Papier enthält zehn Riß. In einem Riß sind zwanzig Buch, und in einem Buch vier und zwanzig Bogen. Einen Bogen kann man in vier, in acht, in zwölf, auch in sechszehn Theile zusammenlegen. — Ein Dugend enthält zwölf Stücke; ein Schock gewöhnlich sechzig Stück, und ein Schilling dreyßig Stück.

Der Sonntag ist der erste Tag in der Woche, der Montag der zweyte, der Dienstag der dritte, der Mittwoch der vierte, der Donnerstag der fünfte, der Freytag der sechste, und der Sonnabend oder Samstag der siebente od. letzte. — Der neunte Tag ist für einen Kranken immer der gefährlichste. — Erstlich muß man zählen lernen, dann addiren, drittens subtrahiren, viertens multipliziren und fünftens dividiren.

r Ballen,	bál.	s Stück,	darab.	legger,	utolsó.
r Riß,	kötés.	r Schilling,	silling.	gefährlich,	veszedelmes.
s Buch,	kontz.	r Sonntag,	vasárnap.	addiren,	öszveadni.
r Bogen,	árkus.	r Montag,	hétfő.	subtrahiren,	kivonni.
zusammen legen,	öszve-	r Dienstag,	kedd.	multipliziren,	sokszo-
	hajtani.	r Mittwoch,	szerda.		rozni.
s Dugend,	tűzet.	r Donnerstag,	csütörtök.	dividiren,	osztani.
r Schock,	sokk.	r Freytag,	péntek.		
gewöhnlich,	rendszerent.	r Sonnabend,	szombat.		

LXXVII. Gyakorlás.

Peldák a' Mássalérthetők Egybehasonlításokra.

a. A Második Grádsra v. Comparativusra.

Die Sonne leuchtet heller, als der Mond. — Der Sommer ist angenehmer, als der Winter. — Die Deutsche Sprache ist schwerer, als die Französische Sprache. — Ungarn ist größer, als Oesterreich und Böhmen. — Die Luft ist flüssiger, als das Wasser. Der Fuchs ist ein listigeres Thier, als der Wolf. — Die Donau ist ein größerer Fluß, als die Rheine. Die Spanischen Schafe haben eine feinere Wolle, als die Ungarischen Schafe. — Die Fichten und Tannen sind geradere Bäume, als die Eichen. — Die Mandeln haben einen feineren Geschmack, als die Nüsse. — Die Natur zeigt uns schönere Gegenstände, als die Kunst. — Der Mensch hat immer mehr Fehler, als er glaubt. Der Sommer ist weniger angenehm, als der Frühling. Ein steinigter Boden bringt weniger Korn, als ein fetter.

leuchten,	világítani.	gerade,	egyenes.	wenig, adj.	kevés.
hell,	világos.	i Eiche,	tölgyfa.	steinigt,	köves.
Böhmen,	Tschorhazág.	i Mandel,	mondola.	r Boden,	föld.
flüssig,	folyó.	r Geschmack,	íz.	bringen,	teremni.
listig,	ravalz.	i Nuß,	dió.	s Korn,	élet.
Spanisch, adj.	Spanyol.	r Gegenstand,	tárgy.	fett,	kövér.
i Fichte,	jegenyefenyő.	r Fehler,	hiba.		
i Tanne,	erdeifenyő.	wenig, adv.	kevésé.		

LXXVIII. Gyakorlás.

b. A Harmadik Grádsra v. Superlativusra.

Der reichste Mensch ist nicht immer der glücklichste, und der ärmste ist nicht immer der unglücklichste, sondern der tugendhafteste ist der glücklichste unter den Menschen. — Die Tugend ist das höchste Gut des Menschen. — Gott ist das weiseste und gütigste Wesen, daher ist diese Welt die beste unter allen Welten, welche möglich waren. Gott ist aber auch das mächtigste Wesen; daher kann er auch die erhabensten Menschen erniedrigen, und die Schwächsten zu den Stärksten machen. Wir sind Gott also die tiefste Ehrfurcht schuldig. Sibirien ist eins der kältesten Länder, und diejenigen Gegenden sind die heftigsten, die unter dem Aequator liegen.

tugendhaft,	virtuosos.	s Wesen,	valóság.	erhaben,	fő, felső.
das höchste,	legjobb.	daher,	a' honnan.	erniedrigen,	megalázni.
s Gut,	java.	möglich,	lehetséges.	tief,	mély.
weise,	bölcs.	möglich seyn,	lehetni.	schuldig seyn,	tartozni.
gütig,	jó.	mächtig,	hatalmas.	heiß,	meleg, heves.

LXXIX. Gyakorlás.

A' városok jobban vannak építve, mint a' faluk. — A' rétek nem annyira v. kevésbé hasznosak mint a' szántóföldek. — Svéczia nem annyira hideg, mint Grönland. — A' völgyek gyakorta termékenyebbek, mint a' halmok. A' hegyes tájjékok kellemesebbek mint a' síkságok. — A' szarvasnak sebesebb futása van, mint a' kutyának. — A' fűzfák lágyabb fák, mint a' bikkfák. A' kinek több pénze van, mint másoknak, az nem mindég boldogabb mint azok, a' kiknek kevesebb pénzek van. Béts nagyobb és népesebb város mint Berlin; de Paris és London a' legnagyobb és legnépesebb városok Európában, és ez az utolsó bizonyosan a' leggazdagabb.

jobban vannak,	sind bes-	termékeny,	fruchtbar.	bikkfa,	i Buche.
építve,	fer.	halom,	i Anhöhe.	a' kinek van,	der ... hat.
rét,	i Wiese.	hegyes,	bergigt.	több pénzek,	mehr Geld.
nem annyira,	weniger.	tájjék,	i Gegend.	az nem mindég,	der ist
hasznos,	einträglich.	síkság,	i Ebene.	nicht immer.	
szántóföld,	s Kornfeld.	sebes,	schnell.	azok,	derjenigen.
Svédzia,	Schweden.	futás,	r Lauf.	utolsó,	der letzte.
völgy,	s Thal.	fűzfa,	i Weide.	bizonyosan,	gewiß.
		lágy,	weich.		

LXXX. Gyakorlás.

Az Elefánt a' legnagyobb és legelmésebb a' szárazon élő állatok között. Ez felette nagy terheket elbír, és ott a' hol lakik a' leghasznosabb állat. A' tzehal a' tengeri állatok között legnagyobb és legerősebb; úgy hogy ez a' legnagyobb ladikokat is felfordítja. — A' kolibri legkissebb és legzseb a' madarak között. — A' filemile legzsebben énekel. — Az emberek gyakran a' leghasznosabb és legtokéletesebb dolgokat legkevésbé szeretik. — A' legtudósabb emberek többnyire legnagyobb és legalkalmatosabb matematikusok voltak.

elmés,	verständig.	ladik,	r Kahn.	tudós,	gelehrt.
szárazon élő állat,	das Landthier.	felfordítja,	umwirft.	többnyire,	mehrentheils.
elbír, a)	trägt.	tokéletes,	vollkommen.	alkalmatos,	geschickt.
tengeri állat,	s Seethier.	legkevésbé,	am wenig-	matematikus,	Mathema-
		sten.		matiker.	

a) Ez felette nagy terhet, 's a' t. dieser trägt die größten Lasten und ist dort 's a' t.

MÁSODIK RÉSZ.

Példák az Igék Hajtogatásában való Gyakorlásra.

Példák a' haben Segítő Igére.

§. 140. Nem lévén a' Magyaroknak a' haben-hez hasonló igéjek, azt a' lenni (seyn) igének 3-dik személyével teszik ki, a' melly mellett a' személy Dativusban, a' birt dolog pedig ragaszkodással Nominativusban áll, noha ugyan ezt Németül az Accusativusba kell tenni. P. o. ich habe einen schönen Garten, nekem egy szép kertem van. Láss erről a' Grammat. az 51-dik levélen.

LXXXI. Gyakorlás.

Wenn ich ein Lineal habe, dann habe ich das Instrument, durch dessen Hülfe ich eine gerade Linie ziehen kann: und wenn du einen Zirkel hast, so hast du auch das Instrument, mit welchem du einen Zirkel beschreiben kannst. Wer nun die Kenntniß hat, wie Zirkel und Linien angewendet werden können, der hat schon einige Kenntnisse von der Geometrie. Wir haben nicht alle gleiche Talente und Gaben; der eine hat Anlage zu mechanischen Arbeiten, der andre zur Dichtkunst und so weiter. — Wenn ihr aber Anlage zu Wissenschaften habt, so müßt ihr Sorge tragen, diese Anlage so zu nutzen, daß eure Mitbürger Vortheile von euch haben können: die sie auch haben werden, wenn ihr euch in einer Kunst oder Wissenschaft geschickt genug gemacht habt.

s Lineal,	linea.	gleich,	egyenlő.	nutzen, használni, halzoz-
s Instrument,	műszer.	i Gabe,	adomány.	ra fordítani.
i Hülfe,	segítség.	i Anlage,	alkat.	r Mitbürger, polgár társ
i Linie,	vonás, linea.	mechanisch,	mekhanikai	Vortheil haben, halz-
r Zirkel,	tzirkalom.	i Dichtkunst,	versszerzés	not venni.
r Zirkel,	karikarajz.	weiter,	tovább.	genug, eléggé.
anwenden,	fordítani va-	Sorge tragen,	azon lenni	geschickt machen, tökéle-
	lami végre.			tesíteni.

LXXXII. Gyakorlás.

Rom hatte im Anfange Könige; nachher hatten die Römer Consuln, und zuletzt Kaiser. Beynabe kein Reich der Welt hat so einen geringen Ursprung gehabt, und ist in der Folge so groß geworden, als das Römische Reich: auch hat es länger bestanden, als viele andere Reiche. Alexander der Große hatte kaum seine große Monarchie gegründet, als sie sogleich wieder getheilt wurde. — Hätte Alexander weniger Leidenschaft gehabt, so würde er ein längeres Leben gehabt haben.

r Anfang,	kezdet.	in der Folge, idővel.	fügegleich,	azonnal.
s Reich,	vége.	bestehen,	tartani.	getheilt werden, elosztani
s Reich,	birodalom.	Alexander,	Sándor.	i Leidenschaft, indulatos-
gering,	tsekély.	Monarchie,	birodalom,	kodás.
r Ursprung,	kezdet.	gründen,	szelállítani.	

LXXXIII. Gyakorlás.

Nekem van kedvem németül tanulni, és ha neked is van kedved ezt a' szükséges nyelvet megtanulni, tehát mind a' kettőnknek ugyan azon tzelunk van. A' kinek kedve és ideje is van sok nyelvet tanulni, az hamarább tanul, mint az, a' kinek nints kedve és ideje. — Nekem tsak két német könyvem van; de neked sok német és frantzia könyveid vannak, minthogy a' bátyád mind a' két nyelven jól beszélt, és mikor katonává lett, minden könyveit néked adta. Az ifjú Illésiek jó németek, nekik van egy Nyelvtanítójok, a' ki mind magyarul, mind németül igen tisztán beszél; és ha nekünk is olyan Tanítónk volna, hamar megtanulnánk érteni és beszélni.

kedv, a)	i Lust.	mind a' két nyelven, bey-	iffjú,	jung.
megtanulni, erlernen.		de Sprachen (in Acc.)	jó németek,	sprechen gut
tehát: . van, so haben wir	beszélni, sprechen.			Deutsch.
mind kettőnk, wir beyde	mikor, als.	nyelvtanító, r Sprach-		lehrer.
ugyan az, die nächliche.	katonává lett, er Soldat	geworden ist.	mind-mind, sowohl, als	
tzel,	i Absicht.	katonává lenni, Soldat	tisztán, rein.	
hamar, geschwind.		werden.	ollyan, ein solcher.	
nints, keine . . hat.	adta,	gegeben hat.	hamar, b) bald.	
minthogy, weil.				

a) Nekem van kedvem, 's a' t. ich habe Lust Deutsch zu lernen.
b) hamar megtanulnánk, so würden wir bald verstehen und sprechen lernen.

LXXXIV. Gyakorlás.

Nekem mindenkor nagy kedvem volt a' muzsikára, de soha se volt alkalmatosságom, hogy (ich) vagy klavirt vagy hegedüt tanulhattam volna. Neked tavaly jó alkalmatosságod volt, magadat a' német nyelvben gyakorlani, mert Győrött laktál, a' hol a' lakosok a' városban többnyire németül beszélnek; ott muzsikát is tanulhattál volna, ha reá kedved lett volna; de akkor semmi hajlandóságod nem volt muzsikát tanulni. — Ha időm volna, most tanulhatnék Tsehül, mert az Atyámnak egy írődeákja van, a' ki izületett Tseh, és jól beszél mind Tsehül mind Magyarul.

mindenkor, immer.	tanulhattam volna, hätte	hajlandóság, i Mei, ang.
muzsika, i Musik.	lernen können.	Tsehül, Böhmisch.
alkalmatosság, i Gelegen-	tavaly, voriges Jahr.	írődeák, r Schreiber.
heit.	gyakorlani, zu üben.	izületett Tseh, ein gebor-
vagy, - vagy, entweder,	Győrött, in Raab.	ner Böhme.
oder.	reá, dazu.	
hegedü, i Violin.	akkor, a) damals.	

a) de akkor semmi hajlandóságod nem volt, 's a' t. aber damals hast du keine Lust gehabt, u. s. f.

§. 141. Mikor a' haben igének Határozatlan módja más ige után következik ugyan azon mondásban, akkor az eleibe zu tétetik, melyet Magyarúl többnyire így teszünk ki; *ha van, hogy van*, vagy így: *-nek lenni, -nak lenni*. P. o. Nem elég az, valamire akarátjának lenni, v. hogy az embernek valamire akarátja van. Es ist nicht genug, den Willen zu etwas zu haben. A' Határozatlan Egefzenmúltat pedig: *gehabt haben* így: *hogy volt*.

LXXXV. Gyakorlás.

Nur großen Menschen verzeiht man es, Fehler zu haben. — Es ist nicht genug große Eigenschaften zu haben, man muß auch davon Gebrauch zu machen wissen. — Nach dem Tode hilft es dem Menschen nichts, auch die größten Reichthümer gehabt zu haben. — Cicero hatte eine außerordentliche Gabe zu reden, aber er hatte auch viel Eigenliebe. Daher hat er den Fehler, daß, wenn er redet, er gern von sich spricht. Unterdessen ist es wahr, wenige Redner haben eine solche Beredsamkeit gehabt, als er; und wenige von uns werden zu dieser Vollkommenheit gelangen, wenn sie nicht die Talente und die Kenntnisse haben werden, die er gehabt hat.

verzeihen,	megengedni.	nichts helfen,	semmit sejt	Redner,	ékesen szóló
r Fehler,	hiba.		halználni		Orátor.
i Eigenschaft,	tulajdon-	r Reichthum,	gazdagság:	i Beredsamkeit,	ékesen-
	ság.	i Gabe,	talentom.		szóllás.
Gebrauch machen,	halz-	i Eigenliebe,	maga eránt:	i Vollkommenheit,	tökél-
	nát venni.		való szeretet,		letesség.
r Tod,	halál.		magaszeretet	gelangen,	jutni.
		unterdessen,	azonban.	i Kenntniß,	esméret.

LXXXVI. Gyakorlás.

Wenn ich immer den Verstand gehabt hätte, den ich jetzt habe, so würde ich nicht so viel Stolz gehabt haben, mich für weise zu halten. Denn ich habe nun durch die Erfahrung gelernt, wie viel man nöthig hat, um sagen zu können: ich bin weise. — Wenn Ikarus die Klugheit gehabt hätte, seinem weisen Vater zu glauben, so würde er nicht das Unglück gehabt haben, in das Meer zu fallen. Dädalus hatte Erfahrung, und wußte wohl, wie wenig Kinder sie haben: darum warn'te er seinen Sohn, und dieser würde also wohl gethan haben, wenn er den Ermahnungen des Vaters gefolgt wäre.

r Verstand,	ész.	glauben,	hinni.	wohl,	jól.
r Stolz,	a) kevélység.	i Unglück,	szerentsét-	warnen,	inteni, ójni.
i Erfahrung,	tapasztalás.		lenség.	i Ermahnung,	intés.
i Klugheit,	okosság.	fallen,	esni.	folgen,	engedelmeskedni.

a) Stolz haben, kevély lenni, viel Stolz haben, igen kevély lenni.

LXXXVII. Gyakorlás.

Példák a' feyn Segítő Igére.

Ich bin ein Mensch, und daher sterblich, weil alle Menschen sterblich sind. Es ist kein Mensch und ist keiner gewesen und wird auch keiner seyn, der nicht dem Tode unterworfen sey. Du bist auch ein Mensch, und bist also auch hinfällig, wie ich. O wie sind also die Menschen thöricht, die immer in Sorgen sind, um Reichthümer zu sammeln, die sie doch einst verlassen müssen. Die Eigenliebe ist der größte von allen Schmeichlern; sie ist die Verführerin vieler Menschen gewesen, und wird es noch von vielen seyn, die nicht auf ihrer Huth sind. Wir sind ihren Verführungen immer ausgesetzt, und wir müssen sie daher immer fliehen. Wenn wir einmahl von ihr verführt worden sind, so ist schwer, sich ihrer Herrschaft wieder zu entziehen.

sterblich,	halandó.	verlassen,	elhagyni.	ausgesetzt seyn,	kitéve
unterworfen seyn,	alávet-	müssen,	kéntelenítetni.	lenni.	
	lenni.	r Schmeichler,	hizelkedő	fliehen,	kerülni.
hinfällig,	mülandó.	r Verführer,	tsábitó.	i Herrschaft,	hatalom.
thöricht,	balgatag.	i Huth, b)	vigyázat.	sich entziehen,	magát ki-
i Sorge, a)	gond.	i Verführung,	tsábitás.	vonni.	
sammeln,	gyűjteni.				

a) in Sorgen seyn, törni a' fejét valamin, v. azon törni a' fejét, hogy 's a' t.

b) Auf seiner Huth seyn, magára vigyázni.

LXXXVIII. Gyakorlás.

Die Griechen sind die Lehrer vieler Völker gewesen, und haben erst spät aufgehört es zu seyn. Die Römer können sich nicht rühmen, es gewesen zu seyn, denn sie waren die Schüler der Griechen. Der Geschmack der Römer ist nie so fein und geläutert gewesen, als der der Griechen. Das kam daher, weil sie mehr Nachahmer waren. Die gebildeten Römer waren auch mehrentheils in Griechenland gewesen, und hatten von da Kenntnisse und Geschmack mitgebracht.

Als Hannibal von Scipio überwunden worden war, so fragte ihn Scipio: wer nach seiner Meinung wohl der größte Feldherr wäre? — Hannibal nannte den Alexander. Wer ist aber wohl nach dem Alexander der größte Held gewesen? — Hannibal sagte, daß es Pyrrhus sey. — Wer aber der dritte? — Hannibal erwiderte: Ich bin es!

r Griechē,	Görög.	geläutert,	tiszta.	überwinden,	meggyőzni.
s Volk,	nép.	kommen,	jöni.	i Meinung,	gondolat.
spät,	későn.	mehr,	inkább tsak.	r Feldherr,	hadi vezér.
aufhören,	megszünni.	r Nachahmer,	hímező.	nennen,	nevezni.
sich rühmen,	dütskedni.	gebildet,	pallérozott.	r Held,	vitéz.
r Schüler,	tanítvány.	mitbringen,	hozni magá-	erwidern,	ismét felelni,
r Geschmack,	ízlés.	val.			

LXXXIX. Gyakorlás.

Gott du bist das vollkommenste Wesen! du bist, du warst, und wirst seyn! du bist ewig! du bist weise und gütig! Alle deine Werke sind davon die deutlichen Beweise! du bist gerecht, und wir selbst werden einst Zeugen deiner Gerechtigkeit seyn. Du bist mächtig, allmächtig! denn wie würden sonst die Welten alle durch dich seyn können, die da sind! Wie würden so viele tausend verschiedene Geschöpfe durch dich seyn können, wenn du nicht allmächtig wärest. O möchte ich doch immer dein Kind, und möchtest du doch immer mein Gott und wohlthätiger Vater seyn.

s Wesen,	valóság.	r Beweis,	tanúbizony- ság.	i Gerechtigkeit,	igazság.
ewig,	örökkévaló.			mächtig,	hatalmas.
s Werk,	munka.	gerecht,	igaz.	allmächtig,	mindenható.
deutlich,	világos.	einst,	valaha, egykor.	s Geschöpf,	teremtés.
		r Zeuge,	tanú.	wohlthätig,	jóltévő.

XC. Gyakorlás.

Es gibt viele Leute, die in Paris, Rom und andern großen Städten gewesen sind, um sich zu bilden; aber sie sind um nichts feiner, artiger und klüger geworden, als sie vorher waren. Es ist also nicht der Ort, durch den wir weiser und vollkommener werden, sondern es hängt von unserm Willen ab, ob wir es werden wollen, und dann können wir es an jedem Orte werden.

Wenn Scipio nicht so ein großer General gewesen wäre, so würde Carthago nicht von ihm erobert worden seyn. Aber er besaß alle Tugenden, welche einem großen Feldherrn nöthig sind. Er war sehr enthaltsam. Er machte z. B. keine Beute für sich, ob er gleich Herr von Carthago geworden war.

Da die Geographie und die Chronologie die beyden Augen der Geschichte sind, so ist es nothwendig, sie beyde zu studiren; denn man würde es sonst über lang oder kurz bedauern, sich nicht auf sie gelegt zu haben.

sich bilden,	magát pallé- rozni, v. tökélette- síteni.	erobern,	elfoglalni, meg- venni.	i Geschichte,	história.
um nichts,	semmivel sem	besitzen,	bírni, (val).	studiren,	tanulni.
fein,	jéles.	i Tugend,	virtus.	sonst,	küldömben.
artig,	kellemetes.	enthaltsam,	megtartó- tató.	über lang oder kurz,	elébb utóbb.
r Ort,	hely.	i Beute,	préda.	bedauern,	megbánni.
abhängen,	függeni.	i Chronologie,	Chronolo- gia, korjegyzés.	sich legen, (auf),	adni ma- gát (-re).
r Wille,	akarat.				

HARMADIK RÉSZ.

Gyakorlások mindenféle Szók és Ígék nemeire.

XCI. Gyakorlás.

Jegyzés. Minekelötte ezen Gyakorlásokhoz hozzá fogna a' Tanuló, látkéség hogy a' Grammatikának Tizedik Részét is, melly a' Belzédal-
kalatát tanítja, jól megtanulta. — Nem akarván az árkusok számát sza-
porítani, a' Magyar Gyakorlásokat azért nem szaporítom, mivel a' jó-
igyekezetű Tanulóról feltételezem, hogy a' mint már feljebb javasoltam,
a' Német Gyakorlásokat, Magyarra írásban is lefordítja, és azokat a'
maga erejétől Németre újra vizsgálva fordítja. Ez a' leghathatósbab elz-
köz, a' Tanulónak magát arra megtanítani, a' mit nem jól tud.

Siehst du die Erde überall gleich und eben? Mit nichten, denn
wir sehen auf derselben Berge, Thäler und freye Felder mit Ebe-
nen. — Was sind Hügel? Es sind Theile der Erde die etwas er-
haben sind. — Aber was ist ein Berg? Ein Theil der Erde, der
noch höher ist, als ein Hügel. — Wie werden die allerhöchsten Berge
genannt, deren Spitzen bloß oder nackend sind? Alpen? auf deren
Spitzen es so schrecklich kalt zu seyn pflegt, daß der Schnee daselbst
niemahls vergeht. — Welches sind die höchsten Berge in der Welt?
Die Peruvianischen, (Cordilleras, Andes) deren Höhe man auf
3000 Schritte schätzt. — Welches sind die vorzüglichen Vortheile
der Berge? Sie tragen viel bey zu einer gesunden Luft, zur Frucht-
barkeit des Bodens, zur Zeitigung der Früchte: sie helfen die Ge-
walt der Winde hemmen, und geben Quellen und Flüßsen ihren
Ursprung. Ferner werden allerley Steine und Metalle aus den Ber-
gen gegraben, und dann findet sich auf denselben die größte Man-
nigfaltigkeit von gesunden Kräutern und wilden Thieren; endlich
gibt die Abwechselung von Hügeln und die Verschiedenheit von
Bergen der Erde ein sehr schönes Ansehen.

Welche Berge werden feuerspendende (Vulkane) genannt?

Diejenigen, welche aus ihrer offenen Spitze Feuer, Sand, große
Steine und andere dergleichen Dinge auswerfen. — Welches sind
die berühmtesten feuerspendenden Berge in Europa? Der Ätna in
Sicilien, der Vesuv im Königreich Neapel, der Hecla und Krabla
in Island; aber eine noch viel größere Menge von solchen findet
man in Asien, Afrika und Amerika. — Verursachen sie Schaden?
Ja, oft sehr großen; doch sind sie auch für Wohlthaten der Natur
zu halten, weil sie das Erdbeben verhindern, und dessen erschreck-
liche Heftigkeit mäßigen.

gleich sehen,	egyenlőnek	erhaben,	magas.	vergehen,	elolvadni.
eben,	látni.	i Spitze,	hegy, tsüts.	i Höhe,	magasság.
mit nichten,	sik.	bloß,	kopalz.	man schätzt,	teszik.
s Feld,	éppen nem.	nackend,	meztelen.	r Schritt,	lépés.
i Ebene,	mező.	Alpen, pl.	havasok.	vorzüglich,	különös.
r Hügel,	sikság.	schrecklich,	rettenetes.	beitragen,	tenni (re).
	halom.	daselbst,	ott.	i Zeitigung,	megérletés.

hemmen, meggatolni.	s Ansehen, tekintet.	verursachen, tenni.
r Ursprung, eredet.	feuersehend, tűzokádó.	find sie zu halten, lehen tartani.
i Quelle, forrás.	offen, nyitva lévő.	s Erdbeben, földindulás.
ferner, továbbá.	r Sand, sővény.	verhindern, akadályoztatni.
graben, ásni.	abwerfen, kihányani.	erőszkosvos.
i Mannigfaltigkeit, sokféle volt.	berühmt, hires.	Hefigkeit, erőszkosvos.
i Abwechslung, változás.	große Menge, igen sok.	mäßigen, mérséklen.
	Comp. sokkal több.	

XCII. Gyakorlás.

Ein Thor wollte schwimmen und erkrank beynahe. Daher schwam er das Wasser nie zu berühren, bevor er nicht schwimmen gelernt hätte.

Ein Thor besuchte einen Kranken, und befragte ihn wegen seinen Gesundheitsumständen. Dieser konnte aber nicht antworten weshalb jener in Unwillen also ausbrach: Ich hoffe auch krank zu werden, und dir, wenn du kommst, auch nicht zu antworten.

Einst sagten die Glieder zu dem Bauche: Dich sollen wir bei deiner steten Unthätigkeit durch unsern Dienst nähren? — Das wollen wir bleiben lassen. Aber indem man den Bauch die Speise entzog, so wurde der ganze Körper entkräftet. Diese Fabel wird wider den Aufruhr und die Verlesung der bürgerlichen Gesellschaft erzählt.

r Thor, balgatag ember.	weshalb, mellyen.	nähren, táplálni.
schwimmen, úszni.	in Unwillen ausbrechen, bekételeenségre.	bleiben lassen, nem tselekedni.
ertrinken, beléfuladni a vízbe.	szakadni.	entziehen, megvonni töle.
schwören, megesküdni.	hoffen, reményleni.	entkräftet werden, elerőtlenedni.
berühren, hozzá érni.	s Glied, tag.	i Fabel, mese.
bevor, míg.	r Bauch, has.	r Aufruhr, pártütés.
besuchen, meglátogatni.	steter, szüntelenvaló.	i Verlesung, megsértés.
befragen, megkérdezni.	i Unthätigkeit, dologtalanság.	bürgerlich, polgári.
Gesundheitsumstände, egésségnek állapotja.	r Dienst, szolgálat.	

XCIII. Gyakorlás.

Die Thiere kennen die Annäherung des Winters, und sind von der Natur unterrichtet, sich gegen die Übel, die er ihnen drohet, zu verwahren. Verschiedene viersfüßige Thiere schließen sich in die Wohnungen ein, welche sie sich bereitet haben. Andere ziehen sich in die gefichertensten Orte zurück. Die Insekten versammeln sich in den Nestern, die sie gebauet haben, oder in die verborgenen Orte, wohin die Kälte und Feuchtigkeit nicht dringen. Sie bringen daselbst den Winter in einem tiefen Schlafe zu.

Annäherung, közelgetés.	i Wohnung, lakás.	verborgen, titkos.
unterrichten, megtanítani.	bereiten, készíteni.	die Feuchtigkeit, nedvesség.
s Übel, roszsz.	sich zurückziehen, venni magát valahova.	bringen, behatni.
drohen, Acc. fenyegetni (val).	gesichert, hátorságos.	zubringen, töltetni.
sich verwahren, magát oltalmazni.	sich versammeln, ölyvezni.	tief, mély.
sich einschließen, bezárkózni.	s Nest, fészek.	r Schlaf, álom.
	bauen, rakni, készíteni.	

XCIV. Gyakorlás.

Példák az Ígek Hajtogatására általjában, különösen pedig a' Rendetlen Ígekre.

A' melly madarak énekelnek, azoknak vastagabb és öb-
lösebb orrok van, mint az ollyan madaraknak, mellyek tsak
kiáltanak. — Soha sem énekelt még az én kanárim ollyan
szépen, mint a' minap, mikor te nálam voltál, és előtte fü-
työltél. Én akkor éppen a' szobámban ültem és levelet ír-
tam, 's úgy tettél nekem mintha valamely erdőben ültem
volna. Midőn azután a' leveleimet olvastam, láttam, hogy
egész szöveget kihagytam.

Tudod, hogy én néked a' minap azt a' tanácsot adtam,
hogy te a' te fájos szemeiddel a' kávéházba ne menj, a' hol
dohányoznak. Tegnap a' bátyám történetből a' kávéházba
ment, 's tégedet ott talált, még pedig ott ültél, a' hol leg-
többen pipáztak. Ő eleinte azt gondolta, hogy már a' sze-
meid nem fájnak, de azután látta, hogy most még vereseb-
bek, mint eddig voltak.

öblös,	höhl. 46. lev.	midőn,	als.	dohányoznak,	man
orr,	r Schnabel.	azután,	darauf.	rauchte.	
kiáltani,	schreyen.	láttam,	so sah ich.	történetből,	zufälliger
sohasem,	nienamals.	szó,	Wort, pl. Wörter.	Weise.	
kanári,	r Kanarienvogel	kihagyni,	auslassen.	még pedig,	und zwar.
előtte, a)	vor ihm.	tanács,	r Rath.	legtöbben,	die meisten.
füttyölni,	pfeifen.	fájos szem,	wehes Aug.	pipázni,	rauchen.
éppen,	gerade.	kávéház,	r Kaffeehaus.	eleinte,	anfänglich.
ülni, b)	sitzen.	ne menj,	nicht gehen	gondolni,	denken.
úgy tenni,	scheinen.		solist.	fájni,	weh thun.
valamely,	ein.			eddig,	bisher.

a) és előtte füttyöltél, und vor ihm gepfeifen hast, vagy, und ihm vorgepfeifen hast.

b) ülni, sitzen, ültem, ich saß, és ich bin geseßen.

XCV. Gyakorlás.

Legkönnyebben elrontja az ember az appetitusát és a'
gyomrát az által, ha szokása ellen napjában többször etzik,
a' nélkül, hogy ehés volna. — Azért nem maradtam az estve
tovább nálad, minthogy az ötsém kért, hogy hamar haza
menjek; a' kinek fordítani segítettem. — Nem esmertem még
eddig a' tanítodat, hanem mikor tegnapelőtt ide jöttem, a'
gráditson találkoztam veled, és minthogy te már nekem leír-
tad, hogy mitsodás, mindjárt megismerem.

legkönnyebben,	am leicht-	a' nélkül,	ohne.	még eddig,	noch bisher.
testen,	testen,	ehés,	hungrig.	hanem mikor,	als ich aber
elrontani,	verderben.	maradni,	bleiben.	találkoztam veled,	so bes
az ember,	man.	az estve,	gestern Abends.	gegnete er mir.	
appetitus,	r Appetit.	tovább,	länger.	a' gnáditson,	auf der
az által,	dadurch.	kérni,	bitten.	Stiege.	
szokás,	i Gewohnheit.	hamar,	bald.	leírni,	beschreiben.
ellen,	wider, Acc.	fordítani,	übersetzen.	hogy mitsodás,	wie er
napjában,	des Tages.	segíteni,	helfen,	aussieht.	

XCVI. Gyakorlás.

Példák a' Pótló Igék Hajtogatására.

Regula. §. 142. Mikor a' Határozatlan Mód más Ige után következik ugyan azon Mondásban, akkor az eleibe zu tételik, mellyet az ölzvetett Igék magok közé vesznek; így: *Es ist nicht genug etwas anzufangen*, nem elég valamit elkezdni. Lásd 13 Regulát a' 81 levélen.

Die Papageyen, Stahren und Dohlen können gewöhnhet werden, menschliche Stimme zu formiren, und gewisse Worte auszusprechen. Die Alten pflegten oft zu sagen: *Es ist sehr schwer sich selbst zu erkennen, und Geheimnisse zu verschweigen.* — *Es ist besser mit vernünftigen und bescheidenen Männern zu schweigen, als mit Schwägern immer zu reden, denn Schweigen bringt oft mehr Ehre, als Reden.* — *Ich lasse mir auf den Winter warme Kleider machen, weil ich die Kälte so wenig ausstehen kann, als im Sommer die große Hitze.*

r Stahr,	seregély.	i Alten, pl.	a' régiek.	bescheiden,	szérmes.
i Dohle,	tsóka.	s Geheimniß,	titok.	Ehre bringen,	betsülete
gewöhnhen,	megszoktatni.	verschweigen,	elhall-	válni.	
i Stimme,	szó, szózat.		gatni.		

XCVII. Gyakorlás.

§. 143. A' Foglalo Módban az *Aligmult és Régenmult* kétféle, a' mint ezt a' 63-dik lev. a' hajtogatott példából látni lehet. Az 52-dik lev. a' III. Jegyzésben arról is volt már szó, hogy mikor élünk ezen kétféle Aligmultal és Régenmultal. Azon ott előadott Regulára tartoznak az itt következő példák.

Wenn alle Menschen allgemein so vernünftig dächten, als *Cozrates* und andere Weisen der Vorzeit; so würden nur wenig Gesetze nothwendig seyn. Wenn *Cäsar* so viel Edelmuth gehabt hätte als *Pompejus* oder *Pompejus* so viel Glück gehabt hätte als *Cäsar*; so würde die Welt einen außerordentlichen Mann an dem *Einen* oder an dem *Andern* gehabt haben. — *Hätte ich gewußt, daß Sie diese Bücher lesen wollen, so würde ich sie einem Andern nicht versprochen haben.*

i Vorzeit,	régi világ.	r Edelmuth,	nemes lel-	haben,	bírni (vele).
s Gesetz,	törvény.	kúség.		versprechen,	ígérni.

XCVIII. Gyakorlás.

Az es-szel való élésnek Regulái, azokra való Példákkal együtt.

§. 144. Az es-szel élnek a' Németek: 1. Mikor az a' mon-
dásban az Ige Nominativusa helyén köznemu szó helyett áll,
vagyis arra vitetődik vizsgálza. P. o. Ich habe das Tuch theuer
gekauft, es ist aber fein und stark. — Wie theuer ist es? — Es
hat zwölf Gulden gekostet. — Wo ist mein Schnupftuch? Ich habe
es nicht gesehen; wie sieht es denn aus, ist es weiß? denn ein wei-
ßes habe ich auf dem Bette liegen gesehen. — Ja ja, das wird das
Meinige seyn.

2. Mikor a' Predikátum Ígéből áll, a' Szubjektum pe-
dig magyarul tsak Mássalérthetéből, akkor a' Németek a'
Kopula eleibe ezen es-t telzik, így: egészséges jókor felkelni.
Es ist gesund frühe aufzustehen. Jó, németül tudni, es ist gut
Deutsch zu können. Illetlen magát ditsérni, es ist unanständig,
sich selbst zu loben. Ha pedig az ilyen Mondásokat, megfor-
dítjuk a' Szubjektumot telzizük Predikátummá; akkor az
es-nek el kell maradni. P. o. Frühe aufzustehen ist gesund. Deutsch
zu können ist gut. Sich selbst zu loben ist unanständig.

3. Valamikor magyarul meghatározott Ígével élünk, és
nem telzizük ki ennek világosan a' tárgyát vagy Accusati-
vussal vagy más ígével, (P. o. így, hallom a' harangszót; lá-
tom hogy dolgozol, 's a' t.) akkor az Ige tárgyát ezen es-szel
kell a' Németben kitenni, így: látom, ich sehe es; hallok?
hörst du es? tudja az Ur bizonyosan? Wissen Sie es gewiß?
Mig nem látjuk, nem is hitzizük. So lange wir's nicht sehen,
glauben wir es auch nicht.

4. A' Tsonka Ígék harmadik személye eleibe tétetik, sze-
mélyviselő Nominativusnak. P. o. esik az eső, es regnet; hó
esik, es schnehet; villámlik, es blizt; menydörgött, es hat ge-
donnert; van, vannak, es gibt; sokan vannak a' kik ezt elhi-
szik, v. sok ember van, a' ki ezt elhiszi, Es gibt Leute, die
das glauben.

5. Mikor az Ígének nagyobb erőt akarunk adni, és azt
erre nézve a' Nominativusnak eleibe telzizük, akkor annak
eleibe ezen es tétetik Nominativusul. P. o. es waren viele Leute
in der Kirche, sok ember volt a' templomban, 's a' t.

XCIX. Gyakorlás.

A' man-nal való élésnek Regulái azokra való Példákkal együtt.

§. 145. A' man-nal élnek a' Németek: 1. Mikor a' mon-
dásban ez a' szó az ember, (man) nem bizonyos meghatáro-
zott Izemélyt telz, hanem akarkit. P. o. Nem tudhatja az em-
ber, ha igaz e? man kann nicht wissen, ob es wahr ist? Nem
lehet az ember mindég jó kedvü, man kann nicht immer lustig

feyn. Ha az ember előre mindent tudna, Wenn man zum vor-
aus alles wüßte.

2. Mikor a' Határozatlan Mód eleibe a' Magyarban eze-
ket tevéziük, *keil, kellene, lehet, lehetne*: akkor a' Német-
ben ezekkel kell élnünk, *kell, man muß, man soll, kellene,*
man müßte, man sollte; lehet, man kann; lehetne, man könnte.
P. o. Meg kell neki mondani, man soll ihm sagen. Ezt még ma-
le kell neki írni, das muß er noch heute abschreiben. Meg le-
het neki mondani, man kann ihm sagen. Meg lehetné tőle kér-
dezni, man könnte es von ihm fragen. Meg kellene neki izenni,
man sollte ihm sagen lassen.

3. Mikor a' Magyarban az Igének Többes 3-dik szemé-
lyével Izóllunk első Ejtés nélkül, így: azt mondják, man
sagt. Azt írják nekem Budáról, hogy 's a' t. man schreibt mir
von Ofen, das u. s. f. Harangoznak, man läutet. Mit tsinál-
nak ott? was macht man dort?

Jegyzés. Ugyan ezen harmadik Személyét az Igének, midőn No-
minativus nints előtte, igen gyakran Szenvedő Igével is szokták a' Né-
metek kitenni. P. o. Morvaországban igen jófele poltiókat készítenek;
in Mähren werden sehr feine Tücher verfertigt. A' sőt részzerént a'
földből ássák, részzerént sós kútakból merik és főzik, das Salz wird
Theils aus der Erde gegraben, theils aus Salzquellen gesotten. — Ere-
nézve vigyáznunk kell arra, hogy az efféle Német kifejezéseket vagy
Mondásokat Magyarul Passivummal ne fordítsuk, mert mi a' Szenvedő
Igéekkel igen ritkán szoktunk élni.

C. Gyakorlás.

Erköltsi Mondások.

Gute Sprüche, weise Lehren, muß man üben nicht bloß hören.
Hast du Arbeit frisch daran, Fleiß und Kunst liebt Jedermann.
Ein frohes Herz gesundes Blut, ist besser als viel Geld und Gut.
Hast du gang und Überfluß, denk an den, der darben muß.
Iß und trink mit Maas und Freuden, Übermaas muß Schmerzen leiden.
Jugend gib dem Alter Ehr': rede wenig, höre mehr.
Der Verstand kommt nicht vor Jahren, Kinder sind noch unerfahren.
Lieb' und Dankbarkeit gefällt: Undank hast die ganze Welt.
Mach dich beliebt, und thu' allen, was erlaubt ist, zu gefallen.
Nimm vor Fallen dich in acht! lauf und springe mit Bedacht.
Prähle nie mit deinen Sachen, es kann nur verdächtig machen.
Quäle nie ein Thier zum Scherz; denn es fühlt, wie du, den Schmerz.
Rühme gern, was rühmlich scheint, Tadeln macht dir keinen Freund.
Schöne deine Kleider sehr; Keinlichkeit bringt Gunst und Ehr.
Theil in Fleiß und Spiel die Lage: Trägheit wird dir selbst zur Plage.
Vor Betrübniß, vor Gefahren, suche jeden zu bewahren.
Widersprichst du dreist den Alten; wird man dich für thöricht halten.
Lernet Ordnung, liebet sie, Ordnung spart euch manche Müß!

NEG Y E D I K R É S Z.

Fordítások Németből Magyarra.

Minden jó Fordítónak az a fő tzelja, hogy az eredeti Munkának, melyet fordít, valóságos értelmét igazán előadja, még pedig ezt annak a nyelvnek, a melyre fordít, természetü tisztaságában adja e ő. Ehhez képest, a Fordítónak mind a két nyelvet tudományosan kell érteni; sőt azon a melyre fordít elmúlhatatlanul szükséges annak mind jól beüzelleni, mind jól írni.

A Fordítás Regulái, a Nyelvek igaz esméletén fundálódván, felette számosak, és a nyelvek természetének grammatikai előadásával szoros egyességben vannak. Ezekkel a Nyelv Tanulóit itten idejekorán csak terhelnék. Elég ezektől az, ha a feljebb kitett szüntelen izemek előtt tartván, a szóról szóra való fordítástól őrizkednek; és kitanulván az előttök lévő írás értelmét, csak azon törekednek, hogy azt igaz magyarsággal adják elő. —

Itt semmi sem lehet a Tanulónak hasznosabb, mint a Fordított Példák látása. Erre nézve ohajtanám, hogy a Tanulók az Olvasókönyvben lévő Meséket az itt következő Mustrák szerént próbálgatnák Magyarra lefordítani, és ha azon fordításaikat ismét Németre vilzsa forgatnák, ennek rendkívül való hasznát fognák tapasztalni.

I. M e s é k.

1. Stephan und Karl.

St. Was sehe ich! Lesen Sie Fabeln?

K. Dann und wann, zur Unterhaltung. Und womit pflegen Sie sich zu unterhalten?

St. Ich unterhalte mich meistens mit Dichtern.

K. Nun wahrhaftig, da kann man aussuchen; denn Dichter haben wir eine Menge. Ubrigens muß ich gestehen; ich habe noch nie gesehen, daß Sie Dichter gelesen hätten. — Doch nein: ich erinnere mich, daß Sie die Werke des Csokonay einmahl gelesen haben.

St. Eben darum lese ich so selten Gedichte, weil deren so viele geschrieben werden, und dadurch die wahren

1. István és Károly.

I. Mit látok! Meséket olvas az Úr?

K. Néha néha, mulatásból. Hát az * r mivel szokta magát mulatni?

I. Én a Poétákban leginkább gyönyörködöm.

K. No abban válogathat az ember; mert versírónk izámtalan van. Egyebaránt megvallom, még soha se láttam, hogy az Úr Poétákat olvasott volna: de még sem; csak úgyan tudom, hogy egyzser olvasta az Úr Csokonai Munkáit.

I. Éppen azért olvasok igen ritkán verset, hogy azt legtöbben írják; 's az által az igazi Poétákat,

Dichter, die gewöhnlich sehr empfindlich sind, vom Dichten abgeschreckt werden.

K. Nun wahrlich, wir haben wider unsern Willen, eine Fabel von Leszing deutlich dargestellt.

St. Wie so, welche Fabel denn?

K. Lesen Sie diese hier. — (Steyphan liest).

2. Der Schäfer u. die Nachtigall.

S. Ach mein liebster Vogel, du angenehm singende Nachtigall, sing doch einmahl! Was für ein herrlicher Frühlingsabend ist heute! und du schweigst dennoch immer!

K. Ach! die Frösche quacken ja so sehr, daß man sich selbst kaum hören kann. Mir vergeht alle Lust zum Singen. Hörst du sie denn nicht?

S. Ja wohl! Ich höre sie freylich, aber eben deswegen höre ich sie, weil du schweigst.

3. Der Adler u. der alte Kabe.

K. Herr! Ich diene dir schon seit vielen Jahren, ich diene auch deinem Vater schon; und wenn ich treu gedient habe: so gib mir den Lohn für meine Dienste.

A. Du warst immer ein eifriger und treuer Diener. Was verlangst du, zum Beweise meiner Erkenntlichkeit von mir?

K. Die Entlassung zur Ruhe. Erlaube mir, die wenigen noch übrigen Tage meines Lebens, in Gesellschaft meiner Entel und in Ruhe zuzubringen.

A. Oh du hast noch Kräfte genug, kannst noch lange dienen; bleib hier, ich versetze dich in einen höheren Rang, du sollst für die Zukunft mir immer zur Seite seyn, und stirbst du einst, so lasse ich dich hier in diesen Felsenrigen bey meinen Vorfahren begraben, um durch dieses prächtige Grab, deinen Nahmen unsterblich zu machen.

K. Ach Herr! ein Grab ist selbst auf der Spitze des Olymps auch nur ein Grab! — Mein Wunsch ist nur, daß meinen Körper jenes finstere Thal aufnehme, worin ich zur Welt kam, und den ersten Athem einhauchte.

a' kik rendszertén igen érzékenyek, az irástól elzomorítják.

K. No mi, akaratumk ellen, a' Leszzing Meséjét elevenen előadánk.

I. Hogy hogy, Mitsoda Meséjét?

K. Olvassa az Ur ezt itt: (Steyphan olvas).

2. A' Juhász és a' Filemile.

J. Ugyan Kedves Madaram, te kellemetesen éneklő Filemile, énekelj már egyszer! Millyen gyönyörű tavaszi este van ma, 's te még is szüntelen tsak hallgat.

F. Jaj, mikor a' békák olly igen rekegnek, hogy a' szó is alig hallik! Minden kedvem elvész az éneklésre. Nem hallod őket?

J. De hogy nem hallom! Hallom biz én, de éppen azért hallom, hogy te hallgat.

3. A' Sas és az öreg Holló.

H. Uram! Régen szolgáltam már, sok elzúdókig szolgáltam az Atyádat is: kérlek, ha híven eljártam kötelességemben, add meg fáradozásim jutalmát!

S. Mindenkor serény és hív szolgát voltál. Mit kívánsz haládatosságom megmutatására?

H. Nyugodalomra való bocsátást. Engedd meg, hogy hátra lévő kevés napjaimat unokáim társaságában és nyugodalomban tölthessem el.

S. Oh még te elég erővel bírl, sokáig szolgálhat; maradj itt: nagyobb rangba telzlek, szüntelen mellettem leszel ezután, és ha meghal, imé ezen közlikla hasadékba őseim közé temettetlek, hogy illy pompás sírod által halhatatlanná tegyem nevedet.

H. Oh Uram! a' sir az Olympus tetején is tsak sir! Tsak az a' kívánságom; hogy az a' setét völgy fogadja bé testemet, a' mellyben elővilágra léptem 's első lehelletemet bészéltam.

A. Ich entlasse dich nicht gern; doch, hast du keine Lust länger bey mir zu bleiben, so lebe wohl!

Als der Adler nach zwey Jahren, wo er an den Raben schon lange nicht mehr dachte, ermüdet von der Jagd, auf einer Eder saß, laß er auf deren Stamme folgende Grabschrift:

Das Büschchen, das an meinem Fuße grünet,
Erfohr ein Rabe sich zur letzten Ruhestatt;
Der funfzig Jahr am Hof' gedienet,
Und nur ein Jahr gelebet hat.

4. Hassan, ein Persischer Chan.

Der reiche Hassan erschien mit Ende des Jahres, den löblichen Sitten seiner Vorfahren gemäß, in der Hof-Moschee, damit er hier, vor dem Angesichte des Allmächtigen, seine in diesem Jahre ausgeheilten Wohlthaten auf eine marmorne Tafel aufzeichne. — Mit stolzem Vertrauen zeichnete er sie folgendermaßen auf:

„Vier Bentel Goldes schenkte ich für die Moschee zu Ispahan.

„Drey für die frommen Wallfahrter nach Mecca.

„Sechse dem heiligen Ober-Priester zu Musirvan, damit er täglich dreymahl für mich bete.

„Fünfe zur Feyerlichkeit des großen Namazonfestes, und auf das Gastmahl dieses Tages.

„Viere für die Indischen Mönche.“

„Täglich ließ ich noch ein Brod meinem Nachbar geben, der zwar selber arm ist, und doch einen Waisen ernähret.“

Wüßlich erschien eine rosenfarbige Sand, die alle seine Thaten auslöschte, und nur die letzte überließ.

Sornig blickte Hassan um sich, um zu sehen, wer so verwegen sey, seine heilige Rechnung anzurühren. Er sieht niemanden; vernimmt aber folgende Worte aus einer Wolke von oben herab.

S. Nem örömet bocsátlak el; mindazáltal ha éppen nints kedved tovább nálam maradni; járj békével!

Két esztendő mulva a' Sas, mikor a' Hollót már régen el is felejtette, a' vadászatban elláradván, egy tzedrus fára leszálla, és annak derekán ezen sirverseket olvasá:

1. Ama tsendes helyet ott a'

Bokor alatt magának

Egy Holló kiválasztotta,

Örök nyugodalmának.

2. A' ki élt — tsalm egy esztendőt;

Mert ötvent az Udvarban

Szolgált: Várván jobb jövendőt,

Most itt nyugszik az Urban.

4. Hafszán, egy Persa Fejedelm.

A' nagy kintsú Hafszán megjelent az esztendő végével, Eleinek jó szokása szerént, az Udvari Metsenben, hogy a' Mindenható színe előtt, a' maga ezen esztendőben kiosztogatott jótéteményjeit egy márvány táblára feljegyezze. — Kevély bizakodással ekként jegyzé fel azokat.

„Négy zatskó aranyat ajándékoztam az Ispaháni Metses számára.

„Hármát a' Mekkaí szent útzóknak.

„Hatot a' Nuszirváni Szent Fő-Papnak, hogy értem napjában háromszor imádkozzék.

„Ötöt a' Ramazán nagy innep pompájára, és az az napi vendégségre.

„Négyet az Indus Barátok számára.

„Naponként adattam még egy kenyeret a' szomlédomnak, a' ki maga szegény, és mégis egy árvtart.“

Ekkor egy rózsaszínű kéz birtelen előtte megjelenvén minden tetteit letörle, meghagyván tsak az utolsót. —

Mérgesen tekinget maga körül a' Hafszán, hogy meglássa, ki mérlezi az ő szent számadását érdeklenni? Senkit sem lát; hanem ezen szótatot veszi a' feje felül egy fellegből.

„Ich bin erschienen, um deine Wohlthaten Demjenigen vorzuzeigen, dem du darüber Rechenschaft gibst, und diejenigen auszuschließen, die es nicht sind.“

„Megjelentem, hogy bemutassam jótéteményidet annak, a' kinek azokról számot adsz, és a' mellyek nem azok, azokat letöröljem.“

II. Die Nacht.

Palámon und Lydas.

P. Komm, lieber kleiner Lydas! Der Mond ist herauf, und die Sternelein blinken. Das letzte falbe Abendroth färbt die kleinen Wolken. Komm in den Kahn; ich will heute mein Versprechen halten, will langsam den Fluß hinausschiffen, und die mannigfaltigen Schönheiten der Nacht dir zeigen! Komm, setze dich hier auf das Querbrett des Kahns, und öffne dein empfängliches Herz jeder frohen Empfindung! Siegest du fest? so will ich rudern.

L. Ich sitze, lieber Palámon! Ich sitze fest und gut. O wie freut es mich, daß du mich mitnimmst!

P. O wie feyerlich stille, wie kühl ist's um mich! Kein Geißde arbeiten der Hände, keine Menschenstimme überall! Nur das Ruder plätschert im Wasser, und stoßert im Kies auf dem Grunde. — Hörest du, wie dort drüben kaum hörbar die ferne Schlenne rauscht? — Horch, wie lustig die Frösche quacken, und wie melancholisch die Kröten nufen! Die Wasser- und Feldmäuschen am Ufer wagen sich aus ihren Höhlen und pfeifen einander scherzend zu, und die geselligen Hasen rufen den Ibrigen im Kornfeld. Wie die Wildenten im Flusse schnarren.

L. Aber sieh! Was glänzet da so schön am Seitenbrett des Kahnes?

P. Ein Schneeflecken friecht da, Kind! Das Mondlicht schimmert auf dem schleimig'n Streife, über den es sich wegzog. Ohne ihm nichts zu Leide, du mußt kein Thierchen plagen!

L. Laß mich, du böse Fledermaus! Was zischst mir so nahe am Haare vorüber?... Und du tiefbrummender

II. Az Éjtszaka.

Palémon és Lidás.

P. Jöszte, kedves kis Lidásom! a' hold feljött 's a' tsillagok ragyognak. Az alkonyodás halavány veresége pirítja még az apró felleget. Gyere a' tsónakba; bételyesitem ma, a' mit ígértem, majd fel tsónakázok tsendesen a' folyó ellenebe, és megmutogatom néked az éjjelnek sokféle szépségeit! Gyere, ül le ide a' tsónakon keresztül tett deszkára, 's nyisd meg minden vidám érzésedre kész szivedet! Ha erősen ülsz; evezek.

L. Ülök már édes Palémonom! Jól és erősen ülök. Oh be örülök, hogy elvittezel magaddal.

P. Melly pompás tsendesség, melly híves van korülem! Semmi felé nem hallani dolgozó kezek zörgését, sem emberi szózatot! Tsak az evező lubitzkol a' vízben, 's korholódik a' vízfeneken a' követsekben. — Hallod, miként zúg oda által a' távol lévő zsilip? — alig hallani. — Hallgass tsak, milyen vidámom rekegnek a' békák, 's milyen báméls módra ümmögnek a' varasbékák! A' parti és mezei egérek bátoroknak kibújni lyukaikból, 's jatszadozva füttyöngétnek egymásnak; a' társaikban gyönyörködő nyúak magogva hívják párjokat a' tsántófoldeken. Miként hápognak a' vadkatsák, a' folyóban!

L. De nézd tsak! Mi tsillámlik ott olly szépen a' tsónak oldalán?

P. Egy kis tsiga máz ott, gyermek! A' hold világ tsillámlik a' nyálkás útján, melyen elmázott. Ne bánts; soha semmi állatotskát ne nyomorgass!

L. Hagyj békét, te gonolzd denever! Mit suhogsz olly közel a' hajamhoz?... Te is, vastagon dorong

Hirschläfer, statt're weg von mir, weit weg! Ich fürchte deine Encipende Scheeren...

P. Sieh, wir sind schon am kleinen Wäldchen. Furchtsame Rebe durchrauschen die Blätter der Gebüsche, und eilen flüchtig von den Bergen zur Tränke herunter. Klingend rollen ihnen die kleinen abgerissenen Scherbenchen des Schieferbrüches nach. Auch die dicken Euten schreyen ihr hohles Klagegeheul von Baum zu Baum, und die Nachtschwalbe krächzt ihren Trauerruf.

L. Hu, mir wird bange hier! Es ist so schaudricht im dunkeln Gebüsch; die Blätter flüftern so heimlich, und es schwirret so leise in den Bäumen! Ich möchte hier um alle Welt nicht schlafen. Gewiß spuckt es im Walde, wie die alte Simätha sagt. Ach dort! Helft ihr Götter! — dort lauert Feuer im Busche!

P. Fürchte nichts, Kleiner! Es lauert da kein Nachtspeyest. Faules, nasses Holz ist's, das im Dunkeln glänzet. ... Was zitterst du so? Warte, ich will dir ein Stüchchen davon holen. — Nimm das! Sey nicht schüchtern! — Fühlst du nun, daß es Holz ist? Sieh, man muß nicht sogleich erschrecken!

L. Ach! wie dieß feuchte Holz mit so grünlichem Feuer leuchtet, und bleibet doch kalt? O sieh, wie hell. Jedes Stäubchen ist ein Funke, wenn ich's auf den Boden werfe. Morgen will ich's meiner Mutter erzählen. Sie erzählt mir dann auch was, oder lehrt mich ein Liedchen dafür, wie neulich. Da hat sie mir auch eins gelehrt vom Fuchsen und von der faulen Otter.

P. So singe mir's!

L. Ja, wenn du mir dann auch eins naen willst.

P. Nun — ich will.

L. (Die Otter). „Se Fuchs, was machst du da bey Nacht, die Ruthe in den Bach getaucht?“ F. Ich krebse da, mich hungert sehr. — „Ha, guten Willkomm, Bruder Fuchs! So bist du auch ein Fisch rsmann?“ — Bin es, werde genug dafür gekneipt. — „Ey sieh! du zeuchst ja da den schönen Krebs hinaus ans Land! Wünsch

boló szarvasbogár, repülj tovább tőlem, távozz mellette! Félek én a' te tsípós szarvaidtól. ...

P. Nézd tsak, már a' liget mellett vagyunk. Félnék özek tsörtetnek a' bokrok levelessei közöu, sebesen sietvén le a' hegyekről ivőhelyeikre. Tsörögve görögnek utánok a' tserépkövek letöredezett apró darabjai. A' zömök baglyak is huhogják fáról fára szálva siket hangú panaszukat, és a' lappantyúk rikátolsják szomorú kiabálásokat.

L. Júj, be irtódzom itt! a' borzasztó homályos bokrok között. Olly alattomban susognak a' levelek, és a' fákba valami olly lassan nyikorog! — A' világért se mernék én itt hálni. Bizonyosan ijjesztenek ebben az erdőben, mint az öreg Siméta mondja. Oh amott! segéljetekek egék! — amott a' bokorban tüz leskelődik!

P. Semmit se félj, gyermek! Nem leskelődik ott ijjesztő. Reves, nyirkos fa az, a' mi a' setétben világít. ... Mit rezketsz? Várakozz, majd hozok egy darabotskát belőle. — Vedd a' kezvedbe ezt. Ne légy ollyan félnék. — Érzed már, hogy fa? No látod, nem kell mindjárt megijjedni.

L. Ejjye, hogy világít ez a' nyirkos fa ollyan zöldellő tüzcel, pedig hideg. Ugyan nézzed tsak, milyen világos! Minden morsalékja, mint meg annyi szikra, ha a' földre vetem. No majd elhazellem hólnap az édes Anyámnak. Azután ő is beszél nekem valamit, vagy pedig egy notára tanít érte, mint a' minap. Akkor is tanított egyre, a' rókáról és a' tunya vidráról.

P. Danold el hát nekem!

L. Igen, ha azután te is danolsz egyet.

P. No majd én is danolok olztán.

L. (A' vidra). „Róka héjj, mit tsinálz ott a' setétben? a' farkad a' patakba mártva.“ (Róka) Rákot fogok, meg éheztem ugyan tsak. V. „Ahá, jó szerentsét, Róka bátsi. S hát te is halálz vagy?“ — R. A' bizony, de ugyan meg is tsipkednek ám érte. — V. „Ni ni, lassa meg az ember! hiszen a' legzsebb rákot hú-

guten Appetit zum Schmaus!" Hab schon, hab schon, wird trefflich schmecken. — „Salb Paart, Bruder Juuchs!" Nicht so, Frau Ditter! nicht so: Wer essen mag, der mag auch fischen. —

P. Wacker, Knabe, wacker! Dein schwaches ausaleitendes Stimmchen und manches falsche Tönchen mit unter höre ich mit Vergnügen.

L. Nicht wahr, der Fuchs hat das schlau gemacht? Wer nicht arbeiten will, soll auch nicht essen!

P. Ja, merke dirs, Kleiner!

L. Aber ist mußt du auch singen.

P. Laß mich den Kahn erst weiter vom Ufer schieben: dann rinnt er, sich will'ührlich drehend, den Fluß hinab. Er thats, leate nun das Ruder quer über das Schiffchen, feste sich darauf und hub jetzt seinen Gesang an:

„Kühles, fenerliches Dunkel! Wie lieblich schwebst du über der Erde! Wie entzudet deine mildere Schönheit mein Herz! In angenehmer Dunkelheit verbergen sich die Gegenstände. Die furchtsamen Thiere verlassen ihr Lager und suchen sich Speise auf verlassnen Gefilden. Im schleicht der Al auf's Land, und nasset im thanichten Kraute. Der listerne Krebs suchet den ausgesteckten Köder, und der gefräßige Karpfe schlüpfet in die trügende Reuse. Die Fische streichen durch das Schilf und wischen sich an den Winfen im Grunde, daß oben die zottigen Saamenbürstchen wackeln. Andere tanzen im Mondschein auf glänzenden Wellchen und schlagen muthwillig mit den Schwänzen, daß ringsum kleine Wasserkreise furchtsam aus Gestade entlaufen. Liebliche Stille herrscht umher. Jeder noch so schwache Laut reizt doppelt mein Ohr. Wie freu' ich mich, das Zippern der Brille zu hören, oder das Sumfen der dürstenden Singtschnacke, die mir ungesehen um Stirn und Nacken musiziert! Alles ist reizend und schön! Alles zeigt, daß die Götter uns lieben; daß sie zu unsrer Lust eine so schöne Welt erschufen! O, der ist bedauernswerth, dem kein empfänglicher Sinn für die feinem Vergnügungen der Natur offen steht, den nur lärmende Spiele

zod ki a' szarazra! Jó szájízt kívánok a' vendégeskedéshez!" R. De a' már van, van már, majd jól esik. — V. „Feles lelezk hozzá, Róka bátsi." — R. Nem úgy, vidra néni! nem úgy; hanem a' ki enni akar, halásznai is akarjon.

P. Bátor, Gyermek, bátor! A' te gyenge remegő szavadat, 's közben közben némely elvett hangjaidat gyönyörködve hallgatom.

L. Úgy e' hogy ravalzúl elő adta a' Róka azt? hogy: a' ki nem dolgozik ne is egyék!

P. Úgy van, jegyezd meg magadnak L. De már most te is énekelj.

P. Hadd tafzítsam el előbb a' hajót a' parttól; majd azután, magától is leúszik a' víz mentébe. Ezt megtévén Palémon, keresztül tevévezőfáját a' tsónakon, reá ült, 's így kezdé Nótáját:

„Híves, pompás homályosság! Melly kellemetesen lebegsz te a' föld felett! Mennyire elragadja kedvelted szépségét szívemet! Kedves homályba rejteznek mindenek. A' félénk állatok elhagyják lakásokat, 's élelmet keresnek az elhagyott réteken. Most tsúszik ki az ángolna a' szárazra, 's nyalakodik a' harmatos füvek között. A' kívántsi rák keresi az étet tsalagató étet, és a' nagyehető potyka behuhanik az étet megszedő tapogatóba. A' halak kovájognak a' sásos között, 's hozzá döngölözvén a' kákához a' feneken, felelyül a' pejhes buzgányok ingadoznak. Mások vitzkándoznak a' holdvilágánál a' tsillámó hullámokon, 's tsintalanul tsapkodván farkakkal, a' köráltók támadott vízkarikák egymást üzve szaladnak remegve a' partok felé. Kellemetes tsendesség uralkodik körül körül. Még a' leggyengébb hang is kétfzeresen ingerli füleimet. Mennyire örvéndek, hogy a' mezei trütskók doromboló szóllását hallhatom, vagy a' szomjúhozó szúnyogok dongásait, mellyek láthatatlanul a' homlokom és nyaktsigám körül muzsikálnak. Minden ingerlő! minden szép! Minden azt mutatja, hogy az egek minket szeretnek, hogy ezt a' szép világot a' mi gyönyörködésünkre teremteték!

erősen! Auf jedem zitternden Wellchen, das die Winde klattschend an seinen Rahn treiben, schimmert ihm süße Lust entgegen. Aber... er sieht sie nicht, sieht die Freude nicht, die ihm von jedem wankenden Gräschen zuwinkt; der Arme! Er hat Augen, und ist doch blind! Ihm lächelt der friedliche Mond nicht, und die leuchtenden Sternchen blicken nicht hold auf ihn herab. Aber, o! Wer es fühlt, Natur, wie schön du bist, wie entzückend, auch wenn du den Nachtschlaf zu schlummern scheinst; o dem wehet von jedem Schiffsblatt am Ufer Vergnügen zu, mit jedem überwälzenden Wellchen schwimmt ihm Freude entgegen, und mit jedem Lächeln, das sein Ohr trinkt, schlürft er die reinste süßeste Wollust in sich. Ihm fließt das schulblose Herz vom heißen Dankgebet über; er verehrt fromm und rein die Götter, die Geber alles Guten und Schönen. Kein giftiger Anschlag brütet in seiner ruhigen Seele, kein wilder Trieb keimt in ihm empor. Fühlbar gegen das Glend jedes Menschen küßt er die Thräne vom Auge des Leidenden, und theilt mit dem hungrigen Armen erbarmend sein Brod. O wer du immer bist, behalte stets offene Sinne für die nie verblühenden Reize der schönen Natur! Dann wird Ungend und Zufriedenheit mit dir unter einem Dache wohnen, und Freuden, wie Gras, rings um dich aufblühen!"

2. Dein reizend Lieb, Palámon, sagt gerade das, was immer meine liebe Mutter mir einprägt. Sie spricht unablässig: Lydas, betrachte wohl, wie schön die gütigen Götter die Welt geschmückt haben, freu dich herzlich, und danke ihnen, wenn du was Angenehmes siehst! O nun will ich zu ihr in die Hütte gehen, und will sagen: „Liebes Mütterchen, ach! ich habe recht viel Ursache, die Götter innigst lobzupreisen: denn Palámon

Óh, mely szánakozásra méltó az, kinek szive a' természet ditsó gyönyörűségeinek elfogadására nyitva nem áll, a' kit csak a' lármázó játékok gyönyörködtetnek! Minden remegő hullámotkán, mely a' lélektől hajtva tsónakjához tapadik, édes gyönyörűség tsillámlik szemeibe. De ő szegény! nem látja azokat, nem látja az örömet, mely nékie minden ingadozó fűzárlól integet. Szemei vannak, mégis vakoskodik! Nem mosolyog nékie a' szelid hold, és a' világító tsillagok reája nyájasan nem tekingetnek. Pedig, óh! a' ki érzi, mely szép vagy te, természet, mely gyönyörködtető, még akkor is, midőn éjjeli nyúgodalmadban látatol szenderedni; óh arra, minden káka levélről, mely a' partot körül vélezi, gyönyörűség lengedez; minden hempejgő habotskán öröm úszik ő felé, és minden lassú hang, mely füleibe férkezhetik, tiszta 's édes gyönyörködtetéssel hat bé érzéseibe. Megtelik ártatlan szive buzgó háláadásokkal; kegyesen imádja a' minden jókat és szépeket adó Isteneket. Nem forral mérges gonofzságot tsendes elméjében, képtelen hajlandóságok benne gyökeret nem verhetnek. Érezvén a' más nyomorúságát, letörtli a' szenvető szemeiről a' könnyet, 's szánakozva olzija meg az éhező szegénnyel kenyerét. — Oh akárki légy is! tartsd nyitva szüntelen érzékenységedet a' szép természet soha el nem hervadó gyönyörűségeinek elfogadására! Akkor lakik majd a' virtus és megelegetés veled egy fedél alatt, akkor fog az öröm, örnnyüled, mint a' fű szál, virágozni."

L. A' te gyönyörű Nótád, Palámon, éppen azt mondja, a' mit az édes Anyám akar szüntelen belém verni. Ó is mindég ezt befélé: — „Lidás, vizsgál meg jól, mely szépen felekesítették a' jó Istenek a' világot, köszönd nékiek, midőn valami kellemetes dolgot látsz! — No, majd oda megyek hozzá a' kunyhóba, 's majd ezt mondom: Oh Édes Anyám! be sok kellemetes dolgokat láttam, be sok okom van reá, hogy az Isteneket belső

zeigte mir auf einsamer Fahrt die
Schönheiten der Nacht."

III. Die Schöpfung des Menschen.

Eine Erzählung.

Nach der unsterblichen Götter Gestalten hatte Prometheus zwei Gestalten aus Ton gebildet: ein tübnes, schönes Werk. Sie standen da. Mit Blicken der Schöpferliebe betrachtete er sie, und nun rief er die Seligen alle, sein schönes Gesilde zu begaben. Ringsum standen die Unsterblichen, und staunten des göttlichen Titanen Kunstgebild an.

Laßt es uns alle begaben! rief Zeus. Er legte die mächtige Hand auf des Bildes Brust. Die Brust hob sich unter seiner Hand, und Leben vollte still und verborgen in den Adern des Bildes. Venus sah lächelnd und segnend auf den lebenden Menschen, und Zeus inneres, verborgenes Leben glänzte im schönen Auge, auf der Rosenwange, strahlte von der hohen Stirn und vervielfältigte sich in den Bewegungen der Glieder.

Ich gab ihm Empfindung! rief triumphierend die Göttinn.

Minerva küßte die Stirn des Menschen. Ich gab ihm den Götterfunken Weisheit! sagte sie ruhig. Des Menschen Stirn zog sich in denkende Falten: das Auge strahlte milder, aber schärfer. Er warf erkannende und sinnende Blicke auf die Schaar der Unsterblichen, die ihn umringte.

Mercur berührte die Lippen des denkenden Menschen mit seinem Stabe. Wer bin ich? rief der Mensch; wer war ich? woher bin ich?

Apolló legte sein Seitenspiel in des Menschen Arm; die Musen nanzten ihn; seine Finger durchstogen die Seiten; er sang seine eigene Geburt, eine süße Fabel.

megindúlással magasztaljam: mert Palémon megmutogatta nekem, magunkba hajókázván, az éjtszakának szépségeit.

III. Az Embernek Teremtése.

Egy Regé.

A' halhatatlan Istenek formájára alkata Prometheus két álló képet agyagból. Ezen mérész szép munka kélsen állott. Teremtői szerzetének szemeivel vizsgálgatván gyönyörű miveit, kéri az Isteneket, hogy azokat ajándékoznák meg. Körülállak a' pár képet a' Halhatatlanok, 's tsudálva nézték bennek az isteni Titan remekjeit.

Ajándékozzuk meg őket mindnyájan! szól Jupiter, rávetvén hatalmas kezét a' kép mejjére. Emelkedett az ő keze alatt a' mejj, 's élet indult meg tsendeszen és elrejtve a' kép ereiben. Mosolyogva, megáldó tekintettel néz Vénusz az élő Emberre, 's azonnal fényleni kezd annak szép szemeiben, annak rózsaszín ortzáin a' Jupiter ajándéka, a' belső tithos élet. Ez vidámitotta ki annak magas homlokait, és szapora elevenség termett minden tagjainak mozgásiban.

En érzést adtam belé! így kiálta fel győzödelmes hangon az Isten-afszony.

Minerva az ember homlokát megtsókolta. En ötlet az istenségek szikrájával ajándékozzom meg, — Böltséggel! Izolla tsendes hangon. Az ember homloka gondolkozó rántba szeddődött, a' szemei halaványabban fényletek, de tzebben. Bámuló és gondolkozó tekintetet vete az őtet körülfogó Halhatatlanok seregére.

Mercur megilleté páltzájával a' gondolkozó ember ajakait. Ki vagyok én? kérde az ember? ki voltam én? miből lettem én?

Apolló önnön lantját adá az embernek kezébe. Múzsák tántzolták őt körül öszvefogódzva; az ember újjai a' lant húrjain játszadoztak, 's maga énekelgetett önnön lételéről — egy kellemetes mesét.

Amor drängte sich jetzt herzu. Der kleine Gott berührte sie mit seiner Fackel, und sie fühlten das hohe Glück der reinen Liebe.

Flora lächelte. Sie sind glücklich, sagte sie, und winkte. Mit tausend Blumen kleidete sich der Erdboden. Ein dichtes Rosengebüsch zog sich um die Liebenden her, und verbarg sie den Augen der Götter. Ceres senkte ihren Saamen segnend in die Erde; eine Erndte waltete wunderbar empor um die Rosenlaube, und schöne Früchte bogen sich von den Zweigen herunter.

Vulkan schenkte ihnen sein Feuer und seine Künste. Juno sagte zu Zeus: du gabst ihnen Leben; ich vermehre es! Und seitdem nennen die Götter sie Lucina. Mars gab dem Manne Waffen und Muth. Die Götter alle gaben den neuen Menschen was sie vermochten. Prometheus dankte ihnen lächelnd, und sie stiegen wieder in die seligen Wohnungen des Himmels empor, zufrieden glückliche Menschen, ein gottesähnliches Geschlecht, auf der nähernden Erde zurückgelassen zu haben.

Prometheus allein, voll Sorge für seiner Menschen Glück, stieg in die heilige, dunfle Grotte des allwaltenden Schicksals, und stehete die herrschende Göttinn an um eine Gabe für die neuen Menschen, sie glücklich zu machen. Die alte strenge Göttinn lächelte. Es sey! sagte sie dann ernst. Ich will ihnen reichlicher geben, als die andern Götter: drey Geschenke.

Prometheus dankte der furchtbaren Göttinn. Danke nicht eher, hob sie wieder an, als bis du meine Geschenke kennst. Es sind andre Gaben, als die Götter schenken. — Die Götter geben nichts als Gutes, sagte zweifelnd Prometheus; nenne mir deine Gaben, große Göttinn!

Die Götter schenken deinen Menschen göttl'ches Leben, und ewige Kraft dem G'bild' aus Staube. Ich gebe ihnen den Schlaf. Einen Theil jedes Tages sey die Empfindung des

Most már Amor is előtolakodott. Ez a' kis Isten hozzáér a' pár emberhez fáklájával, 's azonnal érzék azok a' tiszta szeretetnek boldogságát.

Flóra mosolygott. Legyenek boldogok, így szólla, és inte. Ezer meg ezer virágok tarkázták meg a' föld színét. Egy sűrű rózsabokor fogta körül az egymást szerető párt 's elrejtette őket az Istenek szemei elől.

Czérés önnön kezeivel szórta ki magvait a' földre. Tsak hainar sűrűn habzottak a' kövér vetések a' rózsabokor körül, 's gazdag aratással bíztatták a' földnek új vendégit.

Vulkán megajándékozta őket tűzével és mesterségeivel. Júnó monda Jupiternek: Te életet adtál nekik, én pedig azt szaporítom! Márs a' férjfinak fegyvert és bátorságot adott. Az Istenek mindnyájan megajándékozták az új pár embert valamivel, a' mi tőlök kitelhetett. Prometheus nyájasan megköszönte jótéteményeiket, a' kik most mennyei boldog hájlékaikba visszatartertek, megelégedve, hogy a' tápláló föld szipén istenformájú boldog embereket hagytak hátra.

De maga Prometheus, szorgosan gondoskodván embereinek boldogsága felől, leszáll a' mindeneket igazgató Sorsnak setét szent barlangjába, esedezvén az országló Istenal szony előtt, hogy az új embereket valamelly ajándékával boldogítsa. Az öreg komoly Istenség elmosolyodék. Légyen meg! szólla komolyan. Én őket gazdagabban megajándékozom, mint a' többi Istenek; még pedig három ajándékkal.

Prometheus megköszönte a' rettenetes Istenal szony jóvoltát. Ne köszönd meg addig, szólla ismét, míg az ajándékimat nem esmered. Külömböző adományok azok, a' több Istenekéitől. — Az Istenek nem adnak egyebet jónál, monda Prometheus kételkedve; nevezd meg nekem a' Te ajándékodat, nagy Istenal szony!

Az Istenek a' te embereidbe isteni életet adtak és örökös erőt az álló képeknek a' porból. Én adom nekik az álmot. Egy része minden napnak úgy muljon el tőlök, hogy

Menschen erloschen; mit verschloffenen Sinnen liege er da, und sehe nicht der Sonne fröhliches Licht, nicht die Erde und den Himmel. Wie eine Bildsäule aus Ihon liege er ohne Bewegung da, und das Leben verberge sich dann allein in den Schlag des Herzens.

O Furchtbare! rief Prometheus bestürzt: du willst zerstören, was die Götter gaben? O, laß den Menschen den Genuß des Lebens, den Anblick der Sonne, und das Gefühl ihrer Kraft!

Die Göttinn des Schicksals lächelte. Ich liebe die Menschen, sagte sie sanft und ermahmend; doch steht es bey dir, ob du meine Gaben nehmen willst.

Dein zweytes Geschenk, Göttinn?

Die Götter gaben dem Menschen den Funken der Gottheit, Denken. Einen Theil der Kraft will ich zerstören; ich will ihnen Vergessenheit geben. Sie soll einen leichten, verhängelnden Schleier über die Vergangenheit breiten. Leicht nur, verworren, unscheinbar wie Schatten, sollen die Gestalten der Vergangenheit ihnen seyn; nicht hell, lebendig und deutlich, wie den Göttern ihre Verganzenheit.

O Göttinn, sagtest du nicht eben, du liebtest die Menschen? Ich zittere vor deinem dritten Geschenke.

Die Götter gaben dem Menschen Leben. Sie mögen sich des Lebens freuen; allein nur eine Zeitlang. Dann soll der Tod, mein drittes Geschenk, das Leben zerstören. Der Körper, den du bildetest, werde wieder Staub. Das Andenken der Menschen vergehe, und der Hauch der Götter, der sie besetzte, kehre wieder zu den Göttern zurück!

Prometheus zitterte. Willst du meine Geschenke nicht, fuhr die Göttinn ernst und ruhig fort, so steht es bey dir. Der Mensch mag sehen, wie er ohne diese Geschenke glücklich wird. Verlangst du sie dereinst, so fodre; das Schicksal ist immer gültig, und gibt selbst wider Willen die besten Gaben.

akkor érzései eltöröltessenek; érzékei bézáródva fekdjék ott; 's ne lássa a' napnak megvidámító világát, sem a' földet és az eget. Mint valamely agyagból formált kép fekdjék ott mozgás nélkül, és az élet egyedül szívének és ereinek verésében rejtezzék el.

Oh Te Rettenetes! felkiált Prometheus meghörödvé: el akarod rontani, a' mit az Istenek alkattak? Oh hagyj meg az emberekben a' tellyes életet; hadd lássák szüntelen a' napot és érezzék erejüket.

A' Sors Istenafszonya mosolygott. Szeretem én az embereket, szóllatsendesen és intőleg; külfömben rajtad áll, ha akarod e' elfogadni ajándékimat.

A' második ajándékom, Istenafszony? Az Istenek beleadták az emberbe az Istenség szikráját, a' Gondolkozást. Ezen tehetségnek egy részét elrontom; én adok nekik feledékenységet. Ez az elmúltakat könnyű fátyol alá rejtsé előtök. Az elmúltaknak képei zavarodva, tsak homályban a' mint valamely árnyék, alig esmerhetőleg jelenjenek meg ő előtök; nem világosan, elevenen és tisztán, mint az Istenek előtt az elmúltak.

Oh Istenafszony, nem azt mondad e', hogy szereted az embereket? Reszketek a' harmadik ajándéktól.

Az Istenek életet adtak az emberek. Am örüljenek az életnek; de tsak egy ideig. Ekkor a' halál, az én harmadik ajándékom, az életet rontsa el. A' test a' melyet te formáltál, légyen ismét porrá. Múljon el az ember emlékezete, és az Istenek lehellete, mely őket lelkesítette, térjen vissza az Istenekhez.

Prometheus reszketett. — Ha nem akarod az ajándékimat elfogadni, így folytató az Istenafszony tsendes komolysággal szavait, rajtad áll. Lassa az ember, hogy lehet ezen ajándékok nélkül boldog. Ha valaha feledésed lesz azokra; kerjéd; a' Sors mindenkor jó, és még akaratja ellen is a' legjobb ajándékokat osztogatja.

Prometheus verließ traurig die Grotte der Göttinn, und fehrte zu seinen Menschen zurück. Welch ein Anblick traf sein Auge! Unter einem Rosengebürsche saß der Mann; fern von ihm das Weib. Erschöpfung der göttlichen Kraft lag in ihren trägen, sommervollen Mienen. Ihr Körper von Staub war unter der Kraft des Götterlebens gesunken. Leidend rang noch immer ihr ermatteter Körper mit der ewig wirksamen Kraft des Götterhauches. Sufzer drängten sich aus ihrer gequälten Brust. Mit sommerlicher Sehnsucht barreten sie auf den Augenblick, da der erschöpfte, matte Körper wieder neue Stärke erhalten hätte, mit der Seele um den Genuß des Lebens gemeinschaftlich zu ringen. Schreckliche Stunden, die Stunde der Ohnmacht mit dem ängstlichen Gefühle der Ohnmacht verbunden!

„O Götter! rief Prometheus, und streckte die Hände nach der Grotte des Schicksals aus. Ein Knabe, hold von Antlitz, mit Mohn bekränzt, schwebte von der Grotte her durch die Luft, mit gelblicher umgekehrter Fackel, den Göttern das furchtbare Zeichen der Zerstörung. In immer kleineren Kreisen umflog er mit ungebürtigen Fledermäusflügeln den Menschen. Immer tiefer sank das Haupt des Menschen auf seine Brust; immer matter wurde sein Blick; unmerklich verschloß sich das Auge. Beide sanken auf den Nasen, und die leiseste Ruhe trieb die Spuren des Lebens vom Gesicht und von den versunkenen Gliedern. Der Mensch schlief. Weg war das lästige Gefühl der Ohnmacht, mit dem Gefühle des Lebens. Neue Stärke goß sich unmerklich in die Muskeln. Das Erwachen war das große Gefühl der wieder belebten Kraft. Der Mensch dankte den Göttern für den süßen Schlaf.

Da war der Mensch glücklich, lange glücklich, und Prometheus wünschte sich nicht die andern Geschenke der Göttinn. Das Weib wurde Mutter; fröhliche Kinder spielten in den Blumen um die Menschen

Szomorkodva hagyá el Prometheus az Istenség barlangját's vizszatére embereihez. De mely Szornyú látás! Egy rózsabokor alatt ült a' férj; távol tőle az afszzony. Az isteni erőnek ellankadása tetzett ki elbádjadt bús ábrázatokból. Portettek az isteni élet ereje alatt lerokkadt. Szenvedve küzködött még mindég bádjadt testek a' mennyei lehelletnek örökké munkás erejével. Söhajtások nyomódtak ki szorongatott mejjeből. Fájdalmas óhajtással várták azon szempillantást, melyben ellankandi bádjadt testek új erőt nyernek, hogy az élet örömeit a' lélekek együtt munkálódva számlálhassák. Irtóztató órák, az ajúlásnak órája a' szorongatás kínzó érzéseivel ölzveköve!

„Óh Istenaszfzony, segélj! kiálta Prometheus, kezeit a' Sors mély barlangja felé kiterjesztvén. — Egy kedves ábrázatú 's mákkal kolzorúzott gyermek siete a' levegőn kereftül sebes lebegéssel a' barlang felől, lefelé fordított elaludt fáklával, mely az Istenek előtt a' romlásnak retentő jelensége. Mind kisebb kisebb karikában repkedé körül hallhataatlan denevér szárnyakon az emberpárt. Lejjebb lejjebb hajták fejeket a' mejjek felé; bádjadva homályosodék el a' látások; mig nem észre vehetetlenül bészaródnak szemek. Mind ketten lerogyva dülének a' pázszitra, és a' legtsendesebb nyúgodalom az életnek nyomait az ábrázatról 's az ölzveroskadt tagokból elhajtotta. Az ember aludt, Az ajúlás terhes érzése, az életnek eleven érzésével együtt eltávozott. Új erő öntődött észrevehetetlenül az inakba. A' felébredés az újra megelevenedett erőnek hathatós érzése volt. Megközlöné az ember az Isteneknek az édes álmot.

Most már az ember boldog volt, sokáig boldog, 's Prometheus nem kívánta az Istenaszfzonynak többi ajándékát. Az Afszzony Anya lett, Vig gyermekek játzadoztak az emberek körül a' virágok között, 's ne-

her, und vermehrten ihr Glück. Da saßen die beyden frohen Eltern in der Rosenlaube, ihr Blick slog in die helle Vergangenheit, und fehrete immer zufriedener wieder. Die Zärtlichkeit ihrer Herzen nahm mit jedem Tage zu, und erhielt neue Kraft aus der Erinnerung an die ersten seligen Stunden ihres Daseyns. Der erste von der Mutter Geborne war nun ein Jüngling geworden. Die Liebe führte ihn in seiner Schwester Arme, und selbst Prometheus sah hier eine Zärtlichkeit, eine heisse Liebe, die das Bild jener süßen Zärtlichkeit war, welche die ersten Menschen empfanden. Diese Liebe sah er nicht mehr bey den ersten Menschen. Das Feuer ihrer Herzen war gemüthigt, die jugendliche Kraft verwehrete, und ihnen blieb, als das dritte Geschlecht der Menschen auf Erden war, nur noch die Erinnerung an die feurige, fröhliche Jugendzeit der Kraft und Stärke.

Traurig saßen die Eltern des Menschengeschlechtes bey einander; mit Neid saßen sie die entzückten Jünglinge, die vor Freude bebende Mädchen. „So waren auch wir! sagte das Weib dem Manne: wehe, daß die Zeit dahin ist! Wie kalt sind unsere Gefühle jetzt! wie ermattet alle unsere Kräfte! Verhaßte Erinnerung! verhaßte Bilder der Jugendwelt, die uns quälen!“ Und das Weib sank weinend an die Brust des Mannes, der selbst des Trostes bedurfte.

O Schicksal, du hast Recht, rief Prometheus. — Durch die Rosenstauden kam auf einem grauen, verhüllenden Wolfennebel als Flügel, mit Nachtschatten befränzt, ein Knabe daher, und umschwebte, bald in leuchtende, bunte Farben, bald in ein graues, verlöschendes Gewand gekleidet, die ersten Menschen. Ein heiterer Blick strahlte aus beyder Augen. Verschwunden waren die hellen Bilder der Jugendtage; aus trüber, dämmernder Ferne, von ihren hellen Farben entkleidet, schwebten sie nur dann und wann als Schattengestalten hervor. Die jetzigen Freuden schienen den Menschen eben so

veltek szüléik boldogságát. Majd ismét beültek az örvendező szülők a rózsalevelesbe, előtök forgatván az elmúlt idő világos történeteit, 's megelégedve tértek vissza az elmúltakról a' jelenvalókra. A' szives lezetnek tüze még inkább nevekedet benne egymás eránt, mely az öletek boldog óráinak emlékezetéből új erővel szaporodott. Az anyának első szülötte már felserdült ifjává lett. A' szeretet ezt is az ő hűgának karnjai közé vezelte, és maga látta Prometheus a' forró szeretetnek azon jeleit, melyek az első pár ember legédesebb érzéseit elevenen ábrázolták. Illyen szeretet nem látott többé az első emberek között. Azoknak szívében a' tűznek hevessége már elenyészett, az ifjú erő meglankadott, 's midőn már az emberi nemzet harmad izzig szaporodott a' földön, csak az emlékezete volt meg nálok az ifjú kor ereje tüzének és vidámságának.

Szomorúan üldögéltek az emberi nemzet és szüléi egymás mellett; irigy szemmel nézték az örömbemérgült ifjakat és a' vigadozó leányokat. „Illyenek valánk hajdan mi is!“ szólla az alacsony a' férjnek: „hova lettek azok az idők? Mely hidegek most a' mi érzéseink! mennyire ellankadtak minden ereink! Oh útálatos emlékezet! útálatos képei az ifjú kornak, melyek minket így gyötrenek!“ Sirva hajtá le fejét az alacsony férjnek mejjére, a' kinek magának is vigasztalásra volt szüksége.

Oh Sors, igaz vagy Te! kiáltá Prometheus. — Keresztül a' rózsabokron siet az emberek felé, szürke felleghöz záryain, zolnával kolozóruva egy gyermek, 's körül lebegte, hol világító tarka színekbe, hol szürke homályosító öltözethe takaródvá, az első embert. Vidám tekintet sugárzott mind keütőjök szeméből. Elenyésztek az ifjú napoknak világos képei; borongós, homályos távolyságban lebegtek csak néha néha az elmúlt ifjú kor napjai, mint valamely szintelen árnnyékképek, előtök. A' mostani örömök éppen olyan kedveseknek tetszetek előtök, mint a' millyenek az elmúltak voltak. A'

wollustreich als die vergangenen. Das Auge war wieder heiter, die Brust leicht. Sie genossen der Gegenwart, und trugen die kleinen Ubel leicht und fröhlich, ohne sie mit den verlorenen Freuden zu vergleichen.

Da zitterte Prometheus vor der dritten Gabe der Götinn. Schon lebte auf Erden das sechste Geschlecht der Menschen. Immer mehr welkten die ersten Menschen von Alter und Schwachheit aufgezehrt dahin, wie Narcosis geliebter Eithonos. Kaum blieb von ihnen die Stimme noch übrig, und sie selbst streckten ihre Hände empor zu den Göttern, und stehen sie an, ihnen die verhasste Bürde der Unsterblichkeit abzunehmen. Prometheus bestrebte sich, dem Geschenke des Schicksals zu entgegen: vergebens. Da rief er den Tod.

Ein schöner Jüngling, sanft und ruhig von Antlitz, mit einer leicht glimmenden Fackel in den Händen, schwebte auf Schmetterlingsflügeln daher. Mit trauerndem Blicke stand er bey dem ersten Menschenpaare. Langsam kehrte er seine Fackel um, und ein sanftes wollüstiges Lächeln belebte noch einmahl das Gesicht der ersten Menschen. Schwach reichte das Weib dem Manne die Hand. Wie wohl wird mir! sprach sie. Und mir! sagte der Mann, und wandte noch einmahl den dunkeln Blick voll verlöschender Zärtlichkeit auf die mitgeborne Geliebte.

Da erlosch des Jünglings Fackel. Eine sanfte Bläße breitete sich über das Gesicht der Todten. Die Augen waren bedeckt; eine starre Kälte goß sich über die Leichname; die Bewegung war dahin; der Athem stand mit dem Herzen. Prometheus machte eine Grube, und verentigte den Staub mit dem Staube. Trauernd über die Zerstörung seines geliebten Werkes, verließ er die Erde, und stieg hinab in die dunkle Unterwelt. Sein Kummer scheute das Licht der Sonne.

Da schwebten vor ihm zwey Schatzen, nachahmende Gestalten seiner

szemeik újra kivídamódtak, a' mejsek könnyen lehellett. Tsak a' jelevaló időnek kellemetességeit keresték fel, könnyen elszívedték ennek némelly vilzontagságait, öszve nem hasonlítván ezeket az elvesztett gyönyörűségek örömeivel.

Refzketve várta Prometheus az Istenafzfony harmadik ajándéka szükségesség voltának elkövetkezését. Hatodizig látá már az emberi nemzet unokait a' föld színén. Mind inkább inkább hervadott az első emberek ortzáinak eleveisége, és az erő, szüntelenvaló munkássága által maga magát megeméltztvén, lassú gyengeséggé változott. Alig tudták már szájokat a' szóllásra erőltetni, 's önnön magok emelték fel kezeiket az Istenekhez, esedezven, hogy a' halhatatlanságnak megúnt terhét vennék el rólok. Prometheus igyekezett rajta, hogy a' Sors harmadik ajándékára ne szorúljon: de hijjában. Már most hívta a' halált.

Egy szép, kellemetes és tsendes ábrázatú ifjú lebegett pillangó szárnyaival az agg öregek felé, pislogó fáklját hozván kezében. Szomorkodó tekintettel álla elejébe. Lassú mozgással fordítá le fáklját, 's nyájas tzerelmes mosolygás eleveníté meg még egyszer az első emberek ábrázatját. Lankadó bádjadtsággal nyujtá az afzfony férjének haldokló kezeit. Ó be jól érzem magamat! monda. Hát én! szóla a' férj, reá vetvén még egyszer homályosodó szeméit, szűnyadó tzerelémmel, vele egykorú kedvesére.

Ekkor az ifjú fáklája elaluvék. Néma halaványság futá el a' holtak ábrázatját. Szemeik behúnyódtak; merevény hidegség fogta el a' holt testeknek minden tagjait; a' mozgás megfzűnt; lehelletek szíveknek verésével együtt megállott. Prometheus egy sirt asott számokra, és a' port a' porral egyesíté. Megfzomorodva kedves munkájának végromlásán, elhagyá a' földet, 's leszálla az alsó setétség világába. Bánatjában a' napvilágát nem nézhette.

Egyszerre két árnyékok lebegének előtte, hasonlatosok az ő embe-

Menschen, den Weg nach den unterirdischen Strömen. Eine Stimme des Schicksals ertönte: das Schatzreich sey der Aufenthalt der sterblichen Menschen nach ihrem Tode, bis sie gereinigt von dem Vergänglichem, zu den leuchtenden Sitzen der Götter sich heben können!

Hand in Hand gingen die Schatzen der beyden ersten Gestorbenen. Sie hörten die Stimme, und eine heilige Ruhe durchstößte sie.

Prometheus kehrte zurück auf die Erde, und verkündete den Menschen den Ausspruch des Schicksals. Da wurde der Tod die Sehnsucht des Lebens, die Hoffnung der Tugend, und sie bauten dem Jünglinge mit der verlöschenden Fackel heilige Tempel. Zu Eleusis stand der erste. In heiligen, geheimnißvollen Gebräuchen feyerten die Menschen das Götterleben, das in dem stillen Grabe der Erde, dem Samen der Ceres gleich, aufkeimt, und im Himmel die Früchte trägt.

reinek formájokhoz, és az alsó világ folyóvízei felé sietének. A' Szózatja hallaték: „Az árnyékok világa legyen a' halandóknak múltalá helye halálok után, míg nem, megtisztulván a' földi mulandóságoktól az Istenek világító lakhelyekbe felemelkedhetnek.“

Kezet fogva menének arra a' helyre, ahol az első holtaknak árnyékai. Hallák a' szózatot, és szent nyugodalom hat meg őket.

Prometheus visszafért a' földre, hirdetvén az emberek között a' Sorsnak felölök tett végzéseit. Akkor a' halál a' hofszú életnek óhajtott vége, és a' virtusnak reménysége. A' fáklya oltó ifjúnak az emberek mindenféle templomokat építettek. Eleusiszban állott fel a' legelső. Tükolódzó szent szokások között ült meg az emberek az isteni élet innepét, a' melly a' földnek tsendes kebelében, valamint a' Czéres magra kitsirádzik, és a' mennyei hajlékokban gyümölszözik.

IV. Verse k.

1. Der Derwisch.

Ein Derwisch fand in einem Wald,
Ein Kind von reizender Gestalt.
Er hob es auf.—Ach Gott, ein Junge!
Rief er mit halberstarrter Zunge,
Doch wohl dir, wohl dir, armes Kind!
Denn deine Rabeneltern sind
Vermuthlich Heyden. Welch Vergnügen
Für mich, daß ich dich retten kann!
So sprach der fromme Muselman,
Beschnitt das Kind, und ließ es —
liegen.

2. R ó s c h e n.

Wie, liebes Mädchen, so allein
Versenkt in stille Klage!
Was führt dich in den öden Hahn
An Gottes Feiertage?

1. A' Török Pap.

Kali Dervis az erdőben
Egy kisedre akada,
Velzi tüstént az ölebe
'S illyen szókra fakada:
Istenem melly szép kiseded ez,
Be jó hogy rá akadok,
Ihol még mozog éledez,
Óh Uram hálát adok:
Mert egy lelket ma megnyerek
A' kinek ragadozók
Szüléi, pogány emberek
És Mahomed tagadók.
Hogy ezeket elmondotta
Bitskiáját kivevé,
Környülmettzé megáldotta
'S a' földre vizsza tevé.

2. R ó z s i.

Hogy hogy lyánka's tsak magadban
Ülsz itt titkos bánatodban?
Mit mivelsz itt e' bús lapon,
Illy áldott innepi napon?

D, fragt nicht, guter Pilgersmann!
Fragt nicht warum ich weine
Hier nehmt ein kleines Opfer an,
Und lasset mich alleine.

Mein, Kind, ich nehme nichts
von dir,
Auch will ich dich nicht quälen;
Allein, bey Gott! du solltest mir
Dein Leiden nicht verhehlen.

Was seh ich? Alter! wie? mein
Schmerz
Entlockt euch stille Zähren?

D, Heil dir, Mann, du hast ein Herz;
Du sollst mein Unglück hören:

Ich liebte: schön war Leonhard,
Ein Fürst von Wuchs, und Gange;
Stark wie ein Baum, und dennoch zart,
Und weiß und roth von Wange.

So war er — und sein Herz dabey
So gut, so ganz mein eigen:
So ganz — o, lieber Greis! verzeih,
Ich muß ein wenig schweigen

Schweig, Kind. — D möchte dei-
nen Gram

Mein Mitleid dir versüßen!
Mir ahndet schon, dein Bräutigam
Ward dir vom Arm gerissen.

Ja wohl! hier, wo wir uns entzückt
An jedem Abend fanden

Ward er von Werbern mir entrückt
Gott weiß aus welchen Landen.

Nun sieht der zweyte Lenz mich
hier

Ihm jeden Sonntag weinen;
Denn todt ist er. Ach wehe mir!

Wann wird uns Gott vereinen? —
Heut, Mädchen, heut! Dein

Leonhard

Ist hier! er ist erstanden.
Ein Pilgerkleid, ein falscher Bart
Half ihm aus seinen Banden.

Er ist's! ein Bounestrom zerreißt
Mein Herz — ich kann nicht reden;

Ach, Liebster! halbe meinen Geist
Sonst wird mein Glück mich tödten.

3. Der Rubin.

D selig, Freund, wem sein Ge-
schick

Das göttliche Talent beschieden,

Sich selber stets genug zu sehn!

Nichts lobet seinen innern Frieden.
Nichts irübet seinen Sonnenschein.

„Ne kérd jámbor vándor, miért
Sirok, ne tudakozd mi ért;
Imhol valamitket adok,
Menny el, tsak magam maradok.“

Lyánka töled el nem veszek
Én semmit, 's nem is kérdezek;
De mondhatom Istenemre,
Búd adhatnád értésemre.

„Mit látok öreg, könyvezel
Rajtam, 's még te is érezel?
Boldog jámbor, óh melly ritka
Szívvel bírsz, imé büm titka:

„En fzerettem: szép volt Jette
Hertzeg járása, termete;
Izmos, de gyenge 's hozzája,
Fejér piros az ortzája.

„Illyen volt ő, hát még szive
Melly jó, 's tsak a' magam hive;
Tsak az, jó öreg engedj meg,
Egy kevésé hádd szájuk meg.“

Szűnnj meg, óh bár bánatiddal;
Olztozhatnám, 's kinaiddal;
Mert már sajdítom képedből,
Hogy elragadák öledből.

„Oh el; éppen e' völgy-lapon
Valánk este minden napon.
Ezt Tisztjeknek hírül adák
A' katonák 's elragadák.

Két nyara már hogy jegyesem
Itt vasárnap sírva lesem,
De tám meghólt! Oh barátom!
Isten tudja mikor látom?“

Ma Rózsí, ma itt van Jette,
Egy tsalárdság megmentette;
Ez a' Izakállas ábrázat,
E' hamis vándor ruházat.

„Oh bizony ő; Jette Jettel
A' nagy öröm melly felette
Fojtja szivem; jer kedvesem
Tarts meg, lerogyok lesem.“

3. A' Rubin.

De boldog Barátom! 's gazdag
ezerekkel,
Kit megáldott a' sors olly dicső ér-
tékkel,

Hogy maga magában elégségét leli,
Fogyatkozásit is bökével viselt.
Senki meg nem sérti belső tsendes-
ségét

Auch mitten unter Legionen
Ist er, so oft er will allein;
Und schloß' ihn gleich den Robinsonen,
Ein unbewohntes Eiland ein,
So hüf er Menschen, trotz dem Greise
Dencalion, aus jedem Stein.
O, wahrlich, Freund, der Stille Weise

Ist auf der weiten Gottesflur
Die schönste Blume. Seine Seele
Empfängt nur von sich selbst Befehle

Und sie gebietet der Natur.
Dies hat der Perser Schach Iskender
Von einem heiligen Kalender

In einer Bildniß einst gelernt.
— — Entführt von seinem scheuen
Pferde,

Daß ihn von einer Rehbocksfährte
Und seinem Jagdgesind entfernt,

Fand er den Mönch, der auf der Erde

Im Schatten saß, in seiner Hand

Pielt er ein Häufchen rothen Sand.

„Was machst du Alter?“ Herr,
Rubinen,
Versetzt der Greis, mit heitern
Mienen, —
„Rubinen! faßelst du? Laß sehn.“

Er stieg vom Pferd. Der Alte hauchte

Zu seine Faust, der Sand verrauchte,
Und ein Rubin, so groß, so schön,
Als keiner in der Herrschers Krone,
Blieb in der offenen Hand zurück.

Iskender staunt. Sein irrer Blick
Lebt bald auf dem verkannten Sohne
Des Hermes, bald auf dem Rubin.

O, gib mir, hat der Weltbezwinger
Zuletzt den Siedler, gib mir ihn,

Ich trag ihn bis ins Grab am Finger,
Als deiner Wunderraabe Pfand.
Der Siedler reicht dem hohen Gaste

Die Gemme. Doch der König faßte
Statt des Rubins ein Klümpchen
Sand.

Semmi el nem tedi napja fényességét,
'S bár sok ezereket lassung maga körül
Kik békeietlenek, ő magában örül.
Sőt bár Robinzonként valami kietlen
Szigetbe a' tenger vesse be véletlen;
Ott is, Denkalion truttzára, noha rab
Emberré léz neki minden izikla
darab.

Valóba, Barátom! az igaz bölts drága,
Az Isten mezeje legékesb virága;
Lelke tsak magától vesz parantol
latot,

'S üz a' természetzen szabad akaratot,
Erre tanította hajdan, Kám Iskember
Persát, a' puztában egy vén tün-
der ember.

A' kit elragadván egykor izilaj lova,
Hogy az özet üzte, vitte ide's tova.

Távol vadászítól, maga megrémülve
Talál egy barátot, ki a' földön ülve,
Egy terepely lának hives árnyá-
kában,

Egy kis veres fővenyt tarta a' mar-
kában.

„Mit tsinaláz héj öreg?“ Uram, Ru-
bintokat

Igy lelel az öreg, 's vidám ortzát
mutat.

„Hogy hogy: Rubintokat? meg örül-
tél kába?

Lássam.“ — Le száll; Ekkor az öreg
markába

Lehelle. A' főveny füstöt vét, 's
helyébe

Olly nagy olly szép Rubint marat
tenyerébe;

Hogy a' Fejedelem egész koronája,
Egy hasonlóval se ditseklzik hozzája
Iskember elbámúl, tetovázó szeme
Majd a' nagy Rubintra ragad, maj-
dan eme

Hermes meg nem esmért sírá: Végzett
Illy kéreessel fodul rá a' Remetére.

Oh add nekem öreg add nekem; így
szólla,

Hadd emlegesselek meg örökre róla:
Hidd el koporsóimig ragyog ujjon-
vele;

Ez léz tsuda dolgod tsalhatatlan jelle.
Nyujtja a' Remete Fő vendége felé.
A' nagy drágakövet; ki azt tüstent
belé

Szorítja markába; de Rubint helyébe,
Egy tsomó fővenyt lát, 's érez te-
nyerébe.

Der Sultan knirscht, und greift zum Säbel, Doch schnell umwölft ein schwarzer Nebel Sein wildes Aug, indeß der Wald Von dem Drakel wiederhallt: „Was Staub ist für gemeine Seelen, Wird für den Weisen zu Juwelen.“	Fog tsikorgatva kap a' Szultán kard- jához, Midőn a' sebes szél egy felhőt alá hoz; Melly szikrázó szemet elfogván; a' berek Orákulum által így felel: Em- berek! A' mi az alacsony lelkeknek por, göröngy, A' bölts szeme előtt lehet az drága gyöngy.
--	--

§. 146. Sok Magyar Fordításban lehet észrevenni, hogy a' fordítás szembeütőképpen hoszszabb, mint az eredeti munka; ámbár a' mi Nyelvünk természete szerént alkalmas a' rövid kitételekre. Ennek az okát többnyire abban kereshetjük, hogy a' Fordító inkább szóról szóra igyekszik fordítani, mint értelem szerént. Amaz igen kevés munkájába kerül az észnek; ez mind a' két nyelvnek, a' mellyből 's a' mellyen a' fordító dolgozik, tökéletes tudását kívánja meg. Meg kell azonban azt is megjegyeznünk, hogy a' mi kerek betűink több helyet foglalnak el, mint a' Német sovány és tömört betűk, úgy hogy, ha egy levél fordítás éppen annyi betűből állana is, mint az eredeti Német Munka; tsakugyan többre telne a' Nyomatásban a' Magyar, tsak egy levélen is négy öt sorral.

§. 147. A' Germanismusoknak vagyis Németes Magyarságoknak eltaroztatása legfőbb gondja legyen a' Fordítónak. Némellyek ugyan éppen nem gondolnak tulajdon nyelveknek tisztaságával, sőt még szépnak is tartják a' Német kifejezéseket szóról szóra megtartani, úgy hogy az ilyenek munkáját újra le lehetne Magyarra fordítani. Az efféle nyomorult fordítás éppen úgy sérti az igaz magyar fület és érzést, mint az ollyan Indigena sértené a' Izemet, a' ki azzal akarná megmutatni Magyarra leteleit, hogy a' kaput helyett a' német nadrág és harisnya felibe dolmányt 's magyari mentét venne, 's kardot kötne. — Sok illy Germanismusokat hallani még a' közönséges beszédben is, a' mellyek kétszég kívül a' Magyarul tanuló Németek által kezdetek elterjedni, minéműek a' következők, mellyeket azért jegyzünk itt fel, mivel ezeket a' Németül tanulóknak, mint Német Idiotismusokat esmerni és tudni szükséges.

Német Kifejezések.	Németes Magyarság.	Helyes Magyarság.
Wie geht's Ihnen denn?	Hát hogy megy az Úr egészsége?	Hát hogy van az Úr?
Ich befinde mich recht wohl.	Igen jól találom magam.	Igen jól vagyok.
Sie sehen recht gut aus.	Igen jól néz ki az Úr.	Az Úr igen jó színben van
Wie sieht es mit Ihrem Bunder aus?	Hogy néz ki az Úr báty- jával a' dolga?	Miben van már az Úr bátyjának a' dolga?
Es sieht mit ihm übel aus.	Roszfűl néz ki vele a' dolga.	Neki bizony roszfűl van a' dolga.
Wie sieht es aus?	Hogy néz ki?	Millyen a' színe? v. Mi- tsodás?
Es sieht so rüthlich aus.	Ollyan veresesen néz ki.	Ollyan veresese; v. vere- ses színű.
Meines sieht auch so aus.	Az enyim is úgy néz ki.	Az enyim is ollyan.

Wie theuer ist es? Das ist mir zu hoch. Sagen Sie mir einmahl.	Millyen drága? Az nekem igen nagy ár. Mondja meg egyfzer az Úr!	Hogy? v. Mi az ára? Az igen drága. Ugyan mondja meg nekem az Úr, 's a't.
Ihr habt gut reden.	Jó kendnek beszélni.	Dejzen könnyű neknek beszélni.
Ich trinke keinen Wein.	Én semmi bort sem iszom.	Én nem élek borral, s. Én soha sem ittom bort.
Das hat nichts zu sagen. Er hat das Fieber bekommen.	Az semmit sem mond. Hideglelést kapott.	Az semmit se tesz. Kilette a' hideg. Hidegletésbe esett.
Die Zeit wird Ihnen langsam werden.	Hofzsú lesz az idő az Úrnak.	Megúnja az Úr magát.
Nehmen Sie es mir nicht übel. Sein Brod verdienen. Ich habe mir sagen lassen.	Ne vegye nekem roszszül az Úr. Kenyeret megérdemleni. Én azt mondtam magának.	Ne vegye az Úr tőlem roszsz neven. Kenyeret keresni. Nekem azt beszélték, s. azt mondták, hogy etc.
Gehen Sie mit uns. Er sage was er wolle. Was fehlt Ihnen denn?	Mennjen az Úr velünk. Mondja ő a' mit akar. Mi hibázik az Úrnak?	Jöjjon az Úr velünk. De akar mit mondjon ő. Mi baja van az Úrnak? t. i. egészségére nézve.
Ich habe nichts dawider.	Semmim sints ellene.	Semmi szóllóm sints ellene.
Ich habe geglaubt. Ich wünsche wohl geruht zu haben!	Azt hittem, hogy 's a' t. Kívánom, hogy jól nyugodott az Úr!	Azt gondoltam, hogy — Kedves egészségére kívánom az Úrnak a' nyugodalmat.
Ich wünsche wohl gespeist zu haben!	Kívánom, hogy jól ebédelte az Úr!	Kedves egészségére kívánom az Úrnak az ebédet.
Ich kenne seine Hand. Was kann ich dafür!	Esmerem én az ő kezét. Mit tehetek érte!	Esmerem én az ő írását. Mit tehetek én róla!

Efféle Idiotismusok minden nyelvben találhatók, a' mellyeket a' Lexiconokban lehet leginkább feltalálni.

Ö T Ö D I K R É S Z.

S z ó l l á s o k F o r m á i.

A' Beszélgetésekről.

§. 148. A' Beszélgetéseknek, mellyekkel a' Grammatikákat sokan szokták bővíteni, rendkívül kevés a' haszna. Azoknak leginkább csak az olyan Tanulók vehetik hasznokat, a' kik az efféle minden alkalmazhatóságok a' kizabott Beszélgetések megtanulásával megelégednek, s csak egynéhány kérdéstételek's komplementek által kívánják mutogatni, hogy olyan nyelven is szólhatnak, a' mellyet nem tudnak. Ezenkívül némelly Nyelvtanítók is szokták az ilyen Beszélgetések tanulatásával vakítani a' világot. De ha szinte hozzá van is már a' világ szoktatva az efféle vakításokhoz; nem árt az igazat kimondani: hogy a' Beszélgetések megtanulása felette tsekely hasznú fáradság, és a' Nyelv megtanul-

lására keveset telj. — Azt az egy jó tzelt, a' mellyet a' Belzélgetések által akarnak a' Grammatikusok Tanítványaikkal elérteni: hogy tudnillik a' sokféle kérdésekben, kérésekben, feleletekben, 's komplementekben elő fordulni szokott *különös kifejezéseket* azokból tanulják meg a' Tanulók sokkal rövidebb úton el lehet érni az által; ha a' kérő, kérdező, 's felelő 's a' t. mondasokat külön külön megmagyarázva terjesztik a' Tanulóknak eleikbe. Mi is tehát a' hozfzvas és sike-retlen Dialogusok helyett, ide rakjuk a' nevezetesebb kifejezéseket, melyek a' belzélgetésekben előfordulnak.

1. Kérő, és a' Kérés által lekötelező Mondások.

Jegyzés. A' *Sic*-ről szükség megjegyeznünk, hogy az azzal való élés a' Németben sokkal közönségesebb, mint a' Magyarban ez a' betszülő szózat: az *Ur*. Ezt a' titulust mi többnyire csak az olyanoknak adjuk, a' kik velünk egy rangbeliek, vagy esmerettségben lévén velünk, tőlünk többet nem kívánnak, 's a' t. de rangban és hivatalban lévöket így: az *Ur*, nem szólítunk: ellenben a' Németek a' *Sic*-vel rangban lévő *Tekintetes*, Nagyságos és Méltóságos személyeket is szólítanak meg; főképpen belzéd közben, és az irás folyamatjában más kifejezéssel ritkán élnek. Ehez képest az itt következő Magyar Mondásokban e' helyett: az *Ur*, mellyet itt csak rövidségért tartottunk meg, lehet tenni ezeket is, a' *Tekintetes Ur*, v. *Nagyságod*, *Méltóságod*, 's a' t. sőt némely Mondásokban nem is illik ez, az *Ur*. P. o. Kivántam Udvarlására lenni az Úrnak, 's a' t.

Sagen Sie mir gefälligst.

Haben Sie die Güte mir zu sagen.

Darf ich Sie bitten, mir zu sagen. od.

Ich bitte unterthänigst, mir zu sagen.

Ich habe eine Bitte an Sie.

Wollten Sie mir eine Gefälligkeit erweisen?

Wäre es Ihnen nicht gefällig?

Wenn es Ihnen gefällig wäre.

Wollten Sie so gütig seyn?

Machen Sie mir das Vergnügen.)

Erweisen Sie mir die Ehre.

Erweisen Sie mir diese Freundschaft.

Ich bitte Sie darum.

Erlagen Sie mir meine Bitte nicht ab.

Sie würden mich dadurch sehr verbinden.

Ich werde Ihnen sehr dafür verbunden seyn.

Ich werde Ihnen dankbar dafür seyn.

Ich werde Ihnen lebenslanglich Dank dafür wissen.

Sie könnten mir kein größeres Vergnügen machen.

Zählen Sie auf meine Erkenntlichkeit.

Nehmen Sie es, als einen geringen Beweis meiner Erkenntlichkeit.

Mondja meg nekem az *Ur* kérem, Ne sajnálja (v. méltóztassék) az *Ur* megmondani.

Kérem alázatosan, méltóztassék az *Ur* nekem megmondani.

Egy kérésem vagon az *Ur*hoz.

Bátorkodjam egy szívességre kérni az *Ur*at erántam?

Nem tetszene az *Úrnak*?

Ha tetszene az *Úrnak*?

Nem sajnálna (v. méltóztatnék) az *Ur*.

Legyen az a' szerentsém.

Mutassa az *Ur* hozzám ezt a' barátságot.

Kérem az *Ur*at ezen dolog eránt.

Ne vesse meg az *Ur* ezen kérésemet.

Ez által igen lekötelezne az *Ur*.

Igen le fog az *Ur* kötelezni.

Meg fogom hálálni az *Úrnak*.

Míg élek, mindég köszönni fogom ezt az *Úrnak*.

Nem tehetne az *Ur* nekem nagyobb örömet.

Számot tarthat az *Ur* háládatosságomra.

Fogadja el az *Ur* háládatosságomnak ezen tsekély jelét.

2. Ráahagyó és Felelő Mondások.

Es sey! — So sey es! — Meinet wegen!	Legyen úgy! — Én nem bánom.
Ich geh' es ein. Ich bin's zufrieden.	Én megegyezek benne. Én reá állok.
Nun wohl! Ich bin nicht dagegen.	No jól van! Én nem ellenzem.
Ich habe nichts dawider.	Nekem semmi szollóm sints ellene.
Sehr gern. Warum das nicht!	Szívesen. Miért nem!
Mit vielem Vergnügen. Vom ganzen Herzen.	Tifzta szívből. Ezer örömmel.
Zu Ihren Diensten.	Szolgálatjára az Úrnak.
Befehlen Sie.	Tessék parantsolni.
Sie dürfen nur befehlen.	Tsak méltóztassék (tessék) parantsolni.
Ich stehe zu Ihrem Befehle.	Tessék velem parantsolni.
Wenn es Ihnen gefällig seyn wird.	Ha fog tetszeni (v. tetszik) az Úrnak.
Es soll, (od. wird) mich freuen, wenn ich Ihnen in etwas dienen kann.	Örvendeni fogok, ha valamiben szolgálhatok az Úrnak.
Verlassen Sie sich auf mich.	Bátran bizhatik az Úr hozzám; v. reám bizhatja magát az Úr.
Ich kann Ihnen nichts ausschlagen.	Mi volna az, a' mit az Úrtól megtagadhatnék?

3. Köszönő v. Megköszönő Mondások, 's Nydjas Felelések.

Ich danke Ihnen. Ich danke unterthänigst. Ich danke ergebenst.	Köszönöm. Köszönöm az Úr szíveségét. Köszönöm alázatosan, 's at.
Ich bin Ihnen sehr (unendlich) verbunden.	Nagyon lekötelezett az Úr.
Ich nehme es mit Dank an.	Köszönettel veszem.
Sie kommen meinen Wünschen zuvor.	Még ki sem mondottam kérésemet, midőn az Úr szívesége azt teljesíti.
Sie sind sehr gütig, (gefällig).	Az Úr jósága (szívesége) igen nagy.
Sie beschämen mich.	Szégyent tesz az Úr rajtam.
Die Ehre, die Sie mir erweisen ist sehr schmeichelhaft für mich.	Igen nagyra veszem, hogy az Úr engemet ennyire megültet.
Es wird mir ein besonderes Vergnügen seyn, Ihnen Gegendienste zu erweisen.	Különösen fogok örvendeni, ha én is az Úrnak szolgálatjára lehetek.

4. Megtagadó 's Magamentő Mondások a' Kérésre.

Das kann nicht seyn.	Az lehetetlen. Az nem lehet.
Das ist mir unmöglich.	Az tőlem lehetetlen. Azt nem tehetem.
Es ist mir schlechterdings nicht möglich.	Azt telyességgel nem tehetem.
Es thut mir leid, allein ich kann es nicht thun.	Sajnálom, de azt nem tehetem.
Es thut mir weh, daß ich es Ihnen abschlagen muß.	Fájlalom, de nem telyesíthetem az Úr kívánságát.
Das hängt nicht von mir ab.	Az nem tőlem függ, v. nem rajtam áll.

Das geht mich nichts an.	Az reám nem tartozik.
Ich mische mich in diese Dinge nicht.	Ezekbe nem avatom magamat.
Behorsamer Diener! Es wird nichts daraus.	Kélszolgája az Úrnak! Abból ugyan semmi se lesz.
Ich könnte es nicht thun, wenn ich auch wollte.	Azt ha akarnám, se tehetném.
Es thut mir außerordentlich leid, daß ich Ihnen hierin nicht dienen kann.	Felette sajnálom, hogy ebben az Úrnak nem szolgálhatok.
Verzeihen Sie, daß ich u. s. f.	Megengedjen az Úr, hogy 's a' t.
Entschuldigen Sie mich, daß ich, u. s. w.	Megbocsásson az Úr, 's a' t. (Mentsen ki az Úr maga, hogy)
Nehmen Sie es nicht übel.	Ne vegye rófszZ neven az Úr.

5. Megtisztelő Mondások, Komplimentek.

Ohne Komplimenten! Ohne Ceremonien!	Soha se tzeremóniázzunk!
Lassen wir die Ceremonien bey Seite!	Tegyük felre a' tzeremóniázást.
Ohne Umstände!	Tsak minden tzeremónia nélkül!
Machen Sie nicht so viel Umstände!	Soha se tzeremóniázzon az Úr annyit.
Seyn Sie willkommen!	Isten hozta az Urat!
Wie befinden Sie sich?	Hogy van az Úr?
Ihnen aufzuwarten.	Szolgálatjára az Úrnak.
Es freut mich Sie wohl auf zu sehen.	Örülök, hogy az Urat egészében láthatom.
Leben Sie wohl! Auf Wiedersehen!	Istennek ajánlom az Urat.
Ich habe die Ehre mich (Ihnen od. Euer Gnaden) zu empfehlen. Ich habe die Ehre mich zu Gnaden zu empfehlen.	Szerentsém van magamat (Nagyságod kegyességébe) ajánlani. Alázatosan ajánlom magamat Nagyságodnak 's a' t.
Machen Sie meine Empfehlung an Herrn von B.	Tiltselje az Úr nevemmel B. Urat.
Grüßen Sie ihn (sic) in meinem Namen.	Köszöntse az Úr nevemben.

6. Bizonyító, tagadó és kétségbehozó Mondások.

Das ist war. Es ist die Wahrheit.	Az igaz. Az igazság.
Das ist eine ausgemachte Sache.	Már az valóságos dolog.
Sie können mir's glauben.	Elhíheti az Úr nekem.
Ich versichere Sie, daß es so ist.	Mondhatom az Úrnak, hogy
Ich steh' Ihnen dafür, daß u. s. f.	Felelek róla, úgy van, hogy 's a' t.
Es ist nicht daran zu zweifeln od. daran ist kein Zweifel.	Azt kétségbe se lehet hozni. Arról kétség sints.
Auf Ehre! od. Auf mein Ehrenwort.	Betsületemre mondom!
So wahr ich lebe.	Valamilyen igaz, hogy engem lát az Úr.
Das ist nicht wahr.	Az nem igaz.
Das kann nicht seyn. od. Es ist nicht möglich.	Az nem lehet, v. Az lehetetlen.
Es ist nichts an der Sache.	Az egeíz dolog semmi sem.
Es ist nicht an dem.	Nem úgy van. Nem igaz.
Ist es Ihr Ernst?	Nem tréfál az Úr?
Kann das wohl seyn?	Meglehetne az?
Ich zweiffe daran.	Abban kételkedem.

Ich kann es kaum glauben.	Alig hihetem. Nehezen hízem.
Das ist ungläublich.	Az hihetetlen dolog.
Das ist unerhört.	Az hallatlan dolog.
Das will mir nicht in den Kopf.	Azt nem foghatom meg.
Das verstehe ich nicht, wie das möglich sey.	Azon nem mehettek el, hogy, hogy lehet az?

7. Tanítokozó Kérdések.

Was ist da zu thun?	Mi tévő legyen itt az ember?
Was soll ich nun anfangen?	Mi tévő legyek már most?
Was halten Sie davon?	Mit tart az Úr róla, v. e' felől?
Was raten Sie mir zu thun?	Ugyan mit tanátsol nekem az Úr?
Was meynen Sie?	Mit gondol az Úr?
Ware es nicht besser ....?	Nem jobb volna ....?
Was würden Sie an meiner Stelle thun?	Mit tselekedné az Úr, ha így volna mint én?
Wenn ich an Ihrer Stelle wäre, so zc.	Ha én az Úrnak volnék, 's a' t.

8. Magasztaló és Tsudáló Mondások.

Vortrefflich!	Ugyan derék! v. Helyesen!
Das ist prächtig! Das ist göttlich!	Ejnye be derék! Felséges!
Das ist in der That bewundernswürdig!	Már ez valóban tsudálásra méltó!
Das ist zum Erstaunen!	Bámúlásra méltó!
Das wundert mich.	Tsudálkozom rajta.
Ich kann mich nicht genug verwundern.	Nem győzők rajta eléggé tsudálkozni.
Stellen Sie sich vor!	Tsak gondolja el az Úr!

9. Felkiáltó Mondások.

Großer Gott! Allmächtiger Gott!	Felséges Isten!
Um Gottes willen!	Az Istenért! Az Isten szerelméért!
Gott geb' es! Geb' es der Himmel!	Adná Isten!
Wollte Gott es geschähe!	Adná Isten, hogy úgy lenne!
Da sey Gott vor!	Az Isten ne adja!
Gott lob und Dank!	Hála legyen az Istennek!
Gott behüte mich!	Az Isten őrizzen! Isten őrizz!
Das Gott erbarme!	Isten adta!
Gott hab' ihn selig!	Az Isten nyugofzta meg!
Was der Tausend! Was der Teyer!	Mi a' Tatár! Mi a' patvar!
Aufgeschaut! Aus dem Wege!	Vigyázní kell! Féltre az útból!
Geh mir aus den Augen!	Elmenj a' szemem elől!
Pack' dich fort!	Takarodj! Lódúlj!
Zu Hilfe! Rettung!	Segeljetek!
Nun ist es aus!	No már most vége van!